

HIERONYMI
FERRARI AD

PAVLVM MANVTIVM
EMENDATIONES IN
PHILIPPICAS CI-
CERONIS.

His adiecimus

M. Tullij Ciceronis defensionis contra
Cælij Calcagnini Disquisitiones in
eius officia: per Iacobum Grifolum
Luciniacensem.

LVGDVN L
Apud Ioannem Frellonium.

1560
Cum Priuilegio Regis.

(2)

HIERONYMI FERRARI AD

PAVLVM MANVTIVM
EMENDATIONES IN
PHILIPPICAS CI-
CERONIS.

His adiecimus

M. Tullij Ciceronis defensiones contra
Cælij Calcagnini Disquisitiones in
eius officia : per Iacobum Grifolum
Luciniacensem.

LVGDVN L
Apud Ioannem Frellonium.

1560
Cum Priuilegio Regis.

HIERONYMVS

FERRARIVS PAVLO

MANVTIO S. D.

ECCE tibi persoluo, quod promiseram, uel, ut uerius loquar, plus quam promiseram, præsto. satis enim non promisso meo solum, uerum etiam animo tuo factum erat, si modo nudos (ut ita dicam) hosce locos tibi tradidissem. Verum ego cum scirem te esse distentissimum, quæ de mendis librorum tollendis, quæ de uerbis quibusdam atq; sententijs, quæ in his inuolutæ erant, euoluendis, ut labore te leuarem, simulque augerem munusculum meum, feci quod antea nunquam, quodq; ualde abhorrebam à natura mea, ut quæ partim ex antiquis libris, partim ex me promiseram, ea quasi uestitu orationis induerem, & quoad rei natura pateretur, ornarem. Id autem ut commodius à me fieret, & cumulatius, antequam ad scribendum aggrederer, faciendum mihi putavi, ut ea studia, quæ in his libris antea posueram, nunc rursus acriori cura, attentiorq; animo renouarem. Itaq; conductis in unum multis Philippicarum uoluminibus, & his quidem perueteribus, operam dedi, ut quoniam inter ipsa conueniret interdum, sæpe uariaretur, hanc uarietatem, constantiamque ita diligenter notatâ habere, ut ne litera quidem effugeret. Quantùm autem & his & superiorum temporum uigilijs lucrifecerim, nõ est meum scribere, ideo quod facile seipsum quisq; fallit, & ipsa scripta indicabunt. Tanta quidem certè diligentia usus sum, ut interdum, ne putida uideatur, in mentem ueniat subuereri, ita minima etiã quæque persec

persecuti sumus: nec solū elaborauimus, ut sua Tullio ser-
monis elegātia, uerū etiam suus, quoad eius fieri possit,
orationis orbis, suūque numerus redderetur. Quæ tamen
in his interpretati sumus, quæ uē emendauimus cum apud
hunc ipsum in alijs libris tum apud alios de meliori no-
scriptores, hæc, etsi cū occurrerent, atq; inciderent quij
prætereuntes excusimus, tamen animum harum minutarum
rerum fastidio defessum releuare poterunt, atq; de
alienatum retinere: hoc igitur opusculum ad te mittimus,
quod uel ut tuum per me edas licet, siquidem me tui amor
ad scribendum, non studium laudis impulit: uel, sicut inge-
nuus es, nec indigens cuiusquam, meum nomen placet
scribere, in tuo certe exeat ac diuulgetur uolo, non sola
ob eam causam, ut quam diligentiam soles in tuis, hanc
meis quoq; rebus adhibendā putes, uerū etiam multo me-
gis ut doctissimi adoleſcētis, atque apud eos omnes, qui
optimis artibus dediderunt, gratiosi, nomine commenda-
tum, studium istuc secum, fauoremq; in uulgus afferat.
autem ut primus ingenij foetus nunc minutus sit, nec
ualde bonus necesse est. Post si, ut humus, sic animus
cultu fecundior, quōq; magis subactus erit, eo grandior
edet fruges, ac meliores, uberiora à me ac præstantiora
debebis expectare, qualiacunq; certè efferremus, tibi effe-
remus, quis enim ad communem fructum nō excitetur?
ei omni studio faueat, non omnibus opibus, ac uir-
opituletur, quem id ætatis uideat sic euigilare in literarum
fructus lucubrationum suos in commune conferat: sine
cumbere in eā curā, ut scriptoribus alijs, quos mendom-
quasi quædam illuuiēs inquinauerat, ac totos prope ma-
uerat, suum splendorem, formamq; restituat, alios in li-
bris abditos iam iamq; situ eneetos in lucē euocet, per-

non sinat, atq; adeo immortalitati commendet, ut omnia
loca, bibliothecas, libros peragret, scrutetur, euoluat.
non operæ, non sumptui, non deniq; ualetudini, atq; uitæ
parcat. Quam quidem, cæterāsq; laudes animi, ingenij, ac
iudicij tui mens quidem nūc ardet studio persequendi, sed
impetum reprimit pudor. Quod enim, cum tecum loquor
per literas, mihi cum præſente præſens loqui uideor, idcir-
co fit ut, quasi te in os laudem, ita de te ad te scribens eru-
becam. Prædicabo igitur alijs, quod facio, atq; in hoc ani-
mo meo penitus obsequar. Vale, & me ama. Romæ, data
Non. Ian. ∞ .D. XLI.

HIERONYMI

FERRARI EMENDA- TIONES IN PHILIP- PICAS CICE- RONIS.

Philippica prima, pagina 304.

AD VESTRUM consilium auctoritatēque.)
Auctoritatem, libri ueteres: & ita scribi oportere, non so-
lum grammatici antiqui docent, qui quidem hoc uocabu-
lum ab Augeo declinatum tradunt, sed etiam ex antiquo-
rum monumentorum inscriptionibus apparet.

304 Atheniensiumq; renouaui uetus exemplum.)
Liber Colotianus, & alij nonnulli, Reuocauit. quod ut eij-
ciam, uerbum proximum inferius facit. Sic in III. libro
de Orat. Acerba sanè recordatio ueterem animi curam,
molestiamque renouauit.

304 Quod tum in sedandis discordijs usurpauerat
ciuitas

ciuitas illa) Sic liber Langobardicis literis scriptus, qui cum plerique consentiunt, Quod tum in sedandis discordijs erat ciuitas illa. Col. Quod tum in scandalis discordijs erat ciuitas illa. Nonnulli, Quod tum in sedandis discordijs erat ciuitas illa. Vnus, atque alter hoc modo, Quod tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa, Quae uarietas hanc in opinionem me adduxit, ut putarem M. Tullium ita scriptum reliquisse, Quod tum in sedandis discordijs erat ciuitas illa. Hanc autem uarietatem ab illis hominibus enasse, qui sub omnibus locis, atque uerbis glossemata scribunt: qui quidem cum periodo huic aliquid deesse uiderent, atque aliud alij tanquam prae teritum retulissent in horum postea libris describendis, ducti errore librarij suggesta illa uerba, et tanquam adulterina cum ueris germanisque contexuerunt: quae sensim latius disseminatae omnes ferè libros occuparunt. Tu tamen, ne nimium nobis sumere uideamur, fac tantisper in tuis sit, uel ut accipere uideatur, uel, quoniam nullis in libris ueteribus reperitur scriptum fuisse, ut in his duobus est, quos extremos protulimus librum nobis assentientem inueniamus.

Pag. 305 Summa cum dignitate, et constantia. Omnes libri ueteres commutant ordinem. ab his etiam nonnihil discrepant. hoc modo, Ad hunc ordinem res operum describat, nihil tum in C. Caesaris commentarijs reperiatur. Summa cum dignitate, constantia ad ea, quae quae sita erant, respondebat. Qui quidem, quod ad ordinem attinet, ualde placent. placent autem propter insequens membrum, quod ad hoc extremum multo aptius, quam ad illud de terum quadrat: nec insolens, ac nouum, ut duo uerba sublati e medio coniunctione dicantur. Cic. in epist. ad Appianum. Quoque plura uirtutis, industriae ornamenta in te sunt.

in XIII. Phil. Tamen eorum ora, sermones, qui ex eo numero in urbe relictis sunt. Nisi quod erat notum omnibus deesse non abesse mihi uidetur. nam et recentiores retinent, et hoc, quam illud, uerisimilius est.

305 Clarissimo uiro.) C. V. libri ueteres.

305 Senatus consultum.) S. C. libri ueteres.

305 Alia porro propria Dolobella. Dolabella. l. u. et recte. indicat substructiones aqueductuum, in quibus ita scriptum est, P. Cornelius P. F. Dolabella.

305 Qui illam insepultam sepulturam effecerant.) Audio quosdam non insepultam, sed insepulto probare, quibus de causis adductos, nescio: omnes certe libri contra faciunt. Ego uero M. Tullium arbitror id loquendi genus ab aliquo uno ex uetustissimis illis scriptoribus mutuatum, aut certe poetam nescio quem imitatum, cuius ipse uersus in libris oratorum profert, Qua tempestate Paris Helenam in nuptiis iunxit nuptiis. Eum porro a Graecis transtulisse. illi certe in hoc genere frequenter. ut illud est apud Euripidem in Hecuba, $\nu\mu\phi\lambda\omega\ \tau\ \alpha\nu\mu\phi\lambda\omega\ \tau\ \alpha\pi\theta\epsilon\upsilon\omega\ \tau\ \alpha\pi\alpha\theta\epsilon\upsilon\omega$. et apud Sophoclem in Aiace, $\text{E}\chi\theta\rho\omega\ \alpha\delta\omega\pi\alpha\ \delta\omega\pi\alpha\ \kappa\ \epsilon\upsilon\ \delta\upsilon\eta\sigma\iota\mu\alpha$. Ut igitur ille nuptias innuptas appellauit, quod in ijs solenia, ac iuxta nuptiarum seruata non erant: ita huc per similitudinem existimo funus Caesaris insepultam sepulturam uocasse, propterea quod raptum, ac turbulentum non more, ac modo factum erat. quod ita fuisse declarat rerum gestarum Caesaris explicatores. Sepultura autem ualet interdum humationem, atque actum ipsum, ut ita dicam, sepeliendi: funus aliam, et prope exequias ipsas, ut hoc loco, et lib. I. de legibus. Nec de mortui laude, nisi in publicis sepulturis, nec ab alio, nisi qui publice ad eam rem constitutus esset, dici licebat.

305 Magis, magisque.) Magis, ac magis. Liber I. ag.

Et alij nonnulli. utrunque usitatum.

305 Cum suis similibus seruis.) Sui, probo.

306 Mirum mihi uideatur.) Omnes libri ueteres,
Mihi mirum uideatur.

306 Nihil per Senatum: multa, & magna per se
ipsum & absente populo, & inuito.) Multa, & magna
per populū, emendo, cū autoritate ueterum omnium libro-
rum qui quidē in manus meas peruenerūt, tum etiā ratio-
ne adductus: nam primū quis agebat per se ipsum? Iam
ipse Cicero multis in locis apertissimè ostēdit, Antonium
egisse per populum. Quī potuit agere per populū (dici
quispiam) & absente populo, & inuito? Qui agit per ple-
bem concitatam, per operas conductas, per egenes, sedu-
tiosos, facinorosos: is agit per populum: siquidē hi quoque
sunt in numero ciuium. & rursus per populum non agi-
cum & populus, qui uerè populus appellari possit, con-
stet ex uiris bonis, ac bene sentientibus de Repub. & re-
comitia legitima sint, quorū autor Senatus est, quae desin-
ptis etatibus, clasibus, ordinibus habentur. Antonius
tū ferret leges per uim, exclusis bonis, & iure rogati-
sublato, non agebat per populū. & rursus agebat per
populum, cum ciues improbi, atque ex numero ciuium merito
exterminandi eas sciscerent, ac iuberent. Quid multa? In-
dicamus Ciceronem similiter loquentem in oratione pro
domo sua, An tu Populum Rom. esse illum putas, qui con-
stat ex ijs, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, ut
uim afferant magistratibus, ut obsideant senatum, optum
quotidie cadem, incendia, rapinas? quem tu tamen popu-
lum nisi tabernis clausis frequentare non poteras.

306 Ut adesset Cal. (an.) Liber Lang. Kalen. Jan.

306 Cū Brūdusiu.) Liber Lang. Brundisium, semper

Q

306 Quæ tamen mihi urbs coniunctissima.) Libri
ueteres, Vrbs mihi coniunctissima. quæ structura mihi
conciuior uidetur.

306 Suspicionis aliquid afferret.) L. Lang. Suspe-
ctionis. ut apud Terentium in Andria, Nam qui istæ tibi
incidit suspectio? suspicio quoque, unde hoc uerbum decli-
natum est, pro suspectum habeo, dixit Sallustius: Suspe-
ctus, inquit, regi: & ipse eum suspiciens.

Pagina 307 Quæ ita mihi placuit.) Quæ mihi ita
placuit, omnes l. u.

307 Nec multo post.) Nec ita multo post, o. l. u. qui
mihi quidem redolere uidentur elegantiam Tullianam.

307 Etiam plus Reipub.) Plus etiam Reipub. o. l. u.

307 Rempub. conuenturam Calend. Sextilibus: Se-
natum frequentem fore.) Ita corrigendum est, Rem con-
uenturam: Kalen. Sext. Senatum frequentem fore. Cuius
emendationis habemus autorem non modo Col. librum,
sed Ciceronem ipsum in x v l. lib. epist. ad Atticum, de ea-
dem re modo loquentem, Hoc, inquit, afferebant Bruti,
& Cassij edictum, & fore frequentem Senatum Calen. &
Bruto, & Cassio literas missas ad consulareis, & pretō-
rios: ut adessent, rogare summam spem nuntiabant, fore,
ut Antonius cederet, res conueniret.

307 Remissis Gallijs prouincijs.) Prouincijs Gallis,
Colotianus, & alij nonnulli u. l.

326 Ex qua Brutus excederet.) Cederet. omnes libri
scripti. quod uerbum tamen idem ualet, quod Excedo. ut
hic idem in x. Philipp. de eodem Bruto loquens declarat,
Eundem uidi postea Veliæ, cedentem Italia. Et paulō in-
fra, Cedere ē patria seruatorem eius, manere in patria
proditores.

307 Pulcherrimi facti conscientia.) Hoc amplius
o.s.l. Pulcherrimi facti sui conscientia.

307 Neque perficere poteram.) L.u. partim Patre-
re, partim Præstare. Gellius quoque Præstare, si tamen
sine mendo liber est, quem tamen sequor.

307 Præter naturam etiam, præterq; fatum.) Etiam
delendū est, nisi libris omnibus antiquis fidē abrogamus.

Pagina 308 Idque nonnullo eius officio debere esse.
Sic o. l.u. Idq; me nonnullo eius officio debere eē, ex qui-
bus mea quidem sententia, si e modo literam in t mutau-
ris, omne mendum sustuleris, hoc modo, Idque me non-
nullo eius officio debere, et præ me semper tuli.

308 Ita sine cura Consules sunt.) Lang. C. pro Coe-
sules. Colatianus, Consul. nonnulli, Consulares. ego sequor
impressos.

308 Cumque è uia languerem.) Tres libri scripti, de
uia, quos uehementer probo: siquidem ab his scriptore
luculentissimi faciunt. Plaut. in Pseud. Nam ut lassus uia
de uia, me uolo curare. Cic. in Acad. Et nisi de uia scire
esset, continuo ad nos uenturum fuisse. Et de Som. Scip.
Me et fessum de uia, et qui ad multā noctem uigilasset.

308 Misi pro amicitia, qui hoc diceret.) Qui hoc e-
ceret, o. l.s. quod aures meæ multo magis probāt. E dicit
autem non modo ualeat, edicto iubere: uerū etiā dicere,
dicare, atq; etiam enuntiare significat. Sal. Is cum se dicit
ret indicaturum de cōiuratione, si fides publica data esse
iussus à Cos. quæ sciret, edicere. Cic. de Am. Si prius,
maxime reprehendere Scipio solitus sit, edixerō. Plaut.
Men. Omnia hercle ego edictaui. Quid? si corrigam?
Hoc ei diceret. omnino mollius atq; usitatius uideretur
librorū tamē cōsensionē pro nihilo putādā nō arbitro

308 Inuiti secuti estis.) Secuti estis inuiti, L. Col. ora-
tio certē fit et numero plenior, et compositione lenior.

308 Nihil dico quis fuerit ille L. Brutus.) Nos antea
tantummodo cōiectura ducti, pro Quis, Cui, reposita
mus ita, ut ante, Fuerit, notā distinctionis apponeremus:
quod omni scriptura diligenter considerata, Cicero mihi
uidebatur hoc uoluisse dicere, se nullo modo eos honores,
qui dijs immortalibus deberentur, cuiquam mortuo fuisse
decreturū. Itaq; cū dixisset, An me censetis P. C. quod uos
inuiti secuti estis, decreturū fuisse, ut decernerentur sup-
plicationes mortuorū? Tum illud addidit, Nihil dico cui.
nō disputo, cui hic honos haberetur, nefario. S. Tyranno,
scelerato, impio. Verū fac fuisse L. Brutū exactorē regū,
patriæ liberatorē: adduci tamē nō possem, et quæ sequū-
tur. Similiter autē locutus est in oratione pro Sext. Cur de
capite ciuis? non disputo cuiusmodi ciuis, et c. Verum hoc
antea, ut dixi, coniectura modo adductus, nunc eo magis
id affirmo, quod sententiæ meæ antiquissimus quisq; liber
ad stipulator est. Erunt tamē fortasse nonnulli, quibus ma-
gis arrideat Quoius, Cuius. s. patrio casu, ut sit superiori
scripturæ cōsequēs: dixerat enim Mortuorū. quæ sententiā
ut reprehendi nō posset, si alicuius unius libri autoritate
niteretur, ita nō magnopere probādā, cum à scripto rece-
dat: præsertim cū M. Tullius quibusdā legibus ita sit a stri-
ctus, ut ijs interdū tamē se relaxet, atq; soluat: si quis tamē
id pugnantiter defendet, nos ei non ualde repugnabimus.

Pagina 309 Facile possim defendere.) Possim, o. l.u.
perspicue rectum.

309 Partim timeo ne impendant) Impendeant, l.u.
perspicue rectum.

309 Consulares fecit.) L. Colotianus, Conf. Lang.
qui cum

qui cum plerique faciunt, Consules. quod ualde placet.

308 Qui sententiam loco consulari dicunt. L. Col. & alij nonnulli, Consulari loco dicunt. quos sequimur. asperitatem concursus extremi uerbi cum insequenti primo uitemus. sic in v. i. Philip. Dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco.

309 In suspicionē Po. Ro. uenire. In suspicionē, Lij. 309 Quod ipsum est turpe.) Esset, non est, o. l. u. quere. admodum in oratione contra Pis. locutus est, Pro Annio tribunali ne cōnuente quidē te, quod ipsum esset scelus, sed etiā hilarioribus oculis, quā solitus eras intente.

309 Qui non quid efficere possit.) Extra unum, atque alterum librum, in quibus Col. (de ueteribus enim loquerentur) recentiores quoque cum impressis faciunt) reliquij. Qui nō quid in Remp. cogitauit. f. d. quid facere ipse deberet. Quae scriptura diligenter considerata, atque omnibus ex partibus pertentata, hanc in opinionem discorsis huic aliquid deesse potius putarem, quā impressae suppleri: cum praesertim, ut dixi, duo uetustissimi libri, atque omnibus minime mendosi hinc sentiant, & sententia bonis sit, ac bonis uerbis elata. tot librorū tamen consensio silentio praeterire nō placuit. de eo cōuenit inter omnes, quod illud uerbū Ipse. f. proximū à postremo locū tenet. quo modo quidē multo melius cadit ipsa comprehensio.

Pag. 310 Benigne tamen me. Benigne me tamen, o. l. u. 310 Nihil tam esse in actis Caesaris.) Nihil esse tam omnes l. u.

310 An si cui quid ille promisit, id erit fixum?) Quid, Quod, o. l. u. quod ualde placet. In mēbro in sequenti ueteres. l. nō discrepāt. recentiores ferē pro Fecit. Probatur. quod probatur: ut duo cōplectatur & promissa, & bene

facia. Esset autē planius, si ita dixisset, Quodque idē facere non potuit, ut multis multa promissa nō fecerit: uerbis. f. cōiunctione copulatis. Sed duo membra eodē modo paulō antē extulit, Liberatus cedis periculo paucis post diebus Senatus. unicus impactus est fugitiuo illi. c. Facere autem promissa, nō promittere, sed promissa seruare significat. quod uel ex hoc loco faciliē intelligi potest, & l. i. i. de Offi. Promissū potius nō faciendū, quā tā tetrū facinus admittendum fuit. & i. Etiamne furioso promissum facere?

310 Quae tamen multo plura reperta sunt.) Quae tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, o. l. u.

310 Pecunia utinam ad adem Opis maneret.) Ad opis, o. l. u. loquendi modus & breuis, & elegans, & optimo cuique scriptori usurpatus, ut ita dicant, Ante Apollinis, Ad Martis, In Veneris, pro Ad Martis adem, In Veneris adē. Cic. de eadē re loquens in epi. ad Atti. Rapinas scribis ad Opis fieri. Et v. i. Philip. Sicut illam O. Trebelij ante Castoris. Plaut. in Pen. Ag. quō te agis? Ad. egōne in Veneris. Graecique hoc loquendi genus usurpant.

310 Cruenta quidem illa.) Cruenta illa quidem, o. l. u.

310 Si ita in actis eius fuit.) Eius, ab oibus l. u. abest.

310 Et toga.) Et in toga, o. l. u.

Pagi. 311 Optima etiam in Repub.) Optima etiam Repub. o. l. scripti. & rectē. Sic etiam dicitur, Bonis rebus, Saluis rebus, Optimis temporibus.

311 Ne plusquam biennium consulares.) L. u. partim, Neue, partim Neu. quorum alterum plenum, alterum imminutum. utrunque idem ualet: utrunque usitatum.

311 Acta Caesaris seruari.) Caesaris acta seruari, o. l. u. cum structura leuior, tum numerus Cicéroni maxime probatus: finitur enim spondeo, creticus huic proximus.

311 Viri fortissimi, atque honestissimi.) Viri honestissimi, atque fortissimi, o. l. u.

311 At si feratis.) L. Lang. Atque pro At. Scala, et alij nonnulli, Ferretis. ut ita fortasse corrigendum. Atque, uel Atqui si feretis: sequitur enim, Probabitur.

311 Hic enim est legis index.) Index, liber unus, atque alter. quod rectum est, et ex se intelligitur. Nemo est qui sciat, indicem aliis librorum, aliis monumentorum inscriptionem significare. Iam quid hæc sibi uelit iuris, atque monumentis, perspicuum est.

311 De ui, et de maiestate damnati.) De ui, et maiestate, Lang. cæteris assentior.

Pagina 312 Istam legem manere.) O. l. s. non Manere, sed venire probant. Ego neutrum satis probo: nec Manere, de legibus latis, non promulgatis dicitur, nisi proincijs Consul. Quare aut nobis statuendum est legem Aeliam manere, legem Fusiam non esse abrogatam. Rursus Venire legem, pro Ferri, insolitum atque inusitatum. Quid faciendum, iniquis? censeo tantisper in librorum antiquorum autoritate delitescendum, dum uerum investigemus: si tamen hoc uerum non est: cum præsertim tamen illud alterum, quam hoc insolens sit.

312 Velletis aliquid esse populare.) Aliquid uelletis esse, omnes l. u. nonnulli sic emendant, uellet is. ut Antonium modo describat.

312 Que est igitur ea cupiditas.) Pro Ea, Lang. Hæc. Col. S. C. et cæteri ferent, Ista. quos sequor.

312 Quid est igitur aliud: quam adhortari.) Sic Lang. qui cum plerique libri consentiunt, Quid est aliud igitur adhortari adolescentes, ut turbulentis, ut seditiosis. c. VII. l. I. de Fin. bon. et mal. Quid est enim aliud, esse uersutum

Qua

312 Quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non poterit.) Sic L. Col. et alij nonnulli, quem autem ad Reip. pestem furor tribunitius impellere non poterit. quod magis probo, ut hanc habeat sententiam, Quis homo contemptus, tamque abiectus constitutus in tribunatu, qui natura uehemens est, et uiolentus, non excitabitur ad perniciem, atque exitium Reip. cum uiderit se armis potentissimi magistratus armatum, ijs autem legum uinculis solutum, quæ ad coercendos furores tribunitios comparata sunt? dixit autem Furor tribunitius, ut pro Cluent. Spiritus tribunitios, contra Rul. V. in tribunitiam, propriam. s. tribunatus, atque ei propè insitam, atque ingeneratam.

312 Quid? quod abrogatur his legibus Cæsaris.) Quid? quod obrogatur legibus Cæsaris, o. l. u. quod probo. etenim præter quàm quod aptius ad sententiã conuenit: siquidẽ M. Antonius nõ leges Cæsaris abrogabat, sed ijs alias leges aliqua ex parte cõtrarias ferebat: præterea, quod sciã Legi abrogare nõ dicitur: nam illud apud Liuiũ, l. I. x. Semper antiquæ abrogat noua, sine dubitatione mēdosum est: quo tamẽ mēdo libri scripti uacant. pro Antiquæ enim Antiquã retinēt. quod autẽ est apud illum, qui scribit ad Herennium, Cui legi abrogatũ, uel derogatũ sit. nõ dubito, quin librarij mendũ, atque ibi quoque Obrogatũ, et paulo supra Obrogatio. nõ Abrogatio, scribendũ sit. nam cũ de legibus inter se cõtrarijs cõtrouersie argumenta suggerat, quid tandẽ momenti poterat afferre lex, quæ amplius lex nõ erat: et ea, cuius infirmadæ causa lex alia lata erat, etsi tenuem, aliquã tamen defensionẽ dabat: siquidẽ non penitus erat sublata. Locum diligenter considera, ibis in sententiam meam. Derogare autem legi, esse, quid ex lege ueteri, noua detrabere. Abrogare legem, penitus

nitus tollere: Obrogare legi, prioris legis infirmam gratia aliam legem ferre, nemo est qui nesciat. Omnia complectitur uno uersiculo M. Tullius, Quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat.

312 De exilio reducti sunt à mortuo.) Sunt, nulli in l.u. reperitur. hoc amplius Col. & Gad. q. singula mēti eodē uerbo finiūt, hoc modo, De exilio reducti à mortuo ciuitas data nō solū singulis, sed nationibus & prouincijs uniuersis à mortuo. & quæ sequuntur, quos mirū in modo probō: nā in alijs libris aut quid deesse, aut superesse uidebatur: nec mihi persuadere poterā, t.ā elegantē, hanc accuratū scriptorē eodē uerbo primū, extremūq; uerbum conclusisse, medium tanquā mutilū, & decurtatū quisse. Itaq; non dubitabā, quin ex ultimo tollendū esse à mortuo: aut secundū referendis ijsdem uerbis supplementū quæ in duobus l. antiquis inuenta hanc opinionē mihi probā nitus cōprobauerūt. his autē cōformationibus uerborum quis dubitat, quin optimus quisq; orator distinguat mentionem? aut quis hic non agnoscit eam figurā, quæ à Grecis ἀντιστοχὴ, à nostris cōuersio appellatur? cuiusmodi illud pro Fōt. Frumēti maximus numerus ē Gallia, pulcherrima amplissima copiae ē Gallia, eq̄tatus plurimus ē Gallia.

Pag. 113 Quas tu mihi intercessionēs inquis? Quas tu mihi, inquit, intercessionēs? quas religionēs? sic L. Col. Sc. hoc amplius Gad. Quas religionēs nominatis Plaut. in Cur. Quas tu mihi tabellas? quos tu mihi libertos? quos summanos somnias? & in Pseud. Quæ libidulum? quas tu mihi prädicas fallacias? Et hic ipse in l. accus. Quam mihi religionem narras? quam penam quem Senatū? Illa tamen breuitas mihi magis arridet

Negh

313 Negligimus ista.) Negligimus, l. Lang. & alij nonnulli. ut enim Perlego, sic Intellego, sic Neglego dicebatur, ut ex uetustissimis libris intelligere licet.

313 Credo illa legitima: quæ Consules populum iure rogauerunt.) Ita sine controuersia corrigendū est, Cedo illa legitima. Coss. Populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populūsq; iure sciuit. Hoc autem principium erat legum latarum. id apparet apud Frontinum de aquæ ductibus, cuiusdam legis uerba subscribentē, T. (inquit) Quintius Crispinus Cos. populū iure rogauit, populūsq; iure sciuit. Probus quoq; has legū notas, P. I. R. P. Q. J. S. sic interpretatur, Populū iure rogauit, populūsq; iure sciuit. Eodē accedit autoritas antiquorū librorū, qui ad unū omnes sententiæ nostræ suffragātur.

313 Quod est augurū: antedicere ea, quæ uitari possunt.) Amicorum, pro augurum o. l. u. cetera eodē modo. Quid hic augures, aut amici, aut omnino omnia hæc uerba sibi uelint, nō dispicio: ut ualde suspicer, uel dicam pro certo putem, totum hunc locum, quem supra scripsi, interpretationem esse eorum hominum, qui glossas sub omnibus uerbis subscribunt. nam quod dixerat, de futuris, suggererunt (credo) elegantes illi interpretes, quod est amicorum antedicere ea, quæ uitari possunt. quæ uerba librariorum imperitia in omnes postea libros irreperūt.

313 Irasci quidem mihi Dolabella.) Sic Gad. Irasci te quidem mihi Dolabella. Lang. & cum eo multi alij, Irasci uos quidem. quod magis placet, subiungit enim, Quamquam quidem te id facturum non arbitror.

313 Quamquā quidem te.) Quamquā te quidem, o. l. u. Pag. 314 Sed promam ius, ut opinor, æquū.) L. Col. proponam. Lang. tamen pro impressis stat: atq; uterque

b

quidem

quidem cum suis tanquam ad stipulatoribus, atque adu-
catis ego Colotianum magis probo: quod is mihi uide-
tur ad consuetudinem loquendi propius accedere.

314 Contumeliæ dixerō.) Magna uarietas in libri
antiquis existit: nam partim cum impressis cōsentium
sc. partim, Contumeliosē, ut Gad. nonnulli Cum contu-
lia, ut Col. & alij nonnulli, qui omnes habēt omnino que
sequamur: nā & Dicere contumeliā, recte dicitur. Plu-
Contumeliā si dices, audies. & Cōtumeliose: Cic. de Off.
Cum studiose de absentibus detrahendi causa aut perni-
culum, aut seuerē, aut maiedicē, cōtumeliosēq; dicitur. &
Cum contumelia, ut hic idem in 111. Phil. Quid est dictū
à me cum contumelia? Ego tamen hoc extremum s. que

314 Quam semper in Repub. habui.) In Repub. sa-
per habui, o. l. u. & uerborum constructio lenior.

314 Vt à quibusdam mihi.) Vt mihi à quibusdam
l. u. quod quidem magis implet aures meas.

314 Idem illi.) Idem illi, l. o. u. ut in substructione
aquæ Martiæ ductus, P. CORNELIUS P. F. DOL-
BELLA, C. IUNIVS C. F. SILANVS FIB-
MEN MARTIAL. COSS. EX. S. C. P-
CIENDVM CVRAVERVNT, IDEMQ;
PROBAVERVNT.

314 Morbi causa, quam mortis.) Lang. Mora
quod si non contemnimus, Mors pro Mortis erit re-
nendum. Eodem quidem modo loquitur ille qui scribit
Heren. Cui morbus causa est, cognitorem det. Et L.
XXXIII. Quibus aut emerita stipendia, aut morbi
causæ essent. & L. XXI. Nisi quibus morbus cas-
erit. Et paulò infra, Quibus neque uacatio iusta mihi
neque morbus causa fuisset. Iudicium tamen aurium

ditus repudiat ac respuit: cui standum censeo.

314 Homines nobiles.) Nobiles homines o. l. u.

314 Ea autem est gloria, & laus.) Et, à nonnullis,
u. l. abest. quam probem, hinc poteris existimare, quod id
coniectura sustuleram.

314 Expertum uideremus.) Viderem o. l. u.

Pagina 315 Quin mihi etiam.) L. u. partim, Quin
etiam mihi: partim, Cum etiam mihi.

315 Cōsensum illum theatri.) Nonnulli ueteres, l. Cō-
sensus: quod ego tamē reijcio. nā Theatri cōsensum dixit
Spectatorū consensionē, qui uniuersi Dolabellæ plause-
rant, atq; una uoce significauerant se factū eius compro-
bauisse. Eiusmodi est illud in 1111. Phil. Quod uos quoq;
illū hostē tanto cōsensu, tantōq; clamore approbauistis.
Et pro Sest. Quæ cōcio fuit per hos annos, quæ quidē nō
esset conducta, sed uera, in qua Po. Ro. consensus perspicui
posset. Et in ij. l. epi. ad Atti. Totius theatri clamore dixit.

315 Beneficio nouo memoria doloris ueteris abie-
cisse.) Nouo beneficio memoriam ueteris doloris abie-
cisse, o. l. scripti. & numerus plenior.

315 Hanc tu potuisti Dolabella.) Pro potuisti, no-
tam pranominis Dolabellæ, P. scilicet, o. l. scripti etiam
in his, quæ sequuntur, immutant ordinem, hoc modo,
Hanc tu inquam potuisti æquo animo. c.

315 Cum tuū collegā depositis inimicitijs, oblitus au-
spiciorū, auguria te ipso augure nuntiante illo primo die.
c.) Cū, ab o. l. u. abest. cetera sic, Tuū collegā depositis ini-
micitijs, oblitus auspicia te ipso augure nūtiāte illo primo
die. c. Ego sic arbitror emēdandum, Oblitus auspicia à te
ipso augure nuntiata. c. Id enim hoc loco mihi significare
uidetur, quod in cōsequētī oratione declarat. Cōfecto ne-

gotio bonus augur, Leliū dices, alio die inquit. Et paulo infra, Augur auguri, Cōsul cōsulū nūtiāuisti. Et alio loco, Quādiū tu uoles, uitiēsus Cōs. Dolabella: rursus cū uoles, saluus auspicijs creatus. Et ibidē, si nihil est, cū augur his uerbis nūtiat, quibus nūtiāsti. Et in V. or. Quid, q̄ a eo colligam illi, quē ipse fecit sua nūtiatione uitiosum. Cū igitur sentiat Cicero, M. Antonium depositis simulatibus obitu auspicijs, quae augur ipse nūtiarat, quorū nūtiatione Dolabellam Cōsulitiosum fecerat, illo primo die, quo Senatus in aede Telluris fuit, suū colligā pro collegabebuisse: hāc rem librorū uerba mihi declarare non uideatur, sed nihil affirmo, tantū sententiā meam testificor, quātum affirmabo, cum unū aut quē librū huius ad stipulatiōem nactus ero. illud quidē pro certo dixerim, non post mortem Casaris Antonium Dolabellae nuntiasse, sed tum, cum Dolabella iussu Casaris Cōsul renuntiatus est: id quod Apianus, & Dion apertissime ostendūt, qui quidē meritiā prodāt, Dolabellā, simul ac de interitu Casaris certior factus sit, statim sua sponte susceptis Cōsulatus imperibus in publicū prodisse: habitūq; ad populū orationibus nō aliena, in Capitolium ad cōiuratos ascendit. Hāc autē de auspicijs disputatio me loci illius pro Clotio cōmonuit, Nubit genero socrus nullis auspicijs, nec autoribus. In quo tu uide, ne pro auspicijs, auspiciibus reponendum: siquidē non auspicijs, sed auspiciibus adhibebantur. hic ipse declarat, l. i. de Diuin. Nihil (inquit) quondā maioris rei nisi auspicato, ne prius quidē gerebatur: quod etiā nunc nuptiarū auspices dicunt, qui re omīssa nomen tantū tenent. Idem Val. tradit de ijs Plaut. Vltro ibit nuptū: nō manebit auspicio.

315 Reip. tuus paruus filius.) Sic l. Lang. R. tuus

uulus filius. Scalæ, K. nonnulli, Carissimus. plures R. P. ut impressi. quos, ut probē, locus ille facit in Catilinā: quem infra scripsi. Nec meā mentē non domū sepe reuocat exanimata uxor, obiecta metu filia, & paruulus filius: quē mihi uidetur amplecti Resp. tanquā obsidē Cōsulatus mei. Iam si paruulus pro paruus reposeris, magis placebit.

315 Qui quidem nulla in concione.) Nullus pro Nul-la, l. Lang. ut fortasse corrigendū sit. Nullius. res minuta.

315 Proximo, altero, tertio.) Tollēdus est (meo quidē iudicio) librarij interductus, is qui Proximo distinguit ab Altero, scribendūq; Proximo altero, pro Postero die. dixit autē Alterū diem proximū, ut Terentius, Proximū uicinū: & Cicero, Pedem superiorē proximū: ut Varro, Proxima superiora loca. nam si quis alterum esse tertium diceret, id quod interpres Terentianus docet. (ego, quid sentiā, uidero) eius interpretatio esset indigna responsione. sequitur enim Tertio. et quoniā agitur, de Altero: illud in l. i. de Or. pag. CXXXII. Alterū minime est liberale, deprauatū est. Aliter enim pro alterū reponendū est: supra enim dicit, Alterū genus est imitatione admodū ridiculū: sed nobis tantū licet furtim, siquē et cursum. deinde subiicit rōnē, Aliter enim minime est liberale. sed ad rē. quod sequitur, Deniq; reliqs cōsecutis diebus, deniq; in l. u. nō est.

315 Hęc iniusta est.) Inusta, l. u. res facilis.

315 Ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gentis Māliæ neminē patriiū. c.) Libri à uerbis sine mēdo sunt, ab interpūctionibus mēdosi. sic enim distinguedū est, Ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gentis Manliæ, neminē. & quæ sequitur. Hoc docet Liuius l. v l. Adiectæ (inquit) mortuo notæ sunt, publica una, quod cū domus eius fuisset, ubi nūc aedes atq; officina Moneta est,

latum ad populū est, ne quis patritius in arce, aut Capitolio habitaret: gētilitia altera, q̄ gētis Māliæ decreto cautū est, ne quis deinde M. Mālius uocaretur. Quod aut̄ sequitur, M. Māliū uocari licet: nulli oīno L. scripti M. retinēti, ut uerear ne M. quæ Marcū significat, abierit in Māliū.

Pagi. 316 Quod uidemus etiam in fabulis, ipsis illis. Ipsi illi, o. l. u. & certē unus Atreus apud Actium hæc uerba tyrannica, ac detestabilia usurpat. quorum autoritatem sequimur, Dixerit, non Dixerint, scribendum.

316 Putā s̄ne illū immortalitātē mereri uoluisse. Hæc uerba in quinque libris uetustissimis, in quibus est Lagda sunt: desunt in quā, nō absunt. sic enim sentio. nā et ea C. & multi alij scripti libri cōseruat: nec eiusmodi sunt, ut quouis suggeri potuerint. etenim nec ita ualde apta sunt, nec ab ullo alio (quod quidē sciā) præter quā Cic. et Plautus usurpata. ut igitur hæc dilucida faciāmus, horū scripturā loca subiiciemus. Plaut. in Bac. Quē quidē ego ut nō cruciē, alterū tantū auri nō mereā. Et in Men. Neg. hēc ut te perdā, mereā deum diuitias mihi. Et in Stic. Neg. sibi mereat Persarū montes, qui esse auri perhibēt. istuc faciat. Cic. de natu. deor. Quid mereas, ut Epicurus esse desinas? De fin. bo. & ma. Quid merearis igitur, per dicas in eo magistratū oīa uoluptatis causa facturū. Et in v. l. in Ver. Quid arbitramini Rhēginos merentē, ut ab his marmorea Venus illa auferatur? q̄ Tarētina ut Europā i equo sedētē amittāt? Sic enim hūc locū corrigēdū puto. Idē Plāu. in Must. immutata loquēdi formā significatione cōseruata. Quid merear, quā obrē mentis.

316 Vt propter armorū metuē dorū licētā. Hæc illi, nō Metuē dorū, oēs ad unū, l. u. q̄ sūmo opere plā.

316 Miserissimi ipsi sunt. Miseri, o. l. f.

Pagi.

Pagina 317 Natum te esse.) Natum esse te, o. l. f.
317 Quid enim gladiatorij clamores innumerabiliū ciuium.) Gladiatoribus. sine cōtrouersia corrigendū est: nam primū in libris antiquis ita Gladiatorij scriptum est, ut in multis extrema pars sit in litura: in nōnullis etiā, b, sic interlitū sit, ut perspici possit. Deinde quid est gladiatorius clamor? an qui edebatur à gladiatoribus? At erant ciues Ro. qui clamabant, an pro ingentibus. gladiatorios dixit? quis unquā scriptor sic locutus est? quis porro literis tradidit, gladiatores ita magna uocē fuisse, ut gladiatorius clamor ueniret in prouerbiū? Clamores autem innumerabiliū ciuiū gladiatoribus, id est, numeribus gladiatorijs, profectō cōuenit. sensus enim iudiciūmq; populi & gladiatoribus, & ludis maxime perspiciebatur. gladiatores autē non modo serui homines dicuntur, quos lanista armorū artē edocebāt, quiq; in foro seu quo alio in loco depugnabant populi delectandi gratia: sed eodem etiā uocabulo appellatur ipsa gladiatorū spectacula. Cic. 9. Phil. Circunq; eam statuā locum gladiatoribus, ludisq; liberos, poster osq; eius quaq; uersus pedes quinque habere. & l. ij. epist. ad Atti. Gladiatoribus qua dominus, qua aduocati sibilis cōscissi. & pro Sex. Tribus locis significari maxime Po. Ro. iudiciū: ac uolūtas potest, cōcione, comitijs; ludorū gladiatorūq; cōfessu. pro Mur. Nec plebi Ro. eripiēdi fructus isti sunt ludorū, gladiatorū, conuiuiorū. Quin etiā locū illū in eadē oratione mēdosum puto, Nec si uirgo uestalis huius propinqua, & necessaria locū suū gladiatorū, concessit huic. nō enim Gladiatorū, sed Gladiatoribus rectū arbitror: ut sit illi geminū, quod est in eadem oratione, Si gladiatoribus uulgo locus tributim, & itē si prædia uiuigo essent data. & in v. l. epist. ad Atti. Is

b 4 querit

querit ex me, num cōsueuiffem Siculis locū gladiatoribus dare. Quod autē etas Ciceronis gladiatores appellauit, id posterior modo Gladiatorū, modo Gladiatorū munus dixit. Liuius, Munus gladiatorū datū ab ijs. Suet. in Cef. Dict. edidi spectacula uarij generis, munus gladiatorū, le- dos etiā regionatim urbe tota, et quidē per omnīū lingu- rum histriones, item circenses, athletas, naumachiā. mu- re in foro depugnauit Furius. quod Munere Suetonius, Cicerō Gladiatoribus profecto dixisset: quanquā hic etiā Munera gladiatoria in oratione de Arusp. respōsis uer- pat. Illud quoque annotatione non indignum est, semper gladiatores à ludis separari, ob eam causam opinor, quòd licet huiusmodi munera delectationis causa daren- tur, uisum est tamen absurdissimū, rem tam duram, specta- cula tam crudelia tam molli, tamq; clemēti uerbo notari.

317 Quid populi uersus?) Nonnulli ueteres l. con- cursus. quod rectius existimo.

317 Quid ij Tribb. pleb. qui uobis aduersantur?) Nō Ii, sed Iis, omnes ferē l. u. & rectē, opinor: hoc enim mura- brū aptū ex superiori pēdet. Quid Pōpeij statuae plausu infiniti: quid ijs Tribb. pleb. Quòd autem Pop. Ro. plau- sum impartiri soleret Tribunis, cæterisque Magistratibus, ijs qui gratas ipsi causas complecterentur, atq; agerent, ita notum est, ut testimonio scriptorum nō indigat.

317 Quid Apollinariū ludorū plausus?) Sic oēs sive ulla oīno uarietate tam scripti, quā impressi libri, & q; tamē et hos, et illos mēdosos, atq; ita esse corrigēdos a- tror: Lud. Ap. uel Apollinar. id est ludis Apollinariū. Sexto casu, ut hoc illi sit simile, Gladiatoribus quā dome- nus, qua aduocati sibilis cōscisi. Ludis Apollinariibus philus tragædus in nostrū Pompeiū petulanter inuēcti

est. Mendū autem (ut opinor) manauit ex incitia libra- riorum, qui cū in has notas incidissent, Lud. Ap. ita Ludo- rum Apollinariū interpretati sunt, quasi hoc explican- dum sic, esset, Plausus ludorū Apollinariū, uel testimonia potius, & iudicia populi R. ac nō potius hoc modo, Plau- sus uel potius testimonia, & iudicia populi Roma. Ludis Apollinariibus, qui datus erat. s. à populo R. O. Bruti nomi- ne cōmissione ludorū Ap. Quòd autē eiusmodi per notas scriberētur, ita perspicuum est, ut cōfirmatione nō egeat. Vnū tamē locū citabimus x v i. ep. ad Attic. in quo etiam nunc extāt horū de quibus agitur, uerborū nota. Ut uena- tionē etiā, quæ postridie Lud. Apollinar. futura est, pro- scriberent. Quòd autē sequitur, Vel testimonia potius & iudicia populi R. o. l. u. Iudicia, qđ maiorē uim habet: si- quidem hæc fallere non possunt, illa possunt. nā illud, Vos- bis parua esse uidebātur? Sic o. l. u. Parua uobis uidebātur?

317 Sexagesimo post anno) L. Lang. & alij. multi pro Post, habent Tum. Liuius l. v i i. Nisi quod pacis Deum exposcendæ causa tertio, tum post conditam urbem lectisternium fuit.

317 Qui ijs ludis ita caruit.) L. Lang. Quid ijs suis. Gad. & Col. Qui ludis suis. quam ueram, germanamque scripturam arbitror. Sic enim loquebantur antiqui, ut di- cerent Ludos tuos, quos tu feceras: Ludos suos, quos ille fecerat. Ci. pro do. sua, Qui antea uoce præconis à liberis semouebantur, tuis ludis non uoce, sed manu liberos à se segregabant. & in ep. ad Att. Ut spectem ludos suos.

317 Plausis, & clamore leniret.) Leniret, non Le- niret, tres l. u. quod probō: ut tempori tempus respōdeat. est enim supra Tribuerit.

317 Carū suis, quibus est ipse carissimus.) Ipse delena- dum

dum est, omnibus antiquis autoribus. & certe superuacaneum est.

317 Quid eos de nostra uita cogitare ceteris?) O scripti, uestra, quod uerū est. Dolab. illam enim & Animum designat. est autē argumentū à contrario: Si populo R. eorū uita est charissima, quos sperat pro Rep. ac si libertate propugnaturus, quid de uestra cogitare arbitramini: quos uidet cōtra se suis opibus uti nihilq; pretere-tere, quin Rēp. opprimatis, ipsi iugū seruitutis imponant.

317 Cœpi P.C. reuersionis meæ fructum.) O. La. Cœpi fructum P.C. reuersionis meæ.

PHILIPPICA II.

318 Reip. hostis fuerit.) Fuerit hostis. o.s.l.

318 Qui non bellum eodem tempore.) L. Lang. B. eodem tempore.

318 Nec uerò necesse est à me quenquā nominari uobis: cum ipse recordemini.) Recordamini, o.s.l. quoniam quidem consensus fecit, ut putarē ita scribendum esse. Nec uerò necesse est à me quenquā nominari uobiscū ipsi recordamini. nam statim loci illius pro Cel. uenit in mētē, quibus neminē mihi necesse est nominare. uosmet uobiscū recordamini. Et pro Mūr. Nolite à me commoneri uel uosmet ipsi uobiscū recordamini. Opinionem meam O. lo. tianus liber comprobauit.

318 Tuamq; à me alienationem ad ciues impiorū gloriae fore putauisti.) Sic l. Col. Tuamq; à me alienationem, commendationē tibi ad impios ciues fore putauisti. Quem ut sincerum putem. nō solum id fecit, quod me uerbum eiusmodi est, ut ipsum quiuis referre potuerit. Quis liber ex omnibus minime mendosus est, atq; huic nō atque alterum librum (ut ita dicam) subscriptentē potest

repon

reperi: sed illud etiā, quod in Lang. multisq; alijs libris ita scriptū offendi, Tuamq; à me alienationē tibi ad impios ciues fore putauisti. Quo animaduerso, pro certo habui id uerbum gloriae. s. ab aliquo esse suggestum, qui huic peritio aliquid deesse uidisset. Eandem autem rem ipsam se re uerbis ait in V. Phil. Neminem me a quiorē reperiet: cui quia ē, cum se ciuibus impijs commēdat, inimicus esse: quam amicus maluit. Nonnulli pro Ad, Apud reponunt: quasi uerò Ad non ualeat Apud, aut, cū habet eandē uim non ita ualēe usitatum sit. sexcētos loco proferre possem; sed ne multus sim in re minimē dubia, ero cōtentus unō in ep. ad Att. qui huic geminus, ac simillimus est, Quae etiam ad ceteros contemptū cuiusdam hominis commēdatio. Ad eadem inficitia deprauatus ille locus est in I. I. com. belli Gallici, Quod nomen apud omnes nationes sanctum, in uiolatū quē semper fuisse. In ueteribus enim libris non Apud, sed Ad, scriptum est.

318 Facillime detrahi posse.) L. u. Facillime mihi. Nonnulli, Facile de me. quos magis probō.

319 Suis similibus) Sui, nonnulli u. l. quod probō.

319 Se esse hostem patriae.) L. Col. Se esse patriae. ceteri cū impressis consentiunt: utriq; probabiles. Horum scriptura significantior, illius concinnior ac numerosior.

319 Quod grauissimum crimen iudico.) Quod ego grauissimum, nonnulli u. l. in quibus est Col.

319 Contra rem suam uenisse me.) In libris u. est structura lenior, hoc modo, Contra rem suam me, nescio quando uenisse questus est.

319 Sed hoc idcirco cōmemoratum à te puto.) Hic locus usque ad, At enim, deest in omnibus ferē libris ueteribus. ij. à quibus nō abest, hoc modo, Cum te omnes recordaren

darentur libertini generū, & liberos tuos nepotes. *Quid*
 dij libertini hominis fuisse. Hoc idem obijcit in 111. ubi
 Cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filia
 habuerit uxorem, ipse ex libertini filia susceperit libere.
 Antonium quoque descripsisse his uerbis, quae sunt in 22.
 Lep. ad Att. Pro certo putare, nisi praenomina descrip-
 rent. quanquam credibile non est, quam crebro C. & Q.
 libris ueteribus reperiatur locum inter se commutasse. *Ut*
 autem uerba sunt, Ut sciant πειθεσ τε αιδωσιν fine uallo
 cullano eum ex C. Fadij filia liberos habuisse.

319 Nec tu soluendo eras.) Tu nec soluendo, oia
 hoc amplius Col. In columen fore putabas. quo numero
 inuatur aures meae, ut non dubitem, quoniam ita scriptum sit a Cic.
 Pagina 320 His se uitam dedisse.) His se dedisse
 tam, omnes libri scripti.

320 Viros clarissimos.) Clarissimos uiros, o. l. u.

320 Abstineris a nefario scelere.) Abstineris
 fario, o. l. u., ut paulo infra, Abstinerere maledicto.

320 Ne te ingratus.) Ne in te ingra. o. l. u. res ipsae

320 An in illa querela.) At, nonnulli scripti Lepidus
 probat: ut eorum mentibus respondeat, qui hoc dicere
 tuissent, Tu quidem de interitu Reip. queri debuisti, sed
 men id facere sine ulla contumelia Antonij. Quibus respon-
 det, Quid non moderatè: quid non amice? Quae admodum
 illud ad Cæcinnam. Nunquam nisi honorificentissime Pompe-
 ium appellat. At in eius personam multa fecit aspera.
 Armorum ista & uictoriae sunt facta, non Caesaris.

320 Quid dictum a me cum contumelia?) Quid
 dictum, o. l. u.

320 Et quidem cuius temperantiae.) Quod quidem
 o. l. u. quod tamen abiudico.

320 Stipatus armatis.) Armis, l. Lang. & alij non
 nulli, quomodo locutus est in hac ipsa oratione, Ad quas
 te peragratis ueteranorum coloniis stipatum armis retu-
 listi. figura notissima.

321 Quantum tum a me beneficiū acceperit.) Pleris-
 que libri, Tū non habent. in quibus reperitur, ij sic: Quan-
 tum a me beneficium tum acceperit.

321 Qui paulum modo,) Paulum, l. u.

321 Quid hoc est aliud? quā tollere. c.) Qui est aliud
 tollere è uita uita societatem? oēs ferè l. u. quā ualde placet.

321 Multa loca, ioca, corrigendū, ut referatur ad se-
 ria. ut l. ij. de fin. bo. & ma. Qui cū ioca, seria (ut dicitur)
 qui cum arcana, qui cum occulta omnia. quod autè sequi-
 tur, Inepta esse uideantur, Esse ab omnibus libris abest.

321 Ut Mustellæ Tamisio.) Mustellæ tamen scio, l.
 Lang. qui cum plerique consentiunt. de hoc alio loco.

321 Qui cum hoc ipso tempore.) Hoc isto. omnes l. s.
 quod minime displicet. nam praeterquam quod tot libros
 autores habet. ratione praeterea, & scriptorū, qui ita lo-
 cuti sunt, autoritate nititur. Ut enim dicitur, Hic ipse, ille
 ipse, ille iste, sic dicitur Hic iste, quod consuetudo quoque bo-
 norum Latinitatis autorū comprobatur. Cic. pro do. sua, Hūc
 istum otij, & pacis hostem. Laurentius Val. hunc locum
 ita citat, Qui cum isto tempore. sed mihi & grauiores, &
 antiquiores autores duo libri sunt, c c c. non minus annis
 natu (ut ita dicam) maiores, quam ipse Laurentius.

321 Quid oppones tandem?) Opponas, o. l. u.

321 Quid est minus. c.) Quid enim est minus, partim
 u. l. nonnulli, Quid est enim minus. in hoc omnes consentiunt,
 quod habent, Enim.

321 Quā obijcere aduersario, quod ille. c.) Quam
 id obijce

id obijcere, o. s. l.

Pagina 322 Quid enim interponerē audacia tuē
Quid enim me interponerē, L. Col. quo modo locutus ē
in ep. ad Q. Fratrem, Me nihil interpono. Et in Ver. Or
te interponis inuitissimis. c.

322 Quam neque authoritas.) Quem neque, aū
ritas o. ferē l. u.

322 Vlla esse poterat.) Vlla poterat esse, Lange
Col. & collocatio hæc coagmentata, illa hiulca.

322 Ut pro me dicentē. c.) Ut me pro me dicentē,
nonnulli u. l. in queis Col.

322 Modestiamq; cognoscitis.) Cognoscitis, l. Col.
pro lege Man. Vos Quirites, hoc ipso in loco sepe cog
stis. Et multis alijs in locis, quæ breuitatis causa relinque

322 Ut prouocauit.) Ut prouocatus, l. nonnulli.

322 Ut igitur intelleritis, qualem me esse cōsularem
profiteretur.) Qualē ipse Consul profiteretur, o. l. u. p
clare: ut sit, Obiecit mihi consulatum meum, ut intellige
tis, qualem ipse Consul profiteretur. Confirmatione ut
eget. Pisoni idem obijcanti, idem propē respondit, Qu
cum reprehēdis, ostendis, qualis tu, si ita forte accidiſſe
fueris illo tempore Consul futurus.

322 Quid enim constitui?) Sic o. l. u. Quid enim q
constitui? quid geſi? quid egi?

322 Cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionē m. an
Cuius quidē tibi fatum manet, o. l. u. omnino impreſſi, p
pius accedunt ad sermonis Latini consuetudinē. tot tam
tāq; uetustorū librorum quasi conspirationem negligē
dam non putauī. præsertim cum & grammatici tradid
antiquos ita locutos esse, & id poetæ nescio cuius testi
nio confirment, At tibi pœna manet. Quod si sequimur
em

emendandum erit C. Curioni.

322 Ut eum primum nominem.) Primo, o. l. s. quod ta
men abiudico.

322 Piacuit L. Catulo.) Sic omnes ferē l. scripti, Q.
L. Catulo. quod ego interpretor, Q. Lutatio Catulo. ut in
Acad. innumerabiles Q. Lutatij Catui.

322 M. Labœoni.) Giabrioni, emēdo. quod ex quodā lo
co ep. ad Att. licet intelligere, quo in loco horum ferē, qui
hic appellātur, omnium mētionē facit, Consulariū putat le
uiores fuisse, Catuli, Seruilij, Lucullorum, Curionis, Tor
quati, Lepidi, Gellij, Voicacij, Figuli, Cottæ, L. Casaris,
C. Pisonis, etiā M. Aciliij Glabronis, Silani, Muranæ deſi
gnatorū Coss. Hic autē Glabrio C. Pisonis collega fuit in
consulatu. Iam Col. liber sententiam nostram comprobat.

Pag. 323 D. Syllano.) Syllano, o. l. u. ego de autoritate
ueterum monumentorum, Silano.

323 Qui tunc erant Coss.) Tum, o. l. s.

323 Qui nō mihi uitam suam, liberos, fortunas.) Sic
o. u. Vitam suam, fortunas, liberos. Quem ordinem quoq;
seruauit in Pisonem, A me se habere uitam, fortunas, libe
ros, hoc amplius, quod Referrer acceptam, non Acceptū
probant, quod placet.

223 Qui duo è cōsulari numero.) Sic loqui solet La
tina consuetudo, ut dicat E numero disertorum, amicorū,
ciuium: E numero tribunorum militum, centurionū equi
tum: cuius rei plurima exempla apud M. Tullium & Cæ
sarem passim licet inuenire. Iam Liuius, ut propius acce
dam, L. ix. Legatos, inquit, è consularium numero mitten
dos ad eum Senatus cēsuit. Et Suetonius in T. Vesp. Cura
tores restituendæ Campaniæ è consularium numero for
te duxit. Quorsum hæc inquires? ut uideas rectissime sit,

E NUM

Enumero consularian Consularium pro Consulari rep-
nendum sit: praesertim cum hoc & eiusmodi caetera pro
notis scriberentur, ut ex eo facile error creari poterit.

3 2 3 Huius ego alienus consilij consul usus sum.) Huius
ius ego consilij alienus. c.

3 2 3 Quid ad eum unquam de Rep. retulisti.) Et quod
o. l. u., Ecquid ego res perspicua.

3 2 3 Putatote eum Phormioni alicui, tum Gnationi
Tum pro Eum mihi magis arrideret: sed o. l. refregit.

Pag. 3 2 4 Qualis siquidem nunc esset.) Qualis siquidem
nunc esset, o. l. u. quod proba.

3 2 4 Ad sepulturam corpus uitrici sui negat a mihi
tum.) At, L. Lang. more ueterum, de quo ita Quintilianus.
Illa quoque a multis est seruata differentia, ut Ad, cum
praepositio, D litteram, cum autem coniunctio, T. acci-
ret. Itemque Cum, si tempus significaret, per Q. si conuen-
per C. si uero Quum per duas sequentes uu, scriberentur
frigidiora ijs alia, ut Quicquid C. quartam haberet, non
interrogare uideretur, & Quotidie, non Cotidie.
Quot diebus, uerum haec iam etiam inter ipsas ineptias
nuerunt, Hic quidem liber modo Ad, modo Ac sine
tione scribit.

3 2 4 Doleo a te iam omnibus uitij esse superatum.)
In libris antiquis ordo uerborum est immutatus, sic
leo a te omnibus uitij iam esse superatum.

3 2 4 Qui autem tibi uenit in mentem.) Quid
Qui, o. l. u. ut hic idem locutus est pro Ros. Com. Quod
Flauio sibi cauere non uenit in mentem? & i. l. de oratore
tu (inquit) quid tibi in mentem uenit ita respon-
Plau. quoque in Trin. Quid in mentem uenit tibi, ita
ita dicere? Non ignoro hunc eundem, & Terentium

pro Quapropter usurpare, ut ibi, Nam qui isthaec tibi inci-
dit suspectio? quia. c. Mihi tamen magis probatur Quid.

3 2 4 Ut non modo non coherentia inter se diceres.) Ut
non modo coherentia, Lang. caeteri cum impressis consen-
tiunt, quos sequor.

3 2 4 Quanta tecum tibi esset contentio.) Quanta tibi
tecum, o. l. u.

Pag. 3 2 5. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fateba-
re) Fuisse in tanto scelere fatebare, o. l. u. praeter unum Gad.
qui sic, Fuisse in tanto scelere comprehensum fatebare. Supe-
riorem scripturam sequor. praeterquam enim quod libros &
pures, & uetustiores auctores habent: Cicerone praeterea ita
locutum fuisse alijs in locis, inuenimus: ut pro Sylla, Si hic es-
set in eodem scelere. Qui autem bonorum Latinitatis auctorum ita
locutus sit, Comprehensus in scelere, adhuc inueni neminem.

3 2 5 Ita, quod proprium meum est, laudasti: quod to-
tius senatus est, reprehendisti) Sic o. l. u. Ita quod proprie
meum est, laudasti: quod totum Senatus. c. Ut hic idem dixit
in ep. fam. Quod tu ipse tam amandus es, tamque in omni ge-
nere iucundus, id est proprie tuum. Et pro do. sua, Non igitur
in hoc officio, quod fuit praecipue meum, Et pro Marcel-
lo, Totum hoc quantumcunque est, quod certe maximum est,
totum inquam tuum est. ualde placet.

3 2 5 Sed qui tantarum rerum repugnantiā non uideas.)
Tantam, o. l. u. Liber Col. Non qui, sed que. nonnulli, Quid.
quod proba. Sic enim interpunctiones ponendas arbitror:
Haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter: sed quia
tantam rerum repugnantiā non uideas. Nihil profecto sapis.

3 2 5 Contra Remp. pernicioſa arma) Reip. pernicioſa,
o. l. u. perspicue rectum.

3 2 5 In quo est tua culpa nulla) Nonnulla, l. Col. recte.
c. Quid

325 Quid tum? nō. u. ne cessarunt? In corrupta uerba, sed perperam, (iaco quidem iudicio) distincta. Nam sic interpungendum arbitror, Quid? tum nō. u. ne cessarunt? Illud declarat, quod sequitur. At postea, quod ad Tum refertur. Cic. de Prou. con. Tum inquam Byzantij, & postea signa illa, & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerunt.

325 Operis subseciuis) Subseciuis, Lang. Col. Sc. & ceteri l. u. operis autem subseciue sunt, non principales (ut ita dicam) sed proximæ, quas ludis, & feriis, scilicet quas à summatione muneris in Remp. forum, amicos, studijs ac musis damus. Dist. e. (opinor) subseciue ab ijs, quæ in agrorū assignationibus subseciua nominantur: quæ sunt tanquam assignatorum finium reliquæ: de quibus Frontinus, Subseciuū, inquit, est quod à subsecante linea nomen accepit. Subseciuorum genera duo: unum, quod in extremis assignatorum finium, centuriæ expleri non potuit. alterum genus subseciuorum, quod in medijs assignationibus, & integris centurijs interuenit. que quid enim inter IIII. limites minus, quàm interclusum est, fuerit assignatum, in hac remanet appellatione, ideo quodis modus qui assignationi superest, linea claudatur, & subsecitur: nam & reliquarum mensurarum actus, quicquid inter normalem lineam, & extremitatem interest, subseciuum appellatur. Idem, & eo plus etiam Agennius & Urbicus tradunt. hæc autem, ut scribit Higinus, diuisionum atque assignationum autores sepe sibi seruabant. Ab hac similitudine igitur operis, horæ, tempora, quæ amicorum, fori, Remp. super sunt atque ex ijs eripiuntur, & quasi subsecantur: quæ nobis seruamus, nec perire sinimus, sed in legendo, commentando, scribendo consumimus, subseciua nuncupantur. Quæ apud Var. l. i. de Re rustica. in subseciuum, non subseciuum, apud M. Tul. multis in locis, apud ceteros scriptores eodem modo

modo scribendum est. Hæc ex Angeli Colotij thesauris dempmissimus, quem omnes à literis non alieni penè uenerari debemus, non solum propter eius eruditionem atque doctrinam propè singularem, sed etiam propter incredibilem quendam in hoc hominum genus amorem & charitatem: ita eius omnis gratia, opes, domus, atque adeo ipse totus omnibus studiosis patet.

325 Sed hoc non huius temporis) Hæc, o. l. u.

Pag. 326 Spectante pop. Rom.) Inspectante. l. Colo. & Alij nonnulli. utrunque omnino probabile. mihi tamen hoc magis arridet.

326 Negotiumq; transsegisses) Negotium, l. u. & ita scribi oportere, docent inscriptiones ueterum monumentorum.

326 Nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ contiecisset) Liber Col. & alter non minoris uetustatis non Sub scalas, sed In scalas. Quid uerum sit, diuinandum. Aconij tamen uerba subscribere placuit, quæ pro Col. uidentur facere: Et cum in scalas quasdam Cominij fugissent. Hanc eandem rem pro Mil. commemorat.

326 Quàm quisquam tum) Tum, à libris V. abest.

326 Quid ergo cum res agebatur, nemo in me dixit: & tot annis post tu es inuentus, qui diceres) L. ueteres partim sentiunt cū impressis: partim pro Et, At: nonnulli Vt. Lang. Col. id quod mihi aditum patefecit ad inuestigandam uerum, atque etiam (feri potest ut fallar) inueniendam. sic enim corrigendum puto, Quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis. c. Conflati autem mendii causam cum quære rem, hanc inueniebam, quod antiqui ut Ad, & At: Sed, & Set: sic Quod, & Quot: Quid, & Quit: Id, & It dicebant. De Quot apparet Romæ in quodam monimento, in quo ita inscriptum est. Monumentum, quot filius patri facere debue-

rat, ipse fecit. De Quit, in quadam sanctione in *æs incisa*, hæc sunt uerba, Id ei ne fraudi esto: néue quid ob eam rem populo dare debento. De It Cere in tabula marmorea uetustissima, in qua cum plurimis alijs hæc quoque uerba incisa sunt, IN QVO SCRIPTVM ERAT, IT QVOD INFRA SCRIPTVM EST. Librarij igitur cum ad hunc locum uenissent, hæc in re hæsitantes, uidentes autem, It, uerbum non conuenire: ut aliud aliud fererat, ita partim in Et, partim in At, nonnulli in Vt mutauerunt. quod idem opinor euenisse in eum locum, qui est in I I I. l. de Leg. quem infra scripsi: Quod qui permouet, cum agi nihil potest, uim quaerit, cuius impunitatem amitti hæc lege quitur illud. quod sic emendandum arbitror, Cuius impunitatem amittit hæc lege, quit illud: intercessor rei malæ. c. Nam cum illud quasi caput legis interpretatus esset: Ast, qui turbasit in agendo, fraudis actoris esto: Ad aliud huic proximum cum uellet aggredi, dixit: Quid illud? intercessor rei malæ. c.

326 Præstantissimo ciue) Ciui, Lang & ceteri ferè. Ciue autem, & Ciui rectè dicitur: ut grammatici tradunt.

Pag. 327 Atque idem ego, cum iam omnes opes suas, & Reip. Pompeius ad Caesarè detulisset, seroq; eadè sentire cœpisset, quæ ego ante multo prouideram) Sic l. u. Atq; idè cum iam omnes opes & suas, & po. Ro. Põpeius ad Caesarè detulisset, seroq; ea sentire cœpisset, quæ multò antè prouideram.

327 Qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etià honoraret alienis) Oneraret, o. l. u. ut Liuius L. I I I I. Laudibusque haud immeritis ornarent, dixit ut Præceptis, Plautus, commoditatibus, Terentius: promissis, Sallustius.

327 Quis enim meū in istius societate gloriosissimi facti nomen audiuit?) Scripti libri, partim sic, Quis enim meū in istius facti conscientia gloriosissimi. Partim hoc modo,

Quis

Quis enim meum in istius facti gloriosissimi conscientia. In eo congruunt uniuersi, quòd Conscientia non Societate probant. quod minimè displicet: siquidè nõ obijciebat Antonius Ciceroni, quòd socius, sed quòd cõscius fuisset. Hoc ostendit oratio M. Antonij, ex qua locū illum, què infra scripsi, Cicero transtulit: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionè tenens Ciceronè nominatim exclamauit. ex quo intelligi debet, eum conscium fuisse. Hoc uerbum pro Cel. in eadem sententia ponitur, Qui non modo à facti, sed etiam à cõscientiæ suspitione abest. & in V I I. accus. Nõ modo eos persequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, sed etiam illos, ad quos conscientia contagio pertinebit.

327 Vt fuisse in ista societate uiderentur socij: cum socij non fuissent) Sic l. u. Vt fuisse in ista societate uiderentur: socij non fuissent. Ego sic, Vt fuisse: in ista societate uiderentur, qui non fuissent.

327 Aler etiam Halæ) Abalæ, l. u. & ita scribi oportere, docent antiqua monumenta.

327 Ab alienis potius consilium peterent, quàm à suis? & foris potius, quàm domi?) Domo. l. Lang. quod uehementer placet. ut Terentius, Fetece cibum è flamma. & de Fin. bon. & ma. Quod possit è mæcello peti.

327 Hanc rem in Ciliciam ad hostium fluminis Cydnè consecisset) Cilicia, l. u. perspicuè rectum.

Pag. 328 Si ille ad eam repem, quam constituerat, non ad contrariam nauis applicuisset) Naui appulisset, o. l. u. aperte rectum.

328 Et hos auctoritate mea censetis) Censes, o. l. u.

328 Idq; Reip. præclarum fuisse tam multos. tum multo ipsi gloriosius est) Tam multos, nullis in scriptis l. reperiuntur. Itaque sic arbitror scribendum, Idque Reip. præclarum,

fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. Sententiam meam confirmat Col. L. in quo pro Tullio, scriptum est Tam.

328 Cur mihi potissimum? qui sciebam) Libri uterque partim cum impressis consentiunt: partim pro Qui, Quid, ego, Quod. Supponit enim ratione, qua probat Antonium, Ciceronem fuisse conscium. Cur tibi (inquit) potissimum recuperatam libertatem gratulatus est? quod sciebas. Itaque in extremo notam interrogandi apponerem, sic, Cur mihi potissimum? quod sciebam? ut illud pro Mil. Quae causa cur Romanam properaret? cur in noctem se conijceret? quid afferebat festinatio quod heres erat?

328 Omnes enim in culpa. Nonnulli u. l. Erunt. Quod tamen rejicio.

Pag. 329 Reliquorum quam uelis causam esse) Quam uelis esse causam. o. l. u. quod & compositione mihi uidetur esse concinnius, & numero.

329 Homicidij rei sint, an iudices libertatis) Lang. Homicidae rei sint. Col. Homicidae ne sint. Nonnulli uelustatis non minoris, libri, Homicidae sint. nemo quidem certe (de antiquis loquor) Homicidij quorum consensum, et si libri impressi plus concinnitatis mihi habere uidebantur, si quidem paria paribus referunt: silentio tamen praetercundum esse non duxi: praesertim cum id uerbum neque superior (quod sciam) neque Ciceronis aetas usurpauit. Quod si non contemnimus, postremum sequi mur.

329 Cogitationemque sobrii hominis ad punctum temporis, suscipe) L. u. partim cum impressis consentiunt: plerique, Puer. Etiam tantummodo: nonnulli, Puer. & o. omnes probabiles.

329 Suscipe. & ego, qui sum illorum. c.) Omnes freres l. u. Suscipit. ego. Col. Suscipe. ego. quod probabilius est. Quidam, Et enim, & posuerunt. quod etiam mihi magis ardeat,

si uel

si uel unum modo librum scriptum haberet autorem.

329 Cur legatorum numerus additus) L. Lang. & alij multi, Est additus. Col. Numerus actus. ego Auctus emendaram. Quod postea nescio cuius liber, uctus quidem certe, mihi penitus confirmauit.

Pag. 330 Haec est summa conclusionis meae: quoniam scelere a te liberati sunt, ab eodem te amplissimis praemijs dignissimi iudicati sunt) Dignissimos iudicatos, l. Col.

330 Quae enim res unquam (profancte Iupiter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quae gloriosior, quae commendatior crit hominum memoria sempiternae?) Erit, inducendum est, mea quidem sententia, quae tamen uisus scripti auctoritate nitatur.

330 In huius me consilij societate, tanquam in equum Troianum, inclusi cum principibus non reuaso) Sic o. l. u. In huius me consilij societatem, tanquam in equum Troianum, cum principibus inclusi non reuaso.

Pag. 331 Quaequam quidem illud fuit, ut tu dicebas omnibus bono, qui uni seruire uolebant) Sic l. Col. Quamquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui seruire uolebant. Lang. & cum eo plerique, Inseruire. ego Col. sequor: siquidem inseruire est obsequi, & omnia dicere ac facere ad uoluntatem alterius, ut tuis commodis seruias: Seruire, iugo seruitutis oppressum esse. id quod certe M. Tullius noluit dicere. iam uides, uni seruire, alienum esse. dicet enim quispiam, ergo pluribus, non uni seruire uolebant? quod absurdissimum est. Ambitus etiam principum, ut Col. seruat multo lenius est.

331 Qui non modo non seruis, sed etiam regnas) Qui modo non seruis, Lang. ceteri cum impressis consentiunt: quibus assentior.

331 Conturbatus mihi esse uideris) Conturbatus esse mihi uideris, o. l. u. quod placet: ut finem uersus nimis insignis effugiamus.

331 Liberabo te metu) Libero, o. l. u.

331 Ego te dico tantum gaudere) Tantum gaudere dico, o. l. u. & certe sic uerba procliuus currere uidentur.

331 Atque omne illud tempus) Atque illud omne tempus, o. l. u. & oratio lenior.

Pag. 332 Florem nobilitatis, ac iuuentutis) Atque Lang. & cum eo plerique.

332 Ac non ij maxime, quorum ego uita consulebam spe uictoriae elati obstitissent) Hoc amplius o. l. u. Ac non ij maxime mihi. c.

332 Tu nunquam in hoc ordine) Sic omnes ferè l. u. Tu certe nunquam. quod ita placet, ut mihi nunc denique sententia huiusce circumscriptionis perfecta esse uideatur.

332 De summa re dissentientes) Lang. qui cum plerique consentiunt, Re dissidentes: De summa, non habet. nonnulli, De summa Reip. Lang. sequor.

332 Sed & ego, quid ille: è contra ille, quid & ego sentirem, & spectarem, uidebat) Sic o. l. u. Et contra ille, quid ego sentirem. perspicue uerum.

332 Ego incolumitati ciuium primum, & postea dignitati: ille praesenti dignitati) Hoc extremum uerbum omnium l. scriptorum autoritate delendum est.

332 Quid uerò ille consularis uir, ac penè diuinus) Sic o. l. s. ego tamen adduct non possum, ut ita scriptum à Cicerone putem. nam primum quis arbitretur, M. Tullium, cui Pompeij honores, uictoriae, triumpho, uirtutes denique notissimae erant, cum uellet eum pro dignitate nominare, sibi usum, hominem satis commodè atque honorificè appellare, si col

si consulare uocasset? deinde hæc duo *ἐπιθετα* quæ Græci nominant, simul posuisset? quidenim consulari cum diuino? Itaque hac in opinione antea fueram, ut pro Cōsularis, reponendum putarè Singularis: quòd hoc uerbum optime cū Diuino cohereret, & ijs coniunctis sapissime M. Tullius uteretur: ut in y. l. de or. Antonij incredibilis quædam, & propè singularis, ac diuina uis ingenij. Nunc sententiam muto. par autè, uel potius idem mendum huiusce mihi mutationis causam dedit, atque adeo longe aberranti coniectura, quasi uiam ferentem ad uerum (sic enim existimo) deducentemque monstrauit. nam in XIII. Phil. in extremo, ubi est in imperbris, Demadatis, literisque M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior: ibi pro Viri clarissimi, extra unum, qui habet has notas V. C. reliqui ueteres libri. partim Viro consulari, partim Viri consularis. quo perspecto, intellexi easdè notas, V. & C. scilicet, quæ modo clarissimum uirum, modo Consulare uirum significant, ut docet Probus: easdem inquam notas, ut illo, sic etiam hoc loco errorem imperitis librarijs obieciisse. atque ea causa cum reliquis adductus pro Consularis uir, C. V. id est Clarissimus uir, ac penè diuinus, sine ulla dubitatione reposui.

332 Qui eum Pharsalica fuga Paphum persecuti sunt) Persecuti, o. l. u. ut in ep. ad Ap. Pulchrè, Qui me in castra, & qui trans Taurum persequi non possent.

332 Erant quidè illa castra) Erant illa quidè, multo lenius.

332 Idem mœstitiam meam reprehendit, idem iocum) Lang. qui cum plerique faciunt, Eundem iocum. nonnulli, Et idem. quod fortasse uerum est.

332 Argumento sit, me. c.) Pro Sit me, Lang. Simul: nonnulli, Et simul: nonnulli, Est me. quod probo.

332 Hoc unum uerum crimè) Hoc tuum uerum crimen,

o.l.u.ut supra, Omne autem tuum crimen est.

Pagi. 333 Sed qui istuctibi uenit in mentem? Quid,
o.l.u.de hoc paulo ante diximus.

333 Te is, quem nunquam uidisti) Sic o.l.s. Te is, quem
tu uidiisti nunquam.

335 L. Rubrius Caspina) L. Col. Casinas, alter, Casi-
nas, è Casino scilicet oppido, atq; hoc quidē probat inscri-
ptiones ueterū monumentorū, T. Cl. Cassinati cōiugi bene-
merenti fecit Virginia, sic Romæ in quodam sepulcro in-
scriptum est.

333 Quon nunquam uiderat, ac ne unquam salutauerat)
Ac nunquam, l.u.

333 Vini exhalandi, non acucendi ingenij causa) Non
ingenij acucendi, o.l.u. placet.

333 Declamatas, tum uero adhibes ioci causa magistrum
c.) Et uero, l. Col. & alij nonnulli.

333 In te, & in tuos dicta dicere) Dicta, in quibusdam
l.u. non est: quos ille, qui de cla. Rhet. scribit, comprobat: si
tamen non mendose scriptus est. Is etiam hoc amplius, quod,
non, In te que uellet diceret: sed, In quem uellet diceret, scri-
ptum habet. l. Col. & Lang. impressos tuentur.

333 Duo millia iugerum) iugera, o.l.u.

Pag. 334 Dicam alio loco de Leontino agro, & de
Campano) Et de Leontino agro, o.l.u. quod placet.

334 Quamuis qui fortunæ uicio, non suo decoxisset)
Quamuis quis, l. Col. quod placet.

334 Per tegulas dimittere) Ego, Demittere, et si al.
contrā sentiunt, ut Liu. dec. 1111. Multi proxima nocte
funibus per murum demissi.

334. Tantū enim pro te intercessisse dicebat) Sic tres l.
u. in queis Col. Tātū enim se pro te intercessisse, quod mini-

me displicet: sic enim uideo Ciceronē locutum in v. l. ep. ad
Att. Calcar admouet, intercessisse se pro ijs magnā pecuniā.

Pag. 335 Iter Alexandria) Itur, Lang. nonnulli, Itum.

335 Contra Senatus autoritatē, contra religiones) Li-
ber Marcelli Ceruini Card. quem pro eius eximia uirtute,
atque dignitate causa honoris appello: non Religiones, sed
Religionem, quod uehementer probo, etenim in legendo, ac
peruolutando Cicerone obseruauit, quoties hanc eandem rem
commemoratur, cōmemoratur autē sepius) toties non aliter
locutum esse, ut in Pis. Aud. ret, quam prouinciā P. Lentu-
lus amicissimus huic ordini, cum & autoritate Senatus, &
forte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione de-
posuisset: eā sibi tum affectuere, eū etiā si religio nō impedi-
ret, c. Sed quid te obuios? Sex cetera loca sunt in ep. ad Lētulū.

335 Acceperam enim) Enim, in l.u. non est.

Pag. 336 Custoditus sum à te: tu à me obseruatus in
petitione Questuræ) Cultus pro Custoditus, l. Col. quod
placet, quod autem sequitur, in eo nonnulli pro Obseruatus
reposuerunt Adiutus, credo ob eam causam, quod ijs absur-
dum uidebatur, M. Tullium, qui multis annis natus erat ma-
ior, omnibusque honoribus usus, Antoniiū obseruasse: quod
ut ijs consonium uideatur, huic uerba quedam ex l. l. de or-
transulimus, Cum AEdilitatē peteret Crassus, eūque ma-
ior natus, etiā Consularis Ser. Galba affectaretur, iam con-
tra illos omnes libri faciunt.

336 Aduolascens ad Tribunatum) Pro Egens, l. Col.
habet Eius, quod quamquam duriusculum mihi uideatur: quia
tamen & paulo infra dicit, Iste uenditum, atque emancipa-
tum Tribunatum consilijs uestris opposuit: & liber hic
non medioeris uetustatis est, præterire silentio non placuit.

336 Ut in eo magistratu, si posses, uirici tui similis
esses)

esses) Viri tui similis, o. l. scripti, optime. his autem uerbis Curionem designat, qui superiore anno Tribunus plebis fuerat, emptusque à Cesare ab eius causa pertinaciter steterat. quid autem sibi hæc uerba uelint, ex eo loco intelligere licet, Sed citò interuenit Curio, qui te à meretricio quaestu abduxit: & tanquam stolā dedisset, in matrimonio stabili, & certo locauit. Sic etiā locutus est Post red. ad sen. Eāq; dixit, quæ si eius uir Catilina reuixisset, dicere nõ esset ausus.

336 Quæ in nos, fortunâsque nostras, id est uniuersam Remp.) Id est in uniuersam, o. l. u.

336 In minoribus peccatis) Minoribus in peccatis, o. l. u. multò elegantius.

336 Nondum tot luminaribus extinctis) Luminibus, tres l. u. in queis Col. quod ita placet, ut non dubitem, quin hoc uerum, illud alterum subdititium sit.

Pag. 337 Neque frequens Senatus agendo) Sic omnes fere l. u. Neque R. eques, aut Senatus. quod tamen minime placet. Col. cum impressis facit.

337 Multis ante tentatis) Multis rebus ante temptatis, nonnulli u. l. in queis Col.

337 Cesari perturbare omnia cupienti) Omnia perturbare, o. l. u.

337 Causam dementissimi sui consilij) Sui dementissimi mi, o. l. u.

337 Circumscriptus esset Antonius) Circumscriptus à Senatu esset. plerique l. u. in queis Col.

337 Sed nihil de Cesare) L. s. partim Nihil Cesari, partim nihil Cesari.

Pag. 338 Exequi fugam illam, clademque) Exequi cladem illam, fugamque, o. l. s.

338 Vnoque uerbo Remp.) Mihi omnino magis arripe decet,

deret, si dempta coniunctione diceretur: ut Cato usus est: Et si bilis atra est: & si lienes turgent: & si cor dolet: & si iecur, aut pulmones, aut præcordia: uno uerbo omnia sanafaciet, qua intro dolitabunt. & Plaut. in Rud. quanquam hic quidem plene enuntiauit: Fraudis, sceleris, parricidij, periuurij plenus, legirupa, impudens, impurus, inuerecundissimus, uerbo uno absoluam, leno st. quia tamen uideo Græcos ita loqui: nam quod uno uerbo nostri, illi ἐνὶ λόγῳ. Plato in Lyside, ἀν ἀντίτινος μὲν ἔτα σε δένωας δι ἀκωλύσων ἐυδαίμονα εἶναι, καὶ ποιῆν ὅ, τι βέλοιο: καὶ δι ἡμέρας ὄλης πρέφοι σε δει τῷ δειλέουθε, καὶ ἐνὶ λόγῳ, ὀλίγη ἂν ὄπθυμεις ἐδὲν ποίενθε: & librorum antiquorū ne unus quidem mecum facit: idcirco immutare non ausim.

338 In feminibus causa est arborum) Est causa arborum, o. l. u.

338 Sic iste Reip. causa belli) Sic iste huic Reip. o. l. u. quod summopere placet.

338 Restituebat multos calamitosos) Dānosos, Lang. ut fortasse emendandū sit, Dānatos. hoc certe uoluit dicere.

338 Quod de patruo dicebatur) De patruo tuo, nonnulli. u. l. in queis Col.

338 Ego tamen, quoniā condemnatū esse pro nihilo uis) Et ego tamen quoniā condemnatū esse, pro nihilo est, l. u.

338 Hominem uerò omnium nequissimū) Vero, omnibus antiquis l. autoribus delendum est.

338 Lege, quæ est de alea) O. l. u. qui tamen non se mihi satis comprobant, hoc modo, Vel lege, quæ est de alea.

Pag. 339. Non uero illo, & mimico nomine) Nō noto illo, o. l. u.

339 Volumniam salutabant) Consalutabant, o. l. u.

339 Sequebatur rheda cū lenonibus: comites nequissimi)

Sic

Sic nonnulli u.l. Sequebatur Rheda cum leonibus comites nequissimi. quos probor: ut pro Comitibus nequissimis, meritorios pueros intelligat. id quod paulò infra apertius dicit. Ingenui (inquit) pueri cū meritorijs, scorta inter matres familiās uersabatur. Rheda autem sit sexti casus: ut Sallustius dixit, Equo circumiens: & alter nescio quis scriptor eum nō malus, Equo sequi. Petrus Victorius, quē honoris causa nomino, corrigendū putat, Sequebatur rheda cum leonibus: comites nequissimi. & me hercule opiniois suæ librū, illum quidem nō antiquum, sed tamen scriptū, ad stipulatorem habet. Arbitratur enim uir doctissimus, Cicronē id significare uoluisse, quod Plin. l. v. i. i. memoria prodidit, Primus, inquit, Leonis Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidē ciuili bello, cum dimicaturū esset in Pharsalicis campis, non sine ostēto quodam, tēpore illo generosos spiritus ingū subire coactos, prodigio significante. nā quod ita uectus est cum mima Cytheride: supra monstra etiā illarū calamitatum fuit. Hec Plinius: quæ Plutarchus, quæ Cicero ipse tradidit. Ego autē præterquam quod pro uno illi possum uiginti ad stipulatores regere, in eis treis uetustissimos: præterea, qui ita loqueretur, ut diceret, Rheda cū equis, rheda cum mulis, id est rheda mulis iuncta, neminē adhuc inueni. iam uerò ut rem tam inusitatā ac penē portenti similē tam breuiter attingeret, nec ullos in ipsam orationis aculeos emitteret, adduci ad credendum nullo modo possum. Tu igitur iudicium adhibebis: idque eliges, quod ad locū aptius conuenire iudicabis.

339 Difficilis est sanē reprehensio: & lubrica uersam in bello est) Difficilis est sanē reprehensio, & lubrica. A. l. u.

339 Nihil de genere belli dicam) De belli genere, o. l. u.

339 Victor Thessalia) E) Thessalia, l. u.

339 Qui tunc tecum fuerunt) Tum, o. l. s.

Et

339 Fac te dedisse: mihi, quod nō ademisisti) Fac id te, l. col.

339 Mēque à te habere uitam, quia à te non sit crepta)

Que à te. c. nonnulli u. l. in queis Col.

Pag. 340 Liceat nunc mihi. c.) Ne pro Nunc omnes ad unū libri scripti. in primo uerbo inter se differunt: nā partim Liceat, partim Licet descendunt: mihi neutrū placet: corrigendūque arbitrator, Licuit: me: mihi enim hoc sentire Cicero uidetur, Esto, sit beneficiū, quod me nō occideris, cū posset: ueruntamen, etiā si maxime uoluissē, ut uolebam, potuē illud tueri. cū postea cōuictis me confideris, atq; orationē cōtumeliosam in me cuomueris? quod tibi certe faciendum nō fuit, si tuum erga me beneficiū tueri uolebas: cū præsertim me par pari relaturū uideres. Si extrema uerba diligenter attenderes: intelliges profecto, Licuit, nō Liceat, neq; Licet, cōuenire. Sed testificor sententiā meam: nihil affirmo.

340 In sinum quidem, & complexum tue mimule) Et in complexum, o. l. u.

340 Tot dierum tibi uiā) Tibi tot dierum uiam, o. l. u.

340 In urbe auri, & argenti) Et, inducendum de auctoritate omnium u. l. & elegantie.

340 Cum esset ille Alexandria) Cum ille esset Alexandria, nonnulli u. l.

340 Beneficio amicorum eius) Eius, à l. Col. abst.

340 Cū Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mīmo tradere) Sic l. Lang. Cū proprio uiuere, & equos uectigales seruo. c. Sed falsitatis (ut ita dicam) cōuincitur testibus, Plutarcho. s. cæterisque rerū gestarū M. Antonij narratoribus, qui iisdem nominibus eosdē nomināt. cum autem dicit, equos uectigales Antonii Sergio mimo traditurū. hoc accipio, equos quatuor factionū, quibus uectigal erat, impositū, in ulla pecunia Sergio locaturū. Quod autē ij penderent uectigal.

Etigal, declarat Asconius, cuius uerba subscripsit: Diximus iam supra, Sylle ludis, quos propter uictoriã fecerat, quadrigas C. Antoniũ, & alios quosdã nobiles homines agitasse, præterea Antonius redẽptas habebat ab arario uestigiales quadrigas: quã redemptionẽ senatori habere licet per legem.

340 De iniquissimo genere leuitatis) Nequissimo, l. u. perspicue uerum.

340 in cœtu uero populi) Deest, Rom. id apud Quint. l. viii. apparet, Singula (inquit) incrementum habent prae se deforme, uel non in cœtu uomere: in cœtu etiã non populi: populi etiã Romani. Superiora quoque membra aliter apud eundem scripta sunt: Si hoc tibi inter cœnã, & in illis immanibus poculis tuis accidisset: quis non turpe duceret?

Pag. 341 Caesar Alexandriam se recepit) Sic o. l. s. ego tamen non dubito, quin emendandum sit, Alexandria: siquidem similis ueri est, hoc esse factum à Cesare, cum se Romanam ex Aegypto recepisset, quã dum esset Alexandria. Sed quid ego arguuntor? id Plutarchi uerba, quæ infra scripsi, declarabunt, διὸ καὶ καὶ ἐπαυθεὶς, δολαβέειδος τε συγγνώμῃ ἔδωκε, καὶ τὸ τρίτον ἀιρεθεὶς ὑπάλος, καὶ ἀντώνιον, ἀλλὰ λέπειθρον εἶλετο συναρχοντα, τῷ δὲ πομπηῖς παλωμένῳ οἰκίαν ἀνήγατο μὲν ἀντώνιος, ἀπαιτόμενος δὲ τῷ τιμῷ ἠρανόπει.

341 Si quis Reip. sit infelix, felix esse non potest. L. Col. & alij aliqui sic: Nisi qui Reip. sit infelix, felix esse nemo potest. ut fortasse ita corrigendum sit: Nisi qui Reip. sit felix, felix esse nemo potest. in hoc certe omnes libri scripti consentiunt, quòd Nemo pro Non, habent.

341 Circa hastam illam) Circum, liber unus, atq; aliter in quibus Col.

341 Male parata, male dilabuntur) Parata, l. Lang. &

alij nonnulli: sed Perperam: nisi S. x. Pompeio fidem abrogamus. Partus (inquit) & pro nascendo ponitur, & pro Parato. Neuius. Male parata, male dilabuntur. Et Plaut. in Pœn. Male partum male disperit.

Pag. 342 Carybdin dico? quæ si fuit: fuit, animal uiuum) Vnum, l. u. Quintilianus, & Seneca.

342 Non enim semper iste felix) Ipse, o. l. u.

342 Vrbes & regna) Hoc amplius, o. l. s. Vrbes & regna celeriter.

342 Os importunissimum) Impurissimũ, nonnulli u. l. ut in V. Atq; in me absente orationẽ ore impurissimo euomit, Vtustiores tamen libri scripturam impressam conprobant. & M. Tullius in oratione post reditum ad Senatũ, Si modo, inquit, uultum importunum in forum detulisset.

342 Violentus & furcens) Nonnulli s. l. Violentus.

342 Neq; rebus exteris magis laudandus) Externis plebique l. u. in queis Sc. ut pro Plancio locutus est, Quem externis, quẽ domesticis nonnullis rebus inferiorem, quã te.

Pag. 343 Illam suam suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit: exigit) Omnino mihi probantur impressi libri: si quidem Plautus quoq; in Mercat. hoc idem uidetur ostendere, Vxor (inquit) uiro si clam domo egressa est foras: uiro sit causa: exigitur matrimonio. Placuit tamen testatũ relinquere, quid libri scripti sentirent. nã partim Clausa, partim Clauis. partim Clauos ademit: nonnulli: Adicit: nemo quidem certẽ causam. Quinctiam apud Non. Marcellum uerbũ Exigo exponentẽ, atque huiusce loci testimonio utentẽ, ita scriptũ est. Clauis ademit, forasq; exegit. In superioribus quoq; uerbis libri v. inter se dissident: nam partim Ex duodecim tabulis, partim Ex duodecim tantũmodo: & certẽ utroq; modo locutus est M. Tul. Primũ peruatũ

gatum est: alterius exempla supponemus, Disceramus enim pueri duodecim, ut carmen necessarium. Et paulò antè, iam cetera in duodecim minuendi sunt sumptus. Hæc de leg. l. 11.

343 Dixisset aliquando credo auus tuus se & Consulè, & Antonium) Sic l. Col. Dixisset, credo, aliquando auus tuus & Cōsulem, & Antonius: ut fortasse ita sit emendandū, Dixisset, credo, aliquando auus tuus, & Consul, & Antonius.

343 Nisi solus esses Antonius) Sic l. Lang. Nisi solus Ant. Scalæ, Nisi si solus Ant. Col. Nisi tu es solus Antonius. quem sequor.

343 Quorum Cæsar nonnullos fortasse seruasset) Quorum Cæsar ut nonnullos, o. l. u.

343 Testamēti, ut ipse dicebat, filius) Sic o. l. u. Testamēti, ut dicebat ipse, filius, nonnulli, non illi quidē ueteres, sed tamen scripti, pro Testamēti, Testamēto: quod tamen ab iudico. nam in 11. quoq; l. de leg. Heredem testamēti, dixit

pag. 344 Ac ne potuit quidem) At, nonnulli s. l.

344 Num sibi soli uiciti) Nonnulli u. l. in queis Col. Non

344 Exclusis tuis uocibus) Excusis, o. l. u. summopere placet. Idem dicit, quod his uersibus Tibullus,

Magna loquor: sed magnifice mihi magna locuto

Excutiunt clausæ fortia uerba fores. Vtitur hic ipse pro Sylla, Qui si attulerint neruos & industriam, mihi de, excutient tibi istam uerborum iactationem.

344 Ad prædas tuas milites misit) Ad pedes tuos, liber unus, atque alter: in quibus Col. Qui quidem in hac opinione duxerunt, ut emendandum putarem, Prædas: quòd idem hoc loco mihi uidetur significare uoluisse, quòd paulò post ijs, quæ subscripsi uerbis, Ne L. Plancus prædas tuas uenderet. Antonius enim Pompeij bonis emptis de Cæsare, ei prædibus cauerat: ad quos, ut etiam ad Antonium, de

dependere nollet, misisse milites Cæsarem, uerisimile est. Id argumentum etiā nonnihil sententiā meam confirmat, quòd in loco supra prolato non solum Col. sed etiam Lang & alij aliqui libri non Prædes, sed Pedes scriptum habent. Ibi autem Prædes esse scribendū, apud hunc ipsum l. x. 11. ep. ad Att. de hac ipsa re loquentē apparet, Heri (inquit) cum ex aliorū literis cognouissē de Antonij aduentu, miratus sum, nihil esse in tuis: sed erāt pridie fortasse scriptæ, quàm datæ: neq; ista qui dem cur o: sed tamen opinor propter prædes suos accurrisse.

344 Sordidata mancipia) Mancupia, Lang. ut Varro de Lingua Latina in lege mancipiorum.

344 Profectus est tamen aliquando in Hispaniam) Tandem aliquando, o. l. u.

Pag. 345 Consiliū à principio reprehendendū) A primo, o. l. s. ut in ep. ad Att. Vtinā à primo ita tibi esset uisum.

345 Tu uerò qui es?) L. Lang. Sc. Col. Quid es? alius non minoris uetustatis, qui cum recentiores ferè faciunt, Quid censēs? quod probo.

345 Fuerit partium hæc causa communis) Fuerit hæc partium, o. l. u. lenior certè constructio.

345 In quæ tu inuaseras) Quæ tu, Lang. & alij nonnulli. utraque probabilis.

345 Hæc cum petere armis ijs, quorum erant legibus) Repetere, nonnulli u. l. quod probo.

345 Narbonæ) Narbone, o. l. perspicuè rectum.

345 Narbona reditus?) Narbone, o. l. De Narbone Marcio Cicero pro Font. Et Vellius Paterculus, qui hanc Coloniā deductā tradit Porcio, et Marcio Coss. Ex quo existimari potest, à Marcio Marcij nomen traxisse. Quod aut sequitur Reditus? & tamen quærebat: id sic L. Col. Reditus eius: iā quærebat. c. Reditus eius, placet: tamē nō iā probo.

- Sic igitur corrigendum est, Reditus eius? tamen querebat.
- 345 Volui etiam si possem) L. u. Si possem, etiã rectẽ.
- 345 Nullis nec caligis) Gallicis, Aul. Gellius.
- 345 Ne tu mecum iam in gratiam redeas) Ne tu iam mecum. c. o. l. u. Refer ad aureis: probabunt.
- 345 Ex omnium omnibus flagitijs) Ex omnibus omnium flagitijs, L. Col. & certẽ plus habet concinnitatis.
- 345 Quam quod qui magister. c.) Quam quod, à Col. & nonnullis alijs u. l. abest: quod vehementer probõ.
- 345 Cum caligis) Gallicis, Gellius.
- 345 Inde Cassia celeriter ad urbem aduectus) Cisso, non Cissio, emendandum est. breuis enim prima syllaba.
- Pag. 346 Ne L. Plancus pedes tuos) Suos, aut, Habuisti, emendandum.
- 346 Populum in te dicacem etiam reddidisti) Populum etiam dicacem in te, o. l. s.
- 346 Factus ei) Factus es ei, o. l. u. u. l. de placet.
- 346 Impulsus, elusus, inductus) Impulsus, inductus, elusus, o. l. u.
- Pag. 347 Vide etiã ne facilius) Vide, ne etiã, o. l. s. rectẽ
- 347 Reliqui magistratus etiam inspectionem) Varro de lingua Lat. Spectare, dictũ, inquit, ab antiquo, quo etiam Ennius usus est. Vos epulo postquam spexit: & quod in auspicijs distributum est, qui habeant spectationem, qui non habeant. Sex. quoque Pompeius, Spectio, inquit, in auguribus pro aspectione ponitur. Horum autoritate ductus ordo ab hinc annis spectationem emendarum opinionem meam L. Col. approbavit.
- 347 Dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturũ. c.) Dixisse, o. l. s. ego Dixit se: nisi fortẽ eodẽ modo dictũ est, ut illud pro Rosc. Am. Tene, cũ ceteri socij tui fugerent, ac se oculat

- culatẽ: ut hoc iudiciũ non de illorũ præda, sed de huius maleficio fieri uideretur, potissimum tibi parteis istas depopulisse: & Teretij. Seruon' fortunas meas me comisse facili? Et Catonis apud Gellium, Insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores, atq; carnificinas per dedecus, atq; maximam contumeliã inspectantibus popularibus suis, atq; multis mortalibus te facere ausum esse? quod tamen non placet.
- 347 Implicata inscitia) Inscientia. Lang.
- 347 Si nescit, quod augurem, nec facit. c.) L. Col. Nec scit, quod augurem. c. quod mihi quidem multo elegantius & concinnius uidetur.
- 347 Atque illo die recordamini. c.) Atque ex illo die, o. l. s. optime: siquidem non illo die solum, sed ex illo die ad Idus Mart. tam abiectus fuit.
- 347 Secunda classis uocatur) Vocatur, à l. u. abest.
- 347 Futurum esse prouideras) Prouideras, o. l. u. sequor impressos.
- Pag. 348 Consul. Consuli obnuntiausti) Nuntiausti, o. l. s. & certe omnibus in locis, quibus huiusce rei mentionem facit (facit autem plurimis) semper Nuntiare, nunquam Obnuntiare dicit. probõ.
- 348 Sed ne forte multis rebus gestis M. Antonij remouam pulcherrimã. c.) Ex multis rebus, o. l. s. aperite rectum.
- 348 In porticu numitia) Lang. Minutia: nonnulli, Minusia: ego, Minutia, autoritate Victoris adductus. Regio (inquit) nona circum Flaminium continet, & stabula quatuor factionum sex: porticum Philippi, Minutia ueterem & frumentaria. Aliter hæc uerba se habent in libris impressis: nos ea subscripsimus, ut erant in libro literis Lang. conscripto.
- 348 Quæ potest esse turpitudinis tanta defensor? Tanta, nonnulli u. l. quod summopere placet.

348 Te esse consulem) Consulem esse, o. l. u.

348. Auctor regni inuentus esses) Al. Col. & alij non- nullus Inuentus abest: & certe supercaneum est, nec dignum Cicronis elegantia.

Pag. 349 Partem habes sensus) Sensus habes ijdem libri.

349 Cruentat oratio) Cruentat, Lang. & nonnulli alij: quod rejicio.

349 Virorum summorum gloriam) Summorum uiro- rum gloriam, o. l. s. & aures probant.

349 Quid indignius, quam uiuere cum?) Sic o. l. u. Nonne indignus tu tueri? Nonne indignum est uiuere cum, fortasse corrigendum est.

349 At etiam inscribi iussit in fastis, ad luperalia C. Casari. c.) A scribi, o. l. u. optime. Hoc amplius ego: quod interualli notam non post Fastis, sed post Luperalia appo- no sic, At etiam ascribi iussit in fastis ad luperalia, C. Casari. c. Iudicat locus ep. ad Brut. Ego enim D. Bruto libera- to, cum letissimus ille ciuitati dies illuxisset, idemque casu Bruti natalis esset: decreui, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur. A scribebatur autem quid in fastis ad al- quem diem sic, Hoc die (exempli gratia) Brutus erupit Ma- tius: Antonius Casari regnum detulit, Casar uti noluit. Hoc in fastis antiquis apparet.

349. In legibus & iudicijs) Et in iudicijs, o. l. u.

349. L. Tarquinius regno exactus) Lang. cum eo. uer- ti alij L. Tarquinius regno pulsus, exactus. quo animadu- so, pro certo putauit, Regno pulsus, esse glossema: siquidem Regibus exactus, exactor regum, recte sine adiunctione di- citur. Sententiam meam Col. liber approbavit. sic igitur em- endatum, Tarquinius exactus.

Sp.

349 Sp. Cassius, Sp. Melius) Vltimum praenomen a l. u. abest: certe superuacancum est: amobus enim idem praenomen erat.

349 Tum etiam tuum de auspicijs iudicium) Pro Tum, Lang. & ceteri ferè, Num. quod probo. hoc enim sentit Ci- cero, fortunam quidem populi Rom. illum diem sustulisse, non tamen iudicium M. Antonij sustulisse: qui quidem in- terfecto Casare statim Dolabellam sibi collegam esse uoluis- set: quo facto se auspicia ementitum esse iudicauit. Sic igitur scribendum, Num etiam tuum de auspicijs iudicium interitus Caesaris sustulit?

349 Quod ijs de rebus) Iis rebus, Lang. Col.

349 Quae formido illa die?) Illo die, Lang. & Col. & rectè: si quid ponderis apud nos habet Pedianus.

349 O mea semper frustra uerissima auguria) O mea frustra semper, o. l. s. aures probant.

Pag. 350 Ireant, & redirent) Ireant, redirent, o. l. u.

350 Equidem inuitus) Et quidem inuitus. aperte uerum.

350 Non diurni magister officij) Diurnus, o. l. s. impressos tuetur ipse Tullius de Off. cuius uerba subscripsi. Malus enim custos diurnitatis metus.

350 A te non discessit audacia) O. l. s. Discedit: & hoc quidem rectum.

350 Funeri tyranni illius sceleratissime praesuisi) See- leratissimi, o. l. s. rectè, meo quidem iudicio.

350 Faces incendisti, & eas, quibus semiuustum latus il- lius est) Semiuustulatus ille est, Col. l. praclarè. Hoc uerbo quoque pro Mil. usus est. Infelicissimis lignis semiustula- tum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. Vstulare di- xit autor obsceni carminis: Ambustulatum Plautus.

350 Ut eius omnem propter proximum. c.) Ut eius re-

d + gni

gri, o. l. u. quod tamen opinor esse glossa. Quod autem sequitur, Tolleret metum: Metum tolleret, L. Col. quem sequor: hic enim numerus uiget, ille alter iacet.

350 Num me igitur fecellit? Num igitur me, o. l. u.

Pag. 351 Potuit sui esse dissimilis? Sui potuit esse, o. l. u. multo concinnius.

351 Singillatim) Singulatim. Lang. utrunque uisatum, recte etiā dicitur Sigillatim: nisi omnes libri mendosi sunt.

351 Diminutum est) Deminutum, Lang. Scal.

351 Deiotaro populo Rom. a nicibino) Sic l. scripti, Po. Ro. quod interpretor, populi Rom.

351 Apud mortuum factus est gratus) Assentior ualde, homini omni liberali doctrina politissimo, atque acerrimo huiusce generis existimatori: qui pro Gratus reposuit Gratosus. nam ab impressis non discrepant libri scripti, qui quidem integri sunt. hoc autem dixi propter Lang. & ceteros l. u. & multos alios non illos antiquos quidem, sed tamen scriptos: quibus in omnibus deest (sic enim sentio) totus hic locus ab ijs uerbis, Quid de commentarij infinitis, ad eadem ipsa uerba.

Pag. 352 Syngraphis stertij centies) H. S. centies, uel festerium centies: e. si. o. liori contra facti. int.

352 Sine reliquo: u. h. i. p. u. m. regis sententia) Hoc amplius, o. l. s. Sine sua sine reliquo. c. Ego sic, Sine Sex. sine reliquo. u. c. Ut autem in omne opinionem discedere, scilicet ipse Tuilius, cuius locum hoc idem referentem ex xv. i. p. ad Att. huc rei dilucidandae causa transtulimus: Ecquid omnes Diotarij, & nouas Heram qui, ut Blefanius uenit ad me: cum ei prescriptum esset, ne quid sine Sexi sententia ageret, neque ad illum, neque ad quemquam nostrum retulit.

352 Ciuitates locupletissimae Cretensium uectigalibus libe

liberantur) uectigalibus, inducendum, non solum omnibus l. s. ita suadentibus, uerum etiam ratione cogente: siquidem scriptores, quibus prima sermonis Latini deseruunt, non aliter unquam locuti sunt. Cic. in proxima Philip. Vendidit immunitates: ciuitates liberauerit. & v. Regna data: populi, prouinciæq; liberatae. & d. prouincijs Consularibus, uectigales multos, & stipendiarios liberauit. Sic Liberare agros, publica, seruos, sine adiunctione dicitur.

352 Omnino uilius rei fuit emptor) Tres l. u. in queis Col. Omnino nemo uilius rei fuit emptor. quos probor.

Pag. 353 Qui simili in calamitate fuerint) Lang. & alij nonnulli, Simili calamitate. & certe hic idem similiter locutus est pro Syl. Pari calamitate qui fuerant.

353 Auspicia tuorum sunt) Sunt tuorum, o. l. u.

353 * Quid metuisti: credo ne saluo capite negare non posses; Sic omnes ferè l. u. Quem metuisti credo ne saluo capite negare non posses. Omnino hic locus mendo non uacat. Quid enim frigidius hac sententia? Credo ne saluo capite negare non posses. Quid dico frigidius: imò uerò cum superiori non constat: nā si ita dixisset, Non enim interuenire uoluit: aliquo modo inter se fortasse conuenirent: cū autem, Interuenirent: pugnantia sine dubio loquitur. Quid, si Necare pro Negare reponatur? Scribit enim l. i. i. i. Liuius, L. Valerium, & M. Horatium Coss. lege sanxisse, ut qui Tribunis plebis, Aedilibus, Iudicibus, Decemuris nocuisset, eius caput toui sacrum esset. ut hec sit horum uerborū sententia, Cur non passus es, cum fieri uirum diuidundis agris? nullam ob aliā causam credo, nisi ut quem omnibus contumelios, ac probris affecisti, hunc etiam saluo capite necare posses. id quod facere non potuisset, si factus esset uir: siquidem sacrosancti sunt. Sic enim & haberet nescio quid

sub morosi, atq; stomachosi sententia: & eidem subesset aliud dicentis, ac sentientis dissimulatio, ea quam Græci εἰσπορεύου uocant: nā cum aliud dicere uideatur, hoc tamen sentit, Antonium eas opes per uim, cā potentiā sibi parasse, ut quenuis occidere possit impune: esse porro tanta importunitate, impotentia, immanitate præditum, nihil ut ei inuiolatum, nihil sanctum, nihil augustum esse uideatur. Sed nō liquere pronuntiemus: præsertim cum & omnes libri contra nec faciant: & dubitē, utrum Lilius de Decemuiris litibus iudicandis, an colonijs deducendis loquatur. Quid autē sibi uelit, Saluo capite, apparet in oratione pro Cæcin. Cæcinna placuit, & amicis, quo ad saluo capite fieri possit, experiri & pro Cluē. Si id prætermittre saluo capite suo potuisset.

353 Si ulla pietas in te) Si in te ulla pietas, Lang & ceteri: & lenior constructio.

353 Alia cōditiōne quesita) Rectissimē: nec libri scripti ab impressis discrepant: quidam tamen pro Alia, Falsa reposuerunt: quasi uerō non M. Antonius eiecit Antonia, Fuluiam sibi desponderit.

353 Odij causam) O. l. u. Causam odij.

353 Cur approbantur?) Probantur, o. l. u.

354 At quā nobilis est tua illa peregrinatio) Atque nobilitata sit tua illa peregrinatio, o. l. u. ego sic, Atque nobilitata: & quæ sequuntur, eodem modo, hoc enim membrum superiori cōnectendam est: notāque illa, quæ post Tollatur est, quæq; demonstrat sententiā esse terminatam, tollendā, illa autē subdistinctionis quā Grammatici uocant, apponenda: ut hæc sententia sit: Tu Capuæ minitaris: utinā conere: ut illud, penē, tollatur, & te interfecto, peregrinatio tua nobilitata sit. Id enim significat, quod X I I. Phil. declarat, Vestrū hoc consiliū Capua probabit: quæ tēporibus his

Roma

Roma altera est. Illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. Illi inquam urbi conanti ē manibus est creptus Antonius. 354 Glandifere, & fructuose ferebantur) Lang. pro Glandifere, Grandifacere. nonnulli, Gracifere. alij Grandifere. Grandifacerent, alij. Locus meo quidem iudicio ualde deprauatus.

354 Ab hac religionum perturbatione) L. u. partim sic, Ab hac perturbatione religionum: nonnulli, Ab hac perturbatione regionum: quos etiam magis probo: ut non ad auspicia referatur, sed ad id, quod territorium Capuæ mīnerat, Casilinōque attribuerat. Si quis tamen illud alterum sequatur, non repugnabo. illud enim cum eo facere uideatur, quod supra dixit, Omni auspicio iure turbato Casilinum coloniam deduxisti.

Pag. 355 Tu te liberauisti) Lang. & ceteri ferē, Tute te liberauisti. quod minime displicet.

355 Quod sit etiam scripsit) Quid, o. l.

355 Gladios illos parumper) Parumper illos, o. l. u. sed endecasyllabus penē integer efficitur.

355 Es per bacchatus) Est, Lang. & ceteri ferē.

355 Quæ cogitabatur?) In l. scriptis nō sunt hæc uerba.

355 Casilino salutatum ueniebant) Casilino, nonnulli u. l. ego, Casilino: nam uerisimilius est, Casilino, quod oppidum propē erat in conspectu, uenisse salutatum, quā Casilino, quod multis millibus passuum aberat à Casinate fundo.

355 Obsolebant dignitatis insignia) Obsolecebant, l. Col. quod probo.

Pag. 356 Sed tum nimis inter omnes constabat) Sic liber Col. Et simul unum est inter omnes. c. Lang. Sc. & ceteri. Simul inter omnes. ut ita fortasse corrigendum sit, Incredibile dictu est, tamen inter omnes.

Gladia

336 Gladiatorū est princeps) Gladiorū, l. Col. ea figura scilicet, qua Pocolorū dixit. de his in l. xvi. ep. ad Att. Anagnini sunt Mustella & Ζιάξυς, & Laco qui plurimū bibit.

336 Vt Basilium) Basilium, Lang. rectè. De Basilio Dion, & Cæsar.

336 Cæsarem regnantem) Hoc amplius, omnes l. s. Modo Cæsarem regnantem. ut in v. Cinnam meminī: uidi Syllam. modo Cæsarem.

336 Sed tamen absconditi) Sed ij absconditi, l. Col. quod mihi magis arridet.

336 Ita uero quæ, & quanta barbaria est?) Sic o. l. præter unum Col. qui hoc modo, Ista uero quæ, & quanta barbaria est: agmine quadrato tum gladijs sequuntur: scutorum læticias portari uidemus. Quæ scriptura si non omnino incorrupta, atque uera est, ad ueram certe propius accedit: multòque minus deprauata est: nam illa quidem extrema uerba, non dubito, quin sine mendo sint. id apparet ex Phil. v. At hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Clasitius, Mustella, Tiro, gladios ostentantes. sui similes greges ducēbant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij: cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, læticia collocabantur: non quo ille scuta occulta esse uellet. sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Ex quo uidere licet, eos, qui in libris pro læticias Sicæ reposuerint, lapsos esse. Dixit autem festiue læticias scutorum, tanquam de aliquo uase loqueretur: ut Plautus, Cadum uini: hic ipse, Fiscinam fidorum.

Pag. 336 Alias ut tolleret promulgauit) Extra Col. sic reliqui s. l. Alias ut tolleret, promulgatas promulgauit: quod minime displicet: ut sit, Alias leges sustulit sine promulgatione: ut tolleret alias, promulgauit promulgatas, quas Cæsar

far scilicet antè promulgarat, et tulerat. De hac re in prima, Ac de his tamē legibus, quæ iā promulgatæ sunt, saltē queri possumus: de his, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidē licuit.

337 Tu illum, tu illum amas mortuum?) Autoribus o. l. u. hæc uerborū geminatio tollenda est: & mchercule, si diligenter attenderis, te offendet: siquidē fit in secundo membro.

337 Simulacrum, fastigium, flaminem) L. scripti in magna uarietate uersantur: nam partim Fastidium, partim Fastigium, nonnulli tamen Fastigium: & hoc quidem rectè. L. Florus indicat, Itaque nō ingratis (inquit) ciuibus omnes in Cæsarem cōgesti honores, circa templa imagines, in theatro distincta radijs corona, suggestus in curia, fastigium in domo: ut fortasse, quod nostra lingua Baldachinum, Fastigium Latina nominaretur, à forma (ut opinor) ducto nomine.

337 Num, hodiernus dies quis sit, ignores) Qui sit, o. l. s. ut in Verr. Qui esset, ignorabas: speculatorem esse suspicabare. Et Var. Absuis, qui sit, ignoratur.

337 Te autem ipsum) Te ipsum autem, Lang. & Sc.

337 Passus es) Es, à l. u. abest.

337 Expecto eloquētiā) Expecto enim eloquētiā, o. l. u.

337 Ille nunquam concionatus est nudus) ille nunquam nudus est concionatus, l. u.

337 Respondebisne ad hæc?) Respondere, nonnulli u. l.

Pag. 338 Ex tam longa oratione, cui te respondere confidas?) Ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? o. l. u.

338 Sine armatorum præsidio) Sine armorum, Lang.

338 Non potes esse, crede mihi, diuturnus) Sic nonnulli, Non potes, mihi crede, esse diuturnus, alij, ut Sc. Non potes esse, mihi crede, diuturnus. quod probō: alterū enim uincit iucunditate numeri, alterum concinnitate orationis.

Populo

358 Populo Ro. pensionem tertiam) Reipub. tertiam pensionem, o. l. u.

358 Postremum malorum omnium) Malorum omnium postremum, Lang.

358 Sed morte etiam repellendum) Sed etiam morte repellendum, nonnulli u. l.

358 Qui tamen rex fuit) Qui tum, o. l. u. pro Licet nonnulli Licebat. quæ placent.

Pag. 359 Consecuti sunt) Sint, Sc. l. quod probo.

359 Tamen mortali immortalitatem) Mortali delendum: siquid ueterum l. consensus, atque autoritas ualeat.

359 Recordare igitur) Igitur, iisdem autoribus delendum.

359 Cum nummatione) Nonnulli u. l. cum nummatione.

359 Laudis gustum) Gustatum, l. Col.

359 Crede mihi) Mihi crede, o. l. u.

359 Quid est autem multos dies, & noctes timere suis?) Quæ est autem uita, dies & noctes timere à suis. Col. in quo Cicronem ipsum uideo agnoscere.

359 Nisi uerò maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quosdam habuit ex ijs, à quibus est interfectus. An tu es ulla re cum eo cõparandus?) Sic Lang. & cum eo plerique, Nisi maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quosdam habuit, à quibus est interfectus: aut tu es ulla re cõ illo comparandus. Liber unus, atque alter, in quibus Col. sic, Nisi uerò aut maioribus. cætera eodem modo. quæ ita præter cæteros probo, ut tamen multo magis fuisset probaturus, si pro aut, Tu habuisset: aut certe hoc amplius, sic, nisi uerò aut tu maioribus. cætera placent. Exemplo enim Cæsaris confirmat, suos eum diutius nõ laturos: idque ratione duplici: Aut amici (inquit) tyrannorum beneficijs in officio continentur, aut prudētia, & quadam autoritate rerum gestarum

starum: si beneficijs: ille multo maioribus, quàm tu tuos, quosdam ex ijs, à quibus occisus est, diuinctos habuit: si prudentia, & rebus gestis: ijs etiam multo plus ualuit.

359 Non multos annos regnare est meditatus) Non, antea nos coniectura sustuleramus: quòd mihi dubium non erat, quin aliud Cicero sentiret, atque illa uerba dicebant: nupè ad coniecturam libri Col. accessit autoritas.

359 Quod cogitauerat effecerat) Cogitauerat, idem l. & oratio numerosius, & procliuus currit.

Pag. 360 Hoc tantum boni est) Hoc tamen boni est, o. l. s. ut illud pro Rabir. Posthumo, Quæ quidem in rebus miseris huic tamen tribuenda est maxima. & in Ver. Quibus iniurijs grauissimis: tamen illud erat miserum solatium. c. Idem meum est in oratione Diuitiaci apud Cæsarem: Quòd soli ne in occulto quidam queri, & auxilium implorare audent: absentisque Ariouisti crudelitatem, uelut si coram adesset, horrerent: propterea quòd reliquis tantum fugæ facultas daretur: Sequans. c. Vt Tamen pro tantum reponatur, non modo sententia postulat, sed etiam u. libri autores sunt.

360 Utinam aliquando dolor populi Rom. pariat) Non Utinam, sed Vt, o. l. s. quod uehementer placet. hoc enim membris superioribus aptum, & colligatum est: ut habeant hanc sententiam, Non dubitarem uel ad uoluntariam mortem proficisci, modo interitum meum quamprimum libertas consequeretur. & id ob eam causam, ut quam rem Populus Ro. tandu concupiscit, eius aliquando compos fieret. Omni no qui superiorem, inferioremque scripturam diligenter considerabit, is uidebit, non Utinam, sed Vt, conuenire.

PHILIPPICA III.

Pag. 361 Ad sunt Calende Ianuarij) L. Lang. & alij aliqui, Assunt: ut pro Quint. Certe aut apud te, & eos, qui

qui tibi assunt. Veteres quidem illos antiquos ita locutos esse, declarat Plautus in Poen. Heus Milphio ubi es? Mil. assum apud te recem. Hic. ut ego dixum uolo.

361 Quousque enim Quo enim usque, o. l. u.

Pag. 362 In salutem Reip. collocauit) In salute, o. l. u. & ab his consuetudo facit.

362 Habenda tamen est) Hoc amplius, o. l. s. Habenda tamen tanta est.

362 Cruditatis eum) Eum crudelitatis, o. l. u.

362 Ut de illius beneficio possimus, quæ sentiremus, libere dicere) Ut illius beneficio, tres l. u. in quæ Col. quod ita probo, ut minime dubitem, quin ita scriptum sit à Cicero. Hoc enim sentit M. Tullius, Casari auctoritatem esse tribuendam: non quo tui primum potestatem haberent dicendi, quæ uellent, de beneficio illius: sed quia beneficio illius factum erat, ut Senatus liberè posset sententiam dicere. Sic autem loquitur optimus quisq; Latinitatis autor, ut dicat, Meo beneficio uiuit: Meo beneficio patriam uidet: Beneficio tuo liberè possimus dicere, quæ sentimus.

362 Quis enim unquam fortior?) Eorundè librorum beneficio inueteratè mendum sustulimus: nam sic illi. Quis enim unquam fortior, ac amior unquam Reip. fuit, quam legio Martia uniuersa: Vides profecto, quam belle inter se resonant Quis unus, & Vniuersa legio. Eodè modo locutus est pro Do. sua, Et tu unus pestifer ciuis cum restitutum negas esse ciuem, quem eicctū uniuersus Senatus non modo ciuem, sed etiã egregium ciuem semper iudicauit? Et in Ver. Non una te, sed uniuersæ similibus afflictæ incō. modis, legationibus ac testimonijs publicis persequitur. & in 1. l. Phil. Cum tu unus adolescens uniuersum ordinē decernere de salute Reip. prohibuisti. & in 1. l. ep. ad Q. Fra. Cui semper un-

magis,

magis, quàm uniuersis placere uoluisti

Pag. 363 Comes eius esse amentia noluit) Comes esse eius amentia noluit liber unus, atque alter: in quæ Col.

363 Aut fortiorum uitiorum) O. l. s. Fortiorem uiro- rum, sed mendum mea quidem sententia liberiorum est. quis enim dixit unquam, Ciuitatem fortem uiro- rum? at illud alte- rum & elegans, & usitatum est. Cic. Phil. 1. 1. 1. 1. Albæ con- stiterunt, in urbe oportuna, munita, propinqua, fortissimorum uiro- rum, fidelissimorum ciuium, atque optimorum. & x. i. Introitus in Smyrnam, quasi in hostium urbem, quæ est fidelissimorum, antiquissimorumque sociorum. Et in hac eadem oratione, Quodque prouinciam Galliam citeriorem, optimorum & fortissimorum uiro- rum.

363 Gessit, & gerit) Et gessit, & gerit. Lang.

363 Laudetur, & testimonio) Laude, & testimonio, L. Col. quod probo.

363 Libertatèque populi Ro.) Quæ delendum autem- ribus o. l. s. & rectè: ut omnia dissolutè dic- tur.

363 Retenturum in Senatus populique Ro. potestate) Potestatem, o. l. u. impressos tuctur ipse Cicero in hac eadem oratione in extremo, Exercitum in Senatus potestate retineat. nec in hoc consuetudo uaria est. Veteres autem l. cum auctoritas sua: tum illud etiam defendit, quod ut Esse in mente, & in mentem, in potestate & in potestatem, Relinquere in medio & in medium rectè dicitur: sic Latine loquendi rationis lineas (ut ita dicam) transilire non uidetur, qui in potestatem retinere dicat.

363 Quàm est repulso Antonio) Lang. Qui etiam nonnulli, Quicum, ut ita fortasse corrigendum sit, Quàm est iam repulso.

Pag. 364 Non crudelis, non impius) Non crudelis, im-
e pius,

pious, o. l. u. ut hoc uerbum, impius, scilicet esse glossema, coniectura ducar ad scribendum.

364 Maiores nostri) O. l. s. Id maiores nostri, quod uehementer placet.

364 D. Brutus sceleratum, atque impium regnare patietur Antonium?) Sic o. l. scripti, D. Sceleratum atque impium regnare patietur? quid, e. & rectè: si quidem quod al-
primum attinet, nihil erat, quod inculcaret, quod scmel dixerat: dixerat autem, L. Brutus: ut nihil obus fuerit praeter
praenomen apponere. Alterum, si ita dixisset, L. Brutus Tarquinium regem superbum non tulit, superuacaneum non esset: sic enim paria paribus respondissent: quando non dixit, Antonium omnino delendum est.

364 Nectum, ut Antonio Senatam habenti) Tamen, non tum, o. l. s. quod placet.

364 Colligi una referente) Hoc amplius L. Col. & reliqui ferè Referente eo quem e.

364 Tam insigniter impudens) Insignite, o. l. s. consuetudo utrunque probat: aurum iudicium, & uerborum constructio magis, Insigniter.

364 Inter ciues illius appendebatur aurum) Sic L. Col. Inter quas illa pendebatur, alter, Inter quas illa. Ego nihil addo de meo: quae sunt distracta. conuigo: Quasilla, corrigo, id enim mihi significare uidetur hoc loco, quod in I. I. Phil. declarat: Syngrapha (inquit) H. S. centies per legatos uiros bonos, sed timidos, & imperitos sine Sex. sine reliquorum hospitem regis sententia facta, in Cyneaeo, quo in loco plura rimae res uenire, & ueneunt. Atque etiam apertius in V. In interiore adium parte toties Reip. nundinae, mulier sibi felicior, quam uiro autionem prouinciarum, regnorumque faciebat. Cum igitur ostendere uellet, Antonium usque eo fordidum

dum esse, ut omnium rerum publicarum domesticum incrementum institueret, eique Fuluiam uxorem praeficeret, ut eius sordes non modo re, sed etiam uerbo exprimeret, Inter quas illa dixit: quo quid fordidius? Talasionem in nuptijs Varro ait signum esse lanificij: Talasionem enim quasillum uocabant: qui alio modo appellatur calathus, uas utique lanificijs aptum. Haec Sex. Pompeius: at Priscianus l. i. i. i. Pauca inueniuntur diminutiva, quae non seruent generis primitiuorum: ut haec rana, hic ranunculus: hic qualus, hoc quasillum, quod si cui magis arriserit, inter quasillos apprehendebatur, non pugnabo: praesertim cum & apud Catonem semper hoc uocabulum uirile sit: & caeteri l. u. ita mendosi sint, ut in men- do tamen litera s appareat: nam partim, Ciues illius: partim, Ciues illas, nonnulli, Ques illas.

364 Totum imperium Reip.) P. R. omnes l. u. quod placet.

364 Trecentos fortissimos) L. Col. ad trecentos, caeteri hoc modo, ccc. quod ego interpretor trecentos, ut l. i. i. de Fin. Trecentosque eos, quos Sparta eduxerat, Virg. l. x. - ast illa trecentos.

364 Exercitum educebat) Adducebat, o. l. u. & rectè: si quidem non Romae educebat exercitum, sed Romam à Brundisio adducebat. hoc cum multis in locis ostendit, tum apertissime in V. Aduolabat ad urbem à Brundisio homo impudentissimus, ardens odio in omnibus bonos cum exercitu Antonius.

364 Maius igitur beneficium à D. Bruto) Maius igitur à D. Bruto beneficium, o. l. u. & aures probant.

Pag. 365 Cum autem est omnis seruitus misera) Cum autem omnis seruitus est misera, o. l. u.

365 Intolerabile est) Intolerabilis est, omnes ferè l. u. unus modus sit, intolerabilis est. Ego sic, intolerabilis est,

more ueterum, qui uocales coniungebant.

365 Tantus autem est consensus) Tantus autem consensus est, o.l.u.

365 Istud etiã statuistis) illud etiã, Lang. quod probo.

365 Et ut præstantissimis ducibus) Vt & præstantissimis, liber unus atque alter: in quibus Sc. quod probo.

Pag. 366 Non modo non Consul) Non Consul modo. Lan. ceteri cum impressis consentiunt, quos sequor.

366 Conseruatores Reip. iudicantur) iudicentur, o.l.u.

366 In Cæsarem maledicta congesit) in Cæsarem ut maledicta, o.l.u.

366 Trallianã, aut Ephesinam) Ephesiã, Liber unus atque alter: in queis Col. & certè Diana Ephesia, prætor Ephesius, princeps Ephesiorum dicitur, non Ephesiorum.

366 Notus enim quisque non est) Quotus enim quisque, perspicue rectum.

366 Scatinie leges) Lang. Santonie. Col. Attinie. nonnulli Sanctinie. alij Scatonie. sequor impressos.

366 M. Accius Balbus) O.l.u. Attius, & apud Dionem scriptum est Attia. Seruius tamen nobilis grammaticus interpretatus cum uersum Virg. Alter Atis genus unde adduxere Latini: propter, inquit, Atiã dixit matrẽ Augusti, qua dicit Antonius, Atia Latini mater. uult enim eius esse maternũ genus esse antiquissimũ. Hec Seruius. ex quo intelligi potest, nõ Accius, neq; Attius: sed Atius esse scribendũ.

Pag. 367 At auus huius nobilis) Huius, à L. Col. & alijs nonnullis u.l. abest: et mehercule superuacaneũ est. Quod aut sequitur, Tuditanus nepe ille: nonnulli u.l. geminatũ.

367 Haberetis nobilitatem generis gloriosam) Liber unus, Habetis. ut sit illis simile, Habes de Vatinio, Habetis unum uentidionis genus, Habetis & honestatẽ hominis, &

authoritatem testimonij. quod loquẽdi genus tum solemus inferre, cum quid exposuerimus. Quod tamen ut reiciã, membrum superius facit: quod imperfectũ uidebitur, nisi quid addideris atq; illi simile reddideris, quod est in prima Phil. Vel lem adesset Antonius, modo sine aduocatis: doceret me, uel potius uos P. C. Ego, si quid immutandũ est, potius ita corrigendũ putarem, Haberet is ut Antonium modo designaret.

367 Qui autem euenit) Sic o.l.s. ego, Conuenit, sine ulli dubitatione reponendum censeo. quomodo loquitur in VI. Phil. Qui enim conuenit, ut qui in rebus improbis populares fuerint. c.

367 Vt Iulia natus ignobilis uideatur) Sic L. Lang. ut istus Aricina ignobilis uideatur. Col. Is tibi uigilia natus ignobilis. c. Sc. qui cum plerique consentiunt, Is tibi Arcinia natus ignobilis. c. E recentioribus nonnulli, Is tibi Iulia natus. quorum nullum omnino probo. nam quod ad postremos attinet, Octavius non Iulia, sed Atia natus est. ut autem natus (uerbi causa) Cæsare, Cæsaris etiã nepotem significet, in auditum est. Lang. autem perspicue est, ut uides, mendosus: interdum tamen in eam opinionem me adducit, ut ita scriptum à M. Tullio putem, Vt ista ignobilis uideatur. ut Atiam designet. illa autem litera s, & Arcinia, sit glossema subscriptũ sub, ista. ex qua primo fit factũ, istas, deinde istus Aricina. quam autem ista glossemata libros mendis refercerint, nihil attinet dicere, tibi præsertim, qui uet. libris studiose & multum uolutatus es. Vt autem assensum sustineam, nec in hac opinione constem, l. Col. cui ex omnibus maximam fidem habeo, facit. Huius enim scripturam consideranti, rursus in mentem uenit suspicari, M. Tull. ita scriptũ reliquisse, is tibi Iulie filia natus. c. Sed hæc fortasse diuinatio est. tu si ad locum notam apposueris, rectè meo iudicio feceris.

367 *Quæ porro amentie sunt?*) Amentia est, libri unus atque alter, in quibus Col. perspicue rectum.

367 *Quos certe scio.*) Certo, nonnulli u.l. quibus q. senior.

367 *Omnibus horis.*) Omnibusque horis, o.l.u.

367 *Nam in eisdem me edictis.*) Sic omnes l.u. Nam in eisdem edictis. ut fortasse corrigendū sit, Nam me isdē edictis

367 *A suis similibus.*) Suis, Scæle liber. quod ualde probo.

367 *Hec sunt ut opinor.*) Hec sunt, opinor, omnia l.u. quod placet.

Pag. 367 *Siquis non affuerit.*) Siqui, o.l.u.

363 *Quorum consiliorum Cæsaris.*) Eodem modo o.l. s. ego Cæsari probo: ut sit, Quorum consiliorum sui auctori Cæsari. ut illud Acad. P. Crassum, & P. Scæuolam aium Tiburio Graccho autores legum fuisse.

363 *Adtamen, ut dicitur, currentem. c.*) Sed tamen currentem, ut, dicitur. nonnulli u.l. in queis Col.

363 *Re tristi, & seuera.*) Ac, o.l.u.

363 *Vino, & epulis retentus, & alea est.*) Et alea, inducendum autore l. Col. cuius autoritas ut apud me ualde insequentia uerba faciunt, Si epulæ potius. c.

363 *Et ante diem quartam Calendarū Decembris distulit.*) Et ante diē IIII. omnes l.u. à quibus ut distulit, proci. Et, in, reponendū putem, non solum facit illa causa, quod adduci non possum, ut credā M. Tull. primum, atq; extremum uerbum conuentionibus è medio sublatis extulisse, medium non dissolute dixisse: sed illud etiā, quod consuetudo Latini sermonis ita loquitur, ut dicat, Comitia distuli in XIII. cal. non IIII. tāmmodo Cal. & quæ admodū hoc, sic illud etiā distulit in ante diem IIII. cal. non Ante diem IIII. cal.

quod

quod autem in ante diē diceretur, exemplis demonstrabimus. Dixi ego idem in Senatu cædē te optimatū cōtulisse in ante diem V. cal. Oct. Et in I. lib. epi. Ad Att. Comitia Bibulus cū Archilochio edicto in ante diē XV. cal. Decēbris distulit. Lulius li. XL. v. Latinæ edictæ à cōsule sunt in ante IIII. & III. & priore Idus Nouēb. Et lib. XLIII. In ante diē VIIII. & VII. Kal. Oct. Comitij perducclionis dicta dies est. Et quemadmodū in ante, sic Ex ante dicebatur. Cic. lib. III. epi. Ad Att. Ex ante diē Non. Iun. usq; ad pridie cal. Sept. Lulius li. XLV. Supplicatio pro cōcione populo indi etz est ex ante diem V. Idus Oct. quin etiā in tabula è more uetustissima, quæ in pariete Colotianæ domus inclusa est hæ literæ cū multis alijs incisæ sunt. Ex A. D. V. K. D. E. C. A. D. P. R. E. I. A. N. quod quicquid me ducit ad credendū, illud apud Varronem de Re rust. lib. I. Dies primi uerni temporis extat ad septimum Idus Februarij. pro quo libri ueteres, Ex ad VII. Idus Febr. sic esse corrigendum, ex a. d. v. II. Id. Febr.

363 *Quod in tēplum ipse.*) Hoc amplius l.u. Quod in templum tum ipse. Gallos autem in Capitoliū egressi cuniculum, præter M. Tulliū nullus alius (quod sciam) scriptor memorie prodidit: qui pro Cæcinnæ, ut inquit, Si Galli à maioribus nostris postularent, ut eō restituerentur unde decicli essent: & aliqua ut id assequi possent: non opinor eos in cuniculū, quo egr. si erant, sed in Capitoliū restitui oportere.

363 *Is enim erat dies, ea fama, is impetus eius, qui. c.*) O. l. u. Is qui. c. quod ualde placet: & ex se intelligitur: & ut aliud ex alio, non alienum uicatur aperire, quid sibi uelint illa uerba, is enim erat dies: atq; huius rei dilucidandæ causa, huc Gellij locū transtulimus. Ante diem (inquit) IIII. Kal. Non. Id. tanquā in omnialem diē pleriq; uitant: eius obseruationis an ulla religio sit tradita, quæri solet. nihil super ea

scriptum inuenimus, nisi quod Claudius annaliū V. Cladem illam pugnae cānensis uastissimā factā dicit ante diem IIII. Nonas Sex. Ex his uerbis licet uidere, ante diē IIII. Kal. Decemb. quo die Senatus habitus est, diem religiosum fuisse.

368 Quid est aliud de eo referre non audere, qui contra se Consulem exercitum duceret, nisi se ipsum hostem iudicare? Hæc omnia sunt inuerso ordine in omnibus libris antiquis sic, Quid est aliud se ipsum hostem iudicare, nisi de eo referre non audere, qui contra. c. quod placet.

368 Si ille à Senatu notandus non fuit) Sin, o. l. u. perspicue rectum.

Pag. 369 An cōtumelia est) Lib. Col. et alij nōnulli pro An ulla, Nulla. nōnulli sic, An contumelia. ego sequor Col.

369 Quid est ergo?) Quid ergo? o. l. u. aperte uerum.

369 Hem cur magister) En, o. l. u. ut pro Deiot. En enim. en causa, cur regē fugitiuus, dominū seruus accuset. & pro Sexti. En cur ceteri reges stabilem esse suam fortunā arbitrentur. In Mercat. tamen Plautus, Hem quoi decem talēta dotis detuli? hæc ut uiderē? ut ferrē has cōtumelias? quod autē sequitur, Vt possideat: Vt, nullis, in u. l. reperitur: et certē sic exponendū est, En cur magister ex oratore arator factus sit, en cur possideat duo millia iugerum: ut hominem stultum.

369 Tyberinum Canutium) Liber Marcelli Ceruini Cardinalis, & Dion, Tiberium probant. placet.

369 Cui senatusconsulto) Cui s. c. omnes libri ueteres præter unum Gad. qui hoc modo, cur sic. quod tamē reijcio.

369 Præclara tamen fuit Senatus in illo ipso die uespertina prouinciarum religiosa sortitio.) Lang. & ceteri sic sic, Præclara tamen s. c. in illo ipso die uespertina prouinciarum religiosa sortitio. rectē, & præclare meo quidem iudicio: si tamen post uespertina notam interpirationis ap-

ponas

ponas: duplicem enim plagā infligit Antonio, alterā, quòd non legitimo tempore S. C. fecerit: alteram, quòd nulla religione sortitus sit. S. C. ante ortum, aut occasum solem facta rata non fuisse: opus etiam censorium fuisse existimatos, per quos eo tempore facta essent, docet M. Varro apud Gellium. Hinc intelligi potest, cur S. C. uespertina dixerit. Illud etiam prætereundum non duxi, quòd Lang. pro Sortitio, Sortio: neque hoc loco solum, sed uniuersis, quibus hoc uerbo M. Tullius usus est: quòdque liber Col. Non In illo ipso die, sed illo ipso: ut pro domo sua. Hunc Consulem illo ipso die contendo seruasse de celo. & paulò post, Hora nona illo ipso die tu es adoptatus. & in decimotertio Philipp. Eòque ipso die innumerabilia S. C. fecit. hunc igitur sequamur.

Pag. 370 Maximas gratias uobis) Maximas uobis gratias, o. l. u. & aures probant.

370 Qui enim carere metu, & periculo possemus) Possumus, Gad. & alij nonnulli. l. u. quod placet.

370 Ille autē afflictus.) Ille autē homo afflictus, omnes l. u. id quod nō abhorret à cōsuetudine dicēdi. Tullius, At ille homo uehemēs, & uiolētus. In quinto Philip. Valde placet.

370 Vir auo, patre, maioribus.) Vir patre, auo, maioribus. ut pro Plancio, Vt pater, ut auus, ut maiores. & in Verr. Amicissimo patre, auo, maioribus. Sed quid hæc ego? ita ratio postulat: aliter enim præposterus, atque omnino perturbatus ordo esset.

370 P. Appius.) P. Opius, liber Col. Scalæ, Oppius: quorum quid uerū sit, incertū est: illud quidē nō dubiū, quin Appius sit prænomen. quod cum ita sit, non falsum esse quipotes?

370 Et meus necessarius.) Meus & necessarius, nonnulli u. l. quod tamen abiudico.

e s

M. Vchi.

370 M. Vchilius.) Pro, M. Vchilius, Lang. tantummodo Vel. Col. & Sc. Vel. ceteri ferè: quæ nota fortasse Vchiliam significat.

370 De L. Cinna.) Cecina, nonnulli, u. l.

370 Minus admirabilè fecit.) F. cit. o. l. u. quod placet.

370 C. Cessidius.) Cessidus, Lang. Col. Cesselius, de Cesselio iurisperito Valerius Maximus.

360 L. Antonius.) Pro L. liber Lang. Col. & alij alii qui T. nonnulli Cn. omnino hic locus deprauatus est. quid enim L. Antonius prouinciam fortiretur, qui anno superiori Tribunus pl. fuerat quæ uerba sequuntur, in his quoque uarietas est: nam pro Mauerunt, Metuerunt multi, Mutauerunt Col. in multis totus hic locus deest.

370 O. C. Cesar.) O. l. u. Cesarem: quod tamen reijcio. eodem modo in Orat. O. M. Druse, patrem app. ho.

Pag. 371 Quid istud?) illud, l. Col. quod ualde probò.

371 In possessionem libertatis pedè ponimus.) in possessione magis arrideret: sic enim M. Tulliam semper locutum animaduerti. quia tan è libri scripti stant ab impressis, & hic idem pro Cecinna dixit, in possessionem uestigium fecero: & l. v. de Fin. In aliquam historiam uestigium ponimus: idcirco immutare non ausim.

371 Ex his tot cõgluatinatus est.) Ex his tot uicij, l. Col. Ex his totus, Lang. & ceteri: quos sequor. Pro Cluentio, qui esset totus ex fraude: & mendacio factus. Et pro Roscio Comædo, Ex fraude, fallacijs, mēdacijs cõstare totus uidetur.

371 Quæ necessitas ferre cõegit, uijque quedam pæ fatalis.) Sic omnes libri ueteres, Quæ nos necessitas pæ cõegit, quæ uis quedam. c.

371 Refert à eius domū.) Domū eius, oēs libri ueteres.

Pag. 372 Ad se omnia ex his.) Ad se ex his omnia, o. l. u.

Senatus

372 Senatus consultis è Repub. bene factis.) L. Col. Senatusconsultis bene, & è Republica factis. quod multò elegantius mihi uidetur: ut in duodecimo locutus est, Brutum Procos. bene, & è Repub. & sua. suorūmq; maiorū dignitate fecisse. Et in undecimo, Bene, & è Rep. iudicauisse.

372 Vendiderit: immunitate, c.) Vendiderit immunitates, l. u.

372 Armis, & præsidij populū Ro. & magistratus foro exclusit.) Sic o. l. u. Armis & præfides, & populū, & magistratus. Sic emendandum est, Armis, & præfids, & populū, & magistratus. nam quod præsidij rectum sit, Philip. i. declarat, Armati in præsidij multis in locis collocabuntur. & V. Sic uerò erāt disposita præsidia.

372 Senatum stipauerit armatis.) O. l. u. Armis. Col. & alij nonnulli, Stiparit armis: quem si probabimus, exitum uersus effugiemus.

372 Reliquique pecoris.) In l. u. hæc uerba sunt absque coniunctione.

372 Pueri ingenui arripiuntur.) Abripiuntur, o. l. u. per spicue rectū. idē mendū in Pij. Socios nostros in seruitutē adduxerunt: familias arripuerunt: pro Abduxerūt, Abripuerūt.

372 Hos inquam in urbem recipietis?) Hos unquam, o. l. u. quod probò.

372 Italia tota ad libertatem recuperandam excitata.) Excitata, L. Col. ut illud in x i i. Iuuentutem omnem ex tota Italia exciuiimus. Tamen excitata magis placet: est enim significantius, maioremque recuperandæ libertatis cupiditatem declarat. ut illud in i i i i. Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoque iudicio excitatam.

Pag. 373 Magnum numen.) Liber Gad. & alij nonnulli, Nomen: quod rectū esse iudico. Hæc autē uox admirabilem

bilem quandā auctoritatē sonat ex famæ opinione cōflatam.
Cic. in epist. ad Att. Hoc tamen spero, magnū nomē imperatoris fore, magnū in aduentu terrorē. & pro lege Manilia, Quod igitur nomē unquam in orbe terrarum clarius? Pro Deiot. Quātum eius nomen fuerit. & in Philipp. x i. Qui imperium habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum. & alibi, Tantū eius in Syria nomē, atq; Phœnice est.

373 Videtisne refertū. c.) Videtis refertū, oēs l. u. placet.

373 Ad quod tempus.) Quod ad tempus, nonnulli u. l. in eis Col.

373 De populi Rom. libertate.) De libertate Populi Rom. omnes l. u.

373 Id non modo nō recusem.) Tres l. u. In quæ Lang. Idem non modo recusem. Col. Idem non modo non recusem. quem sequor.

373 Si dormierimus hoc tempore.) Lang. & alij alii qui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tempore. atque hoc quidem non dubito quin uerum sit: in secundo Philipp. Huic causæ indormientem.

Pag. 374 Ea summa miseria est.) Lang. & ceteri l. u. hoc modo, Ea sunt summa miseria. Liber Scal. est quod in eam opinionem me adduxit, ut scribendum putarem, Ea sunt Terent. in Eunuc. Ea est indutus. sed quid unius loci testimonio utor? totus & is, & Plautus huiusce cōiunctionis uocalium plenus est: nec id modo superior, sed etiam Ciceronis ætas obseruauit. Ipse in Orat. declarat, Quod quidem (inquit) Latina Lingua sic obseruat, nemo ut tam rusticus sit, qui uocales nolit cōiungere. Et ibidē, Nobis, ne si cupiamus quidem, distrahere uoces conceditur. Indicant orationes illæ ipsæ horridulæ Catonis: indicant poëta, præter eos, qui ut uersum facerent, sæpe hiabant. ut Neuius, Vos, qui accoli-

tis Histrum fluiuium, atque Algidā. Et ibidem, Quam nunquam nobis Graij, atque barbari. Hoc librarij ignorantes, apicem imposuerunt: quo addito Sunt significatur.

374 Dij immortales incredibilem Populo Ro. potestatem.) Reip. o. ferè l. u. quod probo.

374 Sententiæq; de summa Reip.) De summa Rep. Sc. & ceteri ferè.

374 Optime de Rep. promereri.) Mereri, o. ferè l. u.

Pag. 375 Galliam prouinciā.) Prouinciā Galliam, o. libri ueteres.

375 Amicissimorum Populo Ro.) Amicissimorumque, o. l. ueteres. quod placet.

375 Exercitum in senatus. c.) Exercitumq; o. l. u. quod probo.

375 Vt hæ prouinciæ, Galliaeq; exercitus.) Sic L. Col. (nam ceteri ab impressis non discrepant) Vt hæ prouinciæ, exercitusque. c. Et rectè meo quidem animo, siquidem M. Tullius censebat, non ut is modo, qui Galliam, sed ut uniuersi, qui prouincias obtinebant, eas, exercitusque in potestate Populi Ro. Senatúsque retinerent.

375 Sèque ad Senatús auctoritatem.) Sèque, o. l. u.

375 Ciue) Ciui, Lang.

375 Et ut pro tantis eorum in Remp.) Et, à Col. altero libro abest, In Remp. etiam à Lang.

375 Utq; C. Pansa.) Quæ à L. Col. abest. ceteri tamen retinent: ut fortasse corrigendum sit, Vti.

375 Cum magistratū inierint: si eis uidebitur) Inijssent: si eis uideretur, Liber unus, & item alter, in quæ Col. ut Cælius, D. E. R. I. C. uti C. Paulus C. Marcellus cum magistratum inijssent. ceteros sequor.

375 Ad hunc ordinem referant.) Referrent, ijdem l. sibi constant:

constant: nã paulò antè, Inmissent, dixerant. ceteros sequor.
375 Ita uti de Rep.) E) Rep. L. Col. perspicuè verum.
PHILIPPICA IIII.

Pag. 376 Frequentia vestrum incredibilis, concioque
Quirites tanta.) Sic L. Lang. & cum eo plerique, Frequentia
vestrum incredibilis, concioque tanta. Col. sic, Frequentia
vestrum incredibilisque concioque tanta. Quem ego cor-
rectione quadam adhibita sequor: sic enim scribendum puto,
Frequentia vestrum incredibilis Q. concioque tanta.

376 Quamquam animus mihi nunquam.) Quamquam
animus quidem, o. l. u. præclare.

376 Princeps vestre libertatis defendende semper fui.)
Ab o. l. u. Semper, abest. perspicuè verum.

376 Nunc facere non possem.) Et nunc, Lang. & Col.
376 Hodierno enim die Quir. nõ mediocrem.) Sic Lang.
Hodierno enim die quodque adhuc mediocrem. Sc. Quan-
quam adhuc mediocrem. De eo consentiunt o. l. u. quod ad-
huc probant: ut fortasse ita corrigendum sit, Hodierno enim
die Q. ne adhuc. c.

376 Fundamenta sunt tacta.) Tacta sunt, omnes libri
terres.

376 Exercitum.) Exercitus, o. l. u.
376 Sunt enim facta eius immortalitatis, non ætatis.)
Nomen ætatis, omnes l. u. quod primo aspectu abdicatur,
atque reiectum postea sic approbavi, nihil ut mihi neque re-
ctius, neque uenustius uideatur. Reiectam autem ob eam
causam, quod si referretur ad Cæsarem, oratio sibi non con-
stare: si ad puerum, nimis durum uidebatur: quod ipse M.
Tullius mihi non multò post tempore molliuit: nam eodem
modo loquitur in x i i i. Philip. Et quidem de hoc ipso Cæ-
sare loquens, Puerum appellat, quem non modo uirum, sed
etiam

etiam fortissimum uirum sentit, & sentiet, est istuc quidem
nomen ætatis, sed. c. Iam uides, Nomen, & Facta quàm bene
inter se respondeant. hæc autem uerba habent hanc senten-
tiam, Quod mirabilia facinoræ facit, est cuiusdam diuinitas:
tis: quod appellatur puer, est ætatis.

376 Nihil ex omnium seculorum memoria) Ex omni,
liber unus atque alter, in quibus Col. quod elegantius est.

377 Incognitum certe cœpit) cœperit, o. l. u.

387 Sanguine ciuium Romanorum) Romanorum su-
peruacaneum est: & ab o. l. u. abest.

377 Si C. Cæsaris fortissimorū sui, que patris militū) Sē
C. Cæsaris, fortissimorumque sui patris, L. Col. quod placet.

377 Quis non prospiciat) Perspicit, o. l. u.

377 Comprobauistis) comprobastis, o. l. u.

Pag. 378 Cæsaris exercitum persecuta) Persecuta, o. l.
u. Et ita locutus est in oratione superiori, Cæsaris autori-
tatem, & exercitum persecuta.

378 Que à te accersitæ sunt) Liber unus, & itē alter,
in eis Col. hoc modo, Que à te accitæ sunt, que essent, si te
cos. quàm hostem maluisses, tu. e. Ego cæteris assentior.

Pag. 379 Nefarijque sint, sicut sunt) Sicut sunt, ab o. u.
L. abest, non abhorret tamen à consuetudine loquendi, Cic.
Pro Ros. Amer. Quamuis ille felix sit, sicut est.

379 Pompeij hæc faciamit) Satiavit, l. u. & rectè: si-
quidem à Satur declinatum est.

376 Ita uerò Quir. ut precamini, ueniat) Sic L. Col.
Ita uerò ei, ut precamini, ueniat. ut Plaut. in Pen. Bene
equidem tibi dico, quia, te digna ut eueniant, precor. & hic
pro Sex. Quibus utinam ipsis euenissent ea, que tum homi-
nes precabantur. Placet, atque etiam magis, quod nonnulli
ueteres libri habent, Ita uerò Q. ut precamini, ueniat.

379 Quo huius amentiae poena) Huiusque amentiae poena, L. col.

279 Libertas nobis) Nobis libertas, omnes ferè l. u. quòd placet.

379 Si enim tantus cōsensus omnium) Pro Si enim Lang. & ceteri ferè, Siue. nonnulli hoc idem in superioris quoque argumenti principio. Vtrumque probabile: ut, Si enim, hoc loco aperte falsum.

379 Vt eos tamen adhortentur) Adhortantur, nonnulli u. l. quibus assentior. quod autem sequitur Adhortabor, pro eo cohortabor Lang. & ceteri ferè.

Pag. 380 Quas paucis diebus noui consules) Lang. alij nonnulli, Quas dem paucis. nonnulli, De municipiis. Ego sequor impressos.

380 Nunquam inter senatum & uos) Sic o. l. Nunquam uester consensus maior in ulla causa fuit. & praeter quid enim bis eadem dicere mutatis uerbis attinebat? at hoc modo duae res designantur: una, quòd uniuersus populus unum atque idem sentiret, nec alij aliam sectam sequerentur altera, quòd esset cum senatu copulatus.

380 Omnia alia falsa) Hoc extremum uerbum nullius u. l. reperitur.

380 Hac maiores nostri) Hac uirtute, o. l. u.

380 In deditiōe huius imperij redegerūt) Sic l. col. (et ceteri cū impressis cōsentiunt) Dictionē. ego, Ditionē enim unquam sic locutus est, ut diceret, In deditiōe imperij nationes redegit? at oppida, milites, & eiusmodi cetera deditiōe fecerunt, in deditiōe accepti sunt: historicorum uero uisum. In ditionē uerò redigere, ita tritū est, ut exemplum eo supersedeā, ne in re tenui, ac perspicua multus esse uisus

380 Si res ita tulisset) Si ita res tulisset, o. l. u.

Pag. 381 Est igitur Quirites) Extremum uerbum à u. l. abest.

381 Hic cum ipsum exercitum) Ipsum, nullis in u. l. reperitur.

381 Vestris in me amplissimis) Amplissimis in me, o. l. u.

381 Vobisque amicissimo) Nobis amicissimo. L. Col. ego ceteris assentior. eodem modo in v. l. Phil. Apuleius homo & multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus.

PHILIPPICA V.

Pag. 382 In Senatum conuocabamur) In Senatum non uocabamur, si reposueris: erit, opinor, rectius. quid dico rectius? imo uerò rectè: aliter mentem Ciceronis haec uerba non expriment.

382 Quantam gloriam consecuti) Lang gloriam, gratiam consecuti. multi alij Gloriam, & gratiam. nonnulli, Quam gloriam, quantam gratiam consecuti: ut illud in i. i. accus. Vt is hoc iudicio probatus cum populo Rom. & in laude, & in gratia esse possit.

382 Cui dum se ciuibus c.) Sic o. l. u. Quamquam, ut for tasse corrigendum sit, Quoi quidem.

382 Nudius tertius decimus fecistis) Feceritis, o. l. u. quod placet.

382 Eos duces) Duces eos, o. l. u.

382 Inimicum populi Rom.) Reip. o. l. u.

382 Atqui cum Coss. nondum. c.) Lang. & ceteri ferè, Atqui Consules cum nondum. Cicero tamen hanc obscenam literarum concursionem fugere solet.

Pag. 383 Honestiora esse legionum decreta) Honestiora decreta esse legionum, o. l. u. & oratio numerosior.

383 Senatus decuerit) Decernit, o. l. u. quod placet.

383 Dies duodecim profecerunt) Perfecerunt, nonnulli u. l. quod minime dissollet.

383 Præter Cotylam) Plerique l.u. in queis Lang. Præter Cotylam meam. nonnulli Menium, Meum alij, alij Eum ego, um, corrigo: ut ad lam referatur. atq; ita corrigo Tum ut sine eo sententia imperfecta mihi esse uideatur.

383 Quid hoc aliud est, quàm ad bellum ciuile. c.) Quod est aliud, omnia ad bellum. c. probo.

383 Sit patrie prius) Sic o. l. u. ego, Patria, probo.

383 In qua etiam parentes) Parentes etiam, o. l. u.

383 Aut sequamini) Aut quã sequamini, o. l. u. similiter Terentius in Phorm. Potius quã lites secter aut quã te audia.

383 Suis latronibus condonandi) Condonandorum pro Condonandi quidam reposuerunt. ego, Condonandi, cum omnium librorum, tum locupletissimorum autorum, qui illocuti sunt, autoritate defendo, ut Liuius, V estri adhortand causa. & Plaut. in Capt. Nominandi istorum tibi erit magis quam edundi copia. Est etiam apud scriptorem nescio quem Descripienti pomorum.

383 Populum Rom seruitate opprimendi) Libri veteres, P. R. quod ego interpretor. populi Rom.

383 Dubitate quid agatis) Sic Lang. Dubitate quid agatis. nõ nulli, Dubitatis quid agat scilicet. Quid agatur. s. ad Dubitate, alij tantummodo. ego, Dubitatis? emedo: ut sit quod admodum illud Plautinũ. Post, argumentũ huius eloquar tragœdiæ. quid cõtraxistis frontẽ? Et pro Mil. Sed ita si P. cõdus reuixerit. quid uultu extimistis? & in v. l. Phil. Reducit ad amores, delitiãque uestras L. Antonium, qui uos omnino in fidem suã recepit. negatis? M. Tullius cũ, quid ageretur, aperuisset, atque de gestu intellexisset, Senatui orationẽ suã non fecisse, nec sustulisse dubitationem. tum addidit, Dubitate

tis? An non cadunt hæc in Antonium? hi uerò, qui omnia glossis referciunt, cum hunc locum interpretarentur, sub cætera illa uerba subscripserunt, quæ postea à librarijs imperitis in libris reposita per omnes ferme permanarunt.

Pag. 384 Qui cum cæsaris acta) O. l. u. Qui cum eius. Tu uide ne corrigendum sit, Qui quouis uel cuius acta. elegantius certè esset.

384 De auspicijs non interpretaretur) Non interpretaretur, ab omnibus l. u. abest.

384 Cum populo Rom. agi non esse fas qui ignorat?) cum populo non agi non esse fas, qui ignorat? sic o. l. scripti, à quibus etiam stat sermone Latini consuetudo.

384 Vbi pœnæ recenti lege Iunia, & Liciniæ) Non fecissem huius loci mentionẽ, nisi uidissem quosdã in suis libris reposuisse, Vbi penè recentes lex Iunia, & Liciniæ qui præterquã quod à scriptura l. omnium recedunt, præterea uel maxime in eo peccat, quod legem Iuniã, & Liciniã duas leges suis se crediderunt. quod falsum est: atq; ut id planũ faciamus, Cic. 1. l. Ep. ad Att. Qui legem Aeliã, qui Iuniã & Liciniam, qui cæciliã & Didia neglexerunt: Et 1. 1. 1. Nunc ad ea, quæ quæris de Catone. Lege Iunia & Licinia scis absolutam. Et contra Vat. Postulatũsne sis lege Iunia & Licinia. et si ibi mendum librarij: est enim scriptũ nulla fuit aut, opinor, lata hæc lex à L. Licinio Mur. & D. Iunio Silano: qui post ciceronem consules fuerunt: & propterea recentẽ appellauit. confirmabat autẽ, ut arbitror, alia quandã legem ante latã: & hoc amplius erat diligentissime sancta, pœnãsq; maximas constituebat in eos, qui ei non obtemperassent. Et quoniam de Lege Iunia agitur: opẽ feramus Asconio, cuius uerba infra scripsi, De legibus Iunij puto uos reminisci, hæc esse leges Iunias, quas illis consulibus M. Lubilius Drusus Tribunus

f 2 pleb

pleb. tulerit: qui cum Senatus parteis tuendas suscepisset, et leges pro optimatibus tulisset, postea ea licentia est progressus, ut nullū in his morē seruaret. Itaq; Philippus eos, qui inimicus erat, obtinuit à Senatu, ut leges eius omnes uno S. C. tollerētur. Haec nus Asconius. Sic autem scribendū est, De legibus Liius puto uos reminisci, has esse leges Liias, quas illis Consulibus M. Liius Drusus. c. Idem ferē mendā in I. l. de Leg. igitur tu Sicias & Apuleias leges nullas putas? Cic. Ego uerō ne Lenias quidē. & alio loco, Vt Lenia consilio Philippi cōsulis & Auguris. Quibus in locis quin Liius sit emendandū, nemo aubitabit, nisi qui planē erit in rebus ueteribus tyro, atque peregrinus, Latorēque harum legum M. Liium Drusum appellatum esse non cognouerit.

334 Aut si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere eū aut ferre non posse) Sic o. l. u. Aut si auspicia M. Antonium non mouerēt, sustinere me non afferre posse. Ego si arbitror emendandū, Vt, si auspicia M. Antonii non mouerent, sustinere tamen ac ferre posse tantā uim tēpōstatis, imbris, ac turbinū mirum uideretur. Sed illud miū seruo: nihil ut affirmem: tantum testatam relinquam, quid sentiam. Illud quidem omni asseueratione affirmo, libros mihi uideri alios ros planē mendosos, alteros Ciceronis elegātiā non olere.

334 Num ergo etiam armorum interpretes) Ergo, in l. u. non reperitur.

334 Vt quomodo aditus hostium prohibetur castellis, & aggeribus: ita ab ingressione fori. c.) Sic o. l. u. Vt quomodo aditus hostium prohibentur, ita castellis & operibus ab ingressione. c.

Pag. 385 Populum Ro. non teneri) Romanū, ab o. l. u. abest, quod probo. sic pro do. sua, Drusi legibus quæ contra legem cæciliam, & Didia late essent, populum non teneri.

et in

et in xii. Phil. Hisque nec populum, nec plebem teneri. Quid multa? in hoc, opinor, uaria consuetudo non est.

385 Dēue coloniis in agros deducēdis) L. Lang. & alij nonnulli, Dēue coloniis in agrum deducēdis. Colonis probor: illud alterum reijcio. Etenim eodē modo, ut impressi, locutus est in vii. Præsertim cum eosdem in agros etiā deduxerit.

385 Quāuis ergo bonas leges) Leges bonas, o. l. ueteres.

385 Donationibusque uertit) Auertit, nonnulli s. l. qui bus assentior. sic enim in xii. quoque Phil. H. S. septies millies auertisse Ant. pecuniæ publicæ iudicauistis. Et Pecuniam uertere insolens, Auertere usitatum.

385 Hæc se ex commentarijs Caesaris) Extremum uerbum à nonnullis u. l. abest.

385 Mulier sibi felicior, quàm uir) Sic o. l. u. mihi tamen dubium non est, quin litera sit adijcienda, atq; emendandum Viro: nanque illud idem mihi uidetur hic locus sonare, quod ille in i. Phil. Quis autē meum cōsulatum præter P. Clodium qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te satum, sicut C. Curionem manet: quoniā domi tuæ est, quod fuit illorum utriusque fatale. Et ille alter, Ista tua minimē auara uxor, quam sine contumelia descirbo, nimium debet diu tertiam pensionē. Fulvia cum P. Clodio fuerat, interfectus est: cum C. Curione, eundem habuit exitum. Quod igitur eo fato nata erat, ut, cui nuberet, ei ferro uita eriperetur: idcirco modo fatalem uiro, modo feliciorē sibi, quàm uiro dicit.

385 Auctoritate Senatus rescindantur) Rescinduntur, o. l. u. placet.

385 Ea se ex actis Caesaris agere diceret) Ea se ex Casare dicerent, o. l. u.

385 Earum rerum falsæ tabulæ) Earumq; rerum, o. l. u.

Pag. 386 In quo uos sefellit) Nos, o. l. u.

f 3

Apud

386 Apud consilium illud) Apud illud consilium, l.u.
 386 Num ex iudicium genere, & forma) Num est ex iudicio, o. l. u. nonnulli pro Forma Fortuna habent, ut illud, In iudice enim spectari & fortuna debet & dignitas. ego tamen ceteris assentior.

386 Homo præterea festiuus) Quo nemo præterea festiuus, Lang. Quo nemo præterea magis festiuus, Sc. Quo nemo præterea festiuus, Gad. ego Scal. sequor.

386 Quemadmodum ad hunc reus alleget?) Quem ad hunc reus alleget, l. u. quod uehementer probo.

Pag. 387 Habere hospites) Sic o. l. u. Hospites habere.

387 Sed illud os, illam impuritatem) Sic L. Lang. Sc. & alij nonnulli, Sed illud os, illam impunitatem ceni fecissent, nonnulli pro Ceni, Cerni. alij pro Sed, Set. pro Fecissent, Et cisset. alij nihil omnino dissentiunt ab impressis: ut ita fortasse corrigendum sit, Et illud os illa impuritate fecisset, ut. Vt hæc sit horum uerborum sententia: Quod excogitauit hæc tertiam decuriam, scelerum magnitudini assignandum est. u. auderet, neque pueret, quod excogitarat, efficere fecit immunitatis impudentia.

387 Cognitumque esset) Cognitumque, ab o. l. u. abest.

387 Hanc ego, & reliquas) Lang. hanc uero. Sc. Ergo ego sequor impressos.

387 Nunc uero abrogandas censem) Hoc amplius plerique l. u. in queis Lang. Nunc uero cur abrogandas censem nonnulli pro Cur, Cum. ego, Non, magis probo.

387 Iudico non rogatas) Rogitatas, o. ferè l. u. in queis Lang.

387 Quod unus M. Antonius in hac urbe post conditam urbem palam secum habuit armatos) Sic o. l. u. Quod unus M. Antonius in hac urbe palam secum habuerit armatos.

ios, si post conditam urbem. Ex quo iudicauit illa uerba, Post cond. urbem scilicet, tanquam glossemata de libris esse tollenda. Habuerit, etiam magis probo.

387 Plus poterunt) Potuerunt, o. l. u. perspicue uerum.

Pag. 388 Non quod ille scuta uellet occulta esse) Nō quo ille scuta occulta esse uellet, o. l. u. & præstantior numerus.

388 Apertis ualuis Concordiæ) Operitis, o. l. u. & rectè. Idem in ij. Phil. Cur ualuae Concordiæ non patent? Operire domum Catullus, Hostium Terentius, Portam Varro dixit.

388 Uehemens, & uiolentus) Nonnulli L. Vinolētus. Ego sequor impressos.

388 Ut digestio potius quam declamatio uideretur) Sunt aliquot menses, cum in hac opinione sum, mēbrum hoc esse subditium: nam id uocabulum Digestio mihi barbarum quiddam olere uidebatur: & insequentia uerba, Sitim quærens scilicet, totum hoc superuacaneum, atque adeo sui glossenna esse clamitabant: constantia tamen librorum, qui omnes ad unum refrugabantur opinioni meæ, uehementer me mouebat. Itaque, ne in arrogantiam offenderem, silentio præterire constitueram. Ecce autem cum ego, & Valentinus, quæ honoris causa nomino, quædam inter nos ex eadē oratione conferremus, atque huc incidissemus, & is locū (ut ita dicam) expunctum animaduertisset: Vtrum, inquit, autoritate libro rum, an opinione ductus id facis? Opinione, inquam, & ob eam causam in emendationum numerū non retuli. Fidenter, inquit, ascribe. sine dubio glossema est: eademque rationes, quas ego dudū, cur ita censeret, attulit. Tum ego locū illum profero, Vt digerat multa cruda facilius. Illa quoque glossa est, quæ tamē ab o. l. s. abest. Quod cum scire, ad hunc, quo de agimus, locū multis annis ante notam, inquit, apposueram. Quo audito omnis mihi est præcisā dubitatio. Habes et meū,

Et præstantissimi iuri iudicium. Limatum tu quoque illud tuum adhibebis, atque ea tolles ex libris. si idem tibi uidebitur.

398 Declamauit) Declamauit, o. l. u.

399 Hæc enim ei causa esse solet declamandi) Hæc enim ei causa esse declamandi solet, o. l. u.

398 Myrmillo Milasis depugnarat) Sic o. l. u. Itaque qui in l. suis, Trallibus, reposituerunt, perperam fecerunt. hoc tantum mendum est, quod Mylasis scribendum est.

398 Suum in illa gladiatoria) Suum illa, o. l. u.

Pag. 389 Auiditati coniuncta) Auiditate, o. l. u.

389 Ratum esse, quod egissent) Quod elegissent, o. l. u. ego, Quod ei egissent.

389 Ad urbem potius) Ocyus.

389 Quo animo hunc censetis futurum in nos) Quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, o. l. u. numerus & constructio lenior.

Pag. 390 Profectus est, & profugit plaudatus) Sic Lang. Non profectus est, & profugit plaudatus. ego sic, profectus est, sed profugit plaudatus. ut illud in hac eadem oratione, Post discessum latronis, uel potius miserrimam famam. & in x i i i. Ex eo non iter, sed cursus, & fugam. Galliam. Nonnulli u. l. opinionem meam comprobauerunt.

390 Quod hic aut non fecerit, aut non faciat) Sic o. l. u. Quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut molitur, & cogitet. ut idem locutus est in i i i i. Phil. Ut non aut ij sint impij, qui contra Consules exercitum comparauerunt: aut illi hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. & i i i. l. de iur. Cum autem actio translationis, aut commutationis, indigere uidetur, quod non aut is agit, quem oportet: aut cum eo, qui cum oportet: aut apud quos, qua lege, qua pena quo crimine, quo tempore oportet: Translatina consuetudo

tio appellatur, Libros u. probo.

390 Hæc ij, qui in horã uiuunt. c.) Sic l. u. Hæc ij, qui in horam uiuerent, nõ modo de fortunis, & bonis ciuium sed ne de utilitate quidẽ sua cogitauerunt. Quidã pro Hæc, At, reposituerunt. Quod minime displicet: et si omnes l. cõtra faciãt.

390 Hunc, quem uidimus. c.) Sic o. l. u. Hunc, quem uidimus P. R. restinguet ardorem: municipiorum, atque Ita= liae franget animos. Apertè uerum.

Pag. 391 Ista legatio morã) Hoc amplius l. u. Certè ista legatio. quod magnã & uim, & uenustatem addit orationi.

391 Quamuis dicant, & quosdam audiam dicturos) Quamuis dicant, quod quosdam audio. c. o. u. l. u. alde placet.

391 P. Valerij Flaccum) L. Lang. qui cõ pleriq; faciunt: Falcum. nõnulli Anfalcũ. nemo certè Flaccũ. A' Liuiõ metio fit cuiusdã M. Valerij Falconis. Falcones, inquit Sex. Pompeius, dicebantur quorum pollices in pedibus intro curuati sunt in falcis similitudinẽ. Apud eundẽ tamẽ Liuiũ loco supra citato Flaccum scriptũ est. Genti autẽ Valerij id quoque fuisse cognomen, nemo est quin sciat. Flaccũ igitur tueamur.

391 Q. Fabium Pamphilum) Idẽ scriptor me penè induxit in errorem: idẽ tanquam in ueritatis uia deduxit. nam cum in Lang. quid dico Lang? imo uerò in o. u. l. pro Fabiũ, Bebiũ scriptũ animaduertissem, isque me tot, taliũmq; librorum consensus, ut par erat, mouisset: Liuij statim, ut uerum inuestigare, libros in manus sumpsi: eosq; ab impressis stare cõ uidissem, in hanc opinionẽ discessi, ut pro certo ducerem, l. u. esse mendosos. postea cum eosdem cognoscendæ rei nescio cuius gratia euoluerem, in D. C. Bebios Pamphilos incido. Nullũ Fabium eodẽ cognomine, cum iam studio= sius inquirerem, uspiã reperio. Itaque sententiã ita mutauit, ut mihi dubium non sit, quin scripti mendo uacent, impressi

Et Liliij, & Cicconis libri corrupti sint, atque deprauati.
 391 Pro Annibale hostibus nostris & socijs) Eodem modo scripti, ut impressi. ego sic corrigendum puto, pro Annibalis hostibus, nostris etiam socijs. quidam in suis L. reposituerunt, Mittebatur ad Annibalem pro hostibus nostris, & socijs. Quibus, ut omittam quod longissime antiquiorum librorum scriptura discedunt, hoc certe probandum est, populi R. hospites Saguntinos fuisse.

391 Ad nostrum ciuem mittimus) Sic o. l. u. nisi paruerit Antonius. Ne Imperatorem, Coloniaeque populi Ro. oppugnet, ita ne uerò per legatos rogandus est?

391 Ante diem XIII Id. Cal. Ianuar.) Sine controuersia scribendum est, Ante diem XIII Id. Declarat, quod Nidius tertius decimus supra dixit.

392 Id uos auctoritate publica comprobauistis) Comprobastis, Lang. & alij alij.

392 Vos æquo animo aspiciere) Animo æquo. o. l. u.

392 Sine dolore summo uidebitis) Sine summo dolore, nonnulli u. l.

392 Qui si legatis paruierit) L. u. partim Quid, partim Quod.

392 Nisi retardatione) Ex retardatione, o. l. s.

Pag. 393 Fortunæque nostræ notæ sunt) Sic o. l. s. Notata sunt. Ego, Notatae, probò: ut sit, quemadmodum illud, Pecunias nostras aestimabat: possessiones notabat & urbanas, & rusticas.

393 Hæc ad quem legatos) En, l. s. nonnulli, Em.

393 Qui ne sorti quidam fortunas nostras destituit) Destituit, l. s. quod probò: nam Destituit quidam omnino falsum est: siquidem Destituere hoc significat, Non stare promissis, atque etiã, qui à te speret aliquid, hunc in ipso articulo tenuit

poris deserere: quod in L. Antonium profecto non cadit: à quo nihil tale expectabatur. Destinare uerò dicitur, cū habeas aliquid cum animo iam statutū, ut facias. Alia quadam notione Destinare ualet Emeres, sed hoc nihil ad rem. Qui locus orbis terræ iam nō erat alicui destinatus? iam mente, & cogitatione attributus, assignatus, addictus? ne sorti quidem fortunas nostras destinauit. iam singulorū ciuium bona singulis latronibus descripsit: ut ne hoc quidem integrum reliquerit, ut quisque haberet, quod cuique sors obtulisset: quod erat signum, eum, qui id faceret, sitire sanguinē ciuium, atque omnium bonorum uitæ imminere: quippe qui sibi nihil reliqui ad promissa faceret, ut, quod animo intenderrat, posset efficere. Destinauit igitur conuenit, non Destituit.

393 Bello inquam certandum est) Decertandum, o. ferè l. s.

Pag. 394 Breui tempore libertatem Reip.) Libertatem populi R. o. l. u. quod probò.

394 Si autem lenius ageris) Sin, o. l. s. rectè.

394 Quamquam in memoria gratorum ciuium) L. s. eodem modo, ut impressi. quidam Atque pro Quamquam reposituerunt: quod minime displicet.

Pag. 395 Sed ut hostem arcuit, Galliam, sequè, c.) Mihi magis arriaret, sed ut hostem arcuit Gallia, sequè, c. ut illud in IIII. Hunc igitur Gallia qui prohibet. c.

395 Merito uerèque laudetur) uerè, nonnulli s. l. quod placet.

395 Suasque utres non tradidit: sed opposuit) Hoc amplius, o. l. s. Sed opposuit Antonio: quod ualde placet.

395 Populum Ro. liberum esse uoluit) Liberum uoluit, o. l. s. ut paulò infra, Qui populum Ro. liberum cuperet. Libri tamē impressi defendi possunt: siquidem eodem modo locutus est in x. i. Qui populum Ro. liberū esse uoluimus.

Pag. 396 Quod imperij populi Rom. lumen fuit) Imperio,

Imperio, o. l. s. Ego assentior impressis.

Pag. 397 Ille in aduersariorum partibus agrum Picen-
num habuit munitum) Pro Munitum, Inimicum, o. l. s. quod
summopere arridet. si tamen ex primis membri huius uer-
bis, In modum sustuleris: aliter enim ad mentem Ciceronis
uerba non accedunt: qui quidem ex contrarijs conficere uol-
uit. Caesaris factum praeclearius fuisse, quam Pompeij: si qui-
dem hic ex inimicis aduersariorum, ille ex amicis hostium
confecisset exercitum. Picentes autem cum Pompeio confes-
sisse ad Marij partis oppugnandas, refert historia.

397 Ex Antonij amicis, sed amicioribus libertas) Lib-
ertatis, o. l. s.

Pag. 398 Huius adolef. etis hortadi honoradiq. Quid-
dam in locum Honoradi subdidit Ornadi. Quid eos mo-
uerit, nescio. omnes certe libri scripti. O. r. a. f. ciur. Equidem
liceret liberè, atq; audacter emendare, pro Hortadi, Ornadi
di potius reponere: ut alterum ad Luodes referatur, alterum ad
honorem: cum praeserim, quid sibi hic uelit ista hortatio, non
difficiam. Libri citi scripti: O Hortadi, sed Ornadi habent.

398 Et pro populo Rom.) Et propr. L. s. ego, Sit pro
praetore. Scribit Suet. Senatam decreuisse, ut Caesar exerciti-
tui comparato pro praetore praesertit, atque una cum Hircio,
& Pansa Coss. D. Bruto opem ferret.

398 Milites, & ueteranos) Et, meo quidem iudicio tole-
rendum est. Non longe abieris: haec ipsa oratio in extremo
meam tibi opinionem comprobabit.

Pag. 399 Ciuem clarum haberi) eodẽ modo l. s. ut im-
pressi. ego Carum probo. comprobant Carum potius quam
Clarum multi inferiores loci in eadem pagina.

Pag. 400 Amicissimo Reip.) Amicissimoque Reip.

400 In quo P. C. non tantum commodum, L. u. non
differunt

differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tan-
tum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet.

400 Contra legem Iuliam possideretur) Possiderent, o. l. s.

Pag. 401 Hisque militibus legionis Martiae, & legio-
nis quartae ita drent, assignarent) Sic o. l. s. ijsq; militibus.
caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, isque militi-
bus legionis Martiae, & legionis quartae ita dretur, assi-
gnaretur. Quemadmodum paulo ante, ut is militibus uete-
ranis diuideretur. Nam His militibus quidem, siue his apertè
falsum est. quod harum legionum cuncti milites Caesarẽ secu-
ti sunt: ut supra rectè additum est praenomen, isque militi-
bus, qui de legione secunda, & xxxv. quonia corum par-
tim ad Hircium, & Pansam Coss. uenerat, partim se contu-
lerant ad Antonium: ut ex epistola Galbae licet intelligere.

401 Quae sine mora, matureque decreta) Eodem modo
l. s. ut impressi: ut fortasse ita corrigendũ sit, Quo sine mo-
ra, matureque decreto.

PHILIPPICA VI.

Pag. 401 Iustitium edici) Indici l. s. ut in proxima
oratione, Tumultum decerni, iustitium indici. Vtrunque o-
mnino probabile: ego tamen hoc magis probo.

Pag. 403 Quod furor, quod uinolentia) Violentia, l. s.

403 Duo dissimillima genera lenonum, & latronum ita
domesticis stupris, foribus parricidijs delectarunt, ut. c.) Sic
o. l. s. Duo dissimilia genera tenuerunt lenonum, & latronum:
ita domesticis stupris, foribus parricidijs delectatur, ut. c.

Pag. 404 Noui uolentiam) Vinolentiam, nonnulli s. l.

404 Horam exhibere nullam in tali ciue liberando sine
scelere non possumus) Eodem modo o. l. s. in quibusdam im-
pressis Eximere pro Exhibere. quod minime displicet. ut
enim tollere diem, Extrahere diem: sic Eximere diem usita-

tum. M. Tullius ad Attic. Metellus calumnia dicendi tempus exemit. Capito apud Gel. Cato rem, quam cōsulebatur, quoniam nō ē rep. uidebatur, perfici nolebat. eius rei gratia dicende, longa oratione utebatur, eximēbatque dicendo diem. erat enim ius senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quicquid uellet alius rei, & quo ad uellet. Ex quo liquet, locum illum ad Q. Fratrem. Clodius rogatus, diem dicendo eximere cœpit: non esse mendosum. Sed hoc nihil ad rem. Vt igitur Eximere tempus, diem: sic horam, rectè dicitur.

Pag. 405 Pluris quàm T. Plancius) Sine cōtrouersis scribendum est, T. Plancius. hic enim est T. Munatius Plancius Bursa frater L. Munatii Planci oratoris, qui tēporibus Milonantis uel acerrimum se cicerentis oppugnatōre præbuerat, maximamque in eū, quod tanto studio Milonē defenderet, inuidiā cōcitauerat: quōque instigante curiā populū incenderat. postea cōtra opes, ac potentiā Pompeij condemnatus, à Cæsare initio belli civilis in integū restitutus est.

405 O' fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro Hinc nō nulli s. quod placet: cū enim O' fides, exclamasset, perinde ista uerba subiūxit, quasi Trebelliū ipsum nominatim exclamasset.

405 Vbi plausus ille in triumpho est spe ludis?) Sic. olim. S. sepe ludi. Ego una litera modo addita, Ludis corrigō: significabat enim gladiatoribus, concione, ludis populū maxime iudiciū, ac uoluntatem suā. Quod igitur Trebellius à causa creditorum cōstantissimè steterat, ac Dolabella legibus tabulis nouis ferenti restituerat, in circo cum populū summo studio bonorum Abailē fecerat, atque ei plausus in triumpho, ac sepe ludis dederat. His postea sic euasit improbus ut quod rectè fecerat, uideretur casu, non ratione fecisse.

405 Quinque, & triginta tribus patrono populi Romani, igitur. c.) Interpunctiones meo quidem iudicio perpe-

ram collocatae sunt. Sic enim ponende, Quinque & triginta tribus patrono. Populi Ro. igitur. c.

Pag. 406 Sicut illam Q. Trebellij) Plinius, Tremel=lij: Liuius, Tremuli.

406 Quia Milasiss Myrmillonem Thracem) Corrige, Mylasis Myrmillo Thracem.

406 Altera Equitibus Ro.) Eodem modo Ls. ego, Altera B Q Q. R. equitum Ro. quas scilicet equites Rom. posuerant. ut litera Cæsaris L. I. I. Epi. ad Q. Fr. quas Tullius ad Cæsarem dederat: Quod antiquior dies in tuis fuisset ascripta literis, quàm in Cæsaris. nam quod reposuere quidam, At altera ab Equitib. R. id. credo, sua sponte non de librorum auctoritate fecerunt.

406 Qui in exercitu Cæsaris duo bis fuerunt) Nonnulli s. l. Qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. quod placet. certè in hoc l. s. inter se cōgruunt, quod Duobus, non Duo bis, habent.

406 *His quoque diuisit Semurium) Nonnulli s. l. Semuriam. quid. si Remuriam, uel Remoriam corrigamus? Sex. Pompeius, Remurinus, inquit, ager dicitur: quia possessus est à Remo, & habitudo Remi Remoria: sed & locus in summo Auentino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe cōcienda fuerat auspiciatus. hunc locum Plutarchus in uita Romuli non Remoria, sed Remuriam appellat, cuius uerba subscripsi: *ῥομῦλος μὲν ἐν τῷ καλεσμένῳ ῥομῶν καὶ ῥατῶν, ὅπερ ἐστὶ τετραγώνον ἐκτιστὸν, καὶ ἐκείνῳ ἐδάειλον πολλῶν ἢ τόπων. ῥῶμος ὃ χωρίον τιτῆ ἀλευτῆρος καρπερόν. ὃ δὲ ἐκείνῳ μὲν ἀνομιᾶσθαι ῥομῶσιον. νῦν δὲ, ῥιζνῶσιον καλεῖται.* Dionysius Aliearnasens scribit, Remum cepisse consilium cōcedende urbis in eo colle, qui postea ex eo inuento nomine Remoria appellatus est: qui collis, inquit, à Tyberi nō longè à

gè à Roma xxx. stadijs abest. Remuriam ille, qui de regionibus urbis scripsit, Victor in partibus Auentini numerat. illud autē. quod huic subiungit, Campus Martius restabat, non nihil succinit opinioni meae: ut quemadmodum hoc, sic illud non ad ueritatem, sed ad augendam inuidiam dictum sit. Sed ad meum illud redeo, nihil ut affirmem, tantum, quid sentiam, uel potius suspicer, testatum relinquam.

406 L. Antonio Iano medio patrono) Iani medij, sine controuersia emendandum: declarat oratio consequens, Patronus (inquit) eorum qui Trib. militum fuerunt: patronus Iani medij. De Iano medio, ubi consistebant sceneratores. Hor. postquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta est. Etiā M. Tullius L. I. de Offi. in extremo: et si ibi mendosè scriptum est, Ad medium ianuae.

Pag. 407 Viginti diebus post) xxx. libri scripti.

Pag. 408 Tam inimicus dignitati suae) Eodem modo libri scripti, ego, Dignitatis: ut casus casui responderat, pro Flac. Aut beneficii huius obtrectator, aut uirtutis hostis, aut laudis inuidus extitisset.

408 Conatus auertere) Conatū, o. l. u. quod ualde placet.

408 Senatum sua sponte bene firmum) Lang. Bene non habet. ceteri sic, Bene sua sponte firmum. quid uerius, dicitur nandum est. illud scio, M. Tullium sepe ita locutū fuisse in xvi. l. Ep. ad Attic. Ibi bene ualentem uidi Piliam. V. Nos enim & nostra sponte bene firmi.

408 Omnibus gentibus imperare uoluerunt) Gentibus, in l. u. non est.

PHILIPPICA VII.

Pag. 408 Tribuni pl. referunt) Trib. pl. refert, o. l. u.

Pag. 409 Lāgoris) Lāguoris, o. l. u. postulat etiā ratio.

409 Iam nō fingunt. c.) Sic o. l. u. iam nunc fingunt referunt

sponsa Antonij, eaque defendunt. perspicuè rectum.

409 Leg's imponeret) Hæc uerba nullis in libris ueteribus reperiuntur.

409 Idem qu: si prouidi ciues, & Senatores) Nihil mihi emendatius hoc loco, nihil sincerius uidetur, cum in hos modo libros intueor: cum autē ad ueteres aspectum & mentem refero, facere non possum, quin suspicor aliquid sub his mendis subesse: sed scripturā ueterum librorum proponam: ut intelligas, an aliqua tamen ratione ducar ad malè suspectandum. Lang sic. Idem quasi prouendicius esset in Senatore. Sc. Prouēditius esset in Senatores. Alij, proueticus esset hij Senatores. Liber Marcelli Ceruini Cardinalis, P. R. uindicus esset hi. c. quarū nullā omnino probō: nam hæc extrema (etenim ceteræ perspicuè falsæ sunt) hæc inquam extrema, quæ prae se fert aliquā tamen speciem ueritatis, nec ipsa mihi cōstare secū, nec cū inferiori uidetur. nam primum quis unquā sic locutus est ut diceret, Ille P. R. uindicus est, cū libertatis uindicæ propugnatoremq; significare uellet? propterea quòd seruus hoc nomine cōiurationem, quæ facta erat contra P. R. libertatē, detulerit. Sed fac hunc fuisse Brutum illum Regum exactorē: quis unquā dixit, Antonius populi Rom Brutus est? Deinde hi Senatores non M. Tullium corrumpebāt improbitatis, quòd contra bonū. s. ciuē, patriæq; an alicui bellicum cecinisset: sed imprudentiæ, quòd irritasset hominem nequam, iracundum, impotentē, confidentem. Utinam, inquit ille, tam faciliè uera inuenire possem, quàm falsa conuincere. Quod ego quoque uel hoc loco maxime possum dicere. Nullo enim negotio falsa redarguo: uera nullo modo reperio. Quid si sic emendemus? Idem quasi P. R. uindicus essent, hi. c. Omnino melius: ut tamen omnino non acquiescam, atq; assentiar. Sequamur igitur impressos: præsertim

cum bonam sententiam uerbis non minus bonis enuntiant.

409 Eos esse cauendos denuntiant.) Eos cauendos esse denuntiant, o. l. u. Numerus Tullianus. Et ut aliud ex alio hunc locum à Demosthene transtulit. *ὅτι τὸ σπουδαῖον ἴσθαι ὅτι οὐδὲν νεομενέων παρὰ τοῖς ἔλλησι διαφθαρέτων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων δόξασθαι.* Quod Demosthenes dixit, ἀρχαίων δόξασθαι: Cicero, à se primū numerare. Varro de Lingua Lat. primū præterijt: Mensuram, inquit, nomina sunt aptata ferè, si à Martio, ut antiqui instituerunt, numeres.

409 Diligentior causa est?) Diligentior est cautius perspicuè rectum.

409 Populares habebantur) Appellabantur, o. l. ueterum. Pag. 410 De sua spe rerum secundarum suarū, Hoc ætremum uerbū omnibus u. l. autoribus inducendum est, atque etiam (ut mihi quidem uidetur) Latini sermonis elegantia.

410 Ab incūte etate illius) Ab incūte illius etate, Lig.

410 Coniunxerit: eius deniq;) Coniunxit: eiusdem curam, Lang. Sc. nonnulli, Eiusdem curam: quorum utrumque elegeris, erit multò rectius, quàm id quod editum est.

410 Auctor pacis sui) pacis autor sui, o. l. s. Et uerbi procliuus currunt.

Pag. 411 Cum hoc pace uelle subito coniungi) Cum hoc subito pace uelle cōiungi, o. l. u. Et ambitus cretico, Et post deo clauditur: qui numerus Ciceronis proprius est.

411 Meritos quidem illi honores) Eodem modo o. l. u. Meritos quidem illos, mihi magis arrideret. Hoc certè consuetudo, atque elegantia Latini sermonis approbat: illud aliter reijcit, atque aspernatur.

411 Sed tamen immortales, et singulares) Singulares, et immortales, o. l. u. Quod placet.

Pag. 412 Brutum hominem quondam illius generis) o. l. u.

nominis natum ad Rempublicam liberā dicitur) Sic o. l. Ego sic, Omne quod in illius generis, et nominis: ut sit illi simile de M. Bruto in x. Phil. Cum sua excellentissima uirtute Reip. natus, tum fato quodam materni generis, et nominis: Natus igitur erat D. Brutus quondam illius nominis, ut quædam omnium patriam in libertatem uindicaret, ita hic interfecit tyrannum patriam in libertatem uindicaret. Ab eadē ratione dixit in I I I. accus. Dixit idem Dolabellā impetrasse: omen magis P. C. quàm causa placuit. Et in Rul. Neque te P. Rulle omnia illa M. Bruti, atque auspicia à simili furore deterrent. Et Lilius I. V. I. Redieruntque res ad Camillum, cui unico Consuli uel ob aliā dignationē haud subijciendā dictaturæ, uel ob omen faustum ad Gallicū tumultum cognominis dictatorem arrogari, haud satis decorū uisum est patribus. Sed enim hæc omnium mentio facta memoriā mihi attulit loci illius de Diuino. I. I. Prærogatiuam etiā maiores omnes iustorum comitorum esse uoluerunt. Et illius in I I I. tam illa fauete linguis et prærogatiuam omnium comitorum. Quibus in locis pro Omnes, et Omnium, omen reponendum est. id indicat pro Planc. An tandē una centuria prærogatiua tantū habet auctoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin renuntiatum sit. Et planius etiā pro Mur. Etenim si tāta illis comitijs religio est, ut adhuc semper omen ualuerit prærogatiuæ.

412 A. Hircius) Hoc apud o. l. u. A. Hircius cōsul. præterea ut scribunt uetera monumenta, non Hircius, sed Hirtilius.

412 Milites cum gladijs sequuntur: Consuli præsidio sunt: specie Consuli. c.) Milites cum gladijs sequuntur Consulem: præsidio sunt specie Consuli, o. l. u. præclare.

412 Non est iudicatus Antonius hostis?) Non est iudicatus hostis Antonius? o. l. u. et fuit heroici uersus effuginus

Pag. 413 Liberati tum regio dominatū uidebamur)

Hoc tantum l. scripti ab impressis discrepāt: quod pro Tam, nonnulli Tam: pro Videbatur, nonnulli Nitebatur, alij Verebatur, Urgebatur alij. Ego sic emendandū arbitror, Sit erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tam iusta: nunc nulla est liberatis iam regio dominatu: urgebatur armis domesticis: ea ipsa depulimus. sententia aperta est.

413 Quanta illa erit) Quanta enim crit illa, o. l. u.

413 Et consulem designatum) Et, ab o. l. u. abest. recte

413 Satis multa de turpitudine) Multa, à Lang & ceteris ferè l. u. abest.

413 Dicam deinceps, quod proposui) Deinceps, ut proposui, o. l. u.

413 Antonium uideatis) Videatis Antonium, Lang.

413 Cum C. Cesare magistratum sortitus est) Magistratus partitus est, o. l. u. præclare. Quid sibi uelit Cicero, Suetonius in uita Iul. Cæs. declarat: Comitibus, inquit, cum populo partitus est: ut exceptis Consulatus competitoribus, cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronuntiaretur: pro parte altera, quos ipse dedisset. ut autem hoc Cesari liceret, L. Antonium legem tulisset ex oratione Ciceronis licet intelligere.

413 Patronus fori) Eodem modo l. u. nonnulli non ueteres quidem, sed tamen scripti, Patronus eorum, quod nescitum esse iudico. id ex Phil. v. i. apparet. Hunc autem errorem genuit (opinor) similitudo literarū. nam cū ueteres illi antiqui literarum formis in scribendo uterentur, Manuscula que nostra lingua nominatur: quā in sententiā homines didicisti mi, atq; omnibus ingenuis artibus instructissimi discessione (ut ita dicam) fecerunt, in eis uir cum omni doctrina, ac uirtutis laude cumulatus, tū uerò bene peritus antiquitatis & doctus, & intelligens huiusce generis existimator Mar-

cellus

cellus Ceruinus Cardinalis: cū igitur hunc in modum literas deformatet, hinc fiebat incuria librariorū, ut E, & F, propter similitudinē inter se locū sæpe cōmutarent. Hinc innumerabilia mēda gignebatur. hinc pro Plāc. Eorū præsi, pro Forū præsi. ut in ep. ad Pap. Pæt. Urge forū, dixit Hinc l. i. de Leg. Quod aut corū id est uestibulum sepulcri usucapit uetat: pro Forum. Forū, inquit Sex. Pōpicius, antiqui appellabant, quod nūc uestibulum sepulcri dici solet. In Varronis quoq; l. i. de Rust. ex eadē causa mendū, meo quidem iudicio, conflatu est: Antequā calores, aut frigora se exegerint. Quo in loco l. uctustissimi Eregerint: ego Eregerint: ut in l. i. de Or. Dum se calor frangat. Hinc ex Eorum, Forum primo: deinde, cum id consequens non uideretur, Fori natum.

413 O' di quis huius. c.) L. u. ne unus quidē habet hanc exclamationem. è scriptis qui habent, in his, Medij, de si deraur: ex quo licet conijcere, Medij in O' di abijisse: deinde utrunq; sensim per imprudentiā librariorum, in libros irrepsisse. Cicero tamen hoc simplici exclamationis genere utitur. ut in ep. ad Q. Fr. Hic o' di nihil unquam honorificentius nobis accidit. & ad Att. Reliqua, o' di qui comitatus.

Pag. 414 Cum ornasset Thæciditis) Thæciditis, o. l. u. ego Beroaldo assentior, qui scribendū putat Thæcidicis: ut sit, Thæcidicis armis, Thracum. s. gladiatorum armatura: ut Ausonius, Thæcidico princeps arma mouens gladio. Myrmillones cum Thracibus comparabantur. Declarat Cicero proxima superiori oratione. declarat Suetonius in Dom. planius etiam Ausonius, Quis Myrmilloni componitur? equimaus Thrax. Thraces gladiatores, inquit Sex. Pompeius, à similitudine parmularum Thæciarum dicti sunt.

414 Qui familiarem iugularat) Eodem modo l. s. Ego Iugularit probo.

414 *Concurfus fiat ciuium) Sit, pro Fiat, o. l. u.*

414 *Vt nemo fit alius, nisi ij, qui una sunt: & h, qui, c.) Sic o. l. u. Vt nemo fit alius, nisi illi, qui una sunt: & hi, qui, c. perspicuè rectum.*

414 *Cum bonorum praesidia cesserint) O. ferè l. s. u. teres quidem ad unum omnes sic, Cum bonorum praesidia cesserint. Quorum consensus hanc in sententiam me adduxit, ut putarem sic emendandum, Cum boni iam praesidijs cesserint. ut illud in Cat. M. Vt atq; Pythagoras inuissu imperatoris, id est Dei, de praesidio & statione uitae decedere.*

414 *Est autem nostri consilij) Est ueteris consilij, o. l. u. Est uestri consilij, fortasse corrigendum est. V. stri centi, quam Nostri, mihi magis arridet.*

Pag. 415 *Sed in principe ciue non satis est) Pro Cui Priscianus Ciui. o. l. u. non est satis.*

415 *Vigilantiam) Vigiliam, Lang. ceteros sequor.*

415 *Quibus illum uicissim uos oculis intueri) Quibus uicissim uos illum oculis intueri, o. l. u. Qui uestrum illum, Quis uestrum, o. l. u. placet.*

415 *Qui in nostras fortunas imminent) Lang. & ceteri ferè, Qui in uestras fortunas imminent, amici inquam uobis erunt, aut uos illis?*

415 *Ad libertatem recuperandam incitauerunt) Excitauerunt, o. l. u.*

415 *Curiam populi Ro. non desideretis) Curiam P. R. non desideret, o. l. u.*

Pag. 416 *Ess. ullo pacto potest) Nullo pacto esse potest, o. ferè l. u. in quibus Lang.*

416 *L. Nastiio) L. Vistiio, o. l. u. de L. tamen Nastiio Caesar in. l. l. bel. ciu. qui quidem refert cum ab Cn. Pompeio cum classe x v l. nauium L. Domitio, Maß*

lienfibúsque subsidio missum.

416 *Qui uicinos suos non cohortatus) Pro Vicinos, Ciues, Sc. l.*

416 *Nolite igitur uelle) Nolite igitur id uelle, o. l. u.*

416 *At uero erecti, citati, parati, armati) Locus hic mihi nonnihil suspectus est: nam uerbum illud, Citati. s. & animum & aureis grauitè off. adit: non quo id ipsum nunc primum accipiant: sed uim eius, atque sententias, in quibus poni solet, hoc loco non agnoscunt. etenim cum modo celeritatem significet, ut Citatum flumen, agmen, in eum locum citatum contendit: modo laudare & uocare: ut Autores, libri citantur testes, accusatores, rei, iudices: hic in utramuis partem acceperis, ad sententiam non satis apte conueniunt: ut interdum ueniat in mentem suspicari, pro Citati, Cuncti esse reponendum. quoniam tamen omnes l. contra acium, nobis persuaderi sinamus, Citati hoc loco idem ualere, quod Excitati.*

416 *Prouinciae Galliae: à qua. c.) O. l. u. pro A, Ei.*

Pag. 417 *Vita & fortuna optimi cuiusque) Fortunae, o. l. u. perspicuè uerum.*

417 *Tamen & summi gubernatores) Tamen etiam summi, o. l. u. aperte uerum.*

417 *Motu & periculo Remp. liberare) Remp. metu & periculo liberare, o. l. u.*

PHILIPPICA VIII.

Pag. 417 *Vicit L. Caesaris amplissimi uiri) Vicit L. Caesar amplissimus uir, o. l. u. quod ut probem, faciunt uerba consequentia.*

417 *Vt & luctu sororis moueretur) Sic o. ferè l. u. Ne in nepotem moueretur: & saluti Reip. prouideret. nonnulli, Qui Saluti Reip. prouideret. Ex quo intelligere cuius licet, haec esse glossemata, & ideo ex l. esse tollenda.*

Pag. 418 Quid est enim tumultus? nisi. c.) Quid enim est aliud tumultus? nisi. c. o. l. u. & rectè

418 Granius autem esse tumultum) Tumultū esse, o. l. u.

419 Medium nihil sit) Nihil sit medium, Lang. & alij nonnulli.

418 Quo quid absurdius dici aut existimari potest) Quo quid absurdius dici potest, aut existimari? o. l. u.

413 Ut milites fiant sine ui) Sint, pro Fiant, o. l. u. quod tamen non placet.

418 Quis potest bellum non esse dicere?) Sic o. l. u. Bellum esse dicere, quod placet: ut hoc membrum æquè, ut superiora, aliud dicat, aliud sentiat.

Pag. 419 Nullam putauit sibi excusationem) Nullam sibi putauit excusationem, o. l. u. & lenius.

419 Non expectauit nostra decreta) Vestra, o. l. u.

419 Decernendi enim tempus nondum nouerat) Venerat, o. l. u. perspicuè uerum.

419 Nihil decerni posse) Nihil posse decerni, Lang. & cæteri. & numerus Tullianus.

419 Et clarissimorum hominum) Et ut clarissimorum hominum, o. l. u. quod placet.

419 Crudelissimam ulcisceretur necem) Pro Vlcisceretur, Lang. Puniret. cæteri Puniretur. quos ut sequar, numerus facit.

Pag. 420 Penates, aras, focos) Penates, ab o. l. u. abest.

420 Leges, iura) Iudicia, non iura, o. l. u.

420 Dij meliora) Lan. & cæteri u. l. Det meliora. recentiores cum impressis faciunt: & rectè. quod enim Græci εὐφρόνη, nostri Dij meliora, dicunt. Id apparet apud hunc ipsum in Catone maiore, Bene Sophocles, cum ex eo quidam iam confecto ætate quæreret, uterctur ne rebus ueneretis

Dij

Dij meliora, inquit: libenter uerò istinc, tanquam à domino agresti ac furioso, profugi. At Plato, à quo locū illum totidè penè uerbis transtulit, πῶς ἐφη ὁ Γρόκλις ἔχεις πρὸς τ' ἀφροδίσα, ἐπὶ οἷος τ' εἶ γυναικὶ συγγένεός, καὶ ὅς, εὐφρόνη μὲι ἐφη ὁ ἄνθρωπε. ἀσμελὲς ἄρα μὲν τοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὡσπερ λύτλων τὰ τινα καὶ ἀγχιον διασώτλων ἀπέφυγών. uititur etiā Liuius, Si spondidissemus urbē hāc relictu rum populū Ro: si incensurum: si magistratus, si Senatū, si leges non habiturū: si sub Regibus futurū: Dij meliora, inquis. Et alibi, Bacchis initiari uelle. id ubi mulier audiuit, perturbata, Dij meliora, inquit. Plene Tibullus enuntiauit, Dij meliora ferāt, nec sint mea somnia uera. Idē Græcū uerbum pluribus exprimēs, Dicamus bona uerba: uenit natalis ad aras. Terētius imminute, Bona uerba quæso. Nec in rebus diuinis aliud erat Fauere linguis, quàm εὐφημίᾱν. Ouidius,

Euinctus uitta crines albente sacerdos,

En deus est, deus est: animis linguisque fauete,

Quisquis adest, dixit. Sis ò pulcherrime uisus

Vtiliter, populosque iuues tua sacra colentes.

Quisquis adest, uisum ueneratur numen: & omnes

Verba sacerdotis referunt geminata, piūmque

AENEADÆ præstant & uoce, & mente fauorem. Euripides autem in Iphig. εἰς δ' ἐν μέσῳ Τελεθύβριος, ὃ τὸ δ' ἰὼ μέλον, εὐφημίαν ἀνέειπε, καὶ σὶ γ' ἰὼ στρατῶ.

420 Viderunt enim ex mendicis) Sic o. l. u. Sui enim ex me didicerunt repente fieri diuites. ut fort. esse corrigendum sit, Sic enim ex mendicis didicerunt repente fieri diuites.

420 Nos libertatē nostris militibus) Nos nostris militibus libertatem. o. l. u.

Pag. 421 Facere commodè non possem) Commodè facere non possem, o. l. u.

421 Immo alia causa iusta) Nulla, uel nō, uidetur deesse.
 421 Honeſta ratio) Eodem modo l. s. ut impreſſi. ego ta-
 men, ut, quod ſentio, dicā: Oratio magis probō: ut illud Te-
 rentianum. *Quæ ſeſe uoluit in ignem conijcere prohibui,*
ſeru. ui. honeſta oratio ſt. Et huius ipſius de Off. Vulgo lo-
 quuntur, ſeſe in beneficijs collocandis morēs hominum, non
 fortunam ſequi. honeſta oratio. Et de Fin. bon. & mal. Cu-
 pit enim dicere, nihil poſſe ad beatam uitam deſſe ſapientia,
 honeſta oratio. Et in VII. Accu. An bello fugitiuorum Si-
 ciliam uirtute tua liberatā? magna laus, & honeſta oratio.

421 Pater tuus, quo utebar ſene autore adoleſcens c.
 Sic Lang. Quid pater dein tuus, quo utebar ſene adoleſcem.
 Alij pro Dein, Denique. Olim alij, quod probō. Videbatur
 deſſe Non, quod poſtea in III. l. s. inueni. ſic igitur emen-
 dandum eſt, Quid pater olim tuus, quo utebar ſene adole-
 ſcens, homo ſeuerus, & prudens non primus omnium. c.

421 Num igitur eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem
 c.) Num igitur, ſi tum eſſes, cum temerarium ciuem. c.

422 P. Lentulū principē Senatorē) Eodē modo
 l. s. ut impreſſi. ego, Principē Senatus. ut Dion, ut ceteri
 rum ueterum narratores, ut M. Tullius in Diuin. appella-
 Tum, cū P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit. Et cō-
 Rul. Quod cū a maioribus noſtris, P. Lētulus princeps Sa-
 natus in ea loca miſſus eſſet. Quid multū adeo huius illu-
 ſtre nomē, adeo peruagatū erat, hunc principē Senatus ſu-
 ſe, ut ipſum deſcribere cū uolunt, ſatis habeāt, principē de-
 minare. ut Cicero de Orat. Prædicarēq; P. Lentulū prin-
 cipem illū. & in Bruto, Tum etiā P. Lētulus ille princeps.
 Id autē aſſeueratē affirmo nō ſolū ob eā cauſam, quod Sena-
 tus & id genus cetera per notas ſignificabatur: ſed hac etiā
 ratione ductus, quod neceſſariū mihi uidetur, nō modo uerū
 ſimilē

ſimile, M. Tulliū, cū ſententiā Fuſij uellet grauiſſimorū ui-
 rorum autoritate refellere quorū exēplo id aſſequi uolebat,
 eos, quam honorificētiſſimē poſſet, appellare. itaq; & Q.
 Metellum, cuius IIII. F. cōſulares dixit: ut ex eo colligeres,
 non ſolū quā honoratus, uerūm etiā quā natiū grandis,
 atq; adeo prudēs eſſet: & P. Lētulū, nō principē Senatorē,
 quod erat, unū propē de multis eſſe: ſed ſenatus ut intelligeres:
 qua grauitate, qua ſapientia, quo rerū uſu præditus: qui prin-
 ceps Senatus ex tot talibusq; Cōſularibus unus potiſſimū a
 Cenſoribus, & Cenſoribus corū rēporū lectus eſſet: qui ta-
 mē cōtra ſententiā Fuſij nō omnes ciues ſaluos eſſe uoluiſſet.

422 Quid complures alios. c.) Quid, ab o. l. u. abſt.

422 Gracchus, & M. Fuluius conſulares) Conſularis
 ſine dubio corrigendum eſt: et ſi omnes L. contra faciunt: ſi-
 quidem C. Gracchus Tribunitius interfectus eſt, ut omnes
 hiſtorici narrant. M. Tullius in Cat. Interfectus eſt propter
 quaſdam ſeditionum ſuſpiciones C. Gracchus clariſſimo pa-
 tre natus, auis maioribus: occiſus eſt cū liberis M. Fuluius
 conſularis. Et quoniā de M. Fuluiō conſulari agimus: locum
 illum ualde deprauatū corrigamus, qui eſt in IIII. oratio-
 ne contra Catilinā. Cum aui iuſſu Cos. interfectū, filiūq; que
 eius impuberē ligatum a Præmiſſum in carcerē necadum eſſe
 dixit. Ego ſic, Cuius aui iuſſu conſularem interfectum, ſi-
 liūq; que eius impuberē Legatum a patre miſſum in carcere
 necatum eſſe dixit. Conſule Velleium, & Plutarchū: diſceſſe
 ris in ſententiā meam. Lentulum autē principē illum Sc-
 natus, auum fuiſſe: Lentuli Suræ, Dion memorie tradit.

422 Vri, ac ſecari, quod noceat, patimur) Sic Lang &
 ceteri ſerē, uri, ſecarique patimur ut aliquid membrorum
 potius. c. multo elegantius.

422 Te uidiſſe plus, quā me) Te plus, quā me ui-
 diſſe,

disse, Lang. & alij nonnulli.

422 Sanctum, temperatum) Temperantem, o. l. u.

Pag. 423 Ego huic uidelicet fauce?) Sic o. l. u. Ego huic, uel illi uidelicet fauce: tu illi. quo modo tamē M. Tullius (quod sciam) nunquam locutus est.

423 Quousque enim pacem dicis uelle te?) Dicis pacem uelle te? o. l. u.

423 Ergo te, cum in Massilienses. c.) Ego te, o. l. u. recte

423 Massiliam expugnabis?) Oppugnabis, o. l. u. recte

Pag. 424 Ut nunc sis popularis) Nunc ut sis popularis, o. l. u. summopere placet.

424 Ante Consules, oculosque legatorum) L. Lang. Consulem. Nonnulli Cos. ego, Cōsulis: siquidem solus Hirtius Cos. aderat. quispiam fortasse Consulom: ut intelligit Hirtium iam Consulem, & D. Brutum designatum: ut in x i i i. Philip. Contra i i i i. Coss. gerit bellum.

424 Adhuc legatos) Ad hunc, o. l. u. perspicue recte un-

424 Armis, equis, uiribus) Vbi sunt qui uni libro ita addicunt, ut nō modo prae illo contēnant ceteros, sed etiam legere negligāt? negligant autē? imō uerō, dum ipsum pugnatius defendunt, turpiter in errores saepe labantur. Quosque haec dices, ut intelligas ueteribus libris habendā fidē omnino maiorē, quā recentibus: sed ita tamē, ut hi nō fundantur repudientur: siquidē ab emendatis possunt esse descripti: illi semper oracula fundere iudicentur. Ego (ut scis) duobus abhinc annis, pro Viribus, Viris reposueram: quibus tantis uerbis adductus, postea dicam. Verū ego qui is semper fui, etiam si mecū omnia facerēt, assensionē tamē usq; cobibēt, dum mihi quis liber assentiretur: cū Marcelli Ceruini Cōdin. beneficio hic Lang. literis conscriptus in manus peruenisset, & alij multi ueteres libri: nihil mihi prius fuit, quā

ut hunc locū uiderem Libros igitur aperio, inspicio, uideo nihil ab impressis discrepare. Ecce autem non ita multo post tuam professionē Paulus Ricardus, homo cū optimis studiis deditus, tum studiosorum omnium atq; in primis tui studiosissimus, librum nō illum quidē uetustū, sed tamē scriptū, ad me Neapoli usq; perferendum curat. In hoc cū multa alia praecleara, tum hoc, quo de agimus, inuenio. Viris autem pro Viribus reposuerā. his rationibus impulsus. Primum quōd illa uerba, Armis, equis, uiribus, cū indigna Ciceronis elegantia, cū à nullo scriptore usurpata, tum nequaquam inter se coherētia uidebātur. At, Armis, equis, uiris, & cōcinna, & locupletissimis autoribus usitata, & inter se belle cōuenientia. Liuius l. x x x v. Omnē se Graecā armis, equis, uiris, omnem orā maritimā cōpleturum. Et l. x x i i. Armis, uiris, equis, cōmeatibus iuuant. & l. x x x i. Terrebat ex aduerso hostis, omnem ripam equis, uirisq; obtinens. Et v. Quacunq; ibāt, equis, uirisq; longe, ac late fuso agmine immesum obtinētes loci. Sallustius, Equis, uiris, pecunia amissa nūquam defessi sunt armati de imperio certare. Idē, Nulius idonee rei egens, armis uirisq; opulentū. Et hic ipse in x i i i. Philip. Armis, uiris, pecunia belli principia firmauit. Quid multa? ex diuturna obseruatione dicerem, praeclearos Latinitatis autores, cū equitatum, & peditatū significare uellent, ita locutos esse, ut dicerēt Equos, uiros: idq; ad o tritum fuisse, ut ueniret in prouerbiū, ut cū aliquid uel totis uiribus, uel omni celeritate factū ostenderēt, his duobus uerbis designarent. Cicero de Off. Cū hic, uiris equisque (ut dicitur) si honestatē tueri, ac retinere sententia est, decertādum est. & i i. l. ad Q. Fr. Cursu corrigā tarditatem tum equis, tum uiris: & quoniā scribis poēma ab eo nostrum probari: quadrigis poēticiis. Et in ep. ad Var. Nūc quādo cōsecta sunt omnia:

omnia dubitadum non est. quin equis, uiris. c. Supra enim dixerat, Antea te calumniatus sum. Non ignoro, quid, trade
 Erasmus: sed & ipse tota (ut dicitur) errauit uia: & tamquam
 dux non bonus multos alios in eundem rapuit errorem: nam primum
 omnes libri dicitur eorum factum: deinde quid equis uel
 uelis? pugna, inquit, equestrem ac nauale significat: perinde
 quasi aut terrestribus bellis omnia sint in equis, aut marit
 imis in uelis: ac non potius hec reme, illa pedite maximam partem
 conficiantur. Quis porro Grecorum, quis nostrorum huius
 proverbium usurpauit, ut si quis querat, quid sit, cur libri
 ueteres talitope despexerit, pro nihilque putauerit, id aliqui
 tamē autore fecisse uideatur: sed nimis multa de re prospice.

424 Multo melius hæc tunc. c.) Sic omnes l. u. Male
 melius hæc causa ageretur à tribus, quam nunc agatur à
 uno. Nonnulli pro Agatur, Agitur.

424 Deserti, deserti inquam, Extrema uerba ab om
 nibus l. u. absunt.

424 Quamuis illi de illo) Illi, à l. u. abest.

424 C. Pompilius apud maiores) Popilius, nonnulli
 quod Linius approbat: qui hæc eandem rem l. x x x i i i i i
 ferens, Moti, inquit, Patres precibus Alexandrinorum ex
 plo C. Popiliū Lenatē. & C. Decimū, & C. Hostiliū
 gatos ad finiendū inter Reges bellū miserunt. Popilius
 cognomen fuisse Lenatibus, Romæ apparet in tabularum
 morea miræ uetustatis, in qua multorum ex ordine COS. no
 mina incisa sunt, ex qua etiam didici, non Popilius Lenas
 est scriptū apud Liniū, sed Popilius Lænas esse scribendum.

425 Verbis Senatus nūtiasset) Denūtiasset. Scilicet

425 Ut ab Alexandria discederet) Alexandria, o. l. u.
 ego tamen sequor impressos.

425 Non antea renūtiaturum) Ante, o. l. u. recte.

Aucto

425 Auctoritatem Reipub.) P. R. nonnulli u. l.

425 Cui qui non pareat) Cuius qui, o. l. u. ut fortasse cor
 rigendum sit. Cui is qui.

425 Ipse est potius repudiandus) Totus pro. Potius,
 o. l. u. recte. sic ad Attic. Negem? repudiari se totum magis
 etiam, quam olim in x x. uiratu putabit.

425 Si uere tum fuit AEdilis) Si uero, o. l. u. elegantius
 mihi uidetur.

425 His etiam premia postulet?) Postulat? o. l. u.

426 Nucula hoc credo admonuit) Hoc, ab o. l. u.
 abest.

426 Quicquid contra legem commiserunt) Ego sic, Qui
 quid contra. c. ut illud paulo infra. Eorum qui cum Antonio sunt,
 qui ab armis discesserint, pro Commiserunt Commiserunt, l. u.

426 Galliam inquit remitto) Galliam inquit totam re
 mitto, Lang. & Sc. Germani pro Totam Togatam repro
 fuerunt, quod placet.

426 Hisque suppletis) His, omnes l. u.

426 D. Brutus, C. Cassius Coss.) Nonnulli s. l. M.
 Brutus, quod probo: siquidem C. Cassij M. Brutus in Con
 sulatu futurus erat collega, non Decimus.

426 Huius comitijs C. Frater: est enim iam annus ut
 repulsam tulit) Sic plerique l. u. in Quibus Lang. Huius com
 itijs C. Frater, eius est enim annus, iam repulsam tulit.
 Nonnulli hoc amplius, Vel Proconsul huius comitijs, c.
 alij, Vel Proconsul huius comitijs, alij sic, Vel huius comi
 tijs C. Frater: est enim annus. c.

426 Ipse autem ut quinquenniū) Ipse autem, à l. u. abest.

426 *At istud uetat lex Casaris, & tua) At istud tua &
 lex Casaris defendit. Lang. & cum eo plerique, nonnulli sic, At
 istud tu & L. Casar defendit. Locus meo iudicio mendosus.

Vobisque

426 Vobisque M. Antonius. c.) Que, ab o. l. u. abest.
 Pag. 427 Huic se etiam summis honoribus hi) Lang.
 pro Hi, Hic nonnulli, Et se. Hi se, alij. ego, V si correxerem
 opinionem meam Bernardini M. ffei liber approbavi.
 427 Non aninīs solum debet, sed oculis) Sed etiam oculis, o. l. u.

427 In cubiculum admittere, & reducere) Etiam reducere, o. l. u.

427 Aut libertas parta est victori) Pro parta, Lang. & alij nonnulli u. l. Parata. quod placet.

427 Togati esse solent) Togati solent esse, o. l. u.

Pag. 428 Ita gerimus nos) Ita nos gerimus, o. l. u.

428 Quibus gerā morē) Quibus morem gerā, o. l. u.

428 Ante Idus Martias) Hoc amplius, o. l. u. Ante Idus Martias primas. & præclare: sic enim loquebātur antiqui, ut dicerēt, Ante Idus, ante Cal. primas, id est quæ futuræ erant ab eo tēpore primæ: secundas, quæ post eas anno proxime. Cato de re Rust. Locus uinis dabitur ante Cal. Ian. primas & paulō infrā, Vinū accipito ante Cal. Ianuar. primas. Liu. l. xxiii. Ut frumēta omnes ex agris ante Cal. Iul. mas in urbes munitas cōueherēt. & l. xlii. qui ex capite deditis in libertatē restitutus ante Cal. Sextileis primas esset. In tabula quoq; ænea uetustissima cum reliquis uerba hæc quoq; incisa sunt, Vēctigal anni primi K. Ian. secunda Veturis Lāgēses in publicū Genuā dare debēto. Quod si K. Ian. primas Langēses fructi sunt, erūntq; uēctigal anni tēi dare nei debēto. & paulō infrā, Ante eidus Sexti. primas

428 Siquis post hæc) Siquis post hoc S. C. o. l. u.

PHILIPPICA IX.

Pag. 429 Ser. Sulpitio) Sulpicio, Lang. & ita scribi oportere, u. etrum monumentorum inscriptiones indicant.

Ren

429 Renuntiare legationem) Legationem renuntiare, o. l. u. & oratio procliuius currit.

429 Et nobis gratus fuerit) Vobis L. Lang. & Sc.

429 Non quod L. Philippo) Non quo, o. l. u. quod placet. ut in III. l. de Or. Non quo (ut nescio quos dicere aiebant) acui ingenia adolescentium nollem, sed contrariè. Et in ep. ad Ap. Pulchrum. Non quo quisquam aliter putasset. sed. c. & sexcenta alia, quæ breuitatis causa relinquo.

429 Subito ereptus) Subito ereptus è causa, o. l. u. quod placet: erat enim profectus, ut causam Senatus ageret.

429 Sibi ipsi diffideret) Sibi ipse, o. l. u. rectè

429 Opem Reip. offerre) Ferre, o. l. u. ualde placet.

429 Ad ornandum Ser. Sulpitium) Ad honorandum Ser. Sulpitium, o. l. u.

Pag. 430 Cui legatio ipsa mortis causa fuisset. c.) Sic III. libri ueteres, in quibus Lang. Cui legatio ipsa morti fuisset. quod uehementer probo: ut enim Hoc fraudi. pœnæ, crimini, sic, morti est, rectè dicitur. M. Tull. pro Flacco, Quibus odio sunt nostræ secures, nomen acerbitati, scriptura decumæ, portorium morti.

430 A quo ipsa exempla nata sunt) Quo, non A quo, o. l. u.

430 Lartes Tolumnius) Sic Lang. Lar stolumnius Rex Veientium. Alij, Lars Tolumnius. si Priscanus aliquid apud nos ponderis habet, Lar scribendum est: cuius uerba subscripsi: Lar si significat καλομίδιον δεινόν, Laris facit: sin autem imperatorem Veientium, quem mactauit Cossus, Lartis. hoc idem Carisius tradit.

430 Nemo enim tū nouitati inuid.) Enim, à l. u. abest.

430 Vt nepotem Antiochi regis) Hoc amplius o. l. u. Antiochi regis, eius qui. & rectè: hoc enim pronomine uel

h

max

maxime quisque optimus Latinitatis autor utitur, ad id, quod declarari uolunt, aperte demonstrandum: ut hic ipse in Diuin. Tum cum P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit. & Cæs. l. 111. bel. Ciuil. In eo numero Valerius Flaccus. L. filius, eius qui prætor Asiam obtinuerat.

430 Laodiceæ) Laodiceæ, o. l. u. Græci certè λαοδικεῖαν

430 Tullo Cliuio) Sic Lang. Tullio Cluuius, & L. Re scio, & Sp. Actio, & C. Fulcinio. Liuius sic, Clælium Tullum, Sp. Antium, & C. Fulcinium, L. Roscium. Plinius, Tullium Celium. L. Roscium, Sp. Martium Fulcinium.

430 Qui profusus est in morte) Qui est profusus in morte, o. l. u.

430 Mors ob Remp. habita) Lang. Pro Rep. habita. ego sequor impressos. hoc amplius, quòd Obita scribendum arbitror: ut pro Sext. Quos à maioribus nostris morte obitap sitos in illo loco, atque in Rostris collocatos uidetis. & paulò antè, Satua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur.

430 Luctu publico esse honorandam) Esse ornandam, plerique l. u. nonnulli pro Esse ornandam, Exornandam.

Pag. 431 Fidelissimæ que coniugis) Que tollendū auctoritate omnium ueterum librorum atque etiam, ut mihi quidem uidetur, elegantie.

431 Dissimilem se futurū sui: si paruisset, munus, &c.) Sic omnes l. u. Dissimile se futurū suis & munus c. ut forte se corrigendum sit, Dissimile se futurum sui, sed munus c.

431 Quia iter faciebat) Iter qua faciebat Lang. & nonnulli u. l.

431 Ille properans, festinansque) Que, à Lang. & nonnullis u. l. abest

431 Ad posteritatis etiam) Etiam ad posteritatis, o. l. u.

431 Quin honorem mortuo, cui iniuriā uiuo fecimus, faciam

faciamus) Sic o. l. u. Quin honorem mortuo, quam uiuo iniuriam fecimus, sarcimus. & præclare mea quidem sententia, si unum modo tanquam apicem, qui in literam notat, litera sustuleris in hunc modum, Quin honore mortuo. eate= ra eodem modo: ut sit, Honore sarcimus mortuo hanc iniuriam, quam uiuo fecimus. Ita locutus est Cæsar libro tertio belli Ciuil. Dandum omnibus operam, ut acceptam detrimentum uirtute sarciretur. Et paulò infra, Tantiu incesbit, ex incommodo dolor, tantumque studium infamie sarcien= de. Portius Lat. Aequum enim est, institui a maiorum, atque edicta grauisimi, sanctissimique ordinis quia perstringere uestania tua non es ueritus, ea restituas, ac sarcias supplicij tui memorabili animaduersione

Pag. 432 Tum filium, meque seduxit) Sic o. l. u. Tum Piliu equitem seduxit: ut fortasse ita corrigendum sit, Tum F. meque item seduxit.

432 Ut auctoritatem uestram uitæ se diceret anteferre) Hoc amplius, o. l. u. Vitæ suæ se. c. & elegantur, & ex præscripto: dixerat enim, Auctoritatem uestram.

432 Aduersari eius uoluntati) Eius aduersari uoluntati, liber unus, & alter: in queis Lang. & numerus plenior.

432 Perturbationi eius) Eius perturbationi, o. l. u. aures consule: probabunt.

432 Nulla eius legationis posteritatem) Sic o. l. u. Nulla eius legationis posteritatem posteritatis inobscurebit obliuio. perspicuè rectum.

432 AEquitate explicandis) Explicanda, o. l. u. placet. sic enim locutus est in Bruto, Sic in interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate nihil erat Crasso copiosius.

432 Omnes qui ex omni etate) Omnes ex omni etate, qui, o. l. u. quod multò concinnius est. Quod autem sequi=

tur, Intelligentiam iuris: iuris in u. l. non reperitur.

432 Monumentum gratiæ Senatus.) L. u. partim Gratia, nonnulli Gratia, Gloria alij. ego, Grati. ex se intelligitur, nec ulla indiget approbatione.

Pag. 433 Vt ille si adisset.) Vt si ille adesset, o. l. u.

433 Est enim ita affectus.) Est autem o. l. u. probè nonnulli, ut Lang. pro Affectus, Afflictus.

433 Attinere) pertinere, l. u.

433 Debitum patri) Patri deditum, o. l. u.

433 Relinquere potuerit) Potuit, o. l. u. quod placet.

433 Hoc honore uestro.) Hoc, delendum, omnibus Urbis autoribus.

433 In familiaritate nostra.) O. l. u. In nostra familiaritate. & oratio numerosior.

433 Qualis L. Sylla prima statua est.) Qualis est, l. u.

433 Magnifice enim.) Mirifice, liber unus non medicis uetustatis.

433 Huius seculi insolentiam.) Huius insolentiam scilicet, Lang.

Pag. 434 Cui nullus honor tribui non debitus potest. Sic l. u. Cui nullus honos non debitus tribui potest.

434 Cui nullam aliam gratiam.) Cui nullam aliam gratiam referre possumus, o. l. u.

434 Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratu fuerit. cum talis uir ob Remp.) Hæc uerba desunt in omnibus l. u.

434 Quod hic ob Remp.) Is, o. l. u.

434 Quæstoribus urbis imperent.) Q. urbi, o. l. u. tres. ego, Q. urb. hoc est, Quæstoribus urbanis. Idem nescidum in V. libro accus. Quis ad quæstores urbis misit. Et III. Quem prætorem urbis. Et apud Liuium multis in locis.

cis. Hæc enim per notam scribebantur Urb. quæ in eiusmodi rebus non Urbis, sed Urbanum significat.

434 Tantam pecuniam redemptori soluendam.) O. l. u. Redemptores soluendam. ut fortasse sic emendandum sit, Redemptori exsoluendam: ut illud Terentianum, Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolui. ita scripsisse antiquos, ex ueteribus monumentis apparet. Statuam patrono præstantissimo testimonium gratulationis exsoluimus.

Pag. 435 Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rusti.) Sic omnes lego, Lem. Lemonia scilicet sexto casu. Lemonia tribus, inquit Sext. Pompeius, à pago Lemonio appellatur, qui est à porta Capena, uia Latina. Asconius locum illum interpretas, Romilia, Verrè Romilia, inquit, nomen est tribus ablatiui casus: ut sit, Ex Romilia. Tribus enim urbanae, rusticaeque omnes xxxv. numerantur: ex quibus aliquam necesse est, cuiusque ordinis fuerit, cuius Romanus obtineat. Moris autem fuit, cum aliquis cuius Romanus ostendendus esset, significaretur aut prænomine suo, aut nomine, aut cognomine, aut cognatione, aut tribu, in qua censeretur. sic alibi ait, L. Claudius Palatina librarij, moris huius ignari, simulque (ut opinor) cognomen arbitantes, ut hoc superioribus uerbis accommodaretur, Lemonia patrio casu extulerunt.

435 Pedes triginta quaque uersus designet) O. l. u. Quo quo uersus designet. rectè: hoc enim uerbum uel maxime ponitur in monumentis, ac limitibus. unde illud in marmoribus antiquis, Locus assignatus monumento. Cicero libro III. ad Atticum, Mihiq; ex agro tuo tantam assignes, quantum meo corpore occupari potest. Quod ad Quoquo uersus attinget, ita uerum mihi uidetur, ut in illo quoque altero loco haud sciam an reponendum sit. siquidem Cato, Cesar, ceteriq; primæ, ut ita dicam, cl. s. s. autores, modo Quoquo uersus,

modo Quoquo uersum, nunquam Quaq; uersus usurpari.
PHILIPPICA X.

Pag. 435 Non habiturum arbitraremur.) Habiturum non arbitraremur.

435 Cum factum gratū.) Cum factum tuum gratū, o. l. u.

435 Quod ego semper sensi.) Semper, ab omnibus libris ueteribus abest.

435 Quis enim partes ipse mihi sumpserā.) Sic omni l. u. Quis enim sententias mihi ipse sumpseram, quod ualde placet.

Pag. 436 Quae est enim ista tua oratio Calene) Eodem modo libri scripti, ut impressi: mihi tamen dubium non est, quin Ratio, non Oratio, rectum sit: ut sit, quemadmodum illud in V I I I. Philip. Excogitare, quae tua ratio sit, Calena non possum. Idem paulo infra commutatis uerbis dicit. Quis est iste tuus sensus, quae cogitatio?

436 Qui te sententiam prius rogat) Non prius, sed primum, o. l. u. optime: ut in V. Sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est. Et in Pis. Quem in Senatu sententiam rogabas tertium? Idem commutatis uerbis dixit post red. ad Sen. Quem Cal. Ian. tertio loco sententiam rogaras. Quid multa? illo modo barbare locutus esset.

436 Quod mihi maximam admirationem mouit) Quod me maxima admiratione mouit, o. l. u.

436 Quod enim tibi cum Brutus bellum?) Sic o. l. u. Quod est tibi, c.

436 Quod omnes uenerari) Quos omnes penè uenerari, o. l. u. quod ualde placet.

436 Omnes oderunt) Ceteri oderunt, o. l. u.

436 Bruti similem malis) Brutine similem, o. l. u. aperte rectum.

436 Cur igitur his non faues? eos laudas. c.) Cur nō eos laudas, quidā in suis l. reposerūt: quod iudicauerint (credo) haec uerba deesse, nam in l. quidam scriptis non reperiuntur. Ego si testificari licet, non affirmare sententiā suā: pro Eos, Quos reponendū arbitror, hoc modo. Cur igitur his non faues, quos laudas, quorū similem filium tuū esse uis? ut hoc illi respondeat, Brutus melior est. Illud nō nihil concinit opinio ni meae, quodā incredibile est quā hae licet, C, & Q, scilicet, altera alterius locū occupet: idq; non solum ueteribus in libris, sed etiam monumentis appareat: ut Liquisse pro Licuisse: Loci pro Loqui: Cūādo pro Quādo: Cerū pro Quorum: Coad pro Quoad: ut primo Quos in Cos: deinde Cos in Eos mutari facile potuerit. Libros tamē tueri possumus, non si q; rēdo Cur non: sed duobus membris, ut sepe fit, ac commoando, sed quod testatus sum, multo magis arridet.

436 D. Brutus melior est, inquis) Sic impressi, nec scripti differunt, ego tamen, nunquam ita scriptum à M. Tullio, uel uerare non dubitarem, nam cum omnis haec oratio & de M. Bruto, & pro M. Bruto habeatur: & M. Tullius de Fusio querat, Brutine similem filium, an Antonij malit: ut ita responderit, adduci ad credendum nullo modo possum. Quare aut M. pro D. reponendum, aut utrunque quod etiam magis placet, de libris tollendum.

Pag. 437 Quod quid est aliud, quā) Quid est aliud librariam Bruti laudare: absque Quod, & Quam, s. non multū u. l. quod placet.

437 Aut quo S. C. huius generis) Aut quod, o. l. u. & recte: ut sit, Quando ita discerni uidiſti? aut quod S. C. eiusmodi uidiſti? acretum, s. à Senatu, literas uenit scriptas.

437 Plerisque in rebus bonos obirectandi.) Bonis pro bo: etsi omnes l. contra faciant, nec me praecreat, Lium

eadem modo extulisse, cuius crimen, nullum probrum dicere poterat, eius obrectare laudes uoluit. Est tamen exemplum solitarium. potest liber esse mendosus. sed ut illud usitatum, hic sine mendo sit: ut uno eodemque ambitu primo per accusandi, deinde per dandi casum enuntiarit, adduci ad suspiciendum nullo modo possum.

437 Pro amicitia tua iure dolore soleo) Pro amicitiam tuam uicem dolere sol. o. o. l. u. p. r. spicue rectum.

437 Nempe illas) Eas, o. l. u. ut in proxima oratione. Quos ego orno? nempe eos. & in 1111. Acc. At quorum iudicio condemnatum? nempe eorum.

437 Ab Rep. relegatum) A R. p. omnes l. u.

437 Quem tandem ciuem habebitis, quem ornatis?) Sic o. l. u. Quem tandem ciuem unquam ornabitis?

437 Qui diadema posuerunt) Sic omnes l. u. Qui diadema imposuerunt, conseruandos: eos, qui regis nomen susceperint. Apud Nonium Marcellum non Regis, sed regni scriptum est.

437 Auctoritate publica testata est.) Publica auctoritate, o. l. u.

437 Tantam in iniuria tranquillitatem) In iure, o. l. u. quod tamen abiudico.

Pag. 438 Sceleratorum hominum audacia) Sceleratissimorum, o. l. u.

438 Cedentem Italia) Cedentem, o. l. u.

438 Cassius lapsis paucis post diebus) Cassij classe, o. l. u. quam praeclare, dicere non possum. de Cassij classe Att. Na Cassij classe, quae plane bella est, non numero uolunt fretum. Nam quod ipse quoque Brutus in Graeciam cum classe transfugerat: idcirco subiunxit, Cassij classis paucis post diebus insequeretur. Libri impressi meram barbariem redolent.

438 Agger oppugnandae Italiae Graeciae) Nonnulli u.

Expug

Expugnandae, sed mea quidem sententia mendose: his enim uerbis, ac superioribus mihi uidetur exprimere uoluisse illa Xenophontis, quae sunt in l. v. παιδείας. ὅπως φέρειον ἐαυτοῖς μὲν κερύβειλος ἐν πολέμῳ, τοῖς δ' ἀστυρίοις ὄπαι τετραχισμένον. κερύβειλον Graeci dixerunt locum & munitatione, & natura munitum, quod incursum in finibus hostibus se recipere, atque inde propugnare possent: ex quo autem ipsi procurrerent, ut hostes oppugnarēt, atque in eorum fines insultarent, id ὀπτερίσματος nominauerunt. Demosthenes i. Philip. ὡς χαλεπὸν πολέμῳ ἐστὶν ἀθναίοις ἔχειν ταυτὰ ὀπτερίσματα ἢ αὐτὴ χάραξ. quo loco interpres, ὀπτερίσμα τόπος ὑψηλὸς ὃν προαεταδρόντες πολέμιοι ἐτέριζαν ἐξ τὸ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀμοίωτες ὀπτερίσματος τοῖς ἐχθροῖς. Hoc uero uerbo cum Tullius reddere non posset, duobus exposuit: illud alterum receptaculum appellauit. ut Caesar l. i. i. bel. ciu. Magno sibi esse praesidio posse. si pro castello, & receptaculo turrim ex latere sub muro fecissent: quam primo ad repentinus incursum humilem paruamque fecerunt. huc se referebant: hinc, si qua maior oppresserat uis, propugnabant. Magis tamen proprie propugnaculum nuncupari posset. ut pro Fonteio, Narbo Martius propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum, & obiectum. sed ad hunc locum non satis apte conueniret. Oppugnandae igitur conuenit, non Expugnandae.

Pag. 439 Circumsedet) Circumsedeat, o. l. u.

439 A prima ora Graeciae) A primori Graecia, o. l. u. quod ita reijcio, ut tanquam, quid tot libri senti: est, testatum relinquare uoluerim reijcio autem cum M. Tullij auctoritate permotus, qui in epist. ad Cassium de eadem re non alio modo, sed isdem penes uerbis: A prima enim, inquit, ora Graeciae usque ad Aegyptum optimorum ciuium imperijs muniti erimus

h s &

Et copijs. tum uerò quòd extra unum Catonem, qui Primorem partè dixit, reliqui auctores (de locupletibus loquor) hoc non ut singulare uocabulum, sed ut multitudinis extulerant.

439 Nisi incredibilis uis, ac diuina uirtus Cesaris, ferentis hominis conatum. c. Sic o. l. u. Nisi incredibilis, ac diuina uirtus, furentis. c. Et præclare: siquidem his ueris Brutum describit, non Casarem: cui non cum C. Antonio, sed cum M. negotium erat.

439 Vi solemus extrudere) Vix, o. l. u.

439 At ne Bruto quidem) Ac ne cum Bruti quidem o. u. ego sequor impressos: non enim sententia Ciceronis est, potius corum, qui Ciceroni resistebant, nihil fuisse C. Antonio cum Bruti exercitu: sed Bruto nihil fuisse cum Vatinionibus, atque prouincia: qui tamè in Illyricum profectus, alienam prouinciã: eamque, atq; eius exercitum occupant.

Pag. 440 Alter uero Vero, à l. u. abest.

440 Summo Hortensij studio) Hortensij, o. l. u.

440 Dignumque Et ipso, Et maioribus suis) Eius, pr. Suis, o. l. u.

440 Qui decimo anno iure laudatus) Qui Et anno iure laudatus, o. l. u. perspicere rectum.

440 Nostri equitatus) Noster, Lang. Et ceteri ferè.

Pag. 441 Tamen eiusdem moderationem) Idem, pr. Eiusdem, o. l. u. Et Mirantur, non Mirentur.

441 Suspectum est nomen) Suspectum nomen est, o. l. u.

441 AEquius D. tamè Bruto irati sunt omnes) Sic Lang. Etsi enim Brutorum commune factum, Et laudis societas, tamen Bruto irationes hi. Liber uerò Ioãnis Scalæ uiri doctissimi hoc modo, Laudis societas æquant Brutorum aditones ij qui. c. Ego (ut te non præterit) sic emendam. Etsi enim Brutorum commune factum, Et laudis societas æquant

D. Lang.

D. tamen Bruto iratiores hi, qui. Id autè secimus ijs rationibus adducti: primum quòd Cicero, cum probare uellet, nomen M. Bruti nõ magis suspectum fuisse ueteranis, quàm D. id non hoc argumento mihi uidebatur confirmare uoluisse, quòd æquius D. erãt irati: quod leue, Et nugatorium est: siquidem non siquis alteri succenset æquius, is illi continuo uehementius succenset: sed eo quòd omnino erant iratiores D. quàm Bruto: qui tamen cum Reip. causa ad eum liberandũ sint profecti, eadem de causa eo minus exercitum M. suspicere debeant: quo magis illi, quàm huic succensent. Deinde quòd articulus ille, Laudis societas, quodammodo claudicare uidebatur. Quam sententiam nunc eo magis affirmamus, quòd unum atque alterum librum hinc sententem inuenimus.

441. Obsidione Pruius liberetur) Obsidione D. Bruius, o. l. u.

441 Amicior cause potest inueniri) Amicior cause quisquam inueniri potest, quàm filius, o. l. u.

441 Id in eorum libertatem contulit) O. l. u. Id in eorum libertatem defendendam. c.

Pag. 442 Sed prospicere Reip.) Se prospicere Reip. nonnulli u. l. quod probo.

442 Amplecterer uirtutes) Virtutè, o. l. u. quod placet.

442 Nemo est præter ueteranos milites uir) Hoc extremum uerbum à l. u. abest.

442 Quos quidem libertatis adiutores) Quos quidem uos libertatis. c.

442 Mentis huius ordinis gubernantur) Huius mentes ordinis gubernantur: omniãque ad eorum uoluntatè nostra dicta, facta que referentur, o. l. u.

Pag. 443 Omnis est misera seruitus) Omnis est enim. c. Omnes, l. u.

Vita

443 Vita periculo decernendū est) Decertādū est. o. l. u.
 443 Omnes enim nationes) Enim, meo quidem iudicio
 superuacancum est, & à plerisque l. u. abest.

443 Atque dignitatem referamus) Atque libri u. nos
 probant, sed Et: quibus assentior.

443 Quod si immortalitas consequeretur presentis
 periculi fuga) Fugam, magis arridet: ut illud in 1. Philip. Li-
 bertatem pax consequeretur, & l. i. de Nat. deo. Aut ne
 omne, quod ortum sit, mortalitas consequatur. & de sen-
 ctute, Non esse lugendam mortem censet, quam immortalitas
 consequatur. Iam in l. u. Presentis, non reperitur.

443 Tamē eo magis ea fugiēda esse uideretur) Sic o. l. u.
 Non tamen eo magis ea fugiēda uideretur, quod diuturnior
 quod probō: ut sit argumentū ex maiore ductū. si mors fu-
 gienda nō esset, etiā si nos huius periculi fuga immortalitas
 esset exceptura, propterea q̄, diuturnior seruitus esset: quā
 magis, ne seruiamus, id nūc facere debemus: qui etsi euasimus
 ex hoc periculo, tamen nō habeamus exploratū nos
 uesperū esse uicturos: præsertim cū et Romana uirtute dig-
 facturi simus, et uitā cū amoris in patriā gloria cōmutatur.

443 Veteraniq; primi) Veterani qui primi, nō nulli. u.
 Pag. 444 Vnus est omnium hostis) Vnus omnium
 est hostis, o. l. u.

444 Christum Reip. ciuim) P. R. ciuē, o. l. u. ut
 in v. i. Sed redeo ad amores, deliciāsq; uestras L. Antonia

444 Qui ob eam causam) Quid si, o. l. u. quorum con-
 sensus fecit, ut emendandum putarem. Qui quasi, ut hoc
 illi simile, quod est in 1. i. accus. Qui quasi de industria
 odium, offensionemque populi Ro. irruere uideantur.

444 Saxas, & Caphones) Saxa captans, Lang. & ce-
 teri serē. Sc. Saxa, Capho. quem sequor.

444 Cum uideat mimos) cū uideat se mimos, omnes l. u.
 444 In illius uiri cōsilijs, atq; factis nec nimium, nec pa-
 rum unquam fuit) Sic o. l. u. in illius uiri cōsilijs, atq; factis
 nihil nec nimum, nec parū fuit unquam. Quod ualde placet.

444 Ad xlii. Cal.) Ad xlii. Kal. Ian. omnes
 libri ueteres. perspicuē rectum.

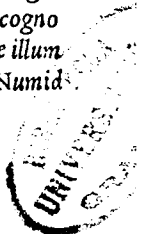
444 Adiungendūque est Q. Hortensius) Quē, ab o. l.
 u. abest.

Pag. 445 Nam de Apulcio) De M. Apulcio, o. l. u.

445 Quod Pansa Cos.) Quod C. Pansa Cos. o. l. u.

445 A Q. Capione Bruto Procos.) Hunc locū nō atti-
 gissem, nisi in quorundam libris pro Q. M. repositū uidis-
 sem. quod ab ijs factum his de causis existimo. primum quod
 hunc scriptores serē M. nō Q. nomine. deinde Appiani uer-
 bis adducti, ijs quæ infra scripsi μάκρος τε ἑρπῆτος κατῶν
 ἐπιελθῶν. sed Appianus (pace eius dixerim) & ipse propter
 ignoratōnē Romanorū moris à ueritate aberrauit: & il-
 los, qui eum ducē secuti sunt, in eundem duxit errorem. Non
 enim Bruti hoc propriē cognomen sed cōmune gētis Serui-
 liæ fuit: qua familia Bruti mater orta est. Ex quo licet conij-
 cere, hunc M. Brutū à Q. Seruilio Capione Seruiliæ matris
 fratre Germano adptatum fuisse. adoptionē autem, ut pecu-
 niæ, sic nominis hereditatē secutā. Moris autem Romano-
 rum fuit, ut ij, qui adoptabantur, in omnia patris adoptiui
 nomina ueniret: genus autē patris naturalis ostendret aut
 nomine gentis, aut cognomine: si nomine, ut illud produce-
 rent, ut ab AEmilio AEmilianus: si cognomine, nihil immu-
 tarent. Exēpli gratia, M. Iunius Brutus à Q. Seruilio Cæ-
 pione adoptatur. Iunius nomē est, Brutus cognomē. Vt igitur
 hunc iudicio patrē significaret: prænomen, nomē, cogno-
 men assumebat hoc modo, Q. Seruilius Cæpio. finge illum

Numid.

Numidicum appellatū esse: id quoq; assumebat. Natura uero patrē si nomine, sic Q. Seruilius Capio Numidicus huiusmodi: si cognomine, sic Q. Seruilius Capio Numidicus Brutus: si is qui in adoptionē mancipatus erat, aliquod si cognomen inuenerat, id quoq; non deponeretur. Id apparet apud Varronē: Atti. inquit, qui nunc T. Pōponius, nunc Q. Cecilius cognomine eodē. Quod ad cognomē gētis attine, uideamus apud Celiū in ep. Scribē. lo. affuerunt L. Domitius Cn. F. AEnobarbus, Q. Cecilius Q. F. Metellus Pius Scipio. Hic autē P. Cornelius scipio à Q. Cecilio Metello P. ut Dion tradit, adoptatus est. De nomine L. Florus indicat, P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus, L. Æmilij Pauli filius, Africani nepos adoptiuus. Vt autē hoc omni assensu ratione affirmē, facit argentiū numisma uestigijs, quod in manus uenit beneficio Bernardini Massæi, adolescentis cæteris optimis studijs, atq; artibus perpolitum in hære nere multū exercitati, atq; uersati: in quo ex una parte hoc erat inscriptū, L. SEST. PRO Q. ex altera Q. CEPIC BRVTVS PROCOS. ut in dubiū uenire nō possit, quia hi libri sine mēdo sint, ut illi ad Att. mēdosi, c. Capio Brutus

445 Incolumēnque seruet) Conseruet, omnes l.u.

445 Pecuniāsq; Sic l.u. in quibus Lang. Exigētia à quibus uideatur. ut fortasse pro Mutuas reponendum sit. Mutuam. nam uidetur absurdum, cum supra dixerit Pecuniam, postea inculcare Pecunias.

445 Proxime Italiam sit, Proxime in Italia, o. l.u. quod tamen reijcio.

445 Cūmq; literis Q. Capionis) Cūmq; ex literis, Lang. & ceteri frē.

445 Macedonia prouinciā) Prouinciā Macedonia, o. l.u.

445 Quoad ex S. C.) Quoad ei ex S. C. o. l.u.

Paq. 446 Arma ceperunt) Sumpserunt, Lang. ceperunt, quos sequor.

446 Ecce tergeminum in scelere par) Ecce tibi geminū, o. l. u. atq; hoc loco Geminum ualeat Simile: pro quo non à Budeo r. positū fuisse Germanū: ut in partitionibus, librorum ueterū auctoritatem nihil ueritus, ut in Pisonē fecerat: magis admiratione sum affectus. Vt id autē auderet, fecit ea ratio quod hęc uox ἀδελφῶν sonat & fratrem germanum, & simile. quasi uerò aut ita omnino necesse Latinis esset, ut quoniam duas res illi uerbo Græci subiiciunt, hi Germani quoq; nomen in istis duabus sententijs ponerēt: aut Geminū non simile significet. Imo uerò nostri melius, quàm Græci: qui cū neminem propē fratrem alterū alteri simile uiderent, geminos autē ferē simillimos: omnia similia eodē uerbo notauerūt. Quod si doceo, uir ille doctissimus nihil cause profecto dicet, quin M. Tullium deprauarit: atq; ut ei Ciceronis exempla condonē, qui hoc uocabulum in hęc sententiā crebro usurpat. Var. i. l. de Anal. Theona, & Diona, quos dicunt esse penē ipsi geminos, inueniuntur esse dissimiles. & ibidē, Si à similibus nominibus similia esse debēt, dicemus, quoniam gemina sunt Parma, Alba, Roma, & in I. Itaq; gemina facie, negamus esse similia: si sapore sunt alio. & in I. Qui plura habent eadē, dicuntur similiores: qui proxime accedunt ad id, ut omnia habeāt eadē, uocantur gemini simillimi. Pacuius, Par fortitudo, gemina confidentia. Sic Horatius, hac in re scilicet una Multum dissimiles, ad cætera penē gemelli. & alibi, par nobile fratrum nequitia, & nugis, prauorum & amore gemellū. Hoc amplius adicio, sub uoce Germani eā notionē non subesse, quam ipse tradat: sed Germanū esse Propriū quodāmodo, merum, uerū. sic Plautus

tus dicit, euidam inditum fuisse nomē Thefaurochrysoni-
chrydes, qui Theodoromedis fuerit germano nomine, sic con-
manam illuuiem. g r r u s germanas, germanā Græciā appo-
lat. Eodē modo M. Tullius Germanā ironiam, patriā, iu-
tiam, germanū negociatorē, Metallum, Atticū, Campanū
magistros huius artis germanos usurpat. Ex quo in Asi-
ubi etiā in impr. s'is, Grauiſſimus stoicus. scriptum est: ne
Germaniſſimus stoicis Antiochus, sed Germaniſſimus, ſto-
cus, l. antiquis autoribus, nō ſo'ū cōſuetudine Latiniſi-
nis ita præſcribente. Et in Orat. Cū mutila quedā. & hie-
tia locuti ſunt: germanos ſe putant eſſe Thucydidis, ut ſcri-
ptū eſt in l. antiquis, nō Thucydidis, ut in impr. s'is. Sed
rem. Nō me præterit. Tri. et Ter præpoſita uerbis, cōrū
augere: ſcripturam tamē ueterē uerā, & germanā arbitro.

446 Quæ iam Romæ ſuſcepta. c.) Sic o. l. quæ Romæ
iam ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui. optime.

446 Omnes qui libere. c.) Omnes, à l. o. antiquis abſ-

446 Statuit ille quidem. c.) Sic liber unus, atque al-
in queis Lang. Statuit ille tamen non inimicos, ſed hoſti-
maiora tamen in nos. c. cæteros ſequor.

446 Quam in hoſtem ſupplicia meditatur) M. Tulli-
tur, Lang. ego cæteris aſſentior.

Pag. 447 Tormentum, atque cruciatum) Tormentum
atque cruciatum placet.

447 In beneficij partem numeretur) In beneficij par-
te, o. l. ueteres: pro quibus etiā conſuetudo ſermonis La-
tini, & numeri ratio facit.

447 Eo maiore ſtudio) Eo maiore omine, ſtudioq; ſc. libe-
Lang. & alij nōnulli, Maiore animo, ſtudioq; quod prob-

447 Et diripere) Ac diripere, o. l. u.

447 Alter in Aſiam irrupit curſim: ut in Syriam pate-

bat. c.) Sic Lang. curſim uti Syriam petebat. Scal. Curſim ut
in Syriam petebat. nonnulli, Curſum ut in Syriam patebat:
qui aliud mihi, ac Cicero ſentit, loqui uidentur: qui hoc, meo
quidem animo, uoluit dicere, Nihil fuiſſe, cur Dolabella ir-
rumperet in Aſiam: cum uia pateret in Syriam: ut interdum
ueniat in mentem ſuſpicari, ſic M. Tullium ſcriptum reliquiſ-
ſe, Alter in Aſiam irrupit. cur ſic? cui in Syriam patebat
uia certa, neque longa. Quid opus fuit cum legione? Vt hæc
ſit ſententia, duo feciſſe Dolabellam, quæ nihil attinuerit ſa-
cere. alterum quod irruptionem fecerit in Aſiam, cum uia pa-
teret in Syriam: alterum quod cum exercitu irruperet, cum
iter per prouinciam Procos. amici, & neceſſarij facturum
eſſet. ex quo uult intelligi, eum meditatū, & præceptis
Antonij inſtructum id facinus conſciuiſſe.

447. Præmiſſo Marſo nſcio quo Octauiō) Sic omnes
l. u. præmiſſo Mario Q. Octauiō. Recentiores cum impres-
ſis faciūt: quos ut ſequar, l. i. i. i. Appianus facit, cuius uer-
ba ſubſcripſi. Ἡ τε νικηφόρα καὶ τὸ μάρτυρ ἔδωκεν
διεφθέραι. διεφθέραι τὸς ἡμεροφυλακῆνας αὐτῶ λοχα-
γῶς. καὶ ἀναπαυομένης τῆς μάρτυρ μεθ' ἡμέραν, εἰσῆλθε ἵπα-
νοισθῶν αὐτῶ πολιδῶν καὶ μέρη πολλῶν. ἀλῶσης ἡ
πόλεως, ὃ καὶ Δολαβέλλας πρόβηκε τὴν κεφαλῶν τῶ σο-
μαλοφύλακι αὐτῶ. καὶ τεμόντα ποροσέλαξε σέρην κασιῶν
σώστρον ἴδιον. ὃ ἡ τεμῶν ἐπιμαρτυροσάξερ ἑαυτῶν. διεχρη-
σῆτο ἡ καὶ μάρτυρ ἑαυτῶν. Quem autem Marſum Appianus,
cum Dion Octauiū nominat. Nihil igitur immutandum eſt.

447 In nulla ſuſpicionē) in, à l. u. abeſt.

447 Complexusq; ſummæ beneuolentiæ) In his uerbis
M. Tullium non agitoſco: nam primum me illud mouet, quod
cætera diſſolute elata ſunt, hoc unum mēbrum coniunctiōne
copulatum eſt. deinde conſequenti non ſatis apte, atque ſcite

connexum. deinde uerbum illud, *Summæ*, inaniter inculcatum uidetur. Quid, si sic emendemus? *Complexus qui suauæ*, id est ueræ beneuolentiæ. Cætera eodem modo; sic enim nihil esset in me: contraria contrarijs referrentur: omnia membra dissolutione relaxarentur: hoc, & proximum inter se cum quodam lepore cohererent. Cum tamen o. l. conueniant, pronunticimus amplius.

447 Qui nocturnus introitus in Smyrnæ? Sic o. l. u. Nocturnus introitus Smyrnæ, absq; In, & Qui. quæ placet. hoc amplius Lang. quòd Zmyrnæ, non Smyrnæ, quod tamè refellit Priscianus. Græci quoq; σμύρα scribunt.

Pag. 448 Nimis credo in uictorijs liberalis) In uictoria, o. l. u.

448 Post autem ceruicibus caput abscidit) Post autem uicibus, o. l. u. ut illud, Tunicam à pectore abscidit.

448 Cum hoste hoc bellandum) Cum hoc hoste bellandum est, o. l. u.

448 Cuius teterrima crudel.) A cuius. c. o. l. u. nò placet.

448 Iugum impiorū nefarium) Iugū impium, nefarium omnes ferè l. u. ut sint duo, et iugula quæ uocantur: uel impium pro Impiorū. nonnulli iugum nefarium tantūmodò ualde suspicer, ne Impium sit glossema. recentiores tamè Impiorum, habèt. Illud notatione non indignum est, hinc iugum dixisse: quod in principio orationis, Par appellatum more Græcorum, qui ἔυροῦ in iugo, & pari ponunt. quoque Latini quoq; usurpāt, ut Plinius, qui dixit Aquilarū iugum.

448 Miserā quidem illam) Miseram illā quidem, o. l. u.

448 Ferendum modice, si aduenerit) Ferendum modice esse, si euenerit, o. l. u. quod placet.

Pag. 449 At Dolabella) Ac Dolabella, o. l. u. pro meo quidem iudicio rectum est.

449 Crudelitatem exercuerit) Exacuerit, o. l. u. ego tamen sequor impressos. Ita locutus est in Ver. Quæ erat libido crudelitatis exercendæ. In superatos uictoriam exercendam, in ep. ad Brutum dixit.

449 At in eis corpore lacerando) Eodē modo scripti, ut impressi l. ego sic arbitror emendandū, ac in eius corpore lacerando, atq; uexando cū minū satiare nò posset, oculos patuerit suos. Hoc enim mēbrū ex superiori mihi uidetur aptū.

449 Solemus dicere) Dicere solemus, o. l. u.

449 Nec grauiora uere sunt) Nec uerò grauiora sunt, Lang. quem probo.

449 Quid in ciue de Dolabella iudicandū est?) Quid in ciue Dolabella iudicandum est? o. l. u. ego iudicandus est. ex se intelligitur.

449 Sit semper letatus) Semper ipse letatus, o. l. u.

Pag. 450 At uidetis quot, & quàm multos) Quos, l. u. rectè

450 Petere eum consulatum) Eum petere consulatum, multò concinnius, & o. l. u.

450 Ille homo summo ingenio) ille, ab o. l. u. abest.

450 Ex ædilitate cōsulatū petit) Sic o. l. u. Ex ædilitate ad cōsulatum: soluatur legibus. c. quod ualde placet: est enim præciso: sic autem perfectum esset. Ex ædilitate ascendere conatur ad cōsulatū: uel quid eiusmodi in quo gradu honorū non seruabat: nam cum primus honoris gradus esset. Quæstura secundus Tribunatus pl. deinde Ædilitas. post Prætura, extremo loco Consulatus: hic ommissa Prætura, Cōsul fieri uolebat. Quod erat ita extraordinarium, ut. C. Cæsar æqualis ille Sulpitij idem cum tentasset. causa belli ciuilis fuerit. Declarat. Asconius, cuius uerba subscripsi, C. Cæsar. Ædilitius quidem occisus est: sed tantum in ciuitate potuit, ut

causa belli civilis contentio eius cum Sulpitio Trib. pleb. fuerit: nam & sperabat, & id agebat Caesar ut omiſſa Prætorum Consul fieret: cui cum primis temporibus iure Sulpitius reſiſteret, poſtea nimia contentione ad ferrum, & ad arma proceſſit. De hac re Cicero in Bruto, In tribunatu primū contra C. Iulij illam conſulatus petitionem extraordinariā, uera cauſam agens eſt probatus: & eo magis, quod eandē cauſam cum ageret eius collega, ille ipſe Sulpicius. Et de Reſp. An. Sulpitium ab optima cauſa proſectum, C. q; Iulio conſulatum contra leges petenti reſiſtentem longius, quā uoluit popularis aura prouexit. Eſt in libro mendum: nam pro C. Iulio, C. Thuſcio ſcriptum eſt. Hinc intelligi poteſt, hoc contra leges, maximēque extraordinarium fuiſſe.

Pag. 451 A qua cum ſit alieniſſimus) Sic nō nulli ſ. l. qua cū ſit alienus ſuo capiti nobis dominetur. Qui meaque ſententiā tum erunt planē emēdati, ſi ex Dominetur primam literā detraxeris: quod enim dixerat, Caſtrorum, aza metator, nūc, ut ſperat, urbis iccirco ut hoc omen auertent optaretq; ut in ipſum Saxā recideret, huic ſubiunxit, Swoon piti nobis ſaluſ ominetur. ut Cel. Te ad 1 x. Cal. Iun. ſubſtrarij, quod illorū capiti ſit, diſſiparant periſſe. Et Plaut. Pæn. Ei Mars iratus eſt. Ly. ueſtro capiti iſtuc quidē. Et Tullius ad Att. Multa inquā mala cum dixiſſet, ſuo capiti aiunt. c. & in Bruto, Sic Hortenſij uox extincta ſato eſt, noſtra publico. Melius queſo ominare, inquit Bruto

451 Aliquorum nutriculas prædiorum) Reliquorum o. l. u. perſpicuē reſctum.

451 Contenti eſſent) Contenti eſſe poſſent, omnes l.

451 Collegas Antoniorum) Antonij, o. l. u.

451 Pro alieno ſe ære deuouit. emptor tamen in eadē ſtione inuentus eſt nemo. O hominem ridiculum) Sic o. l.

Pro alieno ſe ære deuouit emptori. hominem ridiculum. Quod ſummopere placet. facete autem dixit, Decius pro alieno ſe ære deuouit emptori, in carmen intuens, quo Decij uſi erant in deuotione ſui, in quo hoc erat in extremo, Sicut uerbis nuncupauit ita pro Rep. Quiritium, exercitu, legionibus, auxilijs populi R. Quiritium, legiones, auxiliā que hoſtium mecum dijs manibus, tellurique deuoueo.

451 Putare poſſe,) Putet poſſe, cum uendat, o. l. u.

451 Quam multæ uidentur furie debitorum) Aſſentior Vbalдино, qui hunc locum ita correxit, Quem ultæ uidentur furie debitorum.

451 Vindices enim tabularum nouarum) Eodem modo ſcripti. Ego tamē non dubito, quin, V indicis, ſit emendandū: ſiquidē non ſeipſum M. Tullius his uerbis deſcribit, ſed Trebellium: idemq; hoc loco, quod in v. 1. ſignificat. Nam Trebelliū ualde iam diligit: oderat tum, cū ille tabulis nouis aduerſabatur. iam fert in oculis, poſtquā ipſum Trebelliū uidit ſine tabulis nouis ſaluū eſſe non poſſe. Nam Dolabellæ legē ſerēti de nouis tabulis, Trebellius acerrimē reſtiterat, creditoresq; defenderat: poſtea ſe ære alieno ſic obruerat, ut tabula, ut mos erat, prolata ſit, bonaq; eius auctione uenierint. Ludit igitur in tabulis nouis, & auctionarijs. Ex hoc etiam liquet cur dixerit, Trebelliū ultæ uidentur furie debitorum.

451 Qui præſtantiſſimos ciues Aquila, Pollētia expulit) Sic L. Lang. Qui potētiſſimos ciues cum Aquilæ potētia expulit. pleriq; ſic, Ciues ciuis Aquilæ potētia expulit. Ego ſic emendandum arbitror, Quē præſtātiſſimus ciuis Aquila potentia expulit. Et ne temere, non modo audacter feciſſe uideamur, ſcribit Dion Pontium Aquilam unum ex tyrannicidis prælio decerſaſſe cum T. Munatio Planco, eumq; ſuperſaſſe: ſed ipſius uerba ſubijciamus. *ὡς δὲ τὰ πάντα ἐγένητο*

καὶ πόντος ἀνύλα ἐκτε ἢ σφαγῶν καὶ πρὸς δεικνύοντες
 σφάττων τῆτον μινάτιον πλάσιον ἀντιπολεμονύτα αὐτῶν
 μάχαις ἐρίκησεν. Hanc autem rem, eundemque hominem
 nunc à Cicerone designari, ex x i i i. Phil. apparet. Illud te-
 men uerum, quod in hoc Planco proverbij loco dici solet,
 perire cum non posse, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt,
 & uiuit. Hoc tam. n. ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum.
 Quod ad Pollentia attinet: omnes l. u. Potètia. Quid uerum
 sit, diuinandum. Potentia certè oppidum non longè abest à
 Pollentia. indicat Plinius, Ab altero, inquit, latere ad Pa-
 dum amnem it. aliè ditissimum, omnia nobilibus oppidis in-
 tent, Libarna, Dertona, Colonia, Tirus, Barderata, Inna-
 stria, Pollentia, Carrea, quod Potentia cognominatur.

451 Lysidicum ipsum in Græco uerbo c.) In præposi-
 tio à nonnullis u. l. abest. quod placet. ut de legibus l. i. Aca-
 rius amore Græco uerbo philosophia nomen inuenit.

451 Qui omnia iura dissoluit) Pro Qui, Quoniam,
 o. l. u.

Pag. 452 Bona eius. c.) Eius, ab o. l. u. abest.

452 Scipioni P. fratri, Sic o. l. u. cum L. Scipioni P. in
 Asia obuenisset. Publij filio. f. non fratri. Res perspicua.

Pag. 453 Gesta, & consumata sunt: aut quam Pyrrhi.
 Sic o. l. u. Gesta sunt, quam Pyrrhi. Et rectè: siquidè nunquam
 id uerbum, Consumare scilicet, neq; superior, quod sciam, nec
 Ciceronis ætas usurpauit: quod inferior postea trinit. Non
 in præmio de off. Quæ de officijs tradita ab illis, & præ-
 cepta sunt, & consumata: hæc extrema à l. u. abjunt: ut in uer-
 bium uenire non possit, quin de libris tollendum sit.

453 Ipse sibi delegit) Sibi ipse delegit, o. l. u.

453 Multam populus Romanus) Romanus, à l. u.
 abest. rectè.

453 Anno antea) Ante, o. l. u. apertè uerum.

453 Itaque populus) Ita, o. l. u.

453 Negi uero. suffragio meo, tanquam comitijs homi-
 ni honorem amicissimo denega uero) Sic o. l. u. Videbor suf-
 fragio meo tanquam comitijs honorem homini amicissimo
 denega uero. recentiores tamen ferè ab impressis faciunt.

453 Tabula modo noua detur) Modo tabella detur,
 tres l. u. in queis Lang. quod placet.

Pag. 454 Cæsari adolescentulo) C. Cæsari adolescen-
 ti, o. l. u. quod placet.

454 Qui illius auctoritatem, imperium) Qui illius im-
 perium auctoritatem l. Lang. & alij nonnulli.

454 Imperiū Cæsari belli necessitas. c.) Sic o. l. u. Cæsari
 bellū necessitas, fasces Senatus dedit. & præclarè, & apertè.

454 A Rep. pestiferi ciues) A P. R. omnes l. u.

Pag. 455 Ego uero mentionē prouinciarum) Ego uerò
 mentionem omnino prouinciarum, o. l. u. quod ualde placet.

455 Quos omnes ad Martinam intenderes c.) Quo o-
 mnes, Lang. ceteris assentior.

455 Istud tuum præstantissimum) Tuum istuc præ-
 stantissimum, o. l. u.

455 Interest: putasses tua) Tua putasses, omnes l. u.

455 Vehementius eo tibi) Eo uehementius tibi, o. l. u.

Pag. 456 Quod cælo delapsum) De cælo delapsum,
 Lang. Et alij nonnulli u. l. ut illud de fin. bo. & ma. Seruata il-
 li, que quasi delapsa de cælo est ad cognitionē omnium, regu-
 la. Quod autè sequitur, Cusæodys cōtinetur, Lang. Tenetur.
 ut Luuius, Signoq; quod imperij pignus custodia eius tēpli
 tenatur. Alterū tamen non abhorret à cōsuetudine loquendi.
 Cum illæ tabulæ priuata custodia continerentur. pro Syl.

456 Hunc uel in cælum, si fieri poterit, nostris hume-

ris tollemus) Hunc in cælum, si uos fieri poterit humeris nostris tollemus, Lang. sic ego, Tunc in cælum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus.

456 *Aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterq;) Hanc tantum nonnulli u.l. in quibus Lang. discrepat ab impressis, quod ordinem non nihil mutant hoc modo, Aut C. Cassius, aut M. Brutus cætera eodem modo, Locus sine dubio mendosus: nam enim superior scriptura cum inferiori cohereret, et loge aliquid qui mihi uidetur, ac sentiat Cicero, cuius hæc mea quidem sententia res est, hoc consilium, ut ad Cassium hoc bellum deserat, Brutum aut uerbo excludat a negotio, re uera iudicium eius eius liberum, atque integrum relinquat: ut ita forte esse corrigendum sit, Aut C. Cassium, aut M. Brutum, aut utrumque; decerneret plane: huius multi consule alterum, ambobus: ni. c. nã um dixisset, Expedit nobis hominem, et parato P. C. opus est, et quæ sequitur inde subiunxisset, Quis igitur is est? si id quod diximus, sententia sua complecti, atque efficere uolebat, id quod profectum lebat: non ei respondendum fuit C. Cassius, et M. Brutus, sed ut C. Cassium, aut M. Brutum, aut utrumque; decerneret plane, sic multi consule. c. scienim et uni Cassio decernebat imperium: assequeretur, ut Bruti iudicium esset, quod ex dignitate sua, et Respublica uideretur esse. Sed nihil affirmo: tantum opinione meo statim relinquere uolo. illud omni assueuratione affirmo libere esse deprauatos, nec eorum uerbis sensa Ciceronis exprimi.

456 Colligassemus in Græciam) In Græcia, o. l. u. quod ualde placet. Dixit autem, Colligassemus in Græcia prope S. C. quo Senatus ei prouinciam Macedoniam, Illyricam, cunctamque Græciam decreuerat, mandaueratque ut cum suis copiis quam proximè Italianam esset.

456 Non ut ex ea acie auxiliū haberemus) Non ut ex acie respectum haberemus, o. l. u. Hinc existimari potest, quod

sint omnia deprauata, atque peruersa: nec tamē miratus sum, qui uiderim in u.l. de Leg. ex Denicales, Delphica lex esse factum, Nec uerò tam delphica lex quæ à nec appellata sunt. Denicales feriæ, inquit Sex. Pomp. colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Græci enim νεκρῶν mortuum dicunt. In ep. uerò ad Q. Fratrem, Diribitis in Diruptis, is diruptis tabellis de circulo se subduxit. In Pis. Diribeantur in Deripiatur, Dum de te quinque et septuaginta tabellæ diripiantur. Pro Planc. Diribitio in Direptio, Nihil est iam quod populo supplicetur, nihil quod direptio. c. Apud Var. l. 111. de Rust. Diribentur in Dirimuntur, Dum derimuntur, inquit, suffragia. Et alibi, deriberet in Decumberet esse mutatum, Narrat, ad tabulam cum decumberet. Diribere autem ualet Distribuere. unde Diribitorum, locus ubi recenscebatur exercitus, stipendiumque militibus numerabatur: et Diribitores non Diuisores qui appellabantur: ut tradit Hermolaus: sed, meo quidem iudicio, qui suffragia lata diribebant, numerumque inibant tabellarum: quæ, si de re iudicabatur, censuebant absoluendum, aut ampliandum, aut condemnandum: si lex ferebatur, quæ antiquabatur, aut iubebant: si magistratus creabantur, quæ mādabant honorem, aut denegabantur. Quo facto facile erat uidere, candidatus honorem obtinisset, an repulsam tulisset. lex antiquata, an accepta: reus esset absolutus, an condemnatus, an causa prolata. Sed quid hæc ego? quæ tamen habent inter se aliquam similitudinem: et eiusmodi sexcenta, si id ageretur, proferre possem. illud nonne portenti simile est, quod in Catil. or. 11. Miserum abiit in Timidum? Et erunt qui illum, si hoc fecerit, non improbum, sed timidum. cum Miserum reponendum sit, nisi Prisciano, et Pediano fide penitus abrogamus. Et illud alterum apud Var. l. 1. de re Rust. In pingui rectius quæ succi sunt

maioris. Pro Succo, libri ueteres Ibi. ego, Cibi, repofueram, eōiectura ductus: quod postea mihi cōprobauit Plinius, qui hunc locum totidē uerbis, ut dicitur, in xvi. l. tranſtulit. Sed ad rem, omnino libri v. mendo nō uacant, sed tamen propius, ut opinor, accedunt ad ueritatē. Quid si sic emendemus? Non ut eō ex acie respectum hab. remus. Nam quod Græcè ἀποστέπειν ὀφείτω, id Latine mea quidem sententia, uel conijcere, uel referre oculos in aliquē, uel ad alium quem respectum habere dicitur. Id autem significat, in quoriam omnem spem reponere suarum rerum. Xen. l. iiii. ἀπομνημονεύματων, πότερον θεμιστοκλῆς ἢ ἀ σωνοστια τινός τ' ὀφείτω, ἢ φύσει τοσαύτων διήνεγκε τ' πολιτῶν, ὥστε ὀφείτω ἐκείνον ἀποστέπειν τὴν πόλιν ὅποτε σπείσει ἀνδρὸς δευτέρου; Lucianus. καὶ τ' ἐν πρῶτῳ. ἀν' ἑστὶ σπείσει δ' ἔξω ἢ, καὶ τὰς φίλας, ἢ καὶ τὴν πόλιν ἄλλην καὶ λαμβάνη, εἰς σὲ πάντες ἀποστέλλονται. Cicero de Am. Nec enim melior uir fuit Africano quisquam, nec clarior, sed existimare debes omnium oculos in te esse coniectos. B. Virg. l. xii. in te ora Latini, in te oculos referunt. M. Tul. Phil. v. Itaque cum respectū ad senatum, et ad bonos non haberet. Et l. xlii. Cum ceterorum id interesset, ut præcipuè Rhodiorum, qui plus inter alias ciuitates dignitate, atque opibus excellant, quæ serua, atque obnoxia forent, nullus aliud sit, quam ad Romanos respectus. Fit autē ἑστὶ σπείσει ij, qui nituntur alicuius auxilio, nimisque confidunt, fieri languidiores, atque remissiores, atque ijs quiddā contingat, quod sæpe uiatoribus euenit: ut cum iter cōtentius faciunt, si forte respexerint, obiecta oculis aliqua spectent, si non insistant, at certē tardius ingrediātur. Ex quo illud ad Brutum. Meus animus in acie est, nec respectum ullū querit, nisi in utilitas ciuitatis fortē conuerterit. Et contra illud de Pro-

Cont.

Cons. Qui si ex illa iactatione, cursūque populari bene gesta Repub. referūt aspectum in curiā. Hæc igitur uerba hanc habebunt sententiā, Brutum Græciæ præfecimus, decretūque nostro mādauimus, ut quā proximē Italiā esset: non ut, eo respectum habētes, atque in eo ponētes omnia studia hic nostra remitteremus, nollemūque eos, qui ad Mutinā sunt, qui in acie stant, nō entis, non omnia facere, ut Antonium à Mutina reuerent: sed ut nos, et illi ipsi multo alacrius, maiorēque animo, armis, equis uiris D. Bruto subuenirent, cum subsidium etiā transmarinum sibi paratum uiderent.

Pag. 457 Tenet opinor Hellidem) Lang. Hillidem. Gad. Billidem. S. C. et cum eo plerique Billidem. ego Plutarcho, et Stephano autoribus, Byllidem: quorum alter, βύλλης, πόλις ἰλλυρῆδος ὑπεραθαλασσία, των μετὰ τ' νεοποτόλεμυ μυρμιδόνων κτισμα. Alter in uita Bruti, et quidem hanc rem referens. γὰρ δ' ἀντώνιος ἀπολλωνία προσβαλὼν, ἰκέει τὸς ἐγγυὸς ἔντας ἐκάλει στρατιώτας. ἐπεὶ δ' ἔτοι τε πρὸς βρέτον ὄχοντο, καὶ τὸς ἀπολλωνιάτας ἠόσθητο τὰ βρέτες φρονήτας. ἐκλυπῶν τὴν πόλιν, εἰς βραστῶτων ἐβαδίζεν, καὶ πρῶτων μὲν ἀπόλλυσι τρεῖς σπείρας κατ' ὄδον ὑπὸ βράτε κατὰ σκοπέτας, ἔπειτα τὸς πρὸ τὴν βυλλίδα τόσους προκαλασθέντας ἐπιχειρῶν ἐπιμάζεσθ, καὶ μάχην σιμάφας κινεῶνι νικᾶται. At Ptolemaeus, Ἐλλυμοτῶν, inquit, βύλλης, ὄρεσιδος ἀμανθία. Sed hic mendam continere Stephanus non potest, qui ciuitates ex ordine litterarum dig. sit. Idem propè mendam apud Cæsarem est lib. i. bel. ciuil. pag. clxxii. Hos sequuntur Bellidenfes, atque Amantini. ubi l. u. Billidenfes, ego Byllidenfes, atque Amantini. et alio loco pagina clxxi. Qui commeatus Bibliac, atque Mantinea importari in oppidum prohibere, ego, Byllide atque Amantia.

Vrget

457 *Urget Oricum*) Illyricum, liber unus, atque aliter in quibus Gad. quod probatur: nam & proxima superiori oratione ostendit, Illyricum à C. Antonio esse tētatum: & hic dispositio ex ordine est, illa altera perturbata: siquidem cum oppidis provinciam confundit.

457 *Solet enim accipere ipse man.*) Ipse accipere, o. l. u.

457 *Cum confestim succurrendum est*) Quibus cum, o. l. u. perspicue rectum est.

457 *Necesse est enim in tanta concursatione perturbationum, rerū, c.*) Sic l. Lang. *Necesse est enim in tāta cōversione & perturbationum rerū. Ego sic, Necesse est enim in tanta cōversione, & perturbatione omnium rerum. ut illa pro Flacco, Videtis in quo motu tēporum, quanta in cōversione rerū, ac perturbatione uersetur. Et pro do. s. Cuius nihil oberat prāter cōversionem status, & inclinationē communium temporum. Sententiam meam Bernardini Maphæ liber approbavit. Interductus igitur aliter apponendus est.*

Pag. 458 *Vt ex uestra quoque autoritate firmetur* Vt ea uestra quoque. c. mihi magis placet.

458 *Vt qui eam optimo iure*) Sic o. l. u. Vt quiq; optimo iure eam. Ego, Vt qui. c.

458 *Eumq; à Q. Martio Crispo proconsole, L. Scauro Proconsole, A. prolectio*) Sic Lang. Eum atque M. Crispum Procō L. Statū murco Procōs ab alieno. ego sic. Eumq; de Martio Crispo Procōs. L. Statio Murco Procos. A. Alien. c. De ijs Dion. l. xlvii. App. l. iii. Cas. in ep. ad M. T. Paterculus l. ii. De statio murco etiā Cas. l. iii. belli cūm

458 *Naues, nautas, pecunias*) Pecuniam. o. l. u.

458 *Ceteraq; quæ ad bellū gerencū*) Ad id bellū. c. o. l. u.

458 *Provinciā obtinebit cum. c.*) Sic l. u. Provinciam tum obtinebit. Sic igitur distinguendum, ac scribendum

Qui eam provinciā tum obtinebit, cum C. Cassius Procos. in eam provinciam uenerit. Regem. c.

458 *Item si cæteri reges*) Itēque Lang. c. nonnulli, Idēque. Lang. sequor.

Pag. 459 *Animus ipse quem uidetis*) Animus id est quem uidetis, o. l. u. mihi uerò, ut dicam quod sentio, Vidistis probabatur, non Videtis, ut ad Idus Mart. referatur, quibus pulcherrimum illud facinus consciuit, ostenditque ciuibus suis quā illam rem uirili animo, atque præsenti egisset: & tempori tempus respondeat.

459 *Fortes & constantes uiri*) Fortis & constantis uiri, & Siuisset pro Siuissent, plerique l. u. quos probatur de C. Cassio loquatur, nō de Alieno, & Cecilio Basso: eāq; uerba ex superioribus apta sint.

459 *Summāque uirtus*) Que à plerisque lib. uet. abest. quod placet.

459 *Quid dicam de patre?*) De patre dicam? o. l. u. & procliuius currit oratio.

459 *Sed etiam dux*) Verum etiam, o. l. u.

459 *Quam honorate, quam honorifice*) Ornate, non Honorate, o. l. u. quod placet.

459 *Fuimus nuper ego. c.*) Fuimus Impp. o. l. u. Imperatores scilicet rectè.

459 *Iudicauit*) Iudicavit, Lang. & cæteri ferè.

Pag. 460 *Tanti eius in Syria nomen, atque Phœnicia*) Phœnice, o. l. u. & rectè: siquidem & Græci Φοινίκη, & Latini Phœnicen appellauerunt. Varro de Re rust. l. i. i. Cum exportauit per mare è Phœnicie amans Europam. Et de Lingua Lat. Europa ab Europa Agenoris filia, quam ex Phœnicie Manlius scribit taurum exportasse. Caesar l. i. i. i. bel. ciu. Magnam ex Asia Cicladibusque insulis Corcyra, Athenis,

sunt. Et illud Terent. Eunuchum quem dedisti nobis, quatuor turbas dedit? Et in sermone Latini consuetudine est, ut uocabulum præcedat prouocabulum quod Varro, relictum uocant Grammatici. Cic. in Bruto: πρὸς τὴν ἰσχυρὰν quam uocant Græci, hanc suadam appellauit Ennius. Et in Partitione. Et ea uel anguste differere, ut Dialectici qui appellantur. Et pro Quint. Cum uenissent ad uada Volaterrana que nominantur. Liu. Auem Sangualem quam uocant, sacrum lapidem nostro cecidisse. Scala uerò noster à suo libro diffinit, atque hunc locum ita corrigendum putat, Allata spe detractionis, quam amici pacem appellare mallent.

462 Neget Piso se scire) Negat Piso scire se, Lang. compositio suauior.

Pag. 463 Perstrinxerat aciem animi Bruti salus. Sc. liber, Præstrinxerat aciem ài Drusi Bruti salus. D. Bruti corrigendum puto. quod ad Præstrinxerat attinet, ita recte iudico, ut l. v. de Fin. bon. & mal. pro Rab. Post. in Val. omnino omnibus in locis, quibus Acie, oculos perstringere scriptum est, Præstringere scribendum censeam: si quidem uerbum à præstigiatoribus ductum est, ut docet Asconius.

463 Ne si in Senatus potestate futurum se dixit, si in Senatus quidem, o. l. perspicue uerum.

463 Valde uobis hercule) Valde hercule uobis, o. l. u.

463 Si iacens id nobiscum) Si iacens uobiscum aliquid ageret, o. l. u.

463 Instanti resistendum) Gad. Statim pro Instanti Stanti, quod iacens dixerat, emendam: ut contrarium contrario referretur: ut illud pro Sextio, Non modo stantes offenderunt, sed ne iacentem quidem protexerunt opinionem meam nonnulli u. l. postea comprobant.

463 Cuiusuis est hominis errare. c.) Sic l. u. cuiusuis

minis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseuerare. & numerosior oratio.

463 Adeum ire te legatum) Adeum te ire legatum. o. l. u.

Pag. 464 Quid si etiam nocuit?) Sic liber unus. atque alter. in queis Lang. Quid si iam nocuit, atque obuius? ut fort. esse rectum sit, Quid si iam obuius? ut unum & idem uerbum continenter ponatur.

464 Vestrum consilium hoc Capua probabit?) Vestrum hoc consilium. c. o. l. u. aures meæ probant.

464 Inflammato animo sit futurus) Futurus sit, o. l. u.

464 Nomen Martium amittet) Martium nomen amittet, o. l. u. & structura concinnior, & numerus Tullianus.

464 Senatū enim secuta. c.) Sic plerique. l. u. Nō arbitratibus se grauiori odio in Antonium esse debere, quàm Senatū.

Pag. 465 Vritur omnis: æquo animo belli patitur iniuriam) Nonnulli u. l. Vritur: omnis æquo animo belli patitur iniurias. quod minimè displicet.

Pag. 466 Atqui cum ea petebat) Atqui tum ea postulat, Lang. & alij nonnulli u. l.

466 Iudicijs, ignominijsq; cōcisus) Cōcisus, Lang. ego cæteris assentior: sic supra, Vestris decretis eum concidistis.

466 Quando eius obliuiscetur ulla postcritas?) Quando enim obliuiscetur. c. o. l. u.

466 Num elui prædicatio crudelitatis poterit?) Num eius prædicatio crudelitatis potest? o. l. u.

466 Quid est aliud quàm non pacem facere) Quàm, meo quidem iudicio delendum est.

466 Nec solum prorogare bellum) Prorogare, o. l. u. quorum utrum minus placeat, nescio.

Pag. 467 Illi non deposuerint) Posuerint, nonnulli ueteres libri quod probo.

- 467 Nō ne uos uestris cōsilijs) Nō ne nos nostris, o. l. u.
- 467 Et mustellas, Saxāsue cōtemnere) L. u. pro Sciuue, partim Sciośue, ut Lang. partim Sciośue: nemo quidem certe Saxāsue. Iam illa copula, Et, à nonnullis u. l. abest: fortasse ita rectum sit, Nolite me Tyrones quidē Numisio, Mustellas, Sciośue contemnere. Libri certe ueteres illo lo Philip. i. i. ut Mustellæ Tamisio, Tam scio: ut fortasse Mustella Scius, aut, quod magis placet, Scius appellaretur.
- 467 Quod dii omen auerterent) Auertant, omnes hie ueteres, quod rejicio.
- 467 Si tot tam impij ciues) Ciues, à l. u. abest.
- 467 Ut cedamus, abeamus: uitam inopem, & uaga prosequamur) Sic o. l. u. Cedamus, abeamus: uitam inopem uagāque prosequamur. quod placet.
- 467 Ex tota Italia exciuiimus) Sic omnes ad unum libri scripti. Non. Mar. Excusimus. Ego libris assentior.
- 467 Meo semper periculo peccet Antonius) Semper, ab o. l. u. abest. quod placet.
- Pag. 468 Quoniam sub nomine pacis bellum latere repudiandam) Sic o. s. l. qm̄ sub nomine pacis bellum latere. R. P. repudiandam. Lang pro qm̄, Quod
- 468 Mentio facta à te pacis) Mentio à te facta pacis. Lang. nonnulli, Mentio à te antè facta. alij, Mentio antè facta. quæuis impressa & numero, & collocatione probabilior. Ego Lang. sequor.
- 468 Proficiscatur legati optimis ominibus: sed hi proficiscantur) Sed ij, o. l. u. Proficiscantur à l. Lang. abest: mehercule superuacaneum est.
- 468 Ut declarant de me eius. c.) Eius de me, plerique l. u. quod aures meas probant.
- Pag. 469 Mæa bona donare se dixit Petisio Urbina

- ti) Sic Lang. & cum eo plerique, De meis bonis donare se dixit P. Vrinati. nonnulli, Vrinati. Val. quidem Max. cuiusdam T. Marij Vrinatis mentionem facit.
- 469 Nec aquilam quidem ipsam) Ne aquilam quidem ipsum, o. l. u. quod placet.
- 469 Nec id fit fastidio meo) Ne id fastidio meo. Lang. & alij nonnulli.
- 469 Habendam mihi aliquam rationem esse) Aliquam esse rationem, o. l. u. & numerosior oratio.
- 469 Is enim sum: nisi forte me fallo. c.) Sic o. ferè l. s. Is enim est: nisi forte me fallo: qui uigilijs. curis, sententijs, periculis etiam perfecit: quæ plurima propter accubisimum omnium in me odium impiorum pertulerim: ut non c. Recentiores cum impressis faciunt: quos sequor.
- 469 Hic cum urbe essem, ac domi) Hic cum essem in urbe, ac domi, o. l. u.
- Pag. 470 Cum omnes actiones horū mensum: omnes. c.) Cum omnes actiones honorum, omnes, Lang. cæteri libri, Actiones bonorum, omnes. c. quod placet.
- 470 Quibus nunc in locis sit) Quibus in locis nunc sit, o. l. ueteres.
- 470 Hisce ego me uijs committam?) Hisce ego uijs me committam? o. l. u.
- 470 Itaque in urbe, si sic licebit, manebo) In urbe maneo: si licebit, manebo: Lang. alij sic, In urbe maneo, si sic licebit, manebo.
- 470 Oderint) eodem modo l. s. ut impressi. fortasse scribendum est, Adierint.
- 470 Nemo minus timidus) Nemo me minus tim. o. l. u.
- Pag. 471 Populo Ro. pœnas dederunt) R. P. pœnas. Sc. liber. quod placet.

471 Surgere possem) Exurgere possem. Sc. & alij nonnulli u. l. quos sequor.

471 In Appenini tramitibus potero facere) Facere po. Pag. 472 Grauissimè dissentientibus) Acerbissim. Lang. & alij nonnulli u. l.

472 Cum P. Vectio Scatone) Hunc Catonem Appianus, & Velleius Paterculus nominant.

472 Sylla cū Scipione inter Cales) Qui Capione pro Scipione reposuerūt, se in historia parū uersatos ostēderūt.

472 Legis inter se conditiones cōtulerunt) Eodem modo. s. ut impressi. ego sic, Leges inter se, conditionesq; tulerunt. ut Leges hic idem ualeant. quod in Ver. eo loco, Huius contumelijs scitote Q. Lollīū ad Apronij leges, cōditionesq; uenisse. Et apud Liu. l. xxxviii. Amicitia regi Antiochi eum populo Ro. his legibus, & conditionibus esto. Eadem inquam notione, qua dicitur, Leges dicere, Leges imponere nam, Ferre conditiones, & Referre, tritū. sed nihil affirmo.

472 In Antonij latrocinio æque esse, ut hi?) Esse tunc corrigendum putat Vbalminus. quod placet.

472 Accipiant, & remittantur) Accipiantur, & remittantur. res perspicua.

Pag. 473 Semper sententia, auctoritate) Semper egestententia. c. o. l. u.

473 Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi libertate, & dignitate: Reip. nimis feroces) Sic Lang. Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, proque libertate, & salute R. P. nimis feroces. plerique, in quibus Sc. s. Propter memoriam rerum, quas gesserunt pro P. R. libertate, & salute Reip. nimis feroces. quos sequor: hoc enim sentire Cicero uidetur, Veteranos illos quidem esse fortes, sed propter memoriam rerum gestarum ferociiores esse.

quam

quā & P. R. libertas, & Reip. salus postulet: ut, Pro, hic idem ostendat, quod eo loco apud hunc ipsum pro Cluentio, Quibus de rebus pro Cluentij uoluntate nimium, pro Reip. dignitate parum, pro uestra prudentia satis dixisse uideor. Sic igitur interpunctiones apponendæ, Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi Rom. libertate, & salute Reip. nimis feroces.

473 Horum ego cogitationes) Cogitationem, o. l. u. quod placet.

473 Hæc quoque pericula tanta si effugero) Hæc quoque tanta pericula. c. o. l. u.

473 Proficiscar omnino P. C.) Sic interpungendum est, Proficiscar omnino. P. Conscripti totum. c.

PHILIPPICA XIII.

Pag. 474 In principio huius belli P. C.) In, ab o. ferè l. u. abest. quod probō.

474 Nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest) Sic o. l. u. Nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere: quem. c.

474 Cum auctorem ipsum iure cæsum) Hoc loco l. u. inter se dissident. Lang. sic, Cum auctoritatem iure cæsum fateamur. Sc. Cum ipsum iure cæsum fateamur. nonnulli, Cum autorem iure cæsum fateamur. Ego sequor Sc.

474 Non erat desperandum, si conuenissent) Conuenisset, o. l. u. quod probō. Idem mendum apud Caf. l. i. bel. Gal. Si in eo manerent, quod cōuenissent. Conuenisset enim corrigendum est.

474 Hoc uero quod est?) Quid est, o. l. u. quod placet.

Pag. 475 Nucula, Numatio) Munatio, nonnulli u. l. rectè: T. enim Munatium Plancum significat.

475 Barbæ, Cassios) Interualli nota fortasse delenda

est: nam *Barbam Casium* fuisse ex familiaribus *Casari*, apparet ex *XIII. l. ep. ad Att. in extremo*, Ac mihi *Barba Casius* subuenit: custodes dedit.

475 *Petissimum, comitatum relinquo*) Pro *Petissimum*, o. l. s. *Peditum*, quod *et si reicio*, librorum tamen consensum silentio praeferre non placuit.

475 *Hoc si Antonius uiol.*) *Hoc si M. Antonius*, relictum 475 *Quem uim anhelitus?*) *Quem uini anhelitus*, nonnulli u. l. in *quis G. ad. ita locutus est post red. ad S. Nante illius unguentorum odor*, non *uini anhelitus*. Iam *M. Antonio uinolenti saepe obijcit*: & paulo ante spiritum dixit: *ut nihil opus fuerit*, hic *uim anhelitus inculcare*: ut mihi dubium non sit, quin hoc probandum, illud alterum reiiciendum sit. Hoc enim meo quidem iudicio significat, *Antonios nullum genus contumelie praeterituros esse*, ut ne ab eo quidem temperaturi sint, quin in omnium ora irruerent.

475 *Id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo*, Sic o. l. u. *Id ipsum uix stabilibus factis posset*. Tres l. non illi u. quidem, sed tamen scripti, *Id ipsum uix stabiliri facta posset aliquo modo*. ego sequor impressos.

475 *Odisset*) *Odisses*, l. u.

476 *Ne ego istam sapientiam*) Sic o. l. u. *Ne ego sapientiam istam, quamuis sit erudita, audiã*, qui, quod ad citationem attinet, placent: quod ad Non, deesse non abesse uidetur *Cic. III. Tusc. Ne ista gloriosa sapientia non magno aestimanda est*. & *l. III. de Fin. Ne ego istam gloriosam memorabilemque uirtutem non magno aestimandam putem*.

476 *Atque his uti uelis*) *Itaque his. c. o. l. u. quod placet: ut sint duae* (ut *Donati more loquar*) partes orationis quemadmodum illud, Imo ita uolo: itaque postulo, ut fiat.

476 *Pacemque potiamur*) *Pacemque*, o. l. u. ut illud *Trentianum*,

Trentianum, Patria ponitur commoda.

476 *Sin liber uiuis his, incolumibusque esse nullus potest*) Sic o. l. u. *Sin ius incolumibus ijs nullum esse potest*.

476 *Aut enim illis interfectis*) *At enim uictis his*, Lãg. & cum eo plerique nonnulli tamen cum impressis consentiunt.

476 *Aut oppressa*) *Opressi*, o. l. u. quod placet.

476 *At enim nos M. Lepidus imperator, Pontifex Maximus*) Sic omnes l. u. *Imperium Pontifex Max. L. Lucullus*, ut *Eusebius literis tradidit*, primus imperator appellatus est, *Armenia, Mesopotamia, & Nisibi cum fratre regis capta: ac principio quidem nemo hoc honore dignabatur*, nisi qui res amplissimas, praeclarissimasque gessisset. postea is ita peruagatus, atque peruulgatus est, ut uel minimis rebus gestis nomen hoc multis tribueretur, neque semel modo, sed iterum ac saepius, ut utrumque monumenta declarant, & *Dion memoriam tradit*. Hac autem appellatione decorabantur duces aut exercitus conclamatione, aut, quod erat (opinor) honorificentius, decreto Senatus. Atque hanc quidem arbitror *Eusebium notare uoluisse*, nam illa altera uetustissima est. id quod uel ex uno loco *Luij* intelligi potest: *Tum Scipio*, inquit, *silentio per praekonem facto, sibi maximum nomen imperatoris esse dixit*, quo se milites sui appellassent. hunc autem imperatorem iterum appellatum fuisse, etiam ex epistolis ipsius ad *M. Tullium* scriptis apparet, in quibus ascribit, *M. Lepidus imperator*. Res gestae ita obscurae fuerunt, ut earum memoria penitus euauerit. hoc extat, à *Cæsare Hispaniae citiori praepositum fuisse*, & post interitum eiusdem hanc eandem obtinuisse. hoc ostendit *Velleius: Antonius*, inquit, *fuga transgressus Alpes, primo per colloquia repulsus à M. Lepido, qui Pontifex Max. in C. Caesaris locum furto creatus decreta sibi Hispania, adhuc in Gallia morabatur. ut*

autem Dion tradit, Narbonensi etiam Gallie praerat. illud alterum apud belli Alexandrini scriptorem apparet.

476 Ac mea quaedam officia in illum) Ac mea quaedam in illum. c. o. l. u. quod probo.

Pag. 477 Adduxit ad pacem) Ad urbem, o. l. s. quod etsi aspernatus sum, nolui tamen praetermittere.

477 Quos potui ampliſſ.) Quam potui magis placere.

477. In quibus uos mihi estis assenti) In quibus mihi uos. c. o. l. u.

477 Magnis & multis pignoribus) Pigneribus, in l. u. in quibus Lang. Grammatici quidem & pignoribus, & pigneribus scriptores extulisse tradiderunt

477 Summa nobilitas est hominis, honores) Lang. sic. Summa nobilitas est, omnis honor ei est. nonnulli sic, Omnes honores. quod probo.

477 Primum ut licuit) L. Lang. Sc. ceteri serè l. u. primum licuit. nonnulli, Quam primum ut licuit. ut fortasse corrigendum sit, Cum primum licuit. hoc certè probat Latina consuetudo, illud alterum rejicit.

477 Praeter eo illius ex grege latrocinij neminem) Lang. sic, praeter eo amo ex grege latrocinij neminem. Nonnulli, amo, ego oio corrigendum puto.

Pag. 478 Hanc mihi dissipationem) Dispensationem o. l. u. p. r. spicue rectum.

478 Argentum, uestem, supellestem uniuersam) Vniuersam, Lang. Vnum. Sc. Vna. Gad. & alij nonnulli, Vinum: atque hoc quidem probo. sic in phil. I. I. Maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex.

478 Albanum, Firmanum) V. I. Formianum: plerumque Firmianum, in quibus Lang.

478 Anseres depellantur) Depellantur, probo.

478 Ita describite) describetur, o. l. u.

478 Prosequetur) Persequetur. uet. lib. rectè. ut illud de prou. Cons. Si idem extrema persequitur, qui inchoauit.

478 Auguratus locum: in quo ego eum. c.) In quem, nonnulli u. l. a quibus consuetudo Latina facit: quae ita loquitur, ut dicat, Cooptarentur patricij in loca uacua, in senatum, in collegium. non In locis, in senatu, in collegio.

478 Augurem Iouis optimi, maximi) Augurem Iouis maximi, Lang. & alij nonnulli. ut in x i i i i. Philip. Hostesque nefarios huic Ioui maximi. Sc. Tamen liber, I. O. M. sequamur igitur impressos.

Pag. 479 Silentio P. C. praetermittendum) Praeter eundem, o. l. u. quod probo.

479 Quam mores eius serunt) Eius mores. c. o. l. u.

479 Etiam si turpia. c.) Etiamne si, o. l. u. ut illud in v. Tusc. Etiamne si sensibus carebit oculorum?

479 Hæc si cogitas L. Lepide, M. Lepidi Pontificis Maximi fueris pronepos) Sic l. Lang. Hæc si cogitasses M. Lepide P. M. Pontificis Maximi pronepos. Pleriq; in quibus SC. sic, Hæc si cogitasses M. Lepidus P. M. M. Lepidi pontificis maximi pronepos. Ego sic, Hæc si cogitasses M. Lepidus pontifex Max. M. Lepidi pontificis max pronepos, quam seneciã eo asseueratius affirmo, quod fueris, ab o. l. u. abest.

Pag. 490 Quam antiquis & domesticis malle) Quam & antiquis, o. l. u. quod placet.

490 De D. Bruti salute certatur) In D. Bruti. c. o. l. u. Recentiores sequor.

490 Nisi nobis saluis) Bonis saluis, Lang. quod placet.

490 Vidit quam confectus) Sic o. l. u. Vidit, quam abiectus, quam confectus esset.

480 Et sceleribus abstinere) Sceleribus se abstinere, o. l. u. ut in 11. Phil. Quòd te abstineris nefario scelere.

Pag. 481 Dij ipsi immortales præsidium) Dij immortales ipsi, o. l. u.

481 Quem tamen ille demens) Tum, o. l. u.

481 Quæcumque falsò diceret) Lang. Sic, indiceret: ut indiceret: ut fortasse corrigendum sit, Is diceret.

Pag. 482 Eodèmq; die ipso) Eòq; ipso die, o. l. u. plauti

482 Citius lecta, quàm scripta sunt) L. u. partim Per-

lata, pro Lecta: partim Deleta. Lang. Delata: quod uerù offi-

judicio. Si quid ès. C. deferri dicebatur, cù facta, ac scripta de-

erarium deferebatur. sic in superiori oratione, s. c. falsa de-

lata ab eo iudicauimus. Et in ep. ad Cornif. omnia tum fusi-

s. c. deferebatur. Quòd autè ad erarium deferrentur, appa-

ret in v. Phil. s. c. tanquam facta ad erariù deferrentur.

Hoc etiã Cor. Tacitus l. 111. declarat. Factum inquit s. c.

ne decreta patrù ante diem decimum ad erariù deferrentur.

Et Liuius l. xxxix. Qui per infrequentia furtim s. c.

factum ad erariù detulerit. Idè tamè l. 111. scribit, in stitu-

tum fuisse à L. Valerio, M. Horatio Coss. ut s. c. in edes-

Cereri ad AEdiles pl. deferrentur: quæ ante arbitrio Coss. supprimebantur, nuntiabanturq;. Vt hoc antiquis illis tem-

poribus illud recèti oribus factum esse uideatur. Quanquam Pomponius iuriscòsultus memoriæ prodat, nò s. c. sed ple-

biscita ad illos AEdiles deferri solita fuisse. Sic autè loquitur Cicero, cù quid præposterè factum uult ostèdere. ut in v. Quid nõnne ante lata quàm scripta est? quod de lege loquitur: si de s. c. Delata dixisset. Quod quidè uerbù me aduenit, ut ex eo loco pro do sua, mendù tollere, Quæ et illud natium, et hoc delectù malum sanare possèt. Ego Delatam corrogo: ut contrariù còtrario respondeat. ut illud in v. 11. l. ac

l. ac. Quæ non iam recepta, sed innata: neque delata ad me, sed in anima sensùque meo penitus affixa, atque insita est.

482 Aut egredi, aut progredi) Regredi, aut progredi, o. l. u. perspicue uerum.

482 De singulis sententijs breuiter disputo) Sic o. l. s. De singulis sententijs breuiter disputo: uelim P. C. c. placet.

Pag. 483 Satis quidem hæc scite) Satis hoc quidem scite, omnes lib. uet. placet.

483 Quid se doluisse dicat) Se, ab o. l. u. abest, et certè superuacuum.

483 Solutio supplicio parricide) Parricidie, nonnulli ueteres libri. ut fortasse corrigendum sit, Parricidij. Parricide, certè non conuenit.

483 Cariorè pop. Ro.) R. P. o. l. u. ego cæteris assentior.

Pag. 484 Qui ex eadè sustulerit liberos) Sic Lang. Sic omnes frè l. s. Qui ex ea die. Qui quidè tot librorù consensum, ac penè conspiratio hæc in opinionè me adduxit, ut putarem pro Ea die Fadia reponendù: ut Antonio ignobilitatem uxoris obijciat: ut in 111. Eum dicere aliquid de uxorù ignobilitate, cuius pater Numitoriã Fregellanã proditoris filiam habuerit uxorè, ipse ex libertini filia suscepit liberos. Et 111. Cum te omnes recordarètur libertini generum, et liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. Mulieribus autem nõ fuisse prænomina, docet Plut. archus. Appellabantur autè uel gentis nomine, ut Licinia, Cornelia: uel cognomine, ut Metella, Lepida. Hoc autè iccirco dixi, ut cù de nomine patris inter omnes constaret: ex eo nata cur appellata sit Fadia, nemo requireret. Iam suprã de E et F similitudine, earumq; literarum crebra inter se loci cõmutatione, quæ multos creauit errores, satis supèrque diximus: ut in dubium uenire non debeat, quin ita corrigendum sit:

nam

nam Ex eadem quidem aperte falsum est. Quis enim unquam, Susceperit liberos ex eadē humilitate. Deinde Cicero uideretur quadā prauaricatione concedere, quod aduersarius intendit. uel, ut uerius dicā, non sibi ipsi cōstare: quoniam enim dudum splendidī equitis Ro. filium fuisse confirmat, hunc paulō post ex homine libertino natū esse cōfiterentur.

484. Ornatum esse beneficijs Cæsaris) L. u. ee beneficijs C. Cæsarijs. pro ee, ego Eis, uel Et, ut sit, Acerbissimum est, te ornatum eis beneficijs: uel, Te & ornatum beneficijs: & talem ab eo relictum id agere. e. aut certē aliquid deseri.

484. Sed illa ornāmēta) illa oā ornāmēta, Lang & Sc.

484. Mentem, mentūmq;) Mentum, mentemq; nonnulli ueteres libri, in quibus Sc. quod summopere placet. aliter enim nihil habet falsi.

484. Fortissimum uirum sentit, & sentiet) Virum fortissimum sensit, & sentiet, o. l. u.

484. Est istud quidem nomen) Est istuc quidem, o. l. u.

484. Qui suam amentiam huic præbet) Suam amentiam puero huic præbet, o. l. u. & pulchre meo quidem iudicio.

484. Patriæ pater est) pro Pater est, Parens, nonnō u. l. in quibus Lang. quod placet: ut Antonij uerbum ponatur.

484. E' tuis facinorissimis) Facinorossimis.

484. Et ut ueneficus hac liberetur obsidione) Et ut uenefica hæc, o. l. u. & paulō post, duobus locis semper ueneficam, non ueneficum, per contemptionem scilicet: ut illud ad Att. Duce filiola Curionis. Et illud de Or. Quid tu Egilia mea, quando uenis ad me cum tua colu, & lana?

484. Neque istinc, si cupias) Neque te istinc, o. l. u.

485. Cur autē nolim) Nolint, emēdo. res perspicua.

485. Quæ tanāē) Hæc uerba Ciceronis meo quidem iudicio, nō Antonij sunt. Itaq; literis, ut ita dicam, minusculis

scribenda. sic, Quæ tandem? & ut quod sentio dicam: magis etiam placeret, Qui tandem? ut Qui Quomodo ualeret? & ad illud referretur, quod dicit, Nimirum eodem modo.

485. Potius Senatū appell.) Senatū potius, o. u. l.

485. Innocens Caius) Innocens Gallius, o. l. scri. pti. M. quidem Gallium scētam Antonij secutum, l. i. i. docet Appianus. Suetonius quoque scribit, Tiberium à M. Gallio senatore adoptatum adita hereditate, nomine tamen abstinnisse, quod Gallius aduersariū. n. Augusto partium fuerat.

485. * Coricus laterum & uocis meæ B. stia) Extra Lang. Qui pro Coricus Eoricus habet, cæteri l. s. ab impressis non discrepant. qui Testis reposuerunt, id credo pro suo iure fecerunt, non de autoritate librorum.

485. Quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à suis publice) Eodem modo l. s. ut impressi. Ego sic, Quem Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: ut Cotylam tantū modo noter: atque idem hic obijciat, quod in v. i. i. Phil. Cum ad nos Cotylam mitteret ornamentum, atque arcem amicorum suorum, hominem A Edilitium: si uerō tum fuit A Edilitius, cū iussu Antonij in conuiuio serui publici loris ceciderunt.

485. Tribunitij primum duo designati) Tribuni, sine controuersia emendandum. Quod autem sequitur, T. Hostilius: Tullius Hostilius, o. l. u. nonnulli de recentioribus, Tullius. quod placet. iam pro Inscriptis, Ascriptis Lang. Pro potuisset, Possset, omnes ueteres libri.

485. Viseius nescio quis) Qui, Lang. utrunque usitatū. Cic. in Acad. Et iste nescio qui, qui in scholis nominari solet.

485. Viseius) Inseius, l. u. recentiores nonnulli, Ipseus. Pro Isauri, l. u. Nisauri. ut fortasse corrigendum sit, Pifauri, nam Isaurum quidem nusquam gentium est.

485 C. Plancius) T. omnes l. u. recte.

485 A qua excesserat legibus) Ex qua nonnulli in
Scale liber. Vnde legibus excesserat.

485 Est etiam ibi Decius ab illis, ut opinor, maioribus
Decijs) O. l. u. Muribus, nō maioribus: & præclare: si quis
Decijs hoc erat cognomē: quod ex Livio intelligi potest. l. v. i. i. i. Creauere, inquit, Coss. T. Manliū Torquatū
Et P. Decium Murem. & l. x. Coss. noui Q. Fabius Maxi-
mus i. i. i. P. Decius Mus. hoc etiā in ueterum monumentis
marmore apparet. Librarij hoc ignorantēs Maioribus pro
Muribus reposuerunt. Idē propē cucnit in locū Frontinā
aquæ ductibus, Appia M. Valerio Max. P. Decio Muræ
Coss. anno x. post initiū sammitij belli inducta est Appia
Claudio. est enim scribendum, P. Decio Mure, non Muræ.

485 *Itaque Cæsaris munere Deciorum quidē, Sic
Lang. Itaque Cæs. munerore sit Deciorum quidē. Sc. Cæs.
numerose, sed Deciorum quidē. Gad. Cæsaris numerose sit.
nonnulli, itaque ut Cæsorum modo sic Deciorū. c. alij, itaq;
Cæsorum numero sit. c. alij Cæs. numero se scit Deciorum.
quod. quorum nullum omnino probo: Locus deprauatus.

Pag. 486 Alter Soseranus) Lang. Saserana. nonnulli
Saxerna: ut fortasse corrigēdum sit, Saserana. de quodam Sa-
serna hic idem in ep. ad Attic. de duobus fratribus Saseranij,
quorum alteri prænomen C. alteri P. fuerit, belli Africē scri-
ptor: ut fortasse ob eam causam alter Saserana, seq; in eorum
prænominibus errare dixerit.

486 Omnes tamen tantam habent) Sed omnes tamen,
o. l. u. quod placet.

486 Eiusque collegam A. Marcellum) Eiusque colle-
gam ante Marcellum, Lang. Nonnulli, M. Marcellum. Alij
utrunque, ante M. Marcellum: quos sequor: ut Ante ad Me-
do, M.

do, M. ad Scruium referatur.

Pag. 487 Reliquos præclarissimos uiros) Clarissi-
mos, o. l. u. quod probo.

487 Vt M. Arullū, ut Cæsarē etiā) Sic Lang & ceteri
ferē, ut M. Arillum, & Cæs. etiā. Ego sic, Vt Marullū, ut Cæ-
setium. c. quid mihi, uel potius Cicero sibi uelit, Suetonius
indicabit, Cū sacrificio, inquit, Latinarū Cæsare reuertente
inter immodicas, ac nouas populi acclamationes quidam ē
turba statua eius coronā laureā cādida fasciā præligatā im-
posuisset: & Trib. pleb. A. Epidius Marullus, Cæsariūsq; Fla-
uius coronæ fasciā detrahi, hominēmq; duci in uincula ius-
sissent: dolens seu parū prospere motā regni mentionē, siue,
ut ferebat, creptā sibi gloriā recusandi, Trib. grauius incre-
patos potestate priuauit. Hoc idē Dion, Plutarc. Appianus.

487 Vectigalia Iuliana Luperis ademitis) Scribit
Dion, Senatū maximos, atque amplissimos honores Cæsari
decreuissē, in eis tertiā quandam Luperorum sodalitate:
quam Iuliam, inquit, nominarunt. Ex quo interdum uenit
in mentem suspicari, Iulianis esse pro Iuliana reponēdum.
Quod tamen tot libris refragantibus affirmare non ausim.

487 Colonias deductas lege, senatus consulto) Colonias
deductas lege, S. C. omnes l. u. quod placet.

487 An contra legem comitijs Centuriatis latam san-
ximus?) L. scripti ab impressis non dissentiunt. Ego sic, Le-
ge Comitijs Centuriatis lata. Vt sit, Non sustulimus Co-
lonias, sed sanximus lege Comitijs Centuriatis lata.

Pag. 488 Ex quo iam ipsi sentiunt se unquam exitu-
ros) Sic o. l. u. ex quo ipsi iam sentiūt. se nunquam exituros.

488 iura belli adēpta) Iure, nō Iura, l. u. perspicue uerū.

488 Illud tamen aduertite) Animaduertite, libri ueteres,
sequor.

Neminem

488 Neminem Pompeianum, qui uiuat) Videtur aliquid deesse. quidam quasi pro suo iure suggesterunt. An necessitas: nam libri quidem scripti ab impressis non dissentiant.

489 Qui quasi iam legis. Libri scripti ad unum omnium impressis consentiunt. quidam pro Qui quasi, Quisquis reposerunt. Ego, Qui quæso: nam & ad sententiam conuenit, & liber ille Lang. omnibus ferè in locis, ubi Quis impressis, Quasi habet. quod hanc in opinionem me ducit ut putem illud etiam in v. libro de Fin. Nunc idem, dico iniquitas, sed ad uirtutes, & ad uitia nihil interesse: quis istud quasi nesciebat? simili ex mendo laborare. certe, Quæso, uenit: Quasi, perspicuè falsum est.

488 Omnino quidem mea sententia) Omnino mea quidem sententia, o. l. u. probo.

488 Petum & Menedemum) Petrum, o. l. u.

488 Respondebo) L. u. Respondeo.

488 Præsens tibi ipse) Præsens tibi & ipse, o. l. u. quod ualde placet.

Pag. 489 Nesciebant ueterani, ignorabant, Sc. l. u. quod placet.

489 Non illis Senatus auctoritatem, an libertatem populi Ro. sequantur?) Aut libertatem populi Ro. sequentur, nonnulli u. l. quod placet.

489 Cæsaris ulcisci mortem uolebant) Cæsaris mortem ulcisci uolebant. o. l. u. quod probo.

489 Homo turpis: siquidem imitaturus sumus) Sic Lang. & ceteri ferè, Honos turpes siquidem Cn. Pompeium imitaturus sumus. Ego sic emendam, O' nos turpes: siquidem Cn. Pompeium, c. opinionem meam Sc. liber approbavit.

489 Tanto studio, consensuque defenderint) Offensurint. o. l. u. optime.

489 Deprauati aut corrupti sunt) Deprauati, an corrupti sunt, o. l. u. quod tamen non probo.

489 Quibus persuasum sit) Est, Læg. & ceteri ferè l. u. Pag. 490 Si tamen patiuntur perire) Si tantummodo patiuntur. c. o. l. u. quod probo.

490 Quam benigne denique) Eodem modo l. s. ut impressi. Ego sic emendum arbitror, Quam benigne. Itaque usi. c. aut certè sic interpungendum, Quam benigne denique. usi. c. illud tamen, quod testatus sum, magis placet.

490 Qui iudicauerint Dolabellam hostem) Hostem Dolabellam, o. l. u.

490 Eademque inhiberet simplicia) Qui in l. suis reposerunt Adhiberet pro Inhiberet, nimis arroganter mea quidem sententia fecerunt: nam primum o. l. contra faciunt: deinde Inhibere uerbum est & usitatum, & optimum: & idem ferè ualet, quod Adhibere. Plaut. in Bacch. Hocine hic pacto potest inhiere impertum magister, si ipse primus uapulet. Liu. l. III. Animis ad imperium inhiendum imminutis. & IIII. pronuntiaueruntque ex collegij sententia, C. Valerio Cos. se damnum, aliamque coercionem aduersus intercessionem collegæ delectus causa detrectantibus militiam inhiementi auxilio futuros esse. ut igitur Imperium, Damnum, Coercionem inhiere, sic Supplicium rectè dicitur.

Pag. 491 Perfugium scelcrum essent) Effet, o. l. u.

491 Si esset iugulata, nunquam exurgeret) Resurgeret. Lang. Quod etsi non probo, iccirco tamen nolui præmittere, quod & poeta, Resurgere Troiæ regna, Resurgere amorem, & Ouidius Scintillam resurgere dixit.

491 Atque hoc bello de elegantia) Atque, o. l. u. optime.

491 Potius quam populi Ro. defectionem uocas? Lang. & ceteri ferè l. u. præclare

clarè, & perspicuè. Nonnulli, à R. P.

491 Potiusne Trebonij mortē, quàm Cæsaris, persequimur? Potius Trebonij mortem, quàm Cæs. persequimur, o. l. u. Ego autē ut quod sentio liberè dicam: non enim tibi, qui in libris reponas, præscribo: sed, quid mihi uideatur, expono: sic arbitror Ciceronē scriptū reliquisse, Trebonij mortē, an Cæsaris persequi. Vt ad singulos Antonij epistole articulos accedat, eademq; uerba repetat: ut proximis locis facta

491 Si qui non moleste tulerunt) Si, à Lang. & multis alijs l. u. abest. quod placet.

Pag. 492 Eisdem ornamentis) Isdem, o. l. u. de his Cicero in Or.

492 Ego lanista? equidem non insipiens.) Pro Equidem nonnulli scripti libri Etenim, plerique tamen, Equidem q; Et quidem, probō: nam & uenustatem, & uim maiorem habet: & ut nihil celem, etiam magis arrideret iugulari, quā iugulare: siquidem lanistæ non ipsi depugnabant, sed tunc gladiatorum magistri.

492 Nam Cæsari plurima, & maiora) Nonnulli l. plura. Quod probō: sequitur enim, Maiora.

492 Flamina cur reliquisti?) Flaminiam l. Lang. & l. ij. multi. Vt fortasse rectum sit Flaminij, non Flaminia: quidē uocabulū hoc singulari, non multitudinis est. L. u. C. Claudius Flamen Dialis, quod cetera perperā dederat, Flaminio abiit. Fabius victor apud Gellij, Vxorē si amissit, Flaminio decedit. Val. Max. Flaminio abire iussi sunt. Trogus apud Priscianum, propter mortē Flaminie, Flaminio dedit.

492 Nec meam quidem contumeliā) Quidem, à Lang. & ceteris ferè l. u. abest: & mehercule superuacuum est.

Pag. 493 Homo pius non potest) L. Lang. & nonnulli, Bonus homo non potest.

493 Quam fidem? an optimi cuiusque sedes, urbis & Italiae partitiones, sententias dandarū. c.) Hoc l. scripti disse-runt ab impressis, quod pro Sedes Cædes, pro Sententias partim Suas, partim Suis. ego scriptura omni diligenter confiderata, sic arbitror emendandum. Quam fidem? an optimi cuiusq; cædis, urbis & Italiae partitionis, suis dandarum diripiendarumq; provinciarū? Nam primū hoc, Sententias dandarum diripiendarumq; provinciarum, præterquam quod librorum V. autoritate non nititur: præterea uerba sunt inania: nec ijs est ulla subiecta sententia, quæ quidē ad mentem Ciceronis accedat. At quod ego autoribus l. antiquis repono, dicit quod ad rem pertineat: bonam sententiam habet: bene sensa Ciceronis exprimit. deinde illud, Quam fidem? an optimi cuiusque cædes, inusitatum, atque inauditū est. Quis enim sic unquam locutus est, ut diceret, Do fidem cædi alicuius? at Do fidem cædis illius, uitæ, & aliorum id genus in consuetudine Latina est. L. u. Vitæ tantum, libertatisque fidem acciperent. & alibi, Gens fallax, promissi fidem præstitit, & alio loco, Quæ & ipsa fidem induciarum ruperat.

493 Fœdere, ac fide sancitur?) Et, pro Ac, omnes l. u.

493 Quamquam affirmare de aliquo difficile est) De altero, o. l. u. ut ad Brutum. Non soleo mi Brute, quod tibi notum esse arbitror, temerè affirmare de altero. In hoc consuetudo uaria non est.

493 Nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuque Gallorum) Sic o. l. u. Nisi forte eum subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, maximo equitatu, peditatu Gallorū.

493 Ante Aduentum eius) Ante eius aduentum, o. l. u.

493 Vtiliora Reip. sint) Sunt, o. l. u. placet.

493 Nam si uicti pompeiani) Sic o. l. u. Namq; si uicti

Pompeiani tam insolentes sunt.

Pag. 494 Aut ulcisci parati sunt) Sint, o. l. u. per se
 cue uerum.

494 Poterit ne se tenere?) poterit se tenere? o. l. u.

494 Quo maior adolescens Caesar maiore deorum c.)
 Sic o. l. u. Quo maior adolescens Caesar, maioreque deorum,
 quod probo.

494 Unquam abductus est) Abductus unquam est,
 Lang. & alij nonnulli.

494 Quam Caesar adolescens) Quam primum Caesar
 adolescens, o. l. u. & paulo post, Deinde.

Pag. 495 Bellum quo ueniat) Sic Lang. Bellum quod ce-
 teri ferè, quod. Ut fortasse corrigendum sit, Bellum quidem
 ueniat. Ut oratio Ciceronis sit, non Antonij: idemque dicat,
 quod in V. phil. eo loco, Ad hunc utrum legatos, an legionis
 ire oportebat? Insequens membrum considera: si emendatio-
 nem meam tibi non probabit, at illud certè aperiet, hic non
 Antonium, sed Ciceronem loqui.

495 Cui igni, ferròque minitatur) Cui ignis, ferrum-
 que. c. Sc. l. ego, Igrem, ferrumque, ut illud, Atque huic uerbi
 ferrum flammamque minitantem. Hac de re aliàs.

495 Que postulant, cognoscã) postulèt, o. l. u. placet.

495 Cum locum tibi relictum non modo ad pacem
 pro Relictum, quidam Reliquum in suis l. reposuerunt.
 Quod ualde placet: etsi o. l. s. contrà faciant.

495 M. Lepidus uir ornatisimus, omnibus & for-
 tunæ, & uirtutis bonis) O. l. u. omnibus & uirtutis & for-
 tunæ bonis. Multò concinnius.

495 Prius undas flammamque) Sic o. l. u. prius undas
 flammam ut ait. E recentioribus nonnulli, prius undis flam-
 ma quod fortasse rectum est.

Moueri

495 Moueri sedibus huic urbi. c.) Moueri sedibus suis
 huic. c. nonnulli u. l. quod placet,

PHILIPPICA XIII.

Pag. 496 Sceleratorum hostium) Sceleratissimorum, o. l. u.
 Apud Non. Marcellum hoc membrum ita scriptum est, Scel-
 ratissimorum hostium exercitum fusum, casumque cognoui.

496 Et ex ea uictoria) Et, nullis in libris u. reperitur:
 ut ita fortasse corrigendum sit, & eam uictoriam, quæ parta
 est, consecutum.

496 Si cognouissim) Si, delendum.

496 Ante uero quam ea res, quam audidissime ciuitas
 expectat, allata sit) Ante uero ante quam sit ea res, quam
 audidissime ciuitatis expectat, allata, o. l. u.

496 Lætitiæ risus satis est) Nonnulli s. l. vsus. quod
 probo.

496 Ab eorum aris) Ab eorum aris, o. l. u.

Pag. 497 Cum uideant illum gloriosissimum) Glorio-
 sissimum illum, o. l. u.

497 Hunc tantum ei fructum) Tantum, à l. u. abest.

497 Ad saga iuisse) Iссе, o. l. u.

497 Consules sortiti) Sic Lang. Cons, sortitu. Sc. &
 cum eo plerique, Cos. sortitu. in hoc omnes, loquor de ueteri-
 bus, consentiunt, quod Sortitu, non Sortiti probant. Ego ta-
 men recentiores, qui omnes ferè cum impressis faciunt, sequor:
 etsi me non præterit, Sortitu sortitione ualere, atque eo uerbo
 M. Tullium semel usum esse, ac posse hunc locum sic explica-
 ri, A. Hircius consul ad bellum profectus est sortitu.

497 Caesar cum exercitu comparato à primis pestibus)
 Cum exercitu per se comparato eum primis, Lang. cæteri
 hoc discrepant, quod pro Eum, Cum habent: quorum neu-
 trum probo, sed arbitror emendandum, Tum: ut ad poste-

referatur. ut illud in l. v l. ad Att. Sed & tum presens, & postea creberrime non dedisti rogare. c. Sic igitur scribendum est. Cum exercitu per se comparato, tum primis.

497 Nisi ut D. Brutum liberaret) D. Brutus liberatur, omnes l. u.

497 Aut inibi esse: aut iā esse cōfectū. Et speic.) v. l. partim Mihi, partim Vbi, plerique inibi, ut improbi: quos probamus. Inibi ax: ē: eff. dicebatur id, quod nondū quidem perfectum, sed ita parum abrat a perfectione, ut iam iamq; perficiendum esset: & ut loquitur M. Tullius, quod non cōfectum, sed affictum erat. Afranius, postquam se uidit inibi esse, gnatum paruulam sororibus commendat. vacuius, cōfecto inibi est: iam iam ponitur frugum. Cecilius, Libertus esse non sum: uerum inibi est. Hec à Non. Marcello mutuati sumus. Multus autem iccirco fui, quod in libris quidam pro inibi Inc.eptum repofuerūt: in quo non solum à veterum scriptura discedunt, sed ne mentem quidem Ciceronis assequuntur. Sic igitur totū ex antiquorum librorum auctoritate corrigendum est, Aut inibi esse, aut iam cōfectum: set speic.

497 Quid de hac resentiatis) Quid hac de resentiatis, o. l. u. quod multo concinnius est.

Pag. 498 Quae sunt à consule) A Coss. id est, Consiliabus, sine dubio emendandum. Locus ille declarat, ex libro C. parvæ, A. Hirtij Coss. Caesaris propr. de honore dis immortalibus habendo sententias diximus.

498 Duorum Coss. tertio Caesaris praesidio) Caesaris praesidio, o. l. u. Ego hoc amplius, quod pro Duorum, Duobus repono: quod ita perspicue meo quidem iudicio restitutum est, ut approbatione non indigeat.

498 Tremere uultis, & dubitare utrum. c.) Sic o. l. Tremere uultis dubitatis. Nonnulli de recentioribus, Dubitatis

bitantes: & hoc quidem uerum est.

498 Non iniusta euelli, internecti nota) Sic Lang. & ceteri ferè, Nō iniusta euelli inter nec uno te. Ego nihil, aut parum de meo addens, de libris unam modo literam demens, distincta autem, & quasi discrepta coniungēs, & suo quaq; loco componens, mihi uideor in pristinam quasi formā hunc locum restituisse: sic enim corrigo, Nō iniusta belli internecti nota: Bellū autem internecinum ualet pestiferum, capitale, exitiosum: cum s. non de imperio, ac dignitate, sed de fortunis & capite dimicatur: neq; uter imperet, sed uter sit decernitur. Liuius l. i x. Deletaq; Ausonum gens uix certo defensionis crimine, perinde ac si internecino bello certasset. et l. x x i. Non internecinum sibi esse cum Romanis bellum: de dignitate, atq; imperio certare. Plin. Habet deinde internecinum bellū cum Ichnemone. Internecinū, inquit Sex. Pompeius testamentū est, propter quod dominus eius necatus est.

498 Quod nulla barbaries possit ignoscere) Sic o. l. u. Quod nulla barbaries possit agnoscere. Quod mihi ita mirabiliter arridet, ut in eo M. Tullii uidear agnoscere. Idem autem Agnoscere hoc loco significat, quod loco illo pro Milone, Cui tota Italia facti illius gloriā libere agnosceret. Pro Plācio, Sequēstrem ne Plancium respuerēt aures, agnosceret nemo: & pro Celio, Iacis adulteria, quae nemo non modo nomine, sed ne suspicione quidem possit agnoscerre. Dicit idem mutatis uerbis pro Cluētio, Quod unquam Habitus in se admittit, ut hoc tantum ab eo facinus non abhorreere uideatur: Barbari igitur Dolabellae facinus, ut abhorrēs à natura sua, non agnoscerent: ex quo intelligi potest, quam ferum, quamq; immanē fuerit, quod homines etiā ad crudelitatem nati respuerēt.

498 Id duorum consilio factum) Id suo consilio, o. l. u. quod probo: quod M. Antonius in sua epistola dixit, cōsē

nobis parcere idē sentientibus: id M. Tullius ita interpretatus fuerat, Ita Antonio cōuenisse cū Dolabella, ut ille Trebatium, & si possit, etiam Bruiū, Cassium disructatos necaret. Propterea nunc dicit, Suo consilio factum esse testatur.

498 Nisi eum hinc ipse iupiter ab his mœnibus repulisset) Nisi eum hunc ipse iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset, o. l. u. Ego hoc amplius, quod pro Hinc repono: ut paulo infra, Hostesque nefarios huic Ioui Mœnimo. Habebatur enim Senatus, ut opinor, in Capitolio.

499 Crudelissime interfecit) Crudelissimis exemplis interemit, o. l. u. Hoc autem uerbo scriptores grauius, atque acerbissima supplicia dixisse, notissimum est: cur ita, docet Gellius.

498 Præliū illud, & portētum) O. l. u. Præliū, scilicet quod in pugnis gladiatoris ad uerū certamē prolusit, est: in crudelitate, ac sceleribus hoc Lucius ad M. Antonium fecit. Est tamen uerbū insolitū, nec ab ullo scriptore, quod illi usurpatū: nec bene cū insequenti coheret. Quid, si propudii corrigamus? aptius omnino cōueniret, & usitatū est. Propudii, inquit Sex. Pōpeius, dicebāt, cū maledicto nudare turpitudine uolebāt: quasi porro pudēdū. Quidā propudii pudici, à quo pudor & pudicitia procul sint. Plautus in Curia Quid ais propudii? tun' etiā cum nocturnis oculis oculum uocas? et in Bacch. Recede hinc dicitē, en ut pulat propudii. & in Pœn. Tun' audes etiā seruos spernere propudii?

498 Vel, si etiā dij oderint, quos oportet: omnium deorum. In Lang. Sc. ceteris ferē l. u. hęc extrema uerba nō reperiuntur. Nonnulli sic, Vel deorum, si etiā dij oderint, quos oportet, quod minime displicet. Recēiores cum impressis cōsentiant.

498 Ea; formidat dicere) Ea; dicere formidat, o. l. u. Pag. 499 Quas enim turpitudines Antonij libenter dedecore subierunt) Cum dedecore, ab o. l. u. abest, & mœnibus

cule superuacaneum est: quis enim turpitudines sine dedecore subiret? sic in IIII. Acc. Qui nulla conditione istam turpitudinem subissent.

499 Quorum scelere crudelitate constat Carthaginensium uictā esse) Sic o. l. u. Quorum scelere crudelitate Carthaginensium uictā esse fateatur. Oratio multo numerosior.

499 Non est hostis putandus) Hostis Antonius putandus, libri ueteres.

499 Ad Expiādas egestates) Ad explendas, quidā repositur: ut illud de prouinc. Cōs. Ad explēdas suas cupiditates.

499 A domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt) Dij malefaciant isti imperitorū generi, qui sub omnibus rebus glossēmata subscribūt: quæ causa libros mœdis referfit: sed quædā tamē ita perspicua, ut fugere neminē possint, nisi cum qui planē cæcus ignorātia sit, aut certē omnibus in rebus cōiucat. Vt illud in Catil. oratione IIII. Vt sui oblitus, alij memoretur. & illud pro Rosc. Amerino, Infusus in culeum: supplicii parricidarū. Et apud Varronem lib. v. i. Non solū quod dicitur, malū consiliū consultori esse pessimum: sed etiā bonum consiliū, qui consulit, & qui consultitur, bonum habendū. Quædam uerō ita figurā ueri fallaciter imitantur, ut difficile sit internoscere: cuiusmodi illud pro Milone, Quid, quod caput audaciæ est? nā Audaciæ meo quidem iudicio subditiciū est: oculis tamē non intēis, neque acriter intuenti uerū esse uidebitur. Quorsum, hæc oratiō iniquis. ego uerba hæc, id est, intra mœnia hostes sunt, cū si omnes libri cātra faciunt, nō dubito tamē quin glossēma sit, atque ex eo genere quidē, quod nemini nisi planē tibi obijcere possit errorem: etenim quid erat, quod se ipsum perinde M. Tullius interpretaretur, quasi quicquam domum, aut in solitum extulisset: nōnne Domesticas insidias domesticum bellum

cerunt Eius, & cum illo copularunt. quod si cui magis
ferit, Aliquem ne imp̄ crimen inuidia queretur: illud
tur, licebit. non pugnabo: habebit enim eandem sententiam
& in libri ueteris auctoritate delitescet.

300 In Rep. fieri possit (Possit, o. l. u. quod probo.

300 Extiterim repente Catilina?) Extiterim, quibus
reposerunt. quod probo.

Pag. 301 Quauquam opinor nec fuisse tam sceleratum
qui hoc fingeret: nec tam furiosum, qui crederet) Sic
Lang. Quauquam nec fuisse tam sceleratum, qui hoc
fingeret: tam furiosum, qui crederet. Scal. Quauquam ne
fuisse tam cetera eodem modo, ut Lang. ego una modo litera
tracta, Quenquamne fuisse & que sequitur, similiter
modo de meliori nota scriptores locuti sunt. Terent.
Adelph. Vah quenquamne hominem in animo instigare
aut parare quod sit carius, quam ipse sibi? & in Phor.
Tantane aff. Au homine quenquam esse audacia? Et Plac.
in Trin. Nostramne nutricem h. re, que nos educat, ab
nare a nobis? Et M. Tul. pro Rosc. Com. Proh diu immo
tales, esse ne quenquam tanta audacia predicum?

301 Viribus potius suis, quam Reip. inf. licem) Lat.
discrepant ab impressis. quida pro Viribus, Vitis respo
runt. quorum ita neutrum probo, ut illud tamen, quam hoc
tis partibus malim defendere. Etenim si quis a me horum
borum sententiam requirat, & causam, cur ita dictum sit
cerone, querat: nihil ei omnino mihi uideat posse respon
re: at in illud alterum fortasse aliquid, si non uerum, at
quod animos aliqua probabilitate percipiat, aff. re pot
Dicam enim id M. Tullium significare uoluisse quod in
do lib. de Nat. deo. declarat, Quid uero, inquit, Casare
tamus, si diuina esset fore, ut in eo scutu que maiore ex

te ipse cooptasset, in curia Pompeiana ante ipsius Pompeij
simulacrum tot centurionibus suis inspectantibus, a nobilif
simis ciuibus, partim etiam a se omnibus rebus ornatis tru
cidatus ita taceret, ut ad eius corpus non modo amicorum. sed
neseruorum quidem quisquam accederet: quo cruciatu animi
uitam acturum fuisse: Illam igitur curiam Pompeianam inter
pretarer, quam, quod in ea Casar interfectus esset, infelicem
appellatam esse: contenderem. nam Viribus suis, Casari expo
nerem, cuius etiam mortui nomen ualere apud plurimos, ma
ximamque uires illi cause daret. sed ut dixi, non summopere
placet. nam ut quod ego supra explicauit, id sentiat Cicero, il
lud tamen Viribus scilicet suis & nimis durum, & ualde pro
ductum mihi uidetur. quonia tamen haec scriptura uetustatis
quasi radicibus inmittitur, ex libris euellenda non est. sed tan
tisper ei standum censeo, dum uerum ex tenebris erimus.

301 Qui hostia, qui urbis portas) Ostia, Scal. l. Urbis
partes, alius non minoris uetustatis. ut in Cat. Descripsisti
urbis partes ad incendia. Sallustius Loca appellat. eandem
rem memoriae tradens: x i i. simul opportuna loca urbis
incenderent: quo tu multo facilius aditus ad Cos caeterosque,
quibus insidiae parabantur, fieret. Ego tamen, si Ostia men
dosum non est, Portas magis probo.

301 Quod ut inuidia mea fieret) Ve cum inuidia, c. o. l.
u. ut pro Quintio, Omnia iudicia difficillima cum summa
sua inuidia, maximoque periculo P. Quintii fieri mallet.

301 Tum impetus conductorum hominum) Tum in me
impetus, o. l. u.

301 Vestrum omnium consecuta) Omnium uestrum, o. l. u.

301 Que res patefecit) Liber unus, atq; alter: in queis
Lang. Patefecit. quod probo. est omnino poeticum uerbum: sed
tamen habet, inquit M. Tullius, in oratione poeticum aliquod
uerbam

uerbum dignitatem. Virgil. - Danaumque patefcūt Inſiſſe.
Vtitur tamen Lilius. nam Patefcit quidē perſpicuē falſe

501 Quod ſuo tempore totiuſque huius ſceleris, ſuo tempore totius huius ſceleris, c. o. u. rectē.

501 Teſtis, conſcius, & adiutor, Teſtis, conſcius, adiutor, o. l. u. quod placet.

501 Non tam ut pro me dixerim) Dicere, rectius mea quidem ſententia.

501 Id quod ego ſemper feciſſem) Id quod ſemper feciſſem, o. l. u.

Pag. 502 Dicere ſolebat Cratſus) Dicere Cratſus ſolebat, o. l. u.

502 Bonis forſitan poſſum, & liberiter) Pro Poſſo poſſim nonnulli u. l. in queis Sc.

502 Ut nō perinde homines quoq;) Quiq; unus, alio liber: in queis Lang. ceteri ab impreſſis non differunt deeſſe aliquid puto, Deque ſuggerēdum: ut ſit, De quoque quiſque mereretur, iudicaret: quem admodum paulo infra de unoquoq; ut quenque meritum arbitrantur, exiſtime.

502 Antē diem XIII. Cal. Ian.) XIII. emendandum eſt. de hac re alio loco diximus.

502 Me ex Cal. Ian. ad hanc oram uigilaſſe Reip.) Me uigilaſſe, quinque libri ueteres, in queis Lang. quod u. placet. ſic enim dicitur, Inuigilare Reip. ut Indormire caſe, Indormire tempori. Virg. Nanque alie uictu inuigilant. Et alibi, Inuigilant pueri uenatu.

502 Me iſque cohortationib.) Que, à l. u. abeſt. qd. placet.

Pag. 503 Idem Ventidiū) Pleriq; l. u. in queis Lang. R. Ventidiū. ut ita fortaſſe corrigendū ſit, Idē P. Ventidiū hoc ei certē prænomen fuit: ut ex Dione licet intelligere.

503 Num ego ſemper hoſtem?) Non pro Num plerique Lu. & rectē: ſiquidem per Num interrogas que negari: per Non, que dici uis: huic Etiam, Non illi reſpondet.

503 In has ſententias) Has in ſentētiis, o. l. u. quod conuenientius eſt.

503 Bellum Octauij) Octavianum, o. l. u. ut libro II. de Nat. deor. Que nuper bello Octauiano magiarum fuerunt calamitatum prænuncia.

503 Ad te ipſum P. Seruiliū) P. Seruili num, corrigendum eſt. perſpicuē rectum.

Pag. 504 Publice deneganda eſt) Non modo omnes antiqui libri, ſed etiam ratio nobis autor eſt, ut Publice deleamus: etenim quis Senatus priuatim denegat?

504 Aut ſupplicatione decreta) Decernenda, o. l. ſerē l. u. in quibus Sc. quod ualde probo.

504 Quod ergo illi re, ego) Quod ergo ille re, id ego, Lang. & ceteri. quod ualde placet. deſcribit autē Seruiliū, qui ante ipſum ſententiā rogatus eſt.

504 Hoc ipſo nomine. qui etiam diuicti ſunt) Sic o. libri ueteres, Hoc ipſo nomine & eos qui iam deuicti ſunt. perſpicuē uerum.

504 Cum uictores appello Imperatores) Suſpicor eſſe gloſſema: eſt enim inane, atque ſuperuacancum.

504 Et ſi habet honoris nomen ampliſſimi) Honoris ampliſſimi nomen, Lang. & alij multi. quod placet.

504 Qui primus Antonij immanem & foedam crudelitatem nō ſolum. c.) Qui primus immanem & foedam crudelitatem, Antonij non ſolum, Lang. & ceteri ſerē.

504 Dignus Imperator legione Martia) Aut aliquid mea quidem ſententia huic membro deeſt aut proximo inferiori ſuperat: aut enim ſic emendandum eſt, Dignus imperator

tor legione, digna legio imperatore: aut, quod rectius iudico atque uenustius, Dignus Imperator legione Martia, digna legio imperatore Pansa: sic enim uocabulum uocabulo, nomini nomen responderet.

304 Cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa petuisset) Pansa, à duobus, tribusue libris u. abest: in quibus Lang. quod placet.

Pag. 305 Docuit hoc praelio militibus, his) Illo praelio militibus ijs, o. l. u.

305 Quam uilius pulchriorem speciem Imperator accepimus?) Quia nullius, omnes. l. u. ego, Qua nullius sit, Qua specie nullam imperatoris speciem pulchriorem accepimus. res perspicua.

305 Eo maiora beneficia Caesaris) C. Caesaris, o. l. u.

305 Cui cum imperium dabamus: eodem tempore spem Sic Lang. & alij multi, Cui cum imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deserebamus.

305 Quod cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis suis comprobauit) Sic interpungendum arbitror. Quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis suis comprobauit: ut sit, Quod nomine rebus gestis suis comprobauit, secutus decreti nostri auctoritatem: siquidem res perclarissimas dignasque Imperatore gessit. Sic ferè locutus est in v. l. accus. Nimirum ut hic nomen suum comprobauit: sic ille cognomen. Nonnulli u. l. Cōsecutus, nō Secutus, quod nō probat.

305 Ita trium Imperatorum Populi Ro.) Duo haec extrema uerba à l. u. absunt. quod placet.

305 Ipse consequi potero) Iisdem libris autoribus, sup. delendum est.

Pag. 306 Quauquam ea, quae nos promissimus) Omnia libri uet. Quauquam nos ea, quae promissimus.

306 Studiose quanquam multa) Eodem modo l. s. Quiddam pro Quauquam multa, Cumulata, reposuerunt. quod si non uerum, probabilius certè est.

306 Cum difficillimo Reip.) L. u. partim sic, Quauquam id difficillimo: partim, Quauquam cum. ut fortasse corrigendum sit, Quam quidem cum. c.

306 Flagitari uideamur) Videmur, o. l. u.

306 In fuga sceda mors) Mors est, o. l. u.

Pag. 307 Breuis autem nobis uita data est) Sic IIII. libri ueteres, in quibus Lang. Breuis à natura uita uobis data est. quod tamen rejicio. rejicio autem ob eam causam, quod insequens membrum, quod paria paribus respondere debent, mancum quodam modo atque imperfectum uidebitur. nam Memoria ad Vitam, Sempiterna ad Breuem, Redditæ ad Data: A natura, suo tanquam pari carebit: sic enim esset integrum, At à Senatu memoria bene reddita uitæ sempiterna. uel quid eiusmodi.

307 Ad summam laudem, gloriamque) Sic, o. ferè l. u. Ad laudem gloriamque summam.

307 Obluione eorum qui sunt) Qui nunc sunt, o. l. u. utrunque omnino probabile, & huic scriptori usitatum. post Red. ad Sen. Cn. Pompeius uir omnium, qui sunt, fuerunt, erunt, uirtute princeps. & pro Lege Man. Non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam uirtute superari. Sed ex duobus probabilibus id semper uerum iudicandum, quod libri u. comprobarint.

307 Nesciticia posterorum inspulta esse poterit) Liber Gad. (Nam ceteri ab impressis non dissentiant) Sepulta. quid sibi uelit, perspicuum est: & cum eo loquendi consuetudo facit: quæ solet eas res sepultas appellare, quarum diuina commemoratio est, memoriæque delicta. Ego tamen ut

m hinc

hinc non sentiam, neque Ciceronem more vulgari locorum existimem, faciunt verba consequentia, Cum uobis immortale monumentum suis penè manibus S. P. Q. R. extraxerit. Arbitror enim uirtutem Non insepultam propemodum pro immortali dixisse propter elogia monumentorum, & literas que in sepulcris inscribi solent ad declarandas uirtutes, ac facta sepulcrorum. Ab eadem causa dixit Horatius, in casu cui super Carthaginem uirtus sepulcrum condidit, enim monumenta sepulcrorum dum in mentem, tenetur conuiuia memoria qui ibi siti sunt: sic dum Carthago exaltat Scipionis uirtus, ac uictoria celebrabitur. Virtus igitur uelut non insepulta erit: immortalitati commendabitur, quòd sepulcrum, monumentumque habebit: cuius inscriptam ipsam gentibus omnibus, atque omnium seculorum posteritati notam faciet.

507 Adhiberi publicè possit oratio) Publicè adhibere omnes l. ueteres.

Pag. 508 Id genus, quòd est pulcherrimum) Quòd est pulcherrimum. o. l. u. quòd probò.

508 Quamobrem quàm maximum) Maximum quòdem, nonnulli u. l. quòd placet.

508 Virtutem suorum, & etatem) Pro Actatem Pietatem, omnes libri uet. quòd scilicet pro patria uitam profuderint. perspicuè rectam.

508 Fratribus tribuenda censeo) Fratribus eadem tribuenda, o. l. u. placet.

508 Exercitumque hostium fecerit) Exercitumque cuius, l. Sc. ceteros sequor.

508 Occisione occiderit) Eodem modo o. l. s. Occisione occiderit probat consuetudo: quæ ita loqui solet, cum interitum signficare uult.

508 C. Cæsar imperator) Nonnulli s. l. Cæsar Propr. Imperator: quòd minimè displicet. in S. C. enim omnia honorum nomina ferè ascribebantur.

508 Vt ob eas res) Vti, nonnulli ueteres libri, in quibus Lang. quòd placet: nam redolet antiquitatem, quæ maximè in S. C. retinebatur.

Pag. 509 Ad omnia puluinaria constituant) Constituat, o. l. u.

509 Complures cæderent: caperent nonnullos) Vt plurimos cæderent. c.

509 Cùmque sine ulla necessitate) Sine ulla retractatione omnes l. u. ut Liuius l. v. l. Iuniores ad edictum sine retractatione conuenerunt. Vtitur etiam Cicero in Tuscul. l. v. & xii. l. ep. ad Att.

509 His qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisque Populi Ro. pro urbe, templisque) Hæc omnia demptis conjunctionibus dicuntur in l. u. nonnulli in quibus Sc. pro His, l. s. quòd placet.

509 Monumentum quàm amplissimè locandum faciendumque, urbem ad eam rem pecuniam dare contribuere. c.) Sic l. u. Locandum, faciendumque; urbem ad eam rem. c. in quibus Ciceronem non agnosco: nam primum nisi me fallit memoria, hoc Locandum, faciendum iubeo, non dicitur: sed Locare, facere iubeo. Verum fac, ita non esse, ut Locandum, faciendum dixerit, huic subiunxerit, Dare, attribucere, soluere iubeant, ut tam diuersas res. s. uno uerbo comprehendat, adduci ad credendum nullo modo possum. deinde si quis iusurandum in hæc uerba adijciat: si mihi uideatur, Urbem soluere iubeant, à Cicerone scriptum: non uideri profecto iurum: ita mihi non solum ab huius elegantia, sed etiam consuetudine Latini sermonis uidetur abhorrere. sic autem scriptum

reliquisse M. Tullium puto, Monumentum, quam amplissimum locandum, faciendum curent: ad eam rem. c. Hunc autem errorem creauit, opinor, illud quod sæpe iam demonstrauit, quòd in l. u. h. e. literæ C. & Q. locum inter se sæpe committent, quæ causa libros referat erroribus. ut apud hunc ipsam in l. l. de Nat. deorum, Nectum me celas, ut Pythagoras scilicet ab alienos: nec consulto dicis occulte, tanquam Heraclem sed quod inter nos liqueat, ne tu quidè intelligis. ubi Liqueat pro Liceat: ut in ep. ad Att. Ex quo quidem ego, quod inter nos liceat dicere, millesimam partem uix intelligo. uel, ut si melius proferam, Plaut. in Pœn. V in' bona dicam fide, quæ hic inter nos liceat. Intentis oculis contemplare sententiam, ut nos asseueramus, ita esse perspicies. sed ut ad rem: hoc ego sentio. si quis tamen illud magis probabit, Locandum sciendumque curent, cum eo non pugnabo.

509 Pecuniam dare, contribuere) Attribuere, o. l. u. illud in l. x. Tantam pecuniam redemptori soluendam, contribuendamque curent. perspicue uerum: ut illud alterum aperte falsum: siquidem Pecuniam contribuere non dicitur. hoc autem uerbum proprie in ijs ponitur, qui aliquem liberum populum sub alterius ditionem subiungunt. Liuius, Conditum ijs contributuros in antiquum gentis concilium. & ubi, Phocenses Locenses contribuuerunt Aetolis. ijs autem populi contributi dicebantur. Caf. Oscenses, & Calaguritanæ qui erant tum Oscensibus contributi.

509 Eaque fratribus tribuantur) Lang & ceteri fratres. Iisque fratribus tribuantur. Nonnulli tantummodo Tribuantur. ego emendandum arbitror, Iisque tribuantur. c. Fratres enim puto esse glossema alicuius imperitii.

509 Si illi uicissent) Vixissent, s. c. aperte uerum.

F I N I S.

M. T V L. C I C E -
R O N I S D E F E N S I O N E S
C O N T R A C A E L I I C A L -
C A G N I N I D I S Q U I S I -
T I O N E S I N O F F I -
C I A C I C E -
R O N I S.

*

Per Iacobum Grifolum Luciniacensem, ad illustrissimum Aloysium Cornelium, magnum Commendatarium Cypri.

MAGNA fuit Illustrissime Commentatarie Cælij Calcagini existimatio, magna uiget ob miram in omni disciplina eruditionem eius nominis auctoritas. Quare cum eius Disquisitiones in officia Ciceronis in manus meas peruenissent, admiratus eas legi quam diligentissime. Cum enim ad hanc ætatem præclarissimum illud opus aut omnes sint admirati, aut frustra quidam ex eo nescio quæ reprehendere conati: existimabam in eo nihil omnino esse, quod non accuratissime scriptum uideretur. Verum tanti uiri nomen, fateor, me commouit, ac statim in eam mentem impulit, ut putarem, quæ uitia ab alijs deprehensa non fuissent, huius acerrimū ingenium fugere nequaquam potuisse. Quamobrem Disquisitiones eius legi, ut dixi, quam diligentissime: ut si quo in errore uersarer, eum mihi

Cælii eriperet. Verum cum nihil mihi uideretur occurrissimum in quo M. Tullius conuinceretur, existimaui, ut ex me tu plus audisti, doctissimum illum uirum, ut ratio disquisitionis postulat contra M. Tullium disputasse, ut eo nomine doctissimum ingenia excitaret, qui causam eius suscipientes, quæ uidebantur ambigua, ea disputando; accrent perspicua, quantum mecum agere cœpisti, ut, quoniam ita uoluisse Cælium existimarem, ingenium grauißimi scriptoris, & de genere humano tam bene meriti factum, tectum ab omni calumnia conferuarem. Ego uerò qui nullum officium æquè mihi meritorium esse duco, quàm obsequi uoluntati tuæ, imperij tantum, quam imbecillitatis meæ ratione habita, ac diu operam quam potui diligentissimam, nequid inesse uitij in illis libris uideretur, quorum præceptis adeo uitam tuam conformasti, ut quicquid de eis detrahatur de moribus planè tuis detraheatur. Sed iam cum Cælio agendum est.

DISQVIVISIONES

ALIQVOT IN LIBROS

OFFICIORVM M. T. CICRONIS,
Cælio Calcagnino auctore.

DISQVIVISIO PRIMA.

Rimo mihi titulus non planè satisfaciens DE OFFICIIS. nam plenius atque uberius De officio existimassem, sicut & Panætius inscripsit *Ἐὶ τὸ καθήκον*. Nec me fallit, Cicronem libro decimosexto epistolarum ad Atticum ex professo hanc inscriptionem

magis

magis probasse, ceu pleniorum. Sed sua sententiæ nullam rationem affert. quare nulla eum alia causa motum ad titulum immutandum arbitror, quàm ut à Panætio euariaret, cui palam reclamaret: quo iure quæue iniuria se illi offerat occasio.

Quare quum in uniuersum de eo quod ad hominem pertinet, quòdque agi deceat in omni uitæ genere, his libris pertractet Cicero: non autem ad aliquorum personarum officia & functiones se obstringat: multò plenius est, multòque latius propositum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. Sicut de situ terræ, quàm terrarum, libentius Geographicos meos inscripserim, sic de imperatoris officio rectius liber inscribatur, quàm imperatorum, in quo in uniuersum præscribatur, quid imperator agere debeat, & quæ ratione imperatoriam potestatem administret. Contra, uitas imperatorum, & de imperatoribus commentarios nuncupauerim, quibus non omnium, sed aliquorum gestis comprehendam. Sunt enim nonnulla uerba, quæ in numero unitatis uberiorius quid significent, quàm in numero multitudinis. Ad hoc exemplum titulum quoque DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM immutauit, quem Zeno *Ἐὶ τέλος*, mea quidem sententiâ multò commodius inscripserat ipso etiam Cicrone, assertore qui in tertio de Finibus inquit: Quum enim hoc sit extremum, sentis enim credo, me iam diu quod *τέλος* Græci dicunt, id dicere tum extremum, tum ultimum, tum summum: licet enim finem pro extremo aut ultimo dicere. Quum ergo hoc sit extremum, congruenter naturæ conuenienterque uiuere, necessario sequitur, omnes sapientes semper feliciter, absolutè, fortunatè uiuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.

m 4

IA C

IACOBVS GRIFOLVS

ad primam Cælij Calcagnini

Disquisitionem.

CAelio titulus de officio, quàm de officijs plenior videtur. itaque cum M. Tull. scribat ad Atticum plenus rem sibi uideri inscriptionem suam, nec rationem tamen illam afferat, existimat Cælius cum ambitione quadam, potius liuore, inscriptionem Panætij hoc est de communi officio immutasse. quare id cum Panætio putat ut à Panætio euariaret, cui palam cum reclamare quo iure, quâue iniuria se illi offerat occasio. nunc obsecro te, ut æquo mihi animo concedas eam libertatem agendi cum Cælio, quam ille contra M. Tull. sibi sumptis cum præsertim necessarium plerunque sit, defensionem a accusationis rationem accommodare. quanquam perficiat ut multò magis Cælius modestiæ suæ, quàm ego meæ, oblitus esse uideatur. quem statim in Ciceronem uelut impium aliquem, atque adeo malignum inuasisse uides. itaque rationem nullam afferat, cur inscriptionem Panætij immutasset, inuidia motum illum existimat. itane uerò rationem afferre Cicero non potuit, cur ita sentiret? nec humiliter eius sententiam Cælius interpretari potuisset? aut saltem diligentius inuestigare quæ uir doctissimus ratione ductus? Quanto modestius, quantoq; grauius Ioannes Baptista Egnatius uir in omni disciplina clarus ipsius Ciceronis autoritati de hac inscriptione aquietendū esse statuit. Cuius quidem iudicium cum in cæteris omnibus, tum in his libris quos ille in primis admiratur, ego secutus spero me consecutum, ut omnes fateantur rectum Ciceronis iudicium fuisse, prius uiderimus, quibus argumētis Cælius confirmet Officiū latius propositum Ciceronis, quàm Officia completi. *in quod*

inquit uniuersum de eo, quod ad hominem pertinet, quòdque agi decet in omni uitæ genere his libris pertractet Cicero, non autem ad aliquarum personarum officia, & functiones obliget, multò plenius est, multòque latius propositum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. hæc sunt uerba Cælij, quæ primum nõ satis inter se uidentur cõsentire. aliud est enim quod ad hominem uniuersè pertinet, aliud quid agi decet in omni uitæ genere: illud enim ad speciem ipsam pertinet, quæ omnes homines complectitur, & facit ut omnes unum sint. atque idè est uniuersale, & omnibus commune. hoc autem ad diuersa genera, & diuersæ fortunæ, & sortis homines referendū est: ut ad priuatos, ad magistratus, ad imperatores, ad senatores, & ad alios, quorū omnium diuersa est uitæ ratio, & diuersa sint officia, necesse est. de quibus in his libris M. Tullius tractauit. quod si tantū quæ ad omnes homines, ut ille scribit, ad uniuersum genus hominum pertinent, tractare uoluisset, rectius omnino de officio, quàm de officijs inscripisset libros suos. cum autem quæ ciues, quæ peregrini, quæq; diuersorum sint officia, uelit scribere, non uideo cum sint tam dissimilia, & ad homines spectent adeo dissimiles, quo modo plenior sit inscriptio de officio, quàm de officijs: nam quod ad aliquarum personarum officia se nõ obstringat, fateor, non enim de Catonis officio, aut Cælij scribere constituit, uerum senatoris, & hominum uariarum conditionum, quarum nõ idem possunt esse gradus officiorum: quæ cum tam multa sint, & tam uaria, ut quod uni generi conueniat, ab altero prorsus abhorreat, uno tamè tractatu uolens omnia complecti, de officijs maluit suum opus inscribere, quàm de officio. & hæc est ea ratio, ni fallor, quam Attico scribere tanquam notissimam omisit: non, ut Cælius existimat, ut cum Panætio bellum gereret, quem qui-

dem tantum abest, ut oppugnet, ut etiam sepe defendat, et laudet, ut in tertio offi. ubi sic ait. Ac primum Panætius in hoc loco defendendus est, quod non utilia cum honestis persequere dixit aliquando posse (neque enim ei fas erat sed ea, quæ uiderentur utilia, et quæ sequuntur. rursus in eodem inquit, qui autem omnia metiuntur emolumentis, et commodis, neque uolunt ea preponderari honestate, hi solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare. boni uiri non solent. itaque existimo Panætium, cum dixerit homines solere, in hac comparatione dubitare, hoc ipsum sensisse, quod dixerit solere modo, non etiam oportere defendi igitur cum Cicero, cum defendi patet, nec ullum omnino laudandi tempus. quare in secundo: iudicis, ait, est semper in causis uerum sequi, patroni nonnunquam uerissime, etiam si minus sit uerum, defendere. quod scribere, presertim cum de philosophia scriberem, non audeam, nisi idem placeret Panætio Stoicorum grauißimo. hic quod reprehendi iure posset, Panætij tamen autoritate probat. quem etiam grauißimum Stoicorum appellat. nec ita multo post inquit theatrum, porticus, noua templa uerecundius reprehendo propter Pompeium. sed doctissimi non probant, ut et hic ipse Panætius, quem multum in his libris secutus sum, non interpretatus. hic non solum in doctissimis numerat, uerum testatur se multum in ijs libris Panætium secutum esse, id quod minime fecisset, si eius laudem, et gloriam uoluisset imminuere. in calce uero tertij libri de Fin. ita de Panætio scriptum reliquit. Quia illorum tristitiam, atque asperitatem fugiens Panætius, nec acerbitatem sententiarum, nec dissidendi species probauit. suiq; in altero genere mitior, in altero illustrior, semperque habuit in ore Platonem, Aristotelem, Xenocratem, Theophrastum, Dicaearchum, ut ipsius scriptu

scripta declarant. iam uides quam iuste Ciceronis inuidiam, aut iniquitatem Cælii accuset. sed eò iam uentum est, ut ne liberum quidē sit scriptoribus, quo libeat titulo sine ullius maleuolentiæ suspitione suos libros inscribere. at quādo sibi Cælius hoc sumit, ut tam libere Ciceronis iudicium reprehendat, firmiteribus argumentis id fieri oportuit. nam Cælij similitudines parum sunt rei similes, cum qua conferuntur. multo enim plenius inquit, multo que latius Ciceronis propositum complectitur officium, quam officia, sicut de situ terræ, quàm terrarum libentius geographicos meos inscripserim. sic de imperatoris officio rectius inscribatur, quàm Imperatorum. in quo uniuersum prescribatur, quid Imperator agere debeat, et quæ ratione Imperatoriam potestatem administret. at in quonā terræ, quæ est una, et unum corpus, ac unum elementum, similis est officio, quod est tam uarium, et tam multiplex: in quonam Imperator, qui unus est tantum dignitatis gradus ad omnes pertinens Imperatores: satis spero superius multa esse genera officiorum declaratum, quæ uni conuenire nulla ratione possunt. at nullum est officium Imperatoris, quod non sit omnium Imperatorum, nec terræ, cum una sit, plures situs, quàm unum potest habere. quare de situ terræ, et non de sitibus terrarum, itemque de officio Imperatoris, et non de officijs Imperatorum ipse quoque meos libros inscripserim. contra uero de officijs hominum, et non de hominis officio. sed uideo iam audum in quo uersetur Cælius errore, ad id enim respicit, quod omnes sunt homines, quorum officia scribimur, ut omnes Imperatores. hoc est illud, inquam, quo Cælius decipitur. Nam Cicero ad conditiones hominum et gradus, et status, et fortunas respicit, quorum propria cuiusque sunt officia separatim prescribenda. iam uero cur uitas Imperatorum,

torum, & commentarios de Imperatoribus nuncuparet, quia non omnium, sed aliquorum gesta comprehendit: at ego potius quia Imperatores habent artem quidem, & disciplinam communem, proprias autem res gestas, ut oratores, habent illi quidem artis eadem præcepta, sed ex illis proprium sibi quisque opus conficit, ita propria cuiusque est Imperatorum uita, propriae res gestae, quas tamen communi Imperatorum disciplina gesserint, nam quod autem titulum de finibus bonorum, & malorum improbat, cum idem sit error eius, nostrum quoque defensio eadem esse debet, nam cum plures sint Philosophorum scholæ, nec eundem finem sibi proponant, eum de omnibus Cicero scriptus esse, ut constat, recte de finibus, & non de fini pulcherrimum illud opus inscripsit, ubi uero Zeno $\omega\delta\iota\ \tau\acute{\omicron}\varsigma\ \tau\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\varsigma$ inscripserit suos libros omnino non legere non memini, at si Cælij coniectura fidem mihi faceret, non uererer asserere Zenonem, de uno, & proprio tantum fine differuisse, Ciceronis autem uerba ex tertio de fine mecum faciunt quid enim is dixit illud extremum esse: quomodo modo descripsit: congruenter naturæ conuenienterque uerere, qui unus est finis, & proprius Stoicorum, quare uiter, recte sua est usus inscriptione.

ALTERA CAELII CALCÆ-
GNINI DISQVI-
SITIO.

Idem se definiturum officium pollicetur, quod à Patente prætermissum fuisse miratur. Nec tamen ego uideum præstitisse, quod pollicebatur, nam protinus officij diuisionem, non definitionem aggreditur: Omnis, inquit, de officio duplex est quaestio. Quo loco obseruandum est, Cice-

ronem ueritate coactum de Officio, non autem de Officijs quaestionem proposuisse, & mox rursus ita conscripisse: Atque etiam alia diuisio est officij. Differre autem diuisionem à definitione, nemo est tam ignarus Dialecticæ, qui nesciat, uel ipso Cicerone autore in Topicis. Nam iusta definitio è genere ac differentijs constat, nec ad finitionem accersenda est diuisio: nisi forte in æquiuocis, ne in Sophistarum laquos incidamus. Nec mihi arguator aliquis obiiciat, diffinitionem & definitionem differre: priorẽmque illam ad diuisionem magis, id est διαίρεσιν, quàm τὸν ὁρισμὸν spectare. Nam hanc sibi Cicero defensionem ademit, quum ex Platonis imitatione dixit, Omnem quæ à ratione suscipitur aliqua de re institutio, debere à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Idemque in Topicis: Finitio est, inquit, quæ id quod definitur, explicat quid sit, cuius etiam inuestigandæ rationem doctè enarrat. In definiendo enim ille ordo seruandus est, ut quum sumpserimus ea, quæ sunt rei quam definire uelimus cum alijs communia, usque eò persequendum, dum proprium efficiatur, quod nullam aliam in rem transferri possit. Ob id ergo subiici debuit: Officium esse actionem in omni uita, cum uirtute ac ratione cõiunctum. Actio, genus est: in omni uita, tam eam officij partem complectitur, quæ ad finem bonorum, id est, felicitatem adipiscendam, quam eam quæ præceptis constat cum uirtute differentia, quod quicquid à uirtute abiunctum, ab officio longè absit & ratione. Altera differentia communem hanc uitam attingens, in qua decorum, id est, τὸ ἄρεον requiritur, nihil enim agendum est, cuius probabilis ratio afferri non possit. Totus autem hic locus à Cicerone erutus est ex Phædro Platonis, apud quẽ ita Socrates loquitur: $\omega\delta\iota\ \pi\alpha\tau\acute{\omicron}\varsigma\ \mu\acute{\iota}\alpha\ \alpha\rho\chi\acute{\iota}\ \tau\acute{\omicron}\iota\varsigma\ \mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\ \kappa\alpha\lambda\acute{\omega}\varsigma\ \beta\upsilon\lambda\acute{\epsilon}\upsilon\epsilon\alpha\theta\acute{\iota}\varsigma\ \epsilon\iota\delta\acute{\epsilon}\nu\alpha\iota$

ειδέναι δ' εἴ ποτε εἴδω ἢ ἢ βελλῆ: ἢ ἄπαντες ἀμαρτανῶν
 ἀνάγκη τὸς δὲ πολλὰς λείπειν, ὅτι ἐκ ἰθὺς τὴν ἑστῶτα
 ἐκάστω. ὡς εἴδότες. εἰ διομολογῆνται ἐν ἀρχῇ ἢ ἢ
 ψεῦδος. ποροελθόντες δὲ τὸ εἶδος ἀποδιδοῦσιν. ἔτε ἢ ἢ
 τοῖς, ἔτε ἄλλοις ὁμολογοῦσιν. Hoc est: *lis qui recte*
ordine consulere uolunt, unum est omnium principium,
agnoscere quid illud sit, quod in consultationem uenit,
error accidat oportet. nam plerique nesciunt, se rei cuius
propositæ substantiam ignorant, sed quasi sciunt, et per-
sum habent, in ipso disceptationis initio eam declarare
non curant, in progressu igitur orationis, quod par est
sequitur, ut multa nec sibi nec alij consentanea loquantur.
 hoc loco nuncupatim meminit Cicero in 2. de Finib. Omnis
 autem in querendo, quæ uia quadam et ratione habita
 oratio, præscribere primum debet, ut quibusdam in formâ
 ea res agatur: ut inter quos differitur, conueniat quid sit
 de quo differatur. Hoc positum in Phædro à Platone præ-
 bavit Epicurus, sensitiq; in omni disputatione id fieri oportere.
 Iure consulti atque Oratores non temerè se definitionibus
 obstringunt, existimantes eas plerunque subuerti posse.
 re. ex quo fiat, ut quicquid ijs fuerit superstructum, protinus
 concidat. de qua re ita Vlpianus libro quinquagesimo Dis-
 gestorum: Omnis definitio in iure civili periculosa est. re-
 rum est enim, ut non subuerti possit. Et Quintil. lib. 7. Ri-
 risissima enim apud oratores reperitur illa ex consuetudine
 philosophorum ducta seruitus. Est enim certe seruitus, ad
 certa se uerba obstringendi. idque faciendum in libris Cice-
 ronius de Oratore uetat M. Antonius. Nam est etiam peri-
 culosum, cum si uno uerbo sit erratum, tota causa cecidisse
 uideamur, optimaque est illa uia, qua utitur Cicero pro Ce-
 cinna: ut res proponatur, uerba periclitentur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
 secundam et uigesimam pri-
 mam Cælij Calcagnini
 Disquisitionem.

Quæritur secundo loco utrum Cicero definiat officium, ut promisit, necne. Cælius quidem negat, ego uero affirmo. uideamus igitur uter nostrum errore magis capiatur. at si prius ostēdero, in quo errore mens Cælij uersetur, facilius erit probandæ opinionis meæ ratio. Credit igitur Cælius, atque id constantissimè credit, quando non contentus hæc opinionem suam semel declarasse, in alia quoque disquisitione etiam pluribus cōtendit errorem suum confirmare, credit inquam Cælius Marcum Tullium, cum dixit, Placet igitur (quoniam omnis disputatio de officio futura est) antè definire, quid sit officium, quod à Panætio prætermisissimum miror, genus ipsum officij se definiturum promississe. at id neque Cicero promisit, et si promississet, longè grauius peccasset ille sua promissione, quàm Cælius sua interpretatione. quandoquidem officium, cum sit analogum, defini per genus suum non potest: quare Cælij definitio, ut paulò post constabit, est utiōsissima. nec tamen si rectè defini possit officium, esset ea definitio necessaria, nisi fortè Cicero de genere, et non de specie officij disputaturus esset. at res contrarium declarat, et ipsius auctoris hæc uerba. Quorum autè officiorum præcepta traduntur, ea quantum pertinent ad finem bonorum, tamen id minus apparet: quia magis ad institutionem uitæ spectare uidentur, de quibus est nobis his libris explicandum. si de his igitur se Cicero disputaturum profiteretur, cur querat quisquam definitionem

nitionem generis, de quo præsertim nullo modo disputari
 possit? cum enim Plato uelit omnem institutionem, que
 ratione suscipitur, à definitione proficisci, quis tandem
 ratione de ea re poterit differere, quæ uix ullam habeat de-
 finitionem? Quamobrem M. Tullius uir doctissimus intelli-
 gens, ne oratio sua in erroribus uagaretur, explicari ope-
 rere quid nam id esset, de quo disputaturus erat, nec posse
 nec si posset, debere analogum definiri, diuisit statim offi-
 cium in suas potestates, ut Plato, & Aristoteles momenti
 eiusmodi uocibus fieri oportere. & de qua uellet differre
 declarauit. ut in definitione substantiæ, & alijs in locis
 cit Arist. cum igitur Cicero dixit, Quoniam omnis dispu-
 tatio de officio futura est, de quonam officio? de quo credi
 poterat disputari, & de quo denique disputauit. deinde con-
 ait, Placet antè definire, quid sit officium, quod tandem offi-
 cium, de quo ne uerbum quidem facturum erat? quid inepti-
 iam uerò Panætium reprehendit, quòd officij definitionem
 prætermiserit, uelim (Cælius dixisset) cuiusnam officij
 quoniam $\alpha\epsilon\iota\ \tau\epsilon\ \kappa\alpha\delta\eta\mu\omicron\nu\omicron\tau\omicron\varsigma$ inscripsit suum opus, defini-
 tionem $\tau\epsilon\ \kappa\alpha\delta\eta\mu\omicron\nu\omicron\tau\omicron\varsigma$ omisit. ergo quod omiserat Panæ-
 tius, se facturum Cicero promisit. omisit ille definitionem
 communis officij, ergo commune officium definiturum se Ci-
 cero profitetur. Et tamen in animo Cælij tanta uis inhe-
 rentis erroris, ut duobus locis ausus sit à Cicero quasi syngra-
 pha definitionem generis flagitare. quæ nam (malum) ratio
 in eam mentem impulit hominem alioqui doctissimum, ut
 exponeret tam multis differentijs diuisionem à definitione
 differre, ne quis diuisionem illam definitionem esse crede-
 ret? ego uerò qui dubitarit in hac re præter eum arbitror
 esse neminem. nec maiore prudentia tam uerbosus esse uo-
 luit in definitione generis à definitione speciei distinguere

da, quando animaduertit tandem Ciceronem definisse par-
 tes officij. at eas definitiones ita conatur confutare, ut nec
 illis fidem suam liberet, quòd generis non partium defini-
 tionem promiserit, nec idoneæ uideantur esse. at utrum ge-
 nus, an partes quid esset explicandum fuerit, satis disputa-
 tum est. uideamus nunc an idonea usus sit utriusque officij
 definitione. uerba Ciceronis hæc sunt. atque ea sic definiunt,
 ut rectum quod sit, id perfectum officium esse definiant,
 medium autem officium id esse dicant, quod, cur factum sit
 ratio probabilis reddi possit. in utraque Cælius inquit ge-
 nus. i. caput definitionis deesse, nec miror, non enim uim
 officij analogam esse uidit. dixisset enim in eius significa-
 tionibus d. finiendis, aut nomen definiti repetendum, aut
 analogi genus accipiendum, ut in æquiuocis. nam si quæra-
 tur quis nam sit canis terrestris, respondebitur opinor, ille,
 qui latrat, aut quid tale. ubi ille canem referet, nec erit
 in oratione necessaria $\tau\alpha\upsilon\lambda\omicron\gamma\omicron\iota\alpha$ uel dicitur, est illud æ-
 nimal domesticum, quod latrat. cur igitur etiam Stoicis
 (nam Stoicorum sunt illæ definitiones) officium non liceat
 ita definire si rectum sit, perfectum officium esse, uel rectè
 factum? nonne sophistarum paralogismus hac ratione de-
 clinatur? quod ita Cælius, ut debuit, assumpsisset in suo
 paralogismo: perpendiculum est rectum officium, statim
 cognouisset in quo delirabat. hæc eadem sunt dicenda de of-
 fic. medij definitione. sed adhuc in alia sumus difficultate,
 utraque enim definitio ad utranque partem potest accom-
 modari, id quod est maximum in definitione uitium. Et-
 enim & perfectum officium, inquit Cælius, est quod cur
 factum sit, probabilis ratio reddi potest. neque enim quis-
 quam ut putat, adeo contumax est, qui sine probabili ra-
 tione perfectum officium geri contendat. aut medium of-

fictum id quod rectum non sit: alioqui si rectum non
 peruersum ac prae posterum id esse fateamur necesse est
 uideamus si peccatum sit in eare, quam belle in idem Ce-
 lius labatur. ita enim cum hæc confutabat, officium de-
 nuerat, ut actionem esse diceret in omni uita cum uirtute
 & ratione coniunctum, ac se ipse interpretatus est, in
 qua nos ambiguitas perturbaret. Actio inquit est genus
 omni uita, tam eam officij partem complectitur, quæ
 finem bonorum. i. felicitatem adipiscendam spectat, quæ
 eam, quæ præceptis constat. Cum uirtute, differentia
 quòd quicquid à uirtute abiunctum, ab officio longe
 & ratione, altera differentia communem hanc uitam ex-
 tingens, in qua decorum, id est, τὸ ὀρετόν requiritur
 actionem cum uirtute coniunctam ad felicitatem adipiscen-
 dam spectare ait, cum ratione communem hanc uitam at-
 gere, in qua decorum requiritur, quod nihil agendum sit
 cuius ratio probabilis afferri non possit. si duas hic Celi-
 uult esse partes officij, ut certe uult, uehementer censuram
 sua peccat. nanque si in communi uita requiritur τὸ ὀρε-
 τόν, quanto magis requirendum est in ea uita, quæ perfe-
 ctior est, & ad felicitatem propius accedit? rursus si in
 communi uita nihil agendum sit, cuius ratio probabilis af-
 ferri non possit, quanto minus à sapiente? ut Celius ipse
 contra M. Tull. confirmat? omnes igitur hæc differentia
 conueniunt officio cum uirtute coniuncto. at si, ut ille ait,
 quod rectum non sit oportet peruersum esse, & prae poste-
 rum, necesse ut secunda pars illius officij per Cel. aut recta
 sit, aut peruersa. (nam quod cum uirtute coniunctum sit
 rectum esse puto) si recta, ergo eadem cum prima, si per-
 uersa, nihil habet cum officio commune, ut mox clarius os-
 tendam. ergo nisi Tullius effugiat eam calumniam, Celius
 offe

effugiet? nihil minus. ac si bene Celius, optimè M. Tul-
 lius. nam si rectum officium est, quod perfectum appellant,
 nimirum eius ratio perfecta, nedum probabilis reddi po-
 test. tantum enim interest inter perfectum, & probabile,
 ut disparata quasi esse uideantur. perfectum enim id est,
 cui nihil addi potest, & quod in suo genere expletum, & cu-
 mulatum est. probabile uerò cui sepe tantum dæst, ut im-
 perfectum esse uideatur. quocirca eo officio, quæ cuique
 probari possunt, quasi secunda honesta, ut inquit M. Tul-
 lius non sapientum modo propria, sed cum omni hominum
 genere sunt communia: perfecta uerò in solum sapientem
 cadunt, ut mox copiosius explicabitur. quare rectum offi-
 cium non modo probabile, sed etiam perfectum est, &
 proprium sapientis. medium uerum probabile tantum,
 & omnibus commune, tanquam res quædam inchoata &
 non perfecta. atque his differentiis à Cicero, id est, à
 Stoicis, uel potius ab Aristotele hæc partes officij distingun-
 tur. hic enim in secundo Ethicorum actiones hominis non-
 dum perfecti ostendit ab actionibus distare iam perfecti. nec
 similiter in his euenire, ac in operibus artificum. hæc enim
 non propter autorem, sed per se, sponte sua commen-
 dari solent, modo pulchra esse, & decencia uideantur: ac-
 ctiones uerò non item. nam hæc perinde, ut opinio est de eo,
 à quo proficiuntur, existimandæ sunt. ita multa sunt ab
 homine in recta ratione uitæ nondum satis confirmato,
 quæ iusta sunt, non tamen iustè facta, nam hæc ab habitu
 rationis & iam perfectæ naturæ sunt, ut illa communia
 quædam sint officia, & media, & nondum perfecta, hæc
 autem τὰ ὀρθώματα, id est, recta, & perfecta possint ap-
 pellari, qui potest inter Arist. & Stoicos magis conuenire?
 Celius autem uult, quod rectum sit, esse probabile, &
 n 2 quod

quod probabile, rectum: ut hæc simul conuertantur. quod si concedatur, illud quoque concedatur necesse est, omnino inchoatam uirtutem cum perfecta & absoluta conuerſi, ſed haud ſcio an illud quoque Cælio aſſentiatur quiſquam, omne officium aut rectum, aut peruerſum eſſe, præpoſterum oportere. nam cur officia communia media dicuntur? nonne quia nec in bonis, nec in malis numerantur? & medium inter ea locum uidentur obtinere? ſic Stoici, ut in tertio de ſin. conſtat, qui niſi mentiuntur, quis neget inter rectum, & peruerſum eſſe medium? ſiſi mentiuntur, ſcitum uelim cur Cælius ea media uocet officia. ſed nimium perſeuerat in hoc errore, nec poſterior cogitatio, de eo quicquam detraxit. non enim eadem de re iterum diſputaſſet, & tollerabilius fuiſſet coniuncte de omnibus diſputare, quæ ad hanc quæſtionem uidebantur attinere. quare ne forte uidear ſimiliter peccare, coniunxi utriuſque conſultationis reprehentionem. Cum autem Cælius ſit tam facilis, & tenacutus in aliorum definitionibus improbandis, uideamus iam uiciſſim quàm uel acutiſſimus quiſque illius definitionem facile tueretur. officium eſſe uult actionem in omni uita cum uirtute, & ratione coniunctum. ubi impreſſorum forte uicio factum eſt, ut coniunctum potius quàm coniunctam legatur. omnes deinde partes definitionis ſue ſe explanauit. actio inquit genus eſt. rectè. in omni uita, tam eam officij partem complectuntur hæc uerba, quæ ad finem bonorum, id eſt, felicitatem adipiſcendam (hic uerbum de eſſe attinent, uidetur) quàm eam quæ præceptis conſtat. non rectè eſt enim tertium genus uitæ, quod nec in perfectis officijs nec in communibus uerſatur, propterea quod uitiouſum eſt. quod ſi quis negat, iam non erit cur officia communia media dicantur. erunt enim extrema. ſed eſt tertia uirtutis diſt

di ratio. quæ ſi non ſit, media non erit, ut media, ſed ut extrema. ſed Stoici uolunt eſſe hanc mediam, eſt igitur & tertia. neque Stoicorum autoritatem inſiciari poteſt quiſquam. nam & Cælius in uig. ſima prima Diſquiſitione medium eſſe alteram differentiam officij, & formam dicit. Sed nullum officium ad turpem uiuendi rationem pertinet, nihil enim tam contrarium eſt cuiquam, quàm officio turpitudine. falſum eſt igitur, officium eſſe actionem in omni uita. Cum uirtute, differentia, quod quicquid à uirtute abiunctum ab officio longè abſit, ergo per hanc differentiam communis uita longè abeſt ab officio. aut ſpecies confundit, hoc eſt, humano capiti ceruicem iungit equinam, ſed ut concedam omnia, quæ in ſua definitione Cælius exponit, illud tamen concedi non poteſt, quod hæc ſit definitio generis, in qua ponuntur ultime differentie, quæ ſpecies conſtituunt: nihil enim in generis definitione eſſe debet, quod omnibus partibus illi ſubiectis non conueniat. ita ſi definias animal eſſe ſubſtantiam animatam cum ſenſu, nullum inueniretur animal quod non ſit cuiusmodi, at ſi rationale addas, iam non animalis ſed hominis erit definitio, qualis hæc eſt, de qua tam multa diximus. nam officium quod eſt cum uirtute coniunctum, eſt rectum officium. item cum ratione, eſt medium. in quos errores lapſus Cælius non eſſet, niſi definire uoluiffet, quod definiri commodè non poteſt. ſed nec officij, quidem recti uim ſatis intelligere uifus eſt. ſiue enim officium uirtute coniunctum id intelligit, quod Stoici rectum uocant, ſiue quam Ariſt. perpetuam animæ rationalis actionem ex uirtute. male omnino id eſt interpretatus. nam & illi rectum officium, & hic actionem uirtutis ultimam bonorum eſſe definiunt. in quo mire utriuſque ratio conſiſtit. neque hic quicquam refert, quod aliquid interſit

inter utriusque disciplinæ bonum. satis est enim quod Arist. uult actionem uirtutis felicitatem esse, Stoicis perfectum officium, quod solum statuunt esse bonum, honestum. quod autem hæc ut a se habeant, ex definitionibus constat. in primo enim Ethicorum bonum humanum, inquit Arist. actionem rationalis animæ per optimam uirtutem esse in uita perfecta. Cato uero apud M. Tullium in tertio de Fin. inquit, rectum officium omnes numeros uirtutis continet. in officiorum uero tertio sic ait Cicero, illud autem quod rectum idem appellant, perfectum, & abolutum est, & nihil idem dicunt, omnes numeros habet. nec præter sapientiam cadere in quenquam potest. actio igitur animæ cum uirtute est ipsa felicitas, & officium perfectum est ipsa uirtus, illud est, ultimum bonorum. malè igitur Cælius si alterutrum intelligit, exponit esse instrumentum, per quod ad felicitatem perducamur. at quanto rectius id officio medio tribuisset? inquit enim Arist. iustum fieri qui iusta facit, & temperatum, qui officia temperantiæ. quæ propterea iusta, & temperata dicuntur, quod sunt ipsi similia, quæ uir iustus, & temperatus ageret. Cato uero apud Ciceronem in tertio de Fin. à principijs naturæ officia duci refert oportere, ut per ea sapientiam adipsamur, quæ ut alibi testatur comes, & adiutrix est naturæ. uerùm & Arist. & Cicero sapientiam concludunt, finem optimum, & solum id esse bonum, ad quod omnes actiones nostræ referendæ sunt. & cuius causa sint omnia repetenda, ipsum uero nullius unquam rei, uerùm suæ ipsius causa tamen repetatur. At satis multa de re minime dubia disseruimus. Reliquum est ut illis quoque respondemus. qui iure prætermittam officij definitionem à Panætio confirmant, quod inter Stoicos quid illud sit omnino constet. quare superuacanea illa definitio fuisse. Ego

HERO

uero tantum dico. si in Stoicorum corona aut in porticu Zenonis Panætius disputasset, cum his fortasse ipse quoque sentirem. cum autem omnibus ille scriberet, & ab omnibus uellet intelligi, quibus non satis constitutum esset, quæ nam uis esset officij, statuendum puto definitionem illam sine uitio præteriri non potuisse.

TERTIA CAELII CALPURNII
CAGNINI DIS-
QUISITIO.

Verba Ciceronis sunt: Hac diuisione, quum præteriri aliquid maximum uitium in diuidendo sit, duo prætermittenda sunt. nec enim solum, utrum honestum an turpe sit deliberari solet: sed etiam duobus propositis honestis, utrum honestius: itémque duobus propositis utilibus, utrum utilius. At tu hæc Cicero, quod tua pace dictum sit, nimis cupidè, ne dicam anxie, Panætio obijcis. An tu uir tanti ingenij, tantisque dogmatis professor, non meministi, apud Stoicos eiusmodi gradus esse sublatos? neque dato utili, aliud utilius: neque dato honesto, honestius aliud inueniri? Sed fac, ut aliquando in communi & uulgari uita hæc in duobus reuocari uideantur. Quid si non duo tantum, sed tria & quatuor, uel etiam plura dubitando occurrant? puta, præter grauius ex morbo laborat, tu ignarus eius remedij es, quod patri salutem restituat. Eodem tempore amicus de fortunis, de capite, de dignitate periclitatur: tu causarum patronus auxilio esse potes, eidemque grati animi testimonium redde, quum ille te aliquando fortunæ indignitate oppressum subleuauerit. Eodem tempore ignis uicinas ædes corripit, uerendumque tibi, ne tuæ ædes tua cum familia protinus

conflagrent. Eodem tempore hostis patriam aggreditur
 & propemodum intra mœnia irrumpit. Vt uno tempore
 dubitare oporteat, non iam quid utilius, quid honestius
 sed quid utilissimum, quid honestissimum sit ex omnibus.
 Hinc patris salus te vocat, hinc amici, hunc vicinia
 rûmque ædium periculum: hinc præsens patriæ, tuorum
 que civium direptio ac servitus. Sanè si huic diuisioni se-
 mel fenestram aperueris, non est ubi sis. Nam & quod
 utile, & quid utilius, & quid utilissimum, & si alterius
 promouere licet, ex plurimis utilissimis quid præponderet
 erit inquirendum. In quo non aliunde, quàm ab ipso Cice-
 rone, testimonium mutuabor. Is enim in præfatione secundæ
 libri de Officijs ait: non solum, quid utile, quid inutile, sed
 ex utilibus quid utilius, aut quid maximè utile querendum
 esse. Quare ne ad hanc infinitatem descendere oporteat,
 Panætianæ obsecro diuisioni acquiescamus. præsertim quum
 Aristoteles libro 5. Ethicorum ita scribat: Boni nanque re-
 tionem subit minus malum, ad maius malum comparatum.
 Minus enim malum magis quàm maius est expetibile. At
 quod expetitur, bonum est: & quod magis, maius. Ex qui-
 bus planè colligimus, Diuisionem hanc à Cicero allatam
 contra Panætium: honesti scilicet, & magis honesti: utile,
 & magis utilis: esse superuacancam. Siquidem minus utile,
 utile esse desinit, si magis utili conferatur. In affluente so-
 le, cætera lumina hebetantur: sic sub Dictatore cætera iu-
 risdictiones abolentur. Huius rei argumentum inde quoque
 elici potest: quòd si contingat eodem tempore opitulanti
 esse amico & parenti, qui parentem grauius laborantem
 destituerit, & amico fuerit opitulatus, improbè dicitur fe-
 cisse. quamuis certum sit, quod abdicata * comparantur.
 Amico opitulari bonum est, sed comparatio rei conditionem

mutat

mutat: ceu qui in altera parte trutinæ pondusculum, in alte-
 ra magnum pondus exposuerit. Pondusculum enim magno
 ponderi collatum, nullius propè ponderis, nulliusque graui-
 tatis existimabitur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
 tertiam Cælij Calcagnini
 Disquisitionem.

SEquitur locus, in quo Cicero aut ignorantia, aut etiam
 malignitatis crimine cõuincitur, ut ne sua quidem elo-
 quentia defendi possit. quo igitur me uertam nescio. nam quo
 tandem ore in illa diuisione tripartita Pan. peccasse dicam?
 quis enim neget satis esse dubitare honestumne sit, quod in
 deliberationem cadit, an turpe? utile an inutile: postremò an
 cum honesto pugnet, quod utile uideatur: iam quis me feret
 accusare Stoicum hominem, qui nõ posuerit honesto aliquid
 honestius, ac utile aliquid utilius posse reperiri, cum omnes
 comparisonis gradus in his rebus eà disciplina sustule-
 rit? Rursus pati, M. Tul. omni destitutum patrociniò indi-
 cta causa damnari, impium mihi propemodum uidetur. cum
 præsertim, ut iam quod sentio liberè semel dicã, facillima sit
 huius defensionis ratio. equidem uix satis mirari queo uiris
 quibusdam planè doctis, cum libros de Fin. Tusc. quæstio-
 nes, tot denique uolumina Cicronis legerint, tamè in men-
 tem uenisse suspicari Marcum ipsum Tullium ignorasse
 Stoicos quàm bonum semel esse confirmassent, negare aut
 ipsum crescere, aut melius eo fieri quidque posse, atq; id qui-
 dem facit, ut magis hac re mirer, quòd hi Critici, qui Cicero-
 nem tam uehementer insectantur, ne nomen quidem Stoico-
 rum, nedum disciplinã cognouissent, nisi de eis ille tam mul-
 ta scripta reliquisset. at sciebat, o grauißimi censores, sciebat

n 3 etiam

etiam Mar. Tullius, atque etiam à suis Academicis didicerat uirtutes absolutas neque crescere, neque decrescere, quare in tertio de fin. rectè à inquit officio, item conuenientia, denique ipsum bonum, quod in eo positum est, ut naturæ consentiat, crescenti accessionem non habet. Præterea in quarto de fin. dicit si externa, aut etiam corporis dicamus bona, alio melius, aut peius esset, & propterea Stoici negant præter honestum quicquam esse bonum, ex quo fit, ut qui eo honestum quod solum, & absolutè bonum est, potius beatus sit, ne requirat quicquam, ut sit beator. Nam ut in quinta Tit. scribit, si est, quod desit, ne beatus quidem est. Sciebat igitur (ne singula persequamur) hæc omnia M. Tullius atque cæteros per pulchre docuit. Cur etiam Panætium reprehendit quia errauit: nam qui de communibus officijs scriptura erat, non de recto, & perfecto, considerare debuit ea non officia, sed alio aliud esse maius, & honestius, & magis necessarium. Namque Stoicorum schola non sustulit comparationis gradus nisi in bonis, & malis, de quibus nihil Panætius dicitur, quod autem communia officia paria non sint, in tertio de fin. ibi per pulchre declarauit, ubi ait, incommoda autem, & commoda (ita enim ἐὺ καὶ ἄσπιμα, καὶ δὲ ὄργανα ἄσπιμα & appello) communia esse noluerunt, illa enim quæ profunt aut nocent bona sunt, aut mala, quæ sint paria necesse est, commoda autem, aut incommoda in eo generantur, quæ præposita, & reiecta dicimus, ea possunt paria non esse, si possunt igitur paria non esse, habendus est in eis delectus, & aliud alijs præponendum, ut melius, & honestius. Cum Panætius igitur non intellexerit honestum illud absolutum, sed officium, quod ab honesto ducitur, quodque medium, & commune appellatur, cur sua partitione non errasse uideatur: at illa uox honesti horum facillè iudicium de-

lusiit, non enim existimant eam pro communi officio solitam esse usurpari, uerum à Cicerone discant eandem aliquando honestatem officium commune appellari, & ea officia secunda honesta dici, in primo enim officio inquit, intelligendum est autem cum proposita sint genera quatuor ex quibus honestas, officiumque manaret, splendidissimum uideri quod animo magno, et atoque humanasque res despicienter factum sit, ac in eodem ait, cum omnis honestas manet à partibus quatuor, quarum una sit cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis, & quæ sequuntur, si honestas igitur à quatuor illis generibus dicitur manare, cur etiam honestum non dicemus id officium quod è quatuor uirtutum manat ab aliqua? cum in primo officio idem scripserit, sed omne quod honestum est id quatuor partium oritur ex aliqua: & passim in his libris honestum sic intelligatur, at ne te diutius teneam, lege in tertio eiusdem operis, ubi hæc inuenies. Atque illud quidem honestum quod propriè uerèque dicitur, in sapientibus est solis, neque à uirtute diuelli unquam potest, in ijs autem, in quibus sapientia perfecta non est, illud quidem perfectum honestum nullo modo esse potest, similitudines honesti esse possunt, & paulò post, hæc igitur officia, inquit de quibus his libris differimus, quasi secunda quædam honesta dicunt esse, non sapientium modo propria, sed cum omni hominum genere communia, iam perspexisti cum singularum uirtutum, sint propria quædam officia, ut in secundo de Orat. & in quinto de fin. docet M. Tullius hæc alias similitudines perfecti honesti, alias secunda honesta, alias honestates, & officia media uocari, non igitur honestum illud rectum, quod à uirtute non diuellitur, in dubium uenit, honestumne, an turpe sit, nihil enim illustrius eo, neque clarius lucet, nec fallere quenquam potest.

potest. sed hoc medium, quod illius similitudinem quanda
bet minime difficilem ad distinguendum, quandoque natura
habet ambigendi, ac ne forte desideres exemplum huius com
parationis, in calce primi libri ita disputauit: Placet igitur
aptiora esse naturæ ea officia, quæ ex communitate, quæ
ea, quæ ex cognitione ducuntur. deinceps sequuntur argu
menta ubi est animaduertendum, non iustitiam Tullius
xisse aptiorem naturæ quàm prudentiam, sed officia, quæ
ducuntur ex iustitia esse aptiora ijs, quæ ducuntur ex cog
nitione, quæ quidem concessu Stoicorum inter se compar
tur. si male igitur Panætius, cur non rectè M. Tullius
dem scire uelim quid sit, quod prius discere quidam nolue
quid in grauisimis suis scriptis summi uiri præstantis
ingenio præditi, & magna eruditione ornati sentiant, que
temerè iudeant illorum doctrinam, & summam prudentiam
accusare. sed illud quoque Cælio negotium facescit, quod pos
sunt infinita simul nobis occurrere, de quibus non facile
quod optimum factum sit, deliberari queat, idque Cicero
ipsius autoritate confirmat euenire posse, quod si conuicta
in eam infinitatem posse nos incidere, nonne in infinita
probabitur etiam ille, qui curabit quoad eius fieri potest,
ut optimum sequatur? atque hoc etiam simili diuisione Ci
ceronis impugnat, quod ut minus malum collatum cum me
iore definit esse malum, ita minus utile cum utiliore com
paratum definit esse utile. at quid Stoicis cum Aristotele
uerum isto minus utile comparatione maioris definit esse
utile. tanto magis igitur cauendum est, ne quod utile non
eligamus, quod autem est utile omittamus. at ne longum se
ciamus, comparatio plus, & minus tantum ostendit, natura
uero rerum mutare non potest. quare qui amico potius
quàm patri præsto est, non in eo peccat, quod amicum adiu
uit,

uet, nam id est officium: sed in eo, quod patrem deserit, cuius
salus filio potior esse debet, quàm amici. item qui centum
lucrari possit, tamen octoginta mauult accipere, quamuis
centum matius lucrum sit, non statim sequitur octoginta nõ
esse lucrum ita quàmuis minus officium sit amico, quàm patri
succurrere, est tamen officium. sed in eo quoque male sentit
Cælius, quod pondusculum cum magno pondere Ciceronem
conferre uoluisse putat. non enim hæc existimauit consul
tationem ullam, aut deliberationem desiderare. Sed cum duo
sunt honesta, aut duo utilia, quæ non tam facile discrimen
habent, ex quo consilium anceps esse possit: tamè consulta
tione opus esse, duxit. ut cum officia, quæ à communitate, &
quæ à cognitione ducuntur, inter se conferre necesse est.

QVARTA CAELII CALCA
GNINI DISQVI
SITIO.

Philosophi discendi studio impediti, quos tueri debe
bant, deserunt. itaque eos ad remp. ne quidem decessu
ros putat Plato, nisi coactos, equius autem erat, id uolun
tate fieri. Nam hoc ipsum ita iustum est, quod rectè fit, si est
uoluntarium. Tu rectè quidem Cicero. Nam bonarum ma
larumque actionum modus ac mensura est, hominis uolun
tas. Sed enim ne in Platonis sententiã arguteris. Nec enim
Plato debere philosophos, aut posse cogi dixit, ad reip. gu
bernationem: sed eos sibi sua sponte hanc necessitatem im
posituros, ut quum tempus postulauerit, id est, quum nul
lus idoneus publicæ administrationi præsidebit: uel ma
gnum aliquod periculum imminet ciuibus: tum ipsi se à
rerum contemplatione ἀνόρτες ἐκόρτες, ut dicunt, auellent.

Et sicut

Et sicut nauis Salaminia, ut aiebat Themistocles, non nisi ad necessaria tempora, necessariisque functiones expectetur: ita ipsi non nisi rerum & temporum ratione impulsu prodeant in medium, suorum ciuium commodis ac salutem sulturi. Certè Plato quinto libro ἢ πολιτικός tradidit esse munus nauarum & gubernatorum, eos rogare qui uel uehantur, ut se uehi sinant: sed eorum potius qui uehantur, orare, ut gubernatores & nauæ eorum curam suscipiant, atque in portum peruehant. Pari ratione neque philosophorum interesse, ut rogent ipsi, se ad publicam administrationem admitti: sed ut rogentur potius, ut uelint Reip. clauum capeffere, & laborantem ciuitatem sua prudentia sustinere. Alioquin multa accidere possunt, que philosophos deterreant, ne Reip. curam suscipiant. quod & Cicero in quadam ad Lentulum epistola attigit: id iubet, ut ait ille, Plato, quem ego autorem uehementer sequor, tantum contendere in Rep. quantum probare tuis ciuibus possis, uim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. At hanc quidem ille causam sibi, ut non attingende Reip. fuit, quod cum offendisset populum Atheniensem propè iam insipientem senectute, quum eum nec persuadendo nec cogendo regi posse uidisset, quum persuaderi posse disideret, fas esse non arbitraretur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Quartam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Quartus locus, est in quo Cicero à Platone in coactis sentit, quod philosophos is non putat ad Reip. coactos accedere debere. Cicero uerò id uoluit fieri

ut fieri æquius esse ducit. At Cæl. tanquam argutulum Cicer. uexat, atque perinde infestatur, ac uim cogendi non intelligat. sic enim inquit: Nec enim Plato, debere Phil. aut cogi posse dixit ad Reip. gubernationem, sed eos sibi sua sponte hanc necessitatem imposituros, ut cum tempus postulauerit, id est, cum nullus idoneus Reip. presidebit, uel magnum aliquod periculum imminabit ciuibus, tum ipsi se à rerum contemplatione ἀρόντες ἐρόντες, ut dicunt, auellent, atque refert ut Salaminia non nisi ad functiones necessarias expectebatur, ita philosophos nō nisi rerum, & temporum ratione impulsos prodire in medium suorum ciuium commodis, & salutem consulturos. ac omnia hæc ipsius Platonis auctoritate confirmat ex quinto Politicorum. Ego uerò hanc quoque defensionem paucis expediam. M. Tullius, ut patet, in his libris Stoicos est secutus. quæ quidem disciplina statuit sapientes æquum esse capeffere Reip. quare in tertio de Fin. Cato sic inquit: cum autem ad tuendos, conseruandosque homines hominem esse natum uideamus, consentaneum est huic nature, ut sapiens uelit gerere, & administrare Reip. atque ut è natura uiuat, uxorem adiungere, & uelle ex ea liberos procreare, atque hoc idem Hor. demonstrat, dicens in prima Epistola. Nunc agilis fio, & uersor ciuilibus undis, Virtutis ueræ custos, rigidusque satelles. Cicero igitur ut Stoicus contra Plat. inquit æquum esse philosophos gerere Reip. & procurare ne eò ueniantur, ut nisi eam perire uelit, capeffere cogatur. nanque est etiam quædam necessitas cōditionalis, ut nisi patriæ succurras, ab hoste capiatur. ergo si nolis eam ab hoste capi, cogaris defendere. hæc itaque necessitate coactos philosophos oportere gubernare Reip. Plato uoluit. nec aliter interpretatus est Cicero. sed æquius esse contendit non expectare ullam talem necessitatem,

neccesitatē, sed eam ita gerere, ut in nullum discrimen uenire possit. non igitur ita coactos intelligamus, ut non libentissimo quidem animo eam ex periculis eripiant. sed in eo hæc omnis quæstio uersatur, quod Cicero uult omnitempore philosophos Reipub. præesse, Plato uero studiorum causa eosdem quandoque deesse. quid nunc attinet Plat. auctoritate ostendere non pertinere ad Philos. rogare, ut demittantur ad administrationē Reipub. sed rogare, ut etiam si non rogetur sapiens, cum illius studio, & arte Respub. carere non possit, si bonus sit ciuis, ab administratione publica non sine uitio potest abstinere. quin etiam rogare, & omni studio tentare debet, ut tunc sibi Respub. committatur. alioqui non sapiens magis, quam impius habendus esset. & hæc est mens Platonis, qui nihil aliud omnino uoluit, nisi ambitionem cohibere. sic etiam Plutarchus in sua politica decere negat optimum uirum nimio studio, & ambitione petere magistratus, sin uero ut lex, & mos ciuitatis fert, ultrò deferatur, nō esse boni ciuis Reip. suæ munera defugere. sed item Stoicus sapientem uult officia uirtutis sine ambitione sequi. sed illis nunquam doctrinæ studia præferre, neque cum sit in aliquo periculo constituta, neque cum in tuto esse uideatur. nunc enim ut in optimo statu conseruetur, tunc autem ne pereat. quam quidem sententiam M. Tullius est secutus.

QVINTA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Sunt autem priuata natura nulla: sed aut ueteri occupatione, ut qui quondam in uacua uenerunt: aut uictoria

ria, ut qui bello potiti sunt: aut lege, aut pactione, conditione, sorte. Quod in diuisione præterire aliquid, maximum uitium in diuidendo sit, ut paulò superius hoc libro, & in Topicis ipse testatur: quid de ijs dicemus, quæ edicto prætorio nobis addicta sunt? nam edictum prætoris à lege diuersum est. quid de ijs, quæ contractu nobis & precio ita comparauimus, ut nostri mancipij facta sint? quid de ijs quæ prædio nostro alluione fluminis accreuerint? quid de ijs, quæ se nobis forte fortuna obtulerunt? ut thesauri inuentio, ut auium captura, quæ libero aëre uagantur. Quod si quis omnia hæc ad legem referat, quæ, quid quaque in re obseruari oporteat, constituerit: tum uerò in alterum diuisionis uitium non multò minus incidit. Sicut enim in diuisione desiderari aliquid turpe est, ita aliquam diuisionis partem redundare turpissimum. Nam & qui in uacua uenerunt, & qui uictoria potiti sunt, qui pactione, conditione, sorte, usucapione aliquid tenent: ij omnes promissæ se lege defendunt. Apud M. Varronem, in emptionibus dominum legitimum sex ferè res perficiunt. si hereditatem iustam adiit: si, ut debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit: aut si in iure cessit, cui cedere potuit, & id ubi oportuit: aut si usu cepit: aut si è præda sub corona emit: tum item, quum in bonis sectione ue cuiusuis publicè uenit.

IACOBVS GRIFOLVS
ad Quintam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Illud quidem parum prudentis hominis, atque constantis esse uitium uidetur, si quis aut contra suum præceptum

ptum faciat, aut quod in eo esse cernas, id in alijs accipit. quare Cælius iustæ reprehensionis ansam censuit sibi datum esse, M. enim Cicero cum paulò antè Panætij diuisionem improbasset, tamen ipse quoque in officiorum primo contrà, quàm monet in topicis pessimè diuisit. ubi sic ait. sunt autem priuata natura nulla. Sed aut ueteri occupatione, ut qui quondam in uacua uenerunt, aut uictoria, ut qui bello potiti sunt: aut lege, aut pactione, conditione, sorte, quod in diuisione inquit Cælius, præterire aliqui maximum uitium sit, & paulò superius hoc libro, & in Topicis ipse Cicero testatur. quid de ijs dicemus, quæ edicto prætorio nobis adiecta sunt? nam edictum prætoris à lege diuersum est. quid de ijs dicemus, quæ contractu nobis, & pretio ita comparauimus, ut nostri mancipij facta sint? quid de ijs, quæ prædio nostro alluione fluminis accreuerunt? quid de ijs, quæ se nobis fortuna obtulerunt? ut thesauri inuentio, ut auium captura, quæ libero aëre uagantur? quod si quis hæc ad legem referat, redundans erit hæc diuisio, quod non leuius est peccatum. hæc tenus Cælius. hæc autem cum plebano sancti Apollinaris Baptistæ electo nostro optimo ut scis ingenio, summæque doctrinæ prædico legisset, quid inquit Cælius hic ait? Equidem non arbitror hic M. Tullium omnes rationes, & modos numerare uoluisse quibus quisque rei alicuius dominus fieri possit. sed quibus causis, tantum quæ communia erant, facta sint priuata. neque si rectè quis consideret, alias fortasse præter has facile reperiet. Nam edicto prætoris, & contractu ea nostra fiunt, quæ erant alterius, non communia. item eluione ea terra, in alterius fundo erat, in alienum aquarum ui translata est, ex priuato loco scilicet in priuatum. Thesaurus autem qui auferatur, & auis libera, & id genus alia in communibus rebus numerantur.

merantur, & sunt occupantis. itaque communia aut occupatione facta sunt priuati iuris, aut bello, aut lege inter populos, pactione, conditione, sorte. illud autem est hic animaduertendum quod Marcus Tullius non de priuatorum hominum, uerùm de publicis possessionibus populorum, & ciuitatum loquitur. quod ipse statim exponit dicens, ex quo fit ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum, ut hac similitudine ostendat certæ cuiusque personæ res esse proprias. quare inquit, similisque est priuata & possessionum descriptio. ex quo suum cuiusque fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuique obigit id quifque teneat, hic ita est intelligendum, ea, quæ natura fuerant communia, illis tantum rationibus potuisse fieri publica, uel priuata, hæc autem & iisdem & alijs compluribus postea excogitatis modis, distribui, & ad alios quotidie nouos dominos peruenire. Itaque si ex uerbis Ciceronis uerum eliciamus sensum, fortasse in ea diuisione nihil amplius desiderabimus. quod si communem interpretationem sequi libeat, non uideo cur edictum prætoris Cælius neget esse legem, cum in tertia Verr. Cicero confirmet edictum esse legem annuam, sed ut de nomine concedamus, uim tamen legis obtineat necesse est. ut senatusconsultum, responsa prudentum, principum placita, plebiscita, iussa populi, mos, & consuetudo, & si qua sunt alia huius generis, quæ tanquam species legi, ut generi subijci debent, quod autem permutatur aut pecunia, aut alia re non pactione continetur. nam thesaurus fortuna oblatas, & pisces in publicis aut in communibus fluminibus, & aëriæ aues, omnia sunt communia, & occupatione fiunt propria. itaque uidemus hæc omnia illius diuisionis partibus esse comprehensa. neque fieri potest ea, quam Cælius dicit, in ea diuisione redundatio, nam

cas partes ad legem nemo referret. aliud est enim uim legis habere, & pro lege usurpari, aliud esse legem, uel uerius fortasse dicamus, esse modum, quo per legem ex communi conditione res transeunt in priuatam. atque hæc electus, atque quid, si Tullium ea quoque ratione defendamus, ut dicamus eum uoluisse omnes illius diuisionis partes persequi, ac illas rationes exempli causa posuisse? quod Horatium cum scriberet ad Florum uidemus fecisse, cum ait: Tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ, Nunc precor, nunc precio, nunc ui, nunc sorte suprema permutet dominos, & cedit in altera iura. Nam & alijs rationibus de Horatio omnis hæc permutatio fieri solet. sed ijs fuit exemplis contentus, ut M. Tullius, qui tamen etiam eo argumento defendi posset. quod illis tantum modis ante cepta sunt a priuatis obtineri communia, quam essent edicta, & reliqua uel à Cælio, uel à me superius posita. Ciceronem enim temporum habuisse rationem credendum est. uerum si rem rectè perpendamus facile perspicemus, ut electus noster ait M. Tull. exposuisse omnes causas & modos, quibus priuata fierent, quæ natura essent communia. & non quibus ea, quæ sunt priuati iuris, in ius alterius priuati transeunt: nam hoc est dominum mutare, non conditionem.

SEXTA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Qui autem non defendit, nec obsistit, si potest, iniuriæ: tam est in uitio, quam si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. At hoc nimis Stoicè dictum est, & quod inter Paradoxa referri oporteat. Quid si sortem defendam? si eum, qui alium prius iniuria prouocauit, si eum

si eum denique, cuius causa & mihi & meis diuturnas offensas concitem? sanè hæc obrusam & rigorem illum Zenonis metiri, durum & plenum inclementiæ existimauerim. Præsertim quum in medio hominum, neque inter perfectos uiuamus. Adde quod, ut ipse paulò post monet, multa circumspectianda sunt in omni officio: & consuetudo exercitatioque capienda, ut boni ratiocinatores officiorum esse possimus: & addendo deducendoque uidere, quæ reliqui summa fiat, ex quo quantum cuique debeatur intelligas. Quid præterea, si peregrinus & ignotus in periculo sit? si itidem is, qui de te optime meritus sit? Quid si plures eodem tempore defendendi sunt? Quid si constituto in periculo opitulari non possis, nisi alium, puta amicum uel necessarium læseris? Perfectò hæc omnes circumspectiones sententiam Ciceronis infirmant. Quæ uerò (malum) hæc comparatio? quam absurda, quam ueritati refractaria? Ergo ignotum ac peregrinum, & forte nihili hominem destituisse, iuxta par scelus existimabis, ac si parentes, quibus uitam educationemque debeo: ac si amicos, quos eadem mihi uoluntas idemque studium coniunxit: ac si denique sanctissimam patriam, in qua omnia iura reposita sunt, prodidero. Vide obsecro, ne si positionem tueri uolueris: & pietatem erga parentes, & necessitudinem inter amicos, & charitatem in patriam uili nimis loco habuisse uideare: quam publico, ac latè nimis profuso humanæ societatis uinculo adequaueris.

IACOBVS GRIFOLVS
ad Sextam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Illud quoque Cælio non probatur tanquam durè, & nimis Stoicè dictum, ac etiam inconstanter. quod tam sit

in uitio qui non defendit, nec obstitit iniurie, si possit, quam si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. Quid si fontem, inquit, defendam? si eum, qui alium prius iniuria prouocauit? si eum denique, cuius causa & mihi, & meo diuturnas infensas concitum? ut pro Cicero respondeam, impii id facies, & stultie, & contra Zenonis, M. Tullij præceptum, qui humani sunt, & iusti: at primum quod Stoicis agat Cicero reprehendi non debet. quando se id facturum à principio professus est. deinde quod aut nimis, aut inconstanter, falsum, præsertim hoc in loco, ubi uoluit, ut Cælius putauit, paria esse peccata, non obstitere iniuria, & patriam deserere. sed illud non esse uitium magis, quam hoc. ita in suo genere non longius abest à uitio, qui non propulsat iniuriam, si possit, quam qui parentes, amicos, & patriam deserunt. ut si furatus sit quisquam decem, alius uero centum, non magis hic est in uitio, quam ille. nam si concedamus utrumque furtum esse, illud quoque concedamus necesse est, utrumque eorum esse pariter in uitio. quare M. Tullius demonstrare uoluit non apertius peccare, qui patriam deserit, quam qui non defendit iniuriam, cum possit. hoc ita constituto absurdum sunt omnia, quæcumque Cælius in Cicero: n. iacit. nam fontem, aut qui prouocauit iniuria si quis defendat. contra-officium facit. neque enim uerisimile est Stoicos defendi eos uoluisse, qui nocent alijs, quippe qui monent, ut iniurie resistamus, id est, ut contra fontes, & inturios hominis pugnemus. alijs cum his iniuriam coniungere, & conioctare uideremur. nec etiam illud præcipit M. Tullius, ut cæteris ita quietem pertiamur, ut perturbemus nostram. dixit enim si possis. posse autem is dicitur, qui & socium, & se tueri queat. Quod inquit Cælius, si peregrinus, & ignotus in periculo sit,

sit

sit iidem is, qui de te optime meritus sit? utrumque si possit, defendi iubet: sin minus, cui plus debeatur. nonne passim Stoici monent, ut delectus rerum habeatur? nonne mirè sibi constat Cicero, qui societatis gradus inter homines docuit esse plures, ut facile sciremus, quæ cuique officia deberentur? nonne officium dixit esse maius damnum anteponi minori? notus est locus ille, ubi hoc exemplo Cælius conuincitur. si constitueris te cuiquam aduocatum in rem presentem esse uenturum, atque interim grauius egrotare filius coeperit, non sit contra officium non facere, quod dixerit, magisque ille, cui promissum sit, ab officio discedat, si se destitutum queratur, sed passim tibi occurrent huiusmodi loci, nequis credat Zenonem, siue M. Tullium Aristonem aliquem fuisse, qui nihil in medijs officijs relinquunt, quod sit aut secundum naturam, aut contra, uerum si Cælius ex constantia, & perpetuitate, & non ex sinegulis uocibus philosophos spectasset, non fuisset ita propensus ad huiusmodi calumnias. mitto nunc alias eius circumspèctiones. nam quis dubitet, si plures oporteat eodem tempore defendi, omnes defendere, si possit? sin minus, quos possit? quod si nullum seruare queat, nemo unquam existimabit ab eo desertum esse quenquam. iam si constituto in periculo sine alicuius iniuria opitulari non possem, non opitulabor: officium enim nunquam debet cum iniuria coniungi. nam ut dixit M. Tullius, qui alijs nocent, ut in alios liberales sint, in eadem sunt iniustitia, ut si in suam rem alienam conuertant. ubi uides eum, cum par esse crimen uellet ostendere, in eandem esse iniustitia dixisse, tam enim esse in uitio, & in eodem plurimum differt: quæ si diligentiore turtina Cælius examinasset, non tam durus illi Cicero uisus esset.

SEPTIMA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Cicero liberalitatem cum iustitia confundit. Habent omnino aliquam inter se uiciniam, praesertim ea parte, quae in erogando constat. dat enim utraque pro dignitate benemeriti, sed iustitia multò latius euagatur. Sane Aristoteles duplicem iustitiae proportionem tribuit: geometricam alteram, alteram mathematicam. Arithmetica uersari in contractibus scribit: in quibus omnes homines pars esse decet. Geometricam uerò, unicuique suum dispensare, quantus est cuiusque captus & existimatio. Hæc imperio ac magistratus præclare natis ingenijs præbet, cæteris pro suo modulo munera & ministeria partitur. Proprium est liberalitatis, pecuniam aspernari, eamque ad publica nominum commoda impartiri: multos habere suo beneficio obstrictos, nemini quicquam imputare, à nemine uicem recipere. Hanc Philosophi animi magnitudini ac desipientia rerum humanarum proximior, quam iustitiæ, existimauerunt. Possit aliquis fortasse ea ratione tueri Cicronem, quod istæ uirtutes coniunctæ sint, ac ita proxime, ut mutuo uinculo teneantur. quod qui dixerit, incidit in Menedemi Eretrienfis sententiam, qui omnes uirtutes unam esse uirtutem arbitrabatur, eamque pro suis functionibus diuersis nominibus appellabat. Autor Plutarchus in libello de Virtute morali.

IACOBVS GRIFOLVS
ad Septimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Septimo loco inquit Cælius, liberalitatem Cicero cum iustitia confundit, quam Philosophi animi magnitudi-

dini, & rerum humanarum desipientia coniunctior, quam iustitiæ existimauerunt. Ego uerò quisnam fuerit de liberalitate sensus Ciceronis breuiter ostendam, si prius monuerò, ne uitio illi uertatur, si cum Aristotele sentire uoluit. Credebam ego iam omnibus hoc esse manifestum, quod ille ipse professus est, Cicronem in his libris secutum esse Stoicos. quamobrem non rectè Cælius, si quid ab eo dictum sit, quod ab Aristotelica regula aberrare uideatur, id esse corrigendum statuit. nam Cicero, ut testatum multis uoluminibus reliquit, Aristotelis moralia diligenter legit, nec ab eo propterea dissentit, quod nesciat, quid ille senserit, sed quia tunc cum non probat. neque uerò illius ætas erat huic nostræ similis, quæ unum nouit Aristol. præterea neminem. at uigebant quatuor illæ Philosophorum scholæ, quarum singulæ multos habuerunt amatores, à quibus eruditissimis disputationibus defensæ sunt. ac si ueterum Philosophorum scripta uideremus, aut eorum, quos reliquos habemus, testimonio crederemus, necesse esset fateri longè plures, & eos grauiores Platonicos, quam Aristotelicos fuisse. erat ergo fas bonis illis temporibus, ut etiam antè fuerat, Aristoteli non modo non assentiri, uerum etiam repugnare. nunc autem eò iam uentum est, ut dicere non satis sit, ut olim de Pythagora solebat, *αὐτὸς ἕπον*, uerum singula huius uerba singula esse oracula putemus. at si hoc inertia nostræ largiamur, ut ex tam multis uix unum cognoscamus, laudare debemus eos, qui ut omnes cognoscerent summo studio, & labore perfecerunt. itaque omnium collatis opinionibus, quæ maxime placerent, eas cū causa, ut illis uidebatur, secuti sunt. ut Marcum Tullium fecisse constat, quem quidem cum ex alijs, tum ex illis quinque de fin. bonorum, & malorum libris par est existimare, nihil ignorasse quod illæ scholæ, quæ tunc erant.

in honore, sentiebant, hic ego, quod sepius se fecerit Academicum, & Stoicum, quam Peripateticum, nolo statueri, utrum recte fecerit necne, uerum quonia[m] ea tempestate nulla religio uidebatur, si quis improbasset Aristotelem, demus hanc ueniam Cicero[n]i, ut ab ijs, quos sibi duces elegerit, ad Aristot. non deficiat. nec libeat semper hoc Enthimemate, ut Caelius consuevit, uti. non sic Aristoteles. ergo male Cicero. nam apud eum, ut toties iam dixi, non semper Aristot. probatur, quemadmodum in ratione liberalitatis: quam quidem ille in pecunie tantum usu, & earum rerum, quae pecunia estimantur, Cicero uero non in his solum, uerum etiam in omni genere liberalitatis uersari putat. quare sic ait. de tribus autem reliquis latissima patet ea ratio, qua societas hominum inter ipsos, & uita, quasi communitas continetur. cuius partes duae sunt, iustitia, in qua uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur, & huic est coniuncta beneficentia, quam eandem uel benignitatem, uel liberalitatem appellare licet. tum de iustitia, & iniustitia primum, postea de liberalitate separatim sua utriusque munera, & officia tribuens tractauit. ubi uidemus Ciceronem iustitiam eam partem intelligere, quae noceat nemini, nec tamen proficiat cuique. nisi dando, & accipiendo, ut artifices, & mercatores solent, quippe qui sic alijs profunt, ut etiam sui commodi honestam rationem habeant. quare Alexander Aphr. eam τὸ πλεονεξίας, καὶ τὸ μεροξίας medium esse tradit in Top. sed haec uirtus manca uidebitur. non enim satis est abstinere tantum ab iniuria, nisi benignum te, & liberalem praestes. quare adiungunt ei liberalitatem, cui tribuunt non solum usum pecuniae, & earum rerum, quae pecunia estimantur, uerum etiam omnem cuiusuis generis benignitatem. itaque in secundo officio inquit Cicero, libera-

liberalitatis

litas est ratio duplex. nam aut opera benignè sit indigentibus, aut pecunia. atque his duabus partibus iustitiae uersum genus humanum sustentatur. nam societatem tuetur is, qui ius suum cuique tribuit. itaque in tertio de fin. iustitia inquit Cicero. in suo cuique tribuendo cernitur: ac in 3. de nat. deo. iustitia, quae suam cuique tribuit, quid pertinet ad deos? hominum enim societas, & communitas, ut uos dicitis, iustitia procreauit. de inuentione uero, ut intelligas huius uirtutis uim iam inde à puero Ciceronem didicisse, iustitia, inquit, est habitus animi communi utilitate conseruata suam cuique tribuens dignitatem. Rursus ille quoque societatem conseruat, qui nec ulli nocet, & communes utilitates in medium affert, mutatione officiorum dādo, & accipiendo, tum arte, tum opera, tum facultatibus inter se, & alios societatem deuincit, cuius quidem iustitiae fundamentum est fides: ut liberalitati pro dignitate cuique tribuere, ut suo loco melius apparebit. atque haec est, quam Geometricam, & illa, quam Arithmeticam uocat Aristoteles, nam quod magnanimo coniunctiorem liberalitatem censet Aristot. quam iustitiae, id non ignorauit M. Tullius, quippe qui in partitionibus magnitudinis animi liberalitatem in usu pecuniae dixit esse. sed hic aliter agendum fuit. sequitur enim Stoicos, apud quos certè latius patet liberalitas, quae iustitiae subijcitur, quam quae tantum ad magnanimum refertur. haec enim in solo usu pecuniae, illa uero in omni beneficio uersatur, & propterea Stoici eam iustitiae adiungebant. unde Cato in tertio de fin. iustitiae inquit adiunctae sunt pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quaeque sunt generis eiusdem. iam mihi uideor Ciceronem sine illo mutuo uinculo, quo simul omnes uirtutes continentur, defendisse. ut nequaquam in Menedemi sententiam delabi sit necesse.

OCT

OCTAVA CAELII CALCA-
GNINI DISQVI-
SITIO.

ET quanquam omnis uirtus nos ad se allicit, facitque ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse uideatur: tamē iustitia & liberalitas id maximē efficit. Cur hoc fiat, Cicero prætermittit ostendere. Ostendit id Aristoteles: quod ceteræ scilicet uirtutes habenti decori sint, & emolumento: sola iustitia & liberalitas non habenti, sed ceteris potius mortalibus profint, aliorumque gratia & commodo exerceantur. ob id etiam eas ἀλλοτρίας ἀρετὰς, id est, alienas uirtutes, ueteres appellauere: quod publicæ utilitatis gratia potius quam priuatae, inuenta sint. omnis autem uirtus, quos pluribus adiutricem præbet, hoc est apud omnes charior, maioreque in admiratione habetur. Si igitur Cicero, quum Officiorum librum scriberet, Aristotelem habuisset in manibus, potius quam Panætium: non dubito, quin fecundiora uberioraque suis ciuibus præcepta tradidisset, eaque locupletioribus argumentis & rationibus comprobasset.

IACOBVS GRIFOLVS AD
octauam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Quod M. Tullius scribens officia Panætium maluit in manibus habere, quam Aristotelem, nec in præceptis satis copiosus, nec in argumentis satis firmus Cælio uidetur. Quid ignorasse etiam rationem eum putat, cur iustitia, & liberalitas maxime omnium uirtutum ad amandum nos alliciat. mihi uerò ignorare Cælius potius uidetur

uidetur & quid sciret Cicero, & quid agendum illi esset, & quid egerit tandem Aristoteles. nam si unum saltem de tribus cognouisset, non tam iniustus iudex in Cicronem extitisset. fateretur enim eum, qui tam multis disputauit sola iustitia societatem hominū inter homines constitui, & conseruari, non ignorasse hanc ipsam uirtutem alienorum commodorum habere rationem, cum præcipiat nō modo, ne cui quis noceat, sed quo ad eius fieri possit, ut quisque omnibus proficit, at cur quisquam tandem ignorare aliquid dicatur, à quo uim eius explicatam uideamus? nō dixit M. Tullius iustitiam esse bonum alienum: at eam ita descripsit, ea præcepta tradidit iustitiæ, ut quiuis facile cognoscat utilitatē eius ad alios potius, quam ad eum ipsum, in quo sit habitus ille, pertinere. siquidem duo posuit in primo off. iustitiæ fundamenta. primum rerum contractarum fidem, alterum tribuere suū cuique, quæ quidem funditus euertit is, quicumque omnia ex suo tantum cōmodo metiatur. quo enim modo societatem tueatur is, qui uel sibi uendicit aliena, uel de nullo bene mereatur, uel denique datam fidē præstare nolit? Rursum qui suo cōtentus est, & prout quisque meretur, in omnes est liberalis, nec quenquam fallit, cur non is alijs potius, quam sibi consulit? quid aliud explicat M. Tullius, cum iustitiæ hominem inquit studere, ut paret ea, quæ suppeditent ad cultum, & ad uictum, nec sibi soli, sed cōiungi, libris, ceterisque quos caros habeat, tuerique debeat? quare præclare scriptum à Platone dixit, non nobis solum nos esse natos, ortumque nostrum partim patriā, partimque parentes sibi uendicare, partim amicos? cur Stoicis placere omnia, quæ in terris gignuntur, ad usum hominum creari, homines autem hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alijs prodesse possent? ac in eo debere nos duces naturam sequi? quid illud

etiam

etiam, quod tam esse in uitio eos putat, qui ab ijs, quibus ini-
fertur, non propulsant iniuriã, si possint, quã si parentes,
aut amicos, aut patriã deserat? hunc ignorasse quisquam au-
det suspicari ad communem utilitatem iustitiam referri? Sed
ea quoque legenda sunt, quæ in calce primi libri sæpius re-
petit in comparatione honestatis, quæ à communitate, &
eius, quæ à cognitione ducitur. iam planum fiet etiã, quise-
cutus est Panætium potuisse de iustitia copiose, & subtili-
ter disputare. mitto quã multa in tam multis uoluminibus
dixerit, ex quibus cognosci potest utilitatem plerunque alie-
nam iustitiam tueri. quod si quis negat, illud saltem doceat
rogamus, cur is dixerit per hæc, & per liberalitatem in pri-
mis effici, ut ad amandum alliciamur. unde hoc nouit? fortis-
se Cæli responderet furore aliquo afflatus diuinasse Cicero-
nem. nam delirasse hic, ut alibi confirmat, illi non uideatur,
quippe quem sensisse rectè non audeat negare, sed quod Arist.
rationem non attulit, eam ignorasse suspicatur. quasi uerò
necessarium sit, quicquid omitatur à scriptoribus, id ab eis
ignorari. at rationis huius non erat ignarus, imo uerò eam
suis uerbis sic expressit. sic enim in officio secundo scribit,
atque illa tria, quæ proposita sunt ad gloriam, omnia iustie
tiam cõficit, & beneuolentiam, quòd prodesse uult plurimis,
& admirationem, quòd eas res spernit, & negligit, ad quas
plerique inflammati rapiuntur. ubi res igitur id postulauit,
non præterijt rationem. nã in primo cum de iustitia, & li-
beralitate tunc ageret, existimauit rationem illam ex longa
disputatione doctis saltem uiris perspicuam esse factam. ita
superfluens potius fuisset, si quid aliud de ea dixisset, quã
ut Cælius uult secundus. ut autem ad Arist. tandem uenia-
mus, aliud illi propositum erat, aliud Ciceroni. hic enim nõ
uirtutum uim & rationum tam docere uoluit, quã quæ
officiã

officiã, & quo modo ex uirtutibus singulis duceretur. Ari-
stotel. uerò contrã, ut in quo sita esset felicitas exponeret,
naturam cuiusque uirtutis, ac omnes differentias est summa
diligentia persecutus. nam hic querit quid sit uirtus. Cicero
uerò quis eius usus. ut fabri angulũ rectum, quãtum ad ipso-
rum artem pertinet, considerant: geometra uerò quid, &
qualis sit, diligenter perscrutatur: nõ igitur eodem modo res
easdem considerat uterque, ut nec liberalitatem, de qua scri-
bens Arist. ubi quid ea esset definisset, in sua quoque officia
distribuit, & eorum differentias exposuit. cum enim in dan-
dis & accipiendis pecunijs liberalitas uerteretur, qui donat ut
debet, & oportet multis rationibus eum præstare ostendit
illi, qui per iniuriam nihil sumit. inter quas eam quoq; po-
sui, quòd liberalitas prodest, quia donat. cuius rei argumen-
to nobis est, quod omnium uirtutum maximè amatur. id
quod accipienti, quod suum est, non accidit. num hac neces-
sitate Cicero coactus est ita disputare? cum præsertim ex eius
iustitia, oratione quiuis intelligat, ut dixi, liberalitatem, &
iustitiam, ad alienam utilitatem attinere? nihil minus. iusti-
tiam uerò præclarißimã omnium uirtutum propterea tra-
dit Arist. quia non solum ipsi iusto, uerum etiam alijs pro-
dest. quæ quidem ratione omiſsa quod sibi proposuerat, con-
ficere non potuisset. Ciceronis autem ratio alia fuit. expo-
sita enim ea caritate, quæ inter sanguine coniunctos esse de-
bet, statuit nullam societatem præstantiorem esse, neque fir-
miorem, quã quæ in morum similitudine bonorum est. ac
ne quis hac in re uirtuti plus tribueret, quã similibus stu-
dijs, paribusque uoluntatibus negauit, ne iustitia quidem
æquè nos ad amandum allici, neque liberalitate, quarum uis
est in ea re maxima. quoniam similes nos eas non habemus.
ne intelligat Cælius pari aut simili uirtute id fieri, sed cum
etiam

etiam ad amandam impelli honestatem, qui potius in alijs quam in se illam cernat, quæ beneuolentia, & amicitia non est tam firma, neque tam copulata, quam quæ similitudine bonorum morum conciliatur, id est, quam cum uirtute predictus alterum sibi similem intuetur. atque quod probandum sibi sumpsit, rationibus confirmauit dicens, in quibus enim eadem studia sunt, eademque uoluntates, in his fit ut æquisque altero delectetur ac se ipso: efficiturque id. Pythagoras uult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. neque uero in pronuntiationibus singula egent approbatione, ut si dicat magis ad amandum nos allici: at morum similitudo bonorum, quam iustitia, quæ præter omnes alias uirtutes amari solet. quid hic necesse est approbare iustitiam maxime uirtutum omnium amari? cum pro certo, atque cõcesso habeatur: quid est igitur cur ad ineptias Ciceronem uocemus?

NONA CAELII CALCAGNI
DISQUISITIONE
SITIO.

ET Themistocles quidem nihil dixit, in quo ipse Areopagum adiuuauit. An parum, dixit Themistocles, parumque adiuuit Areopagum, quum oraculum interpretatus est: quum ostendit suis ciuibus, quæ forent ligna mensura: quum persuasit, ut se nauibus tuerentur: quum Regi nostro consilio utile ostendit, in angustijs pugnare: sed quid opus dicto fuit: quum nauiter atque industrie agendo patriam seruauerit? Quod nisi fortiter pugnando, sequi maxime periculis exponendo, præpotentis Regis uires fragilissimè certè Areopago locus non superfuisset, sed una cum Areopagitis salus & gloria Atheniensium cõcidisset. Possem hinc

toge

togæ bellique consilia comparare, possem ciuiles castrorum, & que labores conferre: eaque expæsis eloquentiæ uelis exaggerare, quæ in Oratione pro L. Muræna incredibili facundia Cicero prosecutus est. Sed in re plana, atque omnibus exposita, non adeo oportet esse eloquentem.

IACOBVS GRIFOLVS

ad nonam Cælij Calcagnini

Disquisitionem.

PERdifficilis est illa quæstio, utrum Themistocles in signi illa ad Salaminam uictoria plus adiuuerit Rempublicam an Solon eo consilio, quo constituit Areopagitas. Hunc Cicero, illum Cælius defendit. Magnus uterque uir magnum est nactus patrocinium. Nam Cicero ad hanc ætatem primam, inter Latinos sine controuersia semper tulit, & seruet etiam posthac, nisi Cælio cogatur cedere. Cui non satis est omnium ferè animos ad se conuertisse, nisi Ciceronis diuturnam gloriam, & eandem maximam imminuat. Ego uero tametsi nostra tempora cariora mihi esse debent, studiosus tamen ueritatis, & quia pium mihi uidetur tantum utrum, & de nomine Latino tam bene meritum defendere, & gloriosum cum Cælio, ut sæpius iam feci, congregari, contendam quantum poterò etiam nunc existimationem eius illustrissimam tueri. Spero etiam Solonis manes huic meo studio gratiam habituros. Volens igitur M. Tul. res bellicas minores esse, quam urbanas suadere, uerè inquit si uolumus iudicare, multa res exciterunt urbanae maiores, clarioræque, quam bellicæ. Atque orationem à cõmuni quæstione uniuersi generis ad propriam definitamque disputationem uisus est traducere, cum dixit: Quamuis enim Them. iure laudetur, & sit etiam no-

p men

men quam Solonis illustrius, citeturque Salamis clarissime: testis uictoriae, quae anteponatur consilio Solonis ei, quo primum constituit Areopagitas. Non minus praeclarum hoc, quam illud iudicandum est. Illud enim semel profuit, hoc semper proderit ciuitati. Hoc consilio leges Atheniensium: hoc maiorum instituta seruantur. Et Themist quidem nihil dixit, in quo ipse Areopagum adiuuerit. At ille adiuuit Themist. est enim bellum gestum consilio Senatus eius, qui a Solone erat constitutus. Duo sunt hic argumenta, quibus consilium Solonis uictoriae Themist. praefertur. Et quod semel tantum ea profuit ciuitati, consilium uero Sol. et ante, et tunc, et deinceps erat semper profuturum. Et quod in eo bello Themist. adiuuit consilium Solonis, minime uero Themist. uictoria Solonem. Caelius autem contempsit primum argumentum, aut existimauit secundo confutato causam Solonis stare non posse. Ita quasi subiratus, an paruum dixit Themist. inquit, paruumque adiuuit Areopagum cum oraculum interpretatus est? cum ostendit suis ciuibus quae forent lignea moenia? cum persuasit ut se nauibus tue rentur? paruum me hercule, paruum, atque adeo nihil Areopagum iuuit. Caeli, quid irascoris? nihil inquam adiuuit, nisi quod Senator de re aliqua sapienter censeret, ipse Senatus statuit, et rationem meliorem facit. Nam Themist. haec omnia dixit, non ut Imperator, sed ut Areopagita, ac omnia illa consilia Themistocles Areopagite, non Imperatoris, uere. Nec alia causa Solon Areopagum constituit, nisi ut in eo de rebus ad Rempublicam pertinentibus deliberaretur. Id deliberatum est autem Themistocle referente, aut etiam, si accenserit ut, classe id bellum gereretur. Non enim unius Themistocles nutu, etque arbitrio, classe dimittamur est, sed cum Senatus Consultum in eius sententiam factum esset

esset, qua tamen sententia non adiuuit consilium Solonis, ille quidem, sed secutus est potius. Is postea suis consiliis bellum administrauit. Imperator enim est administrator belli, non autor. Ad quem quidem exercitus, castrorum, agminum, signorum conferendorum, oppidorum oppugnandorum, comituum, insidiarum faciendarum, ac uitandarum, et aliarum rerum, quae propriae sunt belli gerendi, cura pertinet. In quibus certe Themistocles excelluit. Sed haec non fecerunt Areopagum sapientiorem. Areopagus contra multis modis Them. adiuuit: etenim Athenienses nec uires, nec opes tantas habuissent, nisi Solonis consilio leges et maiorum instituta seruassent: tam neque milites, neque duces, neque ipse Themistocles tanta uirtutis splendori consecutus esset, nisi bonis legibus, et institutis ciuitatis paruisset, quae auctoritate Areopagi custodiebantur. Adde etiam illud, quod ad ea tempora illa Respub. perducere non potuisset, nisi eodem consilio recta, et aucta fuisset. Quocirca Themistocles auctor non fuisset, aut Respub. quam seruaet, non habuisset. Quod ille ea uictoria semel fecit, Areopagus uero sapienter me, et cum nondum esset Themist. et postquam desit esse. Vnde igitur Themist. Posarum regem arte sua ille quidem, sed consilio adiutus Solonis, quare praclarus est, hoc quam illud, nam ut Arist. ait in posterioribus resolutionibus, *ἡ δὲ ἀρετὴ τῶν ἀγαθῶν, εὐνοίᾳ καὶ δόξῃ βέλτερον*, id est id semper magis est propter quod unum quodlibet est. Quid est igitur, cur Caelius Ciceronem reprehendat? quid eum moueat nomen Themistocles? et scire debet Athenis longe plures fuisse Them. quam Solones. Et ducem illius Graeciae nunquam optasse ut Aiacis similes decem haberet? et Nestoris quod si accidisset non dubitabat quin breui Troia esse peritura, lege de Sen. At cur primum argumentum non

refutauit? Nam si concedit Areopagitas semper ciuitati profuisse, tantum uerò semel Them. duram prouinciam suscepit, si negat, cur non diluit? sin uerò contemnit, ignorat disputandi rationem, nec satis intelligit, quæ sit argumenti cuiusque uis. Stratagemata uerò, quæ narrat, tum fortitudinem, solertiam, strenuitatem uiri confitentur omnes fuisse maximam. Neque est quisquam, qui laudem illius uictoria præstantissimo uiro detrahat, qua illi communi consensu tota Græcia concessit. Neque Mar. Tullius laudem illius cum laude Solonis contulisset, nisi maximam eam iudicasset. Quid arma Cæl. comparat cum toga? nonne Cicero C. Cesari declarauit in armis militum uirtutem, locorum opportunitatem, auxilia sociorum, comæatus, multum iuuare? nonne maximam partem quasi suo iure fortunam sibi uendicaret? & quicquid prosperè gestum est, id penè omne suum duceret, et uerò illius gloriæ, quam sua sapientia uiri graues consequuntur, socium habent neminem. Non enim temeritas fortunæ cum sapientia commiscetur. Quare nemo unquam dixit fortunatum Solonem, Lyeurgum, Socratem, Lelium, Catonem, contra fortunatum Alexandrum, Annibalem, Cesarem, Syllam, Them. & denique maximos quosque duces. Labores castrenses ciuilibus esse grauiores concedimus. Ergo nobiliores? negamus. Nam etiam nautæ, & in ergastulis durioribus laboribus torquentur homines, quam qui togati grauisimas sententias in Senatu dicunt, & sapientia sua Remp. optimè gubernant. Quare non quantum corpore quisque possit, ne boues etiam cum sapiente conferantur, sed quantum ingenio, & prudentia proficit ponderandum est. Nam ut corporis seruitio, & animi imperio utimur, sic in uili laboribus, & Ducum, Senatus autem consilio utimur. Nec uerò Cicronem Cicronis autoritate confutare nitatur

nitatur Cælius, nam certior esse cuique debet eius mens, ubi de Philosophia scribit, quam ubi reum, de cuius dignitate, atque adeo salute agitur, defendit. Nam, ut de officijs auctoritate Panætij confirmat, iudicis est in causis semper uerum sequi. Patroni uerò nonnunquam uerisimile, etiam si minus sit uerum, defendere. Quis porro negare audeat, eandem ferè causam ab iisdem oratoribus aliàs aliter agi oportere? Laudet igitur Cælius quantumlibet eloquentia Ciceronis labores militares, de illis eiusdem iudicio, nemo dubitet Senatoriam sapientiam præferre.

DECIMA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Prudentia apud Aristotelem, inter uirtutes architectonica locum obtinet: utpote quæ cæteris imperet, & reliquas moderetur. Ob id Socrates, omnes uirtutes prudentiæ nomine appellabat: quam sententiam Aristoteles in moralibus arguit. Non enim omnis uirtus prudentia est: sed nulla uirtutum est sine prudentia. Plato in Legibus prudentiam oculum, iustitiam pulchritudinem, temperantiam, sanitatem, fortitudinem, manum animi uirtute instituti eleganter nuncupabat.

IACOBVS GRIFOLVS

ad decimam Cælij Calcagnini

Disquisitionem.

Dè prudentia nobis usu sepe uenit, ut disputamus: nunc autem quia Cælius apud Aristot. inquit eam inter uirtutes architectonica locum obtinere, atque id nonnullis fortasse uidebitur contra M. Tullium discreuisse, demonstrabimus spero & quæ nam sit philosophi sententia,

Et eam Ciceroni contrariam non esse. Architecton igitur, quem nos dictione quidem Græca, forma uero Latina dicimus Architectum, princeps fabricarum est, et præest alijs, et dat edificandi leges. Quare per translationem Aristot. illas artes, quæ præsent alijs Architectonicas appellat, ut in primo Ethicorum patet, et in sexto, cum prudentiam rerum uniuersalium secundum Eustratium Architectonicam appellat. Ac iterum idem paulo post ait partes eius præsequens, ciuilem, et prudentiam idem esse genere, differre uero specie. Quarum prudentia, quia in primis propria commoda procurat, et quia uulgo is solus uidetur esse prudens, qui optime suis rebus consultit, sola nomen generis retinet. Altera uero, cum totius ciuitatis curam suscipiat, ciuilis nuncupatur. Hæc autem est duplex. Neque ut princeps leges condit, et præcipit alijs, legisera uocatur. Altera uero pars communi nomine ciuilis dicitur. Illi enim singulæ res ciuitatis curæ sunt, et suis penè manibus omnes administrat. Inter quas Architectonicam eam esse partem dixi, quam legiseram nominauit. Vel dicamus, quia prudentia politica, economica, et, ut ita dicam, personalis est, et tertia secundæ, utraque uero primæ, ut principi, subiicitur, hæc Architectonica iure debet appellari. Sic utraque nimium ratione obtineri mihi uideor, non prudentiam generis, sed aut uniuersalem, aut legiseram speciem principem esse non uirtutum, sed aliarum prudentiæ formarum. Hæc equidem non uideo quid contra M. Tullium esse uideatur. Nisi quicquid ille tacuit, quod ab Arist. dictum sit, id omne contra eum esse statuamus. At Cicero ut alibi diximus, non profusus est in libris illis se uirtutum uim demonstraturum, sed potius quæ nam ex singulis officia duci oportere, id quod semper, et copiose facit. Illud uero pro ut necessitas

rei postulabat. Nam quod uirtutem esse nullam sine prudentia scribit Arist. mirè cum Cicerone conuenit. Est enim apud eum hoc uelut axioma, uirtutes omnes cum prudentia coniunctas esse. Ut in quinta Tusculana, per eam quæ inducta est, personam exprimit his uerbis. Si enim nulla uirtus prudentia uacat, prudentia ipsa hoc uidet, &c. Hic Aristotelis ore quasi locutum Ciceronem uidemus, nec ab eiusdem oratione hæc in libris de Fini. uidetur aberrare. omnibus artibus eam attributam esse uolumus, quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuique artificio præsent, debent habere. Ergo prudentiam sordidis artificibus ponet esse necessariam, in munere uero iustitiæ, aut moderatiõnis, aut fortitudinis confesbit sine prudentia nos uersari? at hic fortasse dicit aliquis, prudentia communis pro diligentia posita est. Fateor, sed diligentia aut prudentia est, aut soror prudentiæ. Quare confundit eas usu M. Cicero cum alibi, tum in secundo libro de Orat. Vbi de inueniope agit. Antonius qui percurreret eum locum hoc etiam de diligentia scriptum reperiet, reliqua, sunt in cura, attentione, animi, cogitatione, uigilantia, assiduitate, labore. Complectar hoc uno uerbo, quo sæpe iam usi sumus, diligentia, quæ una uirtute omnes uirtutes reliquæ continentur. Videsne, quæ propria sunt prudentiæ, tributa hic esse diligentia? quid, quod ea reliquæ uirtutes omnes continentur? hoc est alienum à prudentia? sentit idem ergo Cicero de prudentia, quod Aristoteles, sed haud scio an etiam plus ei tribuerit. In partitionibus uero diuisione prudentiæ serè similis usus est Aristotelicè dicens eam in suis rebus domesticam, in publicis uero ciuilem appellari solere. Vbi tertiam omisit, quæ ad unicam personam uidetur attinere. Nam ea cura, quæ unius imprimis commoda tuetur, moralis potius uidetur, quam

quàm ciuiliſ appellanda. Nam quòd oculum eſſe animi prouidentiam Plato dixit, non eſt contrarium Ciceroni, quippe qui memoriam, intelligentiam, & prouidentiam partes eſſe prudentiæ teſtatur. Hæc enim præterita recordatur, præſentia præſpicit, & proſpicit futura. Vt non magis Plato, quàm Cicero prudentiam oculum appellare uideatur, ſed etiam Ariſt. uidet hunc oculum. Qui in ſexto Ethicorum uirtutem illam prudentiæ, quam *ἡσυχία* ipſe uocat, quæ nihil eſt aliud quàm naturalis quædam habitus, hanc inquam naturalem uim præſpicendi oculum appellat, qui moralis uirtute impreſſione prudentiæ perficitur. Ex quibus facile præſpicere poteſt laudem Ciceronis cum Ariſt. & Platonis laude coniungi oportere.

VNDECIMA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Duplex omnino iocandi genus. Vnum illiberale, præſtulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum. Quo genere non modo Plautus noſter, & Atticorum antiqua Comœdia, ſed etiam philoſophorum Socratici libri reſerti ſunt. De iocis Plautinis ſtat Horatius aduerſus Ciceronem.

At noſtri proauſi Plautinos & numeros, & Laudauere ſales: nimium patienter utrunque, Ne dicam ſtultè, mirati. Si modo ego & uos, Scimus inurbanum lepido ſepondere dicto. Si detur tamen mihi liber iudicandi locus, in Ciceronis malim quàm Horatii ſententiã deſcendere. Nam multorum mihi & ſalis & fellis, & facetiarum & ſcommatum habere uidetur Plautus, iocisq; & perſonis pulcherrimè inſeruire. ut mirari jubeat Horatium, grauiffimi alioqui iudicij

diciſcriptorem, tam iniquè ſuper iocis Plautinis deciſiſſe: quod ſatis cõſtet, eum imitatum eſſe Siculum Epicharmum, quem Cicero in quadam ad Atticum epiſtola uafrum appellat. Et ſanè conſtat, Siculos homines ad ioca & dicta multum acuminis habuiſſe. Nec proſectò uidetur Horatius hoc ignorafſe, quum dixit:

Plautus ad exemplum Siculi propterare Epicharmi
Dicitur. Mouet me quoque Varronis autoritas, qui in cenſura comœdiarum Plautinarum nõ alio ferè argumento uſus eſt, quum eas a ſuppoſitijs ſecerneret, niſi quod quæ iocis & luſibus redundarent, eas incunctanter omnique abdicata dubitatione Plautinas pronuntiabat. Adde quòd in hoc genere longè plus fidei Ciceroni, quàm Horatio haberi par eſt: utpote quum Ciceronis iocos collegerit, & in aliquot uolumina digeſſerit Tyro libertus, ſi credimus Quintiliano.

IACOBVS GRIFOLVS AD
undecimam Celiſ Calcagnini
Diſquiſitionem.

De iocis Plautinis ſtat Horatius, inquit Celius aduerſus Ciceronem. Verum Celius in communi multorum errore meo quidè iudicio uerſatur. Putat enim Horatius abſolutè numeros, & ſales Plautinos uituperare, ſed ut dixi fallitur cum multis. Nam ſi rectè iudicium Horatii conſideretur, numeros, & ſales Plauti cum Poetis Græcis comparatos reprehendit, præfert autem comicis & tragicis Latinis. Nanque illius iudicium Latinos ſemper negligentia criminis dānauit. Quare Nec uirtute foret, inquit, clariffue potentius armis, Quàm lingua latium, ſi non offenderet unum Quenque poetarum limæ labor, & mora. Vos ò Pom-

pilius sanguis carmen reprehendite, quod non Multa dies,
 & multa litura coereuit, atque Perfectum decies non casti-
 gavit ad unguem. Et in secundo Ep. inquit Senis enim Græ-
 cis adnouit acumina chartis, & post Punica bella quietus
 querere cepit quid Sophocles, & Theſpis, & Aeschilus
 utile ferret. Tentauit quoque rem si digne uertere possit, Et
 placuit sibi natura sublimis, & acer, Nam spirat tragicum
 satis, & feliciter audet. Sed turpē putat in scriptis, metuitq;
 lituram. Contrā uerò graijs, inquit, ingenium. graijs dedit
 ore rotundo musa loqui præter laudem nullius auaric. uo-
 lens igitur hoc uitium negligētē corrigere noster Flaccus,
 & Pisones monere ut id penitus cauerent. Ait in scenam
 missos magno cū pondere uersus, aut operæ celeris nimium,
 curaque carentis, aut ignoratæ præmit artis crimine turpi.
 Hic subiecta persona non expectans dum Horatius iudex
 proferret, nā id est suppositum uerbi premit, statim obijcit,
 non quiuis uidet nec modulata poemata iudex, & data Ro-
 manis uenia est indigna poetis. Cui poeta respondet, idcirco
 ne uagere. Quia non quiuis iudex immodulata poemata ui-
 det? scribamue licenter? quāuis data Romanis uenia sit in-
 digna poetis, an omnes uisuros peccata putē mea, tutus &
 intra spem ueniz cautus; quod si nec incuria animaduerti-
 tur, nec licentia reprimatur, quid tandem consequarē nitau-
 denique culpam, nam laudem merui: at culpa simul uitanda
 est, & laus querenda, quam uos ut consequamini exempla-
 ria Græca nocturna uersate manu, uersate diurna. Quo
 præcepto apertē declarauit Latinorum imitatione ad fru-
 gem ueræ laudis perueniri non posse, cum nullus eorum per-
 fectus esse uideatur. Fuit hoc loco aliquis ex Latinis, qui ui-
 deretur optimus, obijciendus, quo confutato iure omnes re-
 liqui, ut minores confutati uiderentur. Visus est ergo Plau-
 tus

tus is esse, qui si à Græcis uinceretur, nullus deinde ex Lati-
 nis cum illis conferendus esset. at quod in Plauto esse præ-
 cipuum uidetur, tamen cum Græcis cōparatum nimium pa-
 tienter admirati sunt antiqui. Quid de cæteris Plautinis
 uirtutibus statuendum? quid de nostris reliquis poetis? ex
 his uidemus Plautum præ Græcis improbari, præ Latinis
 uerò maxime probari. quem alibi quoque ita laudauit. cre-
 ditur è medio quia res accēssit habere sudoris minimum, sed
 habet comœdia tanto plus oneris, quāto ueniz minus. aspi-
 ce Plautus quo pacto partes tuctur amantis ephœbi, ut pa-
 tris attenti, lenonis ut insidiosi. Quæ nam igitur dissentio
 de Plautinis salibus esse potest inter M. Tullium, & Hora-
 tium? quando uterque ut Latinum in eis maximè commen-
 dat? nam si Cicero cum Græcis illum contulisset, certè cum
 Horatio sensisset, ut de ea laude, quæ Latino tribuenda est,
 sensisset iudicamus.

DUODECIMA CAELII CALCA=
 GNINI DISQVI=
 SITIO.

Pylchre Aristoteles in Ethicis, & Plutarchus in com-
 mentario de Virtute morali ostendunt, inter cōtinen-
 tem incontinentem, temperantem, intemperantemque quid
 differat. Cōtinens cum affectibus cōiunctatur, & uincit; in-
 continens reluctatur quidem, sed uictus dolet. Contrā tem-
 perans nullam habet luctam, sed pacatis affectibus utitur,

Ut mare tranquillum, quod nulla impellitur unda.
 Intemperans uero, sine lucta manus dat affectibus, seque
 obsequentem ad nutum omnium uoluptatum sponte pro-
 fitetur.

TERTIADECIMA CAELII CALCA-
GNINI DISQVI-
SITIO.

Cicero trahit officium ab honesto, ab utili: tum quomodo pugnet honestum cū utili, quid honesto honestius, quid utili utilius explorandum proponit. At ego à iucundo quoque officium exquirendum puto. Tria enim sunt, ob quae quispiam expetit: honestum, utile, iucundum. Tria rursus, ob quae refugit: turpe, inutile, atque molestum. Et uirtutē facultatem esse, scribit in secundo Ethicorum Aristoteles, agendi res optimas circa uoluptatem. & Speusippus, uoluptatem congenitam nobis attestatur. ob id nobis etiā maxime elaborandum est, ut eā moderemur. Nam medicamenta ex contrarijs constant. ceterum sicut ex populari opinione utile ab honesto separamus: ita & iucundum ab honesto atque utili iure separari potest. Quatenus ergo sequendum sit quod iucundum est, disquiri ex officio debet. Tum illud quoque dubitari poterit, utrum iucundius: an agriculturam exercere, an uxorem ducere, an coelibem uitam uiuere. & ex tribus quid praestet: cultumne agri, an uillaticam passionem, an mercaturam persequi. Incurrit in hanc iucundi mentionem Cicero, nolens, aut certē aliud agens, in fine tertij libri de Officijs: qua admonitū miror non attulisse in medium, multasque hanc atque operosam diuisionem, honestum & turpe, utile & inutile, iucundum & non iucundum, honestum cum utili contendens, iucundum cum honesto decertans, iucundum cum utili depugnans. Quae sexcuplex erit diuisio. Quod si honestum & honestius, & utile & utilius, iucundum & iucundius addamus: iam ad nouenarium usque numerum procedet diuisio.

IACO

IACOBVS GRIFOLVS AD
Tertiam decimam Caelij Calcagnini
Disquisitionem.

Cicero trahit officium ab honesto, ab utili, tum quomodo pugnet honestum cū utili, quid honesto honestius, quid utili utilius explorandum proponit. At ego à iucundo quoque officio exquirendum puto. Si Caelius quid hic honestum sit apud Marcum Tullium dicere uoluisset, rectius certe locutus esset. Nec officium à iucunditate ducere uoluisset. Nam falsum est primum, ut hic ait, Cicronem officium trahere ab honesto, & ab utili, cum hoc honestum, ut iam satis multis declaratum est, officium sit. officij enim & id, unde duceretur, idem esset, quo nihil absurdius. sed hoc est secundum illud honestum, quod habet similitudinē quandam ueri, & perfecti honesti. Falsum est praeterea quod in nostris actionibus honestis iucundum sequi debeamus. uerū de hoc mox dicemus. Nunc redeo ad honestum. Quod igitur in deliberationem cadit, & honestū ne an turpe factū sit, queritur, id est, quod nobis cum ratione faciendum proponimus. Id autem nobis satis erit, si honestum esse intelligatur. Nam idem utile, atque iustum esse necesse erit, ut in secundo de officij auctoritate multorum philosophorū Cicero confirmat. Neque est ulla ratio, qua secundum Stoicos utile distrahatur ab honesto. De qua re in eodem copiose disputatur, in tertio uerō haec inter se pugnare nullo modo posse. Cur igitur ea Panaetius, & post eum Cicero partitione sua diuiserunt: quia more uulgi loquendum fuit, ut imperitorum error inde tolleretur. Deinde, quamuis alterum ab altero non separaretur, cogitatione tamen separari potest & diuersam rationem habet: sed quareat, quisque quantum libet, nunquam reperiet ubi sit

ca

ea utilitas, quam Cicero & Panaetius intelligunt, ibidem simul esse posse turpitudinem. Neque uerò deliberanda sunt ea, in quibus non honesta sit deliberatio. Vbi autem sit honestas, ibi iustitia sit necesse est. At honestae actiones nostrae alias mihi uidentur emolumenti aliorum habere rationem, alias & nostri simul, & aliorum, aliàs sine cuiusquam iniuria nostri tantum. Quoniam uerò quae prospera nobis, & commoda sunt, ea magis sentimus, factum est consuetudine quadam ut haec utilia praecipue nominentur. Cumque propria utilitas plerumque perturbet rationem, docuerunt doctissimi uiri quem admodum seruata honestate utilitate quisque suam querere uideatur. Id quod in secundo de officio libro Cicero perficit. Ut autem omnis ambiguitas tolleretur, in tertio discernit utile cum honesto pugnare non posse. Iam uidemus, nisi fallor, cur grauissimi uiri se iungere partiendo uideantur, quae semper coniunctae sunt. Sed uoluptatis, & iucundi Cicero nullam unquam rationem habuit. Nam in tertio de officijs nihil unquam dixit, quod ad Caelij calamitas possit accommodari. Quid ita? quia alia eius ratio, alia fuit Aristotelis. Huius enim studium id erat in ea parte, ubi iustitia esse dixit, quorum causa quisquam aliquid expeteret. Ut ostenderet illos esse compotes uirtutis, qui cum gaudio & uoluptates aspernerentur, & pericula subirent. Cumque multis de re illa disputasset, addidit etiam illud, quod uirtutis experientia in eo maxime uersatur, quod omnibus humanis bonis est commune. Cum uerò, quae ut bona humana expetuntur, sint omnino tria, honestum, utile, & iucundum, atque his omnibus communis sit uoluptas, conficitur uirtutem in moderanda uoluptate assidue uersari. Nam aut confusam uoluptatem cum honesto, & utili cogimur expetere, aut sine his seruari. Ne igitur uox aut illa nimiam trahamus, aut haec

funditus

funditus perdamur, uirtute semper repugnandum est. Atque hoc erat Arist. propositum. Cicero uerò non signa confirmatae iam uirtutis, atque constantis querit, nec quae sint nobis expetenda docet, sed quae sint officia, quae neque turpitudinem, neque incommodum ullum habeant. Nam quicquid alterum horum habeat, contra officium est. Quo igitur pacto cum eo iucundo miscebitur officium, quod sine honesto atque utilisciamus esse? relinquatur ut honor & gloria, quae ex honestis actionibus consequitur, iucunda sit, uerum illius causa nihil agendum Stoici confirmant. Sed ob ipsum tantum honestum laborandum: quod quidem multis in locis Cicero testatur. Quare in officio colendo nemo illius iucunditatis rationem habet, si praecipis pareat Stoicorum. Sed & ipse Arist. ubique monuit eam uoluptatem fugiendam esse, quae seiuncta esset ab honestate. nec eam, quae insita est in re honesta, sequendam potius, quam ipsam honestatem statuit. Quare non uariis ille diuisionis numerus Caelio relinquatur.

DECIMA QVARTA CAELII

CALCAGNINI DIS

QVISITIO.

UT enim uenustas & pulchritudo corporis fecerit non potest à ualitudine, sic hoc de quo loquimur decorum, illud totum quidem cum uirtute confusum, sed mente & cogitatione distinguitur. Generale quoddam decorum in omni honestate: aliud huic subiectum, quod ad singulas honestatis pertinet partes. Non negauerim esse quoddam decorum, in uniuersum per uirtutes persusum: quoddam rursus particulare, ad singulos actus priuatos pertinens. Sed prius illud in natura absconditum est, & ratione magis quam sensu discernitur.

gnosci potest: sicut omnia uniuersalia, quæ sensu percipi nō possunt. Priuatum autem hoc alterum, mihi uidetur locis, temporibus, personis, alijsq; delectibus circumscribendum esse: non quidē more poetarum, apud quos turpes sententia laudantur, quum sunt turpibus personis attributæ: sed ciuilibus cuiusdam modestiæ respectu. Nā hortari ad uirtutem in tempestiue: fortitudinem uti quum parum oporteat, uel leuis causa urgeat: si in conuiuio aliquis seueritatem adhibeat: si puer de iustitia inter senes disputet. Hæc omnia, & his similia, de decent. contrā, si loca, tempora, personæ, ceterique respectus & delectus seruentur, mirum sanè quàm omnia deceant. Egregius mimus animaduertere debet quid suæ personæ consentaneum sit. Nam si paruus Hectorem agat, tum illud Antiochenorum in eum quadrabit: Astyanactem uidemus, ubi reliquisti Hectorem? si quis amicum ad uenationem exiturum, ad fortitudinem & animi magnitudinem hortetur: uel is seipsum paret ita, ac si contra hostes conficturus: tum omnes clamēt. paruo pedi magnum calcem induisti, uel Colossi ornamenta pumillo imposuisti. Atq; hoc est fortasse, quod inquit Cicero: iustitia non uiolat homines, uerecundia non offendit.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Quartamdecimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

DEcorum esse quoddam M. Tullius ait, quod in omni honestate uersatur. Atq; id esse generale tradit. Aliud est præterea, quod huic, ut generi pars subijcitur, quodque pertinet ad singulas partes honestatis, utrunque cum uirtute ita confusum, ut cogitatione magis ab ea, quàm re sepa-

rari

rari possit. Cum uerò utriusque definitionem subiecisset, hæc ita, inquit, intelligi à Philosophis possumus existimare, ex eo decoro, quod Poëtæ sequuntur. Sed quoniam uix de ulla re Cicero potest adeo diligenter statuere, quin Cælij, nimium rotundas aures, aut nimium emunctas nares offendat, hoc quoque in loco peccasse Cælio uidetur. Quare non negauerim, inquit, esse quoddam decorum in uniuersum per uirtutes perfusum, quoddam rursus particulare ad singulos actus priuatos pertinens. Quid si negaret? num melius hoc, quàm id, quod negat? ait enim, sed prius illud in natura absconditum est, & ratione magis, quàm sensu dignosci potest. Sint omnia uniuersalia, quæ sensu percipi non possunt: Priuatum autem hoc alterum mihi uidetur locis, temporibus, personis, alijsque delectibus circumscribendum esse, non quidem more poetarum, apud quos turpes sententiæ laudantur, cum sunt turpibus personis attributæ, sed ciuilibus cuiusdam modestiæ respectu. Multa hic sunt insignia peccata Cælij. Primum, quod non tam contra rationem logices, quàm contra naturam ipsam negat omnia, quæ re accidunt generi, eiusdem partibus accidere. Igitur ostendat mihi uelim, quæ spiritus animalis inueniri queat, quæ, ut animal eius genus, non sit substantia animata cum sensu. Quod si nec arte, nec natura id potest fieri, cur si decorum ipsum uniuersale fatetur cum uirtute confusum esse, ut re separari non possit? quæ uerò pars est decori, eam à uirtute re ipsa distinguere conatur? An id decorum, quod est cum iustitia coniunctum, separabitur à iustitia? minimè quidem, nam simul oritur utrunque, & simul occidit, quamuis ratione sint diuersa. Quid est igitur cur definitiones Stoicorum improbet? qui genus decori esse finiunt, quod consentaneum sit hominis excellentiæ in eo, in

q

quo

quo natura eius à reliquis animantibus differt. Differt autem ratione, hominis ergo excellentia est ipsa ratio. At quid potest cum ratione fieri, quod abhorreat à natura? rursus secundum naturam esse nihil potest, ut idem ait in Tuscul. quod sit repugnante ratione. Quare pars decori quod ita esse naturæ consentaneum definit, ut in eo moderatio, & temperantia cum specie quadam liberali appareat, nimirum est hominis excellentiæ, id est, rationi consentaneæ. Nisi à ratione dissentire temperantiam dicamus. Per specium est igitur in specie decori definitionem generis conuenire. Sed illud fortè Cælium commouit, quod in parte decori apparere dixit moderationem, & temperantiam oportere. Vbi aduertendum est, hic de hac ipsa uirtute disputari, quam pro differentia in ea definitione positam uideamus. Vel melius, quando Stoicorum est ea definitio, sciendum est decorum præcipuè ad modestum, & temperatum uirum pertinere. Quare non ita multò post inquit, nobis autem cum à natura constantiæ, moderationis, temperantiæ, partes datæ sint, cùmque eadem natura doceat non negligere, quemadmodum nos aduersus homines geramus, efficitur ut & illud, quod ad omnem honestatem pertinet, decorum quàm latè fufum sit, appareat, & hoc, quod spectatur in uno quoque genere uirtutis. Rursus, sequemurque, inquit, & id, quod ad hominum societatem accommodatum, & id quod uehemens, & forte. Sed maxima uis decori in hac inest parte, de qua disputamus. Ex his decorum uides esse quoddam ut genus pertinens, simul ad omnes uirtutes, & eius partes, quarum singule ad singulas uirtutes spectant. Tum illius uim maximam inesse in temperantia, & moderatione, & ideo eas in primis in illa definitione complexus est. Sed ut ueniamus aliquando ad circumscriptionem

Cælij

Cælij que ex locis, temporibus, personis, & alijs delectibus constat, scire uelim cur hic locum, & tempus tanquam duo sint, & ea diuersa, ponat. Cum in hoc ipso libro ex Stoicorum definitione Cicero locum esse dicat actionibus, oportunitatem temporis, tempus autem actionis, oportunitatem *ἰσχυρίαν* Græcè, Latine occasionem appellari: est ergo locus pars quædam temporis, pars autem in suo genere semper inest, quam ille nescio qua ductus ratione separat. Sed uideamus nunc usum, quàm sit eius definitioni cõsentaneus. Cicero in Orat. suo inquit, alteri cum domesticum tempus in cognoscendis componendisque causis, forense in agendis, reliquum in se ipsis reficiendis omne consumerent, quem habebant aut instituendi, aut docendi locum? & epistolam loco reddere dixit in epistolis, sic inuenies quàm sepiusimè usu & definitione locum pro tempore oportuno poni. Neque uerò hic, ut apud rhetores coniecturis agitur, ut ex natura, & oportunitate loci aliqua res geri potuisset, aut non potuisse uideatur. Quare illi considerent an oportunitas loci fuerit ad negotium transigendum. Considerent præterea tempus ut spatium, & occasionem, ut temporis oportunitatem, quibus conijciant idoneam fuisse occasionem rei aliquis agendæ uel non agendæ facultatem. Namque aptè, uel ineptè, res gesta sit apud eos nihil refert, tantum enim factumne sit quaerunt. Philosophi uerò an aptè, & cum decoro, in quo seruando satis est temporis congruitatem, & idoneam oportunitatem obseruare. Non enim aliter decoro aut dici aut fieri quicquam potest. Decorum igitur non spatium temporis, aut ex natura, & qualitate loci consideratur. Namque utcumque aliquid ineptè fecerit, neque loci, neque temporis excusatio accipietur. Quandoeunque, & ubicunque decenter egeris, ut oportuerit egisse diceris. Hæc autem

oportunitas modo locus, modo tempus, ut ostendi, nuncupatur. Quocirca M. Tul. longè melius, quàm Cæl. officia reperiri dixit, cum queritur quid deceat, & quid aptum sit personis, temporibus, & ætatibus. Sed hoc est tertium, quod à Cæl. requiro. cur hos delectus esse uelit, atque decorum his delectibus contineri. Non enim personarum, aut temporum, aut ætatum, uel ut ille uult, locorum delectus haberi debent: sed earum rerum, quæ his aptæ sint, ut eorum cōuenientia seruetur. Nam moderationis, iustitiæ, fortitudinis finibus decorum circumscribi deest. Extra quorum terminos sine macula turpitudinis uagari non possumus. Ergo quid deceat, & aptum sit personis, temporibus, & ætatibus, rectè dixit M. Tullius cui Cælium decuisset assentiri, ne simul tam multa, & tam fœdè peccasset, dum locis, & personis, & temporibus, reliquisque delectibus speciem decori circumscribit. Sed qui nam sunt reliqui delectus? Nam hoc est quartum, quod ab eo uelim perdiscere. Equidem nec plures esse reor, quàm Cicero posuerit, nec eos quos Cæl. posuit ut ostendi delectus appellari. Sed his ait ille partem decori circumscribendam, more uerò poëtarum negat, quasi Cicero in eo lapsus sit, sed hoc est falsum. Non enim hic M. Tul. circumscribit decorum more poëtarum. Sed existimat ex illorum decorum quale philosophorum esse debeat in ratione uitæ perspicere. Nec uerò poëtas ita probet in hac parte, ut in ulla persona turpitudinem sententiarum laudet. Inquit enim, sed poëtae quid quenque deceat ex persona iudicabunt. Nobis autem pro natura imposuit ipsa natura magna cum excellentia, præstantique animantium reliquorum, & quæ sequuntur: ubi Cicero ostendit poëtas non sequi decorum naturæ ut philosophi solent, sed quid moribus & institutæ uitæ rationi cuiusque conueniat. Qui quidem locus uehementer miror cur Cælium non

admo.

admonuerit, ne tam leuiter Ciceronem reprehenderet. At quàm ipse constanter improbet poëtas, cum exemplo poëtarum sua mox confirmet, iudicent alij. Sic enim inquit: Egregius minus animaduertere debet, quid suæ personæ consentaneum sit. Quid Cælio cum minimis? qui more poëtarum minimè decorum circumscribit? non quia delectus est habendus in poëtis? quid? hoc ille melius quàm Cicero? at nec alius quisquam, nec ipse Cælius hoc auderet dicere, si paulò diligentius cum locum regustaret. Illud autem me fator non intelligere, cur differentiam illam iustitiæ, atque uerecundiæ aut ad minus idoneam personam, aut ad ineptam exortationem Cælius retulerit. In quibus quidem qui peccant, inepti potius dicuntur, quàm impudentes, quales sunt immodesti, & inconstantes, & dissoluti. Cum igitur de modestia, continentia illic agatur, negligere inquit Cicero, quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam dissoluti. Est autem quod differat in omni ratione habenda inter iustitiam, & uerecundiam. Nam iustitiæ partes suas non uiolare homines, ut faciunt arrogantes, uerecundiæ non offendere, ut dissoluti. Violatur quidem homo cum eius fortunæ, aut corpori, aut existimationi aliqua uis afferitur. Offenditur autem morum alicuius obscenitate, et turpitudine, à qua boni uiri animus abhorret. Uerecundia uerò custos est uirtutum omnium dedecus fugiens, laudèmq; maximè consequens. Quare Sophocles rectè inquit, uerecundia in eadem sede cum Ioue coniuncta est. Reuereri autem homines est quod ad eisdem suo nomine Græci dicunt, hoc est pudore, & timore turpis alicuius notæ conspectu, aut etiam conscientiam hominum proborum quadam cum uerecundia timere. Ex quo fit ut nec iniuria, nec turpitudine quenquam offendamus. Quare Cicero adhibendam esse inquit reuerentiam quandam aduersus homi-

nes. & optimi cuiusque & aliquorum, ut existimatio nostra apud omnes integra seruetur. Quae uel per iniustitiam, uel per incontinentiam perdi solet. At si Cael. Ciceronis sententiam ex ipsius uerbis potius, quam ex suis coniecturis elicere uoluisset, non tam longè à ueritate aberrasset.

DECIMA QUINTA CAELII

CALCAGNINI DIS-

VISITIO.

Cicero & hic & alibi multis locis dicit, nihil esse tam consentaneum naturae, quam uirtutem. credo ex ea ratione, quia natura semper bonum appetit: & quanto quodque bonum maius est, eo magis appetitur. Nihil autem uirtute melius: nihil ergo à natura magis appetitur, quam uirtus: & haec ratio quidem apud me plurimum pollet. Sed contra Aristoteles uirtutem in parte irrationali uersari scribit, & naturalibus affectibus, uoluptati praesertim oblectari. Eius rei argumentum est, quod nemo natura uirtute praeditus inuenitur, sed longa omnes exercitatione. In his enim, quae à natura proficiuntur, non opus est exercitatione, sed protinus natura duce ea amplexamur. Sic ridemus, sic ambulamus natura sponte: nec ut his in rebus meditemur, opus est. At in his quae ad uirtutem spectant, longa assuetudine & crebris actibus opus est. Hinc scilicet emanauit uetus illa & digna memoratu sententia, ἐλε βίον ἢ ἀείρον ἢ στωϊκὴν ἢ ἠδίστον κοινόν: Elige optimum genus uiuendi, suauissimum id reddet assuetudo. Denique communis est philosophorum assertio, uirtutem non naturalem, sed nec praeter naturam esse. Testimonium reddit huic opinioni Plato in Gorgia, ὡς τὰ πολλὰ γὰρ ταῦτά φασιν ἐναντία ἀλλήλοις εἶναι, ἢ τε φύσις καὶ ὁ νόμος: Vt plurimum enim haec ut aiunt

cont

contraria sunt inuicem, lex scilicet & natura, ob id & beatus Paulus testatus est se habere aliam legem dominantem membris suis, & menti suae repugnantem.

IACOBVS GRIFOLVS

ad decimanquintam Caelij Calcagnini

Disquisitionem.

Quod sepe M. Tullius affirmet nihil esse tam consentaneum naturae, quam uirtutem, Caelius hanc esse causam suspicatur, quod natura semper bonum appetit, & quanto quodque bonum est maius, eo magis appetitur, nihil autem uirtute melius, nihil ergo à natura magis appetitur, quam uirtus. Et haec inquit, ratio apud me plurimum pollet. Sed contra Ar. &c. Ex hac autem appetitione inferre Caelius uidetur ex Cic. sententia nihil esse tam consentaneum naturae, quam uirtutem, quod meo quidem iudicio falsum est. Neque enim Cicero ob eam causam uirtutem dicit naturae consentire, neque naturae consentaneum quicquam est, quia ut bonum appetitur ab illa: Sed contra bonum appetitur à natura, quia est sibi consentaneum. Non enim quod bonum est per se cuiusuis naturae mouet appetitum, nam sic etiam pecudes appetirent uirtutem. Sed unaquaeque res id bonum appetit, quod si aptum, & accommodatum est, quod si tollas hanc aptitudinem, & consentaneam rationem, iam id non erit ulli rei bonum, quare ipsum esse consentaneum non efficit illud quidem, ut res ulla bona sit, nam ea potest esse per se bona, sed tamen efficit ut certa rei bona sit, ex quo fit, ut uirtus, quoniam est consentanea hominis naturae, sit illius bonum, & propterea optatur. Vnde M. Tullius in quarto de fin. Peripateticos dicere testatur, appetitionem animi moueri, cum aliquid ei secundum naturam esse uideatur.

9

4

Quocirca

Quocirca non satis est bonum esse aliquid, ut appetatur, nisi rei, quæ appetat, sit etiam consentaneum: alioqui non appeteretur. Ratio igitur, quæ Cicero uirtutem esse consentaneam naturæ dicit, alia est & quidem in promptu sortasse. Is enim in Academicis. 9. ueterum Academic. suam bene uiuendi rationem peti dixit à natura. Atque idem in quarto Tusc. uirtutem aut rectam esse rationem his uerbis. Ex uirtute proficiuntur honestæ uoluntates, sententiæ, omniisque recta ratio, quanquam ipsa uirtus breuissimè recta ratio dici potest. Ac in eodem inquit, si nihil in homine perficiendum est præter motum ingenij quendam, id est, rationem, huic est necesse ultimum esse ex uirtute uitam fingere, rationis enim perfectio est ipsa uirtus. Si uirtus igitur est bene uiuendi ratio, & hæc à natura petitur, nonne ob eam causam dicemus esse congruam naturæ? nam ita uirtus à natura ducitur, ut ad illam omnes actiones nostras accommodemus, & quæ secundum eam sunt, frequenter faciamus, donec habitus uirtutis, id est, ipsa uirtus perficiatur. Nam dicunt ab iisdem principijs uirtutis officia, & ipsam sapientiam proficisci, quam eandem Cicero rectam rationem, & uirtutem appellat. Et hoc est illud, cur Stoici tam sæpe dicant omne munus uirtutis occupatum esse in habendo earum rerum delectu, quæ secundum naturam sunt. Nam quid esse potest secundam naturam, quod illi consentaneum non sit? uirtutem ex ijs formari, & confici uidemus, quæ secundum naturam sunt, & dubitabimus cur sit illi consentanea? at cui bonis à natura datis perfrui licbit non adhibita uirtute. Rectè igitur secundo de Inuent. ita definita est à Cicerone, uirtus est habitus naturæ, modo, & rationi consentaneus, ac, ut omnia perspicuè tradamus, animaduertendum est naturam res plures significare. Verum

nos cæteris omiſſis duas tantum ad hunc locum magis pertinentes attingemus. primū igitur cum dicimus naturæ consentaneam uirtutē esse, naturam intelligimus humanam, quæ quidem ut cæterarum natura rerū est conseruatrice sui. Vnde in quarto de finibus ex sententiā ueterum Academicorum & Peripateticorum omnis natura, inquit Cicero, uult esse conseruatrice sui, ut & salua sit, & in genere conseruetur suo. Ad hanc autem artes quoq; exquisitas, quæ naturam adiuuarent, in quibus ea numeretur in primis, quæ est uiuendi ars, ut tueatur quod à natura datum sit, & quod desit, acquirat. Hæc Cicero, quibus omnibus Stoici assentiuntur, in hac autem sententiā tunc accipitur, cum uirtus definitur esse consentanea naturæ. Deinde natura meo iudicio uirtutis habitum significat, qui est ipsa uirtus, quippe quæ perfecta esse dicitur & ad summum perducta natura. quæ quidem res tum confirmatur, cum idem esse aiunt, conuenienter naturæ, & ex uirtute uiuere. quando igitur dicunt uirtutem esse consentaneam naturæ, naturam intelligimus humanā, ad cuius conseruationem uirtus exquisita est. Nam uirtus ut diximus est ars, & ratio uiuendi: cum uerò perfecta, & ad summum perducta natura dicitur, tunc uirtutis habitus intelligendus est, qui constans est in suis actionibus ut natura. Quocirca dici solet in naturam cōsuetudinem conuerti. Hoc ita constituto esse nihil amplius uidetur, de quo dubitetur. Perspicuum est enim cur uirtus naturæ, & cui naturæ sit consentanea. Nunc ad Arist. reuertor, quem cur Celius opponat Cicero ni miror. At enim uirtutem secundum Arist. in parte irrationali uersari, & naturalibus affectibus, uoluptate præsertim oblectari. Cuius argumentum esse dicit, quod nemo natura uirtute præditus inuenitur, sed longa omnes exercitatione. Hic Arist. statim in principio secundi libri Ethicorum

rum tradit ostendens pluribus argumentis uirtutes morales longo usu, & exercitatione comparari, nec ullo modo naturales esse. In quo autem à Cicerone dissentiat equidè non intelligo. Nec enim hoc in loco Cicero, nec aliibi eas docet aut naturales esse, aut alia ratione cõparari: nisi fortè quod est consentaneum naturæ, intelligatur esse naturale. At quis hoc audeat affirmare: ergo actiones honestæ, quæ consentaneæ sunt naturæ, nec studio, nec prudentiæ nostræ forent adscribendæ. At natura id appetit, quod sibi est consentaneum, quod autem est dissentaneum aspernatur, appetit autem honesta, & aspernatur cõtraria. Ergo hæc contra, illa uerò secundum naturam sunt, non tamè naturalia. Sed iam res postulat, ut quanta sit in hac ratione uirtutum consensio inter Arist. & Marcum Tullium uideamus. In sexto igitur Eth. Arist. confirmat uirtutes esse naturales, & proprias, naturales quidam intelligit & nominat habilitates quasdam, & aptitudines, & habitus denique naturales: proprias uerò quas nobis usu & consuetudine cõparamus. Cicero uerò hæc eadem sed nõ isdem nominibus usus est diuisione: in quarto enim & quinto de fin. quas naturales uocat Ar. ex sententia Platonis auditorum, inter quos nominat Aristotelis semina uirtutum appellat. De leg. uerò, & in Tus. quæstion. igniculos, ac multo antè de Inuen. lib. primo nominauit oportunitatem, & materiam. Est aliquid in uerbis quidem, in re uerò nihil esse differentiæ uidemus, quod idem in proprijs accidit. Nam eas Cicero uoluntarias appellat. Quoniã non sunt à natura nobis tributæ, sed uoluntate potius acquisite, & propterea iusti, constantes, fortes, prudentesque esse uolumus, quia decere cogitamus. Cur autem proprias eas uocet Arist. ea causa est, quòd earum neque natura, neque fortuna partè sibi uendicat, sed omnino labori nostro, & exercitationi

citationi referuntur acceptæ. Nec tamen negauerim ob id etiam proprias appellari, quia propria sunt hominis possessio, in qua fortuna nullam habere potest auctoritatem. Varia sunt certe utriusque uerba, sed tamen easdem uoluntarias, & proprias uirtutes, itèmq; naturales, & semina, igniculos, oportunitates esse constat. Nec non ex ijs, quæ dicta sunt, perspicuum factum est, cur omnium philosophorum consensu uirtutes neque naturales, neque præter naturam sint. Sed libenter nunc audirem Cælium, in quoniam alterum ab altero discrepare uideat, mihi certe in quo magis consentire possint nihil occurrit. Nam quòd morales uirtutes ad eam partem animæ frænandam, atque regendam adhibeantur, quæ est rationis, id ipsum Cicero passim confirmauit. Nam si cupiditates & affectus ex anima tollantur, iam uirtutis nullus erit usus, nec in quo exerceatur præterea quicquam erit.

DECIMASEXTA CAELII CALPURNI DISQUISITIO.

Alteram officij diuisionem adscribit Cicero in perfectum seu commune, quod *κατὰ φύσιν*: Græci appellant: & medium, cuius cur factum sit, ratio probabilis reddi potest. Ego perfectum illud quod uocat, si ad æquilibrium redigatur, longè imperfectissimum puto. Hoc enim illud est, quòd flecti nescit: quod neque locorum, neque temporum, neque personarum rationem habere potest: quod conuenientibus oculis, & obstinatis animis, mediū illum rigorem tenet, à quo nulla ratione deduci potest. Hoc Diogenes tuebatur, hoc Timon ille *μίσαν* *σπάρτος* hoc Stoici, qui alapam incutere, & parentem iugulare, par crimen putant. Hoc si quando

quando in iudicijs uersatur, summum ius à nostris, à Græcis ἀρεῆς ἑσθιότητων uocatur. Quod nonnulli summam crucem, alij summam iniustitiam definiuere. Huius temperamentum æquitatem arbitramur, quæ locorum, temporum, personarumque delectum habet. Hæc misereri solet, ac tum demum parcere: nisi ad maleficium peruersa uoluntas & dolus malus accesserit. Sic perfectissimi huius officij acerbiter ac duritiam medium alterum officium, quod solum officij nomine dignum est, moderatur. Quod ni faciat, trāsit ille animi rigor in mores, efficitque homines inclementes, inexorabiles, & quales à Græcis ἀπράδεις appellantur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Decimam sextam Cælij Calpurniani
Disquisitionem.

Quod officium perfectum, uel quod, ut magis proprie κατόρθωμα interpretaretur, Cicero rectum esse dixit, imperfectissimū putat esse Cælius, quod stæcti nescit, quod neque locorum, neque temporum, neque personarum rationē habere potest. Quod conuiuentibus oculis & obstinatis animis medium illum rigorem tenet, à quo nulla ratione deduci potest. & rel. Ego uerò non illud solum uehementer miror, quod officium sapiētis imperfectissimum Cælius esse uelit, sed illud quoque, ac mehercule multo magis, quod alteram officij diuisionem Cicer. hanc esse scribit, Perfectum seu commune, quo κατόρθωμα Græci appellant, & medium. Cuius cur factum sit ratio probabilis reddi potest. Vbi non uideo cur aut ipse perfectum officium, & commune idem esse putet, aut ita Ciceronem definiisse dicat. Sed extat non ille modo Ciceronis locus, sed alij permulti,

iii

in quibus omnibus cōmune officium medium esse definiuit, nec unquam ita delyrasset, ut quod proprium est sapientis, commune etiam insipientibus esse diceret, quare mitto hanc partem, ut notam: neque enim omnia digna sunt de quibus disputetur. Verū ad caput quæstionis ueniamus & perfectum officij, ut ille uult, ad æquilibrium redigamus, ut quā sit æqua eius libra intelligatur. Memini me alio loco de uī huius officij cum Cælio disputaſſe, quare hic breui attinagam, quantum ad præſentem quæſtionem ſatis eſſe uideatur. Quoniam igitur non definit ut par erat, quæ ſit eius uis officij, ſatis eſt mihi negare τὸ κατόρθωμα id à Stoicis intelligi, quod Cælius damnauit. Nam illi dicunt rectum officium omnes numeros uirtutis continere. Eſt igitur idē, quod uirtus, aut actio uirtutis, quæ omnes numeros perfectionis habet. At ſi male Stoici, non uideo cur rectē Cælius, qui nihil omnino dixit. Oportuit certē acutiſſimum diſquiſitorem quod nam ſit perfectiſſimum oſtendere ſi illud eſt imperfectiſſimum. At ne longum faciamus, forteſſe rectē factum intelligunt idem eſſe Stoici, quod etiam Ariſtot. hic enim in ſecundo Ethicorum aliud eſſe inquit iuſta, & aliud iuſtē agere. Non enim propterea iuſtus eſt quiſquam, quia iuſtum quandoque faciat, ſed quia iuſte. Sæpe enim uſu uenire ſolet, ut fiat aliquod officium iuſtum, & honeſtum, nec tamen, qui fecerit, aut iuſtus aut honeſtus ſit. Sed qui iuſtē facit, iſ uerē eſt iuſtus. Nam hic ſciens, & uolens, nō ſua ipſius, aut alterius, ſed unius uirtutis cauſa iuſtē facit. Neque id ſemel, aut iterum, uerū ſemper animo ſtabili, & cōſtanti. Quicumque igitur ita ſit affectus, ut non caſus, ſed prudens: non quandoque, ſed ſemper, non ob aliam cauſam quā uirtutis honeſtatem colit, iſ honeſtē facit, & eſt honeſtus, ut docuit his uerbis Ariſt. τὰ ὅτι καὶ τὰς ἀρετὰς γινόμενα ἐν ἐὰν αὐτῷ

αὐτὰ πῶς ἔχη ἐν ἑαυτοῖς, διαίως ἢ σωφρόνως φερόμε-
ται, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ φερόμενος πῶς ἔχων φερόται, φερότων
μὲν ἐὰν εἰδῶς, ἔπειτα ἐὰν προαίρεται δι' αὐτὰ. τὸ δὲ
τρίτον ἐὰν βεβαίως, καὶ ἀμετακινήτως ἔχων φερόται.
Ergo quod iuste fit, à iusto fit, hoc est ab eo, qui habitū uir-
tutis habet, & qui solus potest iuste facere, quod est offi-
cium rectum, & perfectum facere, quod in solum sapientem
cadit. Sed iam Catonem audiamus in tertio de Finib. eadem
penè dicentem. Quoniam uidemus inquit esse quoddā, quod
rectè factum appellemus, id autem est perfectum officium, erit
autem etiam inchoatum. Vt si iuste depositum reddere in re-
ctè factis sit, in officijs ponatur depositū reddere: illo enim
addito iuste, facit rectè factum. Hæc Cato. reddere depositum
in officijs ponatur, inquit. In quibus officijs? in medijs opi-
nor, addas iuste, iam id erit perfectum. Non isdem usus est
uerbis Cicero sed eadem sententia qua prius Arist. non igitur
Zeno, aut M. T. carpetur, sed etiam Arist. & quæ con-
stituit hic uerum sapientem, Cælius inceptum facit, tum du-
rum, & inmitem. Nec enim locorum, inquit, nec tempo-
rum, nec personarum rationem habere potest, quod conui-
uentibus oculis, & obstinatis animis medium illum rigo-
rem tenet, à quo nulla ratione deduci potest. Rigorem arbi-
tror intelligit honestum illud, quod sapiens semel comple-
xus, nunquam dimittit. Quo fit, ut nullam unquam turpi-
tudinem in quoquam sapiens ferre possit. Quam rectè igitur
obstinatus & inexorabilis is dicatur, qui nolit à recto
declinare, ille uiderit. Mihi uerò sanctissimus uidetur, qui, ut
in quinto de Fin. Cicero testatur, natura duce sequitur offi-
cium. Nec mihi qui bonus, & omnibus uirtutibus instru-
ctus, & ornatus sit, ut in quinta Tusc. legimus, ineptus ui-
deri potest. Nec qui temperans est potius, quàm continens
animi

animi quadam molliitie corrumpendus. Nam sapiens ita est
affectus, ut nulli perturbatione moueatur, & honestis re-
bus uehementer gaudeat. Quare Plutarchus ait, ἕτε γὰρ ὁ
ὄρεος ἐγκρατῆς, ἀλλὰ σώφρων, ἕτε ὁ ἀμαθῆς ἀκρατῆς,
ἀλλὰ ἀκόλαστος. ὁ μὲν ἤδεσται τοῖς καλοῖς, ὁ δὲ ἐν ἀχρε-
ται τοῖς ἀχαροῖς, id est, non enim sapiens est continens, sed
temperans, nec stultus incontinēs, sed intemperans. Ille qui-
dem gaudet honestis, hic uerò turpibus ne tangitur quidem.
Quæ tamē ex Arist. sumpta uidemus esse. Quare cauendum
est ne iure Ciceronem reprehensum in eo quisquam puet, in
quo cum clarissimis Philosophus ille conuenit.

DECIMASEPTIMA CAELII CAL-
CAGNINI DISQUI-
SITIO.

QVo loco Cicero de prudentia ac sapientia agendum
proponit, utranque uidetur ita commiscere, ut non
facile intelligas quid prudentia à sapientia differe-
rat, quòdus sit utriusque munus. Ciceronis uerba sunt: In
prima parte, in qua sapientiā ac prudentiam ponimus, inest
indagatio atque inuentio ueri. Eiusque uirtutis hoc munus
est proprium. Vt enim quisque maximè perspicit, quid in re
quaque uerissimum sit: quique & acutissimè & celerrimè
potest & uidere & explicare rationem, is prudentissimus
& sapientissimus ritè haberi solet. Hoc primum nego. pru-
dentiam & sapientiam eandem esse uirtutem. Nam prudentia
est exacta rerum humanarum discretio: quæ in consilijs
& omnibus ijs quæ in dubitationem ueniunt, dominatur.
Sapientia autem est rerum humanarum diuinarumque cog-
nitio.

gnitio. Hec in ijs quæ semper eodem modo se habent, diuinis
puta & æternis, uersatur. Prudentiæ munus, non tam uera
& falsa, quàm bona & mala, utilia & inutilia, appetenda
& refugienda intermiscere. Super ijs consultamus, quæ ali-
ter atque aliter sese habere possunt, quæq; adiutrice indigent
fortuna. Nam reluctante fortuna, prudentia suum nunquam
finem adsequatur. At sapientia tam sublimi & excelsio loco
posita est, ut rerum humanarum uicissitudines longè despi-
ciat, fortunæq; ipsius imperium nihil ad se pertinere arbi-
tretur. De prudentia uerba sunt Aristotelis, quem iure Pla-
to Philosophum ueritatis appellabat. Videtur itaque pru-
dentis esse, bene consulere posse circa ea, quæ sibi sunt bona,
ac profunt: nõ aliqua ex parte, ut quænam ad sanitatem, uel
uires, sed quæ ad bene uiuendum omnino conducant. Argu-
mento est id ita esse, eos etiam qui circa aliquid uersantur,
prudentes dici: quum bene ad finem studiosum aliquem ex-
cogitauerint ea, quorum nulla est ars. Quare & omnino
prudens is est, qui ad consultandum est aptus. Ex ijs facillè
intelligas, prudentiã non circa uera & falsa (hoc enim com-
mune est humani animi, omniumque uirtutum propositum)
sed circa utilia & inutilia uersari. Sed quid ego peregrinus
aduocationibus utor? quum Cicero non multò postertus eo-
dem libro aduersus se testimonium dicat, ut hic propè sui
oblitus uideatur. Eius uerba non pigebit subscribere: Pru-
dentia, quam Græci *φρόνησις*, aliam quandam intelligimus,
est rerum expetendarum fugiendarumque scientia. illa autem
sapientia, quam principem dixi, rerum est diuinarum atque
humanarum scientia, in qua continetur deorum & homi-
num communitas, & societas inter ipsos. In hac ergo quæ-
stione non aliunde, aut aliq̃ libentius, quàm à Cicerone ad
Cicronem appellauerim.

IACOBVS GRIFOLVS AD
septimam decimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Prudentiam, & sapientiam Cælio ita uidetur commi-
scere M. Tullius, ut non facillè intelligatur quid altera
differat ab altera. Ciceronis autem uerba hæc sunt ex pri-
mo offic. in prima parte, in qua sapientiam & prudentiam
ponimus, inest indagatio, atque inuentio ueri, cuiusque uir-
tutis hoc munus, est proprium. ut enim quisque maxime per-
spicit, quid in re quaque uerissimum sit, quique & acutis-
simè, & celerrimè potest & uidere, & explicare rationem,
is prudentissimus, & sapientissimus, ritè haberi potest. hoc
in loco Cælius duo falsissima suo iudicio deprehendit. pri-
mum eandem esse uirtutem prudentiam & sapientiam, cum
diuersam definitionem habeant, tum prudentiæ esse munus
indagandi, & inueniendi ueri. atque non solum hæc Arist.
autoritate, sed etiam Ciceronis ipsius leuitate sibi demon-
strasse uisus est. cur autem Cælius sic obstinatè Mar. Tul-
lium persequi uoluerit, ut usui nihil quicquam caderet, quem
penes arbitrium & uis, & norma loquendi est, miror. huic
se Cicero quoque in oratore suo nonnunquam cõfisse confi-
tetur. quem si Cælius imitari uoluisset, usum loquendi po-
pulo ut Cicero fecit, concessisset; sibi uerò scientiam reser-
uasset: quapropter si consuetudo ita loquitur, ut pro pru-
dentia frequenter sapientiam usurpet, nimium putide ipse
studuit proprietatem Latini, Græcique sermonis conserua-
re. nam quod M. Tullium, Arist. aliosque maximos philo-
sophos diligenter fortasse legerit, quàm qui maxime iudicio
nobis esse debet, quod uiam rationemque prudentiæ atque
sapientiæ aptissimis definitionibus expressit, non solum in
prim

primo & secundo officiorum libro, sed etiam in quarto Tusc. sed tamen ostendam M. Tull. in eo & nonnullis alijs locis utranque ita coniunxisse, ut nulla confusione perturbaret. cum enim propriam esse hominis posuisset ueri inquisitionem atque inuestigationem, existimauit hanc ueritatem non in rebus humanis tantum quæ in nostris actionibus uersantur, sed etiam in earum rerum scientia, quæ sunt occultiores, & magis in natura ipsa reconditæ. cum autem utraque indagatio ad mentis nostre sagacitatem pertineat, iure hominis esse propriam existimauit. & quamuis prudentem uirum statuatur cum, qui sit utriusque cognitionis compos, non tamen eas ita permiscet, ut idem esse uelit, sed prudenti uiro tribuit utranque partem, quod ut intelligatur eum de prudentia loqueretur ait, in qua sapientiam & prudentiam ponimus, inest indagatio, atque inuentio ueri, cuiusque uirtutis hoc munus est proprium. ex quibus prudentis uiri partes esse quasi duas ostendit, alteram que nomen retinet prudentiæ: alteram, quæ sapientia nuncupatur, ut in partitione iustitiæ & fortitudinis idem fecit. nam illius primam partem iustitiæ appellat, liberalitatem uero, seu beneficentiam secundam. in hanc autem fortitudinem primam, & alteram patientiam nominauit. quis miratur igitur si idem is fecerit in distributione prudentiæ? hunc autem fuisse Ciceronis sensum in eodem officiorum libro, & in eodem ferè loco uidetur declarare, ubi ait. ex quatuor autem locis, in quos honesti naturam, uimque diuisimus, primus ille qui in ueri cognitione consistit, maxime naturam attingit humanam; quæ cognitio ad studia rerum obscurarum pertinet, ut ex illius exemplis constat, quibus ostendit illa duo uitia in eo genere uitanda esse, unum. ne incognita pro cognitis habeamus; alterum. ne nimis magnum studium multamque

operam

operam in res obscuras, atque difficiles conferamus, sed non ita multo antè in hæc eadem explicatione prudentiæ cognitionem inquit rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene, beateque uiuendum necessariam ducimus. Præterea si sapientia est rerum humanarum atque diuinarum sententia, prudentiæ partes in ea continentur. quare sapiens iure prudens appellari potest. num igitur si utraque sit in uno facultas, diuisus erit sapiens? aut confusæ facultates? ex his fit, ut Cicero prudentiam nonnunquam sapientiam appellet, ut in Partitionibus: Est igitur inquit, uis uirtutis duplex: aut enim scientia cernitur uirtus, aut actione. namque prudentia, quæ calliditas, quæ que grauissimo nomine sapientia appellatur, scientia pollit una: sed etiam usui dandum est aliquid non solum Ciceronis sed etiam philosophorum. M. enim Tull. in quarto de Fin. sapientiæ munus, & opus esse dicit in delectu rerum. legitur in tertio Tusc. ubi de moribus animorum agitur. sapientiam esse sanitatem animi, insipientiam quasi insanitatem. adde quod sapientes non modo Latini, sed etiam Græci ex officiorum frequentia nominabant, ut in tertio officiorum docet M. Tullius, cum dicit, neque cum duo Decij, aut duo Scip. fortes uiri commemorantur, aut cum Fabritius aut Aristides iusti nominantur, aut ab illis fortitudinis, aut ab his iustitiæ tanquam à sapiente petitur exemplum, nemo enim horum sic sapiens est: ut sapientem intelligi hic uolumus, nec ij qui sapientes habiti sunt, & nominati M. Cato, & C. Lælius sapientes fuerunt, nec illi quidem septem. sed ex mediolorum officiorum frequentia similitudinem quandam gerebant, speciemque sapientum. iam hic arbitror. patere quos sæpe intelligat M. Tull. sapientes, non perfectos scilicet sed eos qui uirtutibus ijs, quæ ad mores pertinent, erant instructi. & eadem ratione sapientiam,

r 2 que

quæ perfecta non sit, pro prudentia usurpat, ut paulo ante hunc locum aperte docet. inquit enim in ijs autem, in quibus sapientia perfecta non est, ipsum illud quidem perfectum honestum nonnullo modo esse potest, similitudines honesti esse possunt. fuisse hoc igitur prudentiæ, sapientiæque Cælij conferre locos Ciceronis, ut quod usitatum esset, in eo tam temerè non improbaret, cum præsertim uideret, eum modo propriam uim sapientiæ, modo impropriam explicantem. At uideamus iam num tandem Aristot. sapientiam esse semper dicat diuinarumque rerum cognitionem. hic in sexto Ethic. quemlibet artificem qui in arte sua præstans sit, Sapientem ait appellari. sed Thragem Platonis lege iam hæc omnia copiosissimè disputari reperies, sed Homer. etiam *σοφόν* illum Ithacensem toties *ὄρθανον ἀνδρῶν* nominauit, quod suum pastor esset optimus. quod si in quauis arte præstantes homines illius artis sapientes uocari possunt, & principes, quid in arte uiuendi? qua quidem nulla maior, nec æquè necessaria excogitari potest? sapientes quidem appellemus, quamuis in humanis tantum rebus, & singularibus uersaretur illorum sapientia. ut Græci primum, & postea Latini consueuerunt. quibus ducibus errare pulcherrimum uidetur. est igitur imperfectior quædam sapientia, quæ tam subtilem definitionem suscipere non potest, quàm illa, quæ rerum humanarum, & diuinarum, causarumque, quibus hæc res continentur, est scientia. sic etiam poëtæ sentiunt. ut Hor. qui ait, uirtus est uitium fegere, & sapientia prima sultitia caruisse. idem alibi latius, & melius inquit. Quis nam igitur liberè? sapiens, sibi qui imperiosus, quem neque pauperies, neque mors, neque uincula terrent responsare cupidinibus; contemnere honores fortis, & in se ipso totus teres, atque rotundus: Externi ne quid ualeat

ualeat per leue morari, in quem manca ruit fortuna, eadem Virt. in uiro bono. eadem M. Tullius in Tuscul. & paradoxis, ubi quid possit uirtus, & hæc sapientia, quæ magnitudinem animi complectitur, & iustitia constat. quare nulli tantus uir commiscere uirtutes illas, aut confundere uideari debet. quid oportuit igitur in exponendis earum rerum differentijs laborare? quasi uerò Cicero eas non expresserit definitionibus. At uideamus iam, quod est secundum à Cælio reprehensum, utrum munus sit prudentiæ inuestigandi, & inueniendi ueri. Prudentis esse censet Arist. bene, & utiliter suis rebus ad bene uiuendum pertinentibus consulere. quæro igitur nunquid suis rebus bene prospiciat, qui ueritatem assequi non curat, nonne propositum habere debet uir prudens, ut suo consilio res suas aut tueatur, aut augeat, aut quicquid oporteat bene geratur? ubi nam est aptitudo illa, quam dicit Arist. prudentis esse ad bene deliberandum? Nonne in prospicientia quadam, & sagacitate? quæ uirtus est in homine, quæ causas rerum, & consecutiones, & similitudines transferat, & disiuncta coniungat, & cum presentibus futura copulet, & omnem complectatur uitæ consequentis statum. equidem rationem esse puto iam longa experientia perfectam, at utilia inquit, & inutilia, appetenda & reijcienda prudens intermiscet. sed hæc ipsa an sibi successura sint, & ne iudicio fallatur, non considerabit iste prudens? iam quo nam modo utile ne sit aliquid, an inutile quisquam discernet, qui ueritatem ueluti materiam sibi subiectam non habeat? quod si prudentiam esse rerum expendarum, fugiendarumque scientiam, ut uoluit M. Tull. negat Cælius, concedat saltem eam esse habitum agendi ea, quæ homini sunt bona, uel mala uera, cum ratione, ut uoluit Arist. at si huic adimas officium ueritatis indagandæ,

oculum, quem illi Plato tribuit, cripies. Veritatis matrem esse longi temporis experientiam dicunt, & propterea negant Phil. posse iuvenes prudentes esse, uerum constituit Cael. temerarium esse quendam prudentem uirum, aut in re quadam communi, & naturali prudentiam uersari, cum uerumne sit aliquid, an falsum iudicat. sed aberrat toto, ut aiunt, caelo. nam, ut paulo post constabit, prudens cum ueritatem rei quaerit, in sua ipsius propria materia uersatur. nec si unusquisque in actionibus suis ne decipiatur errore cauet, est prudens appellandus, unus enim quisque omnibus uirtutibus esset compos. quarum quidem nulla esse potest à prudentia disiuncta, sed prudens est ille, qui in suis consilijs, & deliberationibus de rebus honestis non fallitur. nam bona, & recta consideratio atque deliberatio est ea, quae bonum finem ratione congrua & oportuno tempore consequitur: atque id perspicuo lumine ueritatis, quod non est omnibus mentibus commune, sed est unius tantum prudentis, & sapientis uiri. nam prudentiae propria uis est in sola scientia, ceterarum uirtutum in actione. quare M. Tull. rectè dixit uim uirtutis esse duplicem, aut enim inquit, scientia cernitur uirtus, aut actione, nam quae prudentia, quae calliditas, quaeque grauissimo nomine sapientia appellatur, haec scientia pollet una, quae uerò moderandis cupiditatibus, regendisque motibus laudatur, eius est munus in agendo, cui temperantiae nomen est. Aristoteles ait ad prudentiam rationis actiones attinere. nam quid dicemus esse, quod fiat cum ratione sine luce ueritatis? una igitur scientia pollet prudentia. quid ita? quia cum quid agendum sit, & quo modo, & quando ea statuerit, ceterae uirtutes agunt. praefert enim lumen ueritatis & se ducem praestat caeteris uirtutibus. ne miretur quisquam igitur si negant philosophi

sine

sine hac uirtute nullam aliam posse consistere uirtutem. haec enim inquit, consultat, deliberat, consilium agendi rectum capit: agit deinde temperatus, aut fortis, aut iustus: quod idem Cicero pro Sextio demonstrat. inquit enim si leges non ualere, iudicia non essent, si respub. ui, consensuque aduacium armis oppressa teneretur praesidio, & copijs deendi uitam, & libertatem necesse esset. hoc sentire prudentiae est, facere fortitudinis, sentire uerò, & facere perfectae cumulatque uirtutis. Illa uerò Panatij triplex consilij capiendi deliberatio, quam Caelius defendit, aut illa quinque partita Ciceronis, quam reprehendit ad neminem spectat, nisi ad prudentem: cuius Arist. in sexto Ethicorum uerum esse iudicium ita confirmat *εἰ δὴ τῶν ὀφειμῶν τὸ εὖ βουλευεῖν, ἢ εὐβουλία ἐστὶν ἀνορθότης, ἢ καὶ τὸ σωφρονεῖν πρὸς τὸ τέλος. Ἐὶ ἡ ὀφείσις ἀλθιῶς ἐπολιτισίς ἐστὶ.* hoc est, quod si prudentis est bene consultare, bona consultatio est ea, quae utiliter ad aliquem finem recta uia perducit, cuius finis prudentia est uerum iudicium. nemo alius auctoritate Arist. suis coniecturis ut prudens ad ueritatem potest peruenire, nec est aliarum uirtutum hoc idem propositum ut Caelius confirmat in quo ueraciter errat. nam si iustus iuste facit, & hoc sibi proponit, ut tamen id cognoscat & assequatur prudentia nititur, non iustitia. neque enim iustitia esse potest, aut alia uirtus sine prudentia, nam haec si per se falsum, & uerum perspicere possent, superuacanea esset haec prudentiae tam celebrata uirtus. At, ut semel finiam, omnes habemus contra Caelium, qui prudentiam dicit aduatrice fortuna indigere, quod reluctante fortuna finem suum nunquam assequatur. At quisnam finis est prudentis, & sapientis uiri? certe si est prudentiae rem bene, & diligenter considerare, consiliumque quod optimum esse uideatur, se-

† †

qui,

qui, quoties ea hæc effecerit, finem suum erit affecuta. nunc igitur quero, num fortuna uim considerandi, & interiorum animæ uirtutem prudentis uiri possit impedire. omnes credo sanæ mentis uiri negant, nam aliæ uirtutes fortasse, ut quæ uerantur in actione, possint uel fortunæ disturbant. constat enim prudentiæ quid agendum sit inuenire liberum esse, fortitudini uerò agere non item. quanquam in hoc etiam cum doctis uiris est sentiendum, qui prudentiæ omnes uirtutes subijcunt, prudentem uirum statuunt omnibus uirtutibus instructum esse. ergo felicem. cuius Arist. in secundo Ethic. non adeo infirma fundamenta iecit, ut tam facile possit everti. an uel Epicurum dicere nescimus fortunam exiguam interuenire sapienti? quid si cum Stoicis sensissent qui beato uiro ea non tribuebant, in quibus fortuna dominatur? si uerò Peripateticus fuisset, exiguum statuisset esse, quod de beata uita per fortunam detrahi potuisset. at si tam firma fundamenta uoluptatis esse statuerat, quis audeat uirtutem in fortunæ potestatem ponere?

DECIMA OCTAUA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QUISITIO.

Libro Officiorum tertio. Est etiam, inquit, ius bellicum, fidesque iuri iurandi saepe hosti seruanda. Quod enim iuratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id obseruandum est. Quod aliter, id si non fecerit, nullum periurium est. ut si prædonibus pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est: ne si iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium. Cum hoc non fides esse debet, non iusiurandum

dum commune. nõ enim falsum iurare, peierare est: sed quod ex animi tui sententiã iuraueris sicut, uerbis concipitur, morte nostro id non facere, periurium est. Scit enim Euripides: Iurauit lingua, mentem iniuratum gero. Regulus uerò non debuit conditiones pactiõnesque bellicas & hostiles perturbare periurio. Cum iusto enim & legitimo hoste res gereretur, aduersus quem & totum ius feciale, & multa sunt iura. Hoc loco mihi uidetur Cicero parum constantiam suam seruasse, quum iurandum cuiquam arbitratur, quod mens concipiat fieri non oportere. præsertim quum in his libris, decretis Stoicorum nomen dederit: apud quos nullus est tam grauis metus, qui in constantem uirum cadere possit, qui non malit mori, quam quicquam præter dignitatẽ aggredi. Nunc mitto, quod neque prædoni fallendam fidem, neque gladium furioso abiurandum putant. Quod si ex seueritate illa Stoica, & duricie summi & absoluti officij, alio loco à nobis improbati, aliquid recidendum putamus: sanè tacito quodam hominum iudicio constitutum est, ut prædoni & sicario fides seruetur. Non quia sit ex perduellionum numero definitus, nec ut ex suo scelere aliquid commodi lucrifaciat: sed ne uiolato hoc iureiurando protinus materia detur ad maius nefas: & captiui, qui spe prædæ seruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præcisa utilitatis expectatione, actutum iugulum præbeant carnifici. Illud quoque nõ uideo quomodo probari possit, falsum iurare non esse peierare, sed quod ex animi tui sententiã iuraueris. Sicut enim oratio non dicentis, sed audientis gratia inuenta est: ita iusiurandum non eius qui se iuramento obstringit, sed eius cui obstringitur causa institutum est. Et profecto si iuras, ut falsas, ab ipso usque principio periurium est. Nam quid aliud peierare est, nisi perperam & in alterius fidem iurare? quod in ipsis

fit auspicijs, quum uerbis conceptis te in iuramentum adigis: atque ita inducis animum, ut iam tuā fidem fallas, quo cuiusq; id nomine aut titulo prætexas. Certè Plato secundo Legum libro id fieri uetat, nequid in deos pecces, quorum maestas uiolari putatur, si parum religiose iusurandum seruaueris: cuius ipsi aut testes, aut uindices inuocati sunt. Ob id probè ac sanctè fecissè uidentur, qui nunquam subeundū iusurandum mouerunt. Ea causa Socrates uel canem uel anserem, Zeno capparum adiurabat: non quod in ijs aliquid numinis esse suspicerentur, sed nequādo temerè deorum nomine abuterentur. Hoc præterea in disquisitionem uocandum puto, quodnam sit iusurandum, quod inuitus aut ex animi tui sententia susceperis. Nihil enim à quoquam inuito fieri aut dici existimādum est, cuius principium in nobis ipsis situm sit, ita ut id agere, aut prætermittere, integrum sit nobis. Nam quæ pendent ex animi nostri sententia, ea planè nostra fieri sponte, & in nostra esse potestate, uel Epitecto autore, iure dixerimus. Econtra, quæ extra nos sunt, quæq; principium & impulsum habent aliunde, ita ut reluctantes repugnantesque non urgeant, hæc meritò cogentia & uolenta dixerimus. Cuius rei iudiciū est, quod dum hæc aguntur, uel acta sunt, dolemus: in superioribus autem illis, nihil doloris testimonium accedit: ex quo facillè agnoscas, nō esse uiolenta, neque præter animi uoluntatem. Qui enim captus est à prædonibus, qui in uinculis retinetur apud Tyrannum, siquid peieret sui commodi gratia, ut se in libertatem uendicat, seque ab ea necessitate eximat: sanè uolens & propriæ animi inductione hoc agit. Neque aut dum peierat, neque quum peierauit, angitur: sed lætatur potius, se ea frangere uel prædonibus uel Tyranno imposuisse, suisque rebus consuluisse. Quod planissimè testimonium est, eum nihil

coactum

coactum & præter animi sententiam fecisse. Atque hoc peritissimè in hac censura sentiunt. Quid uerò dicā, quod nonnulla sunt, quæ animum mordent, & permolestè habent, & tamen nostra sponte prouenisse arbitrantur: ut si quis cruciatibus actus patriam prodiderit, si in tempestatis confesternatus iactum fecerit. Nec enim uerisimile est, quenquam aut patriam prodere, aut suarum rerum iacturā facere uelle. hæc tamen etsi molestiam affirant, & si pœnitentiæ permoueant animos: quia ortum habent ab animi nostri sententia, idcirco uoluntaria censentur. Ex ijs in confesso est, quoties quis falsum iurat, quia uolens & sciens fallit, quia Deos suos testes fraudis uocat, quia suo scelere non afflicatur, sed potius gaudet, sibi que gratulatur: cum periurio obstringi, nec ullo prætextu suo latebram inueniri posse facinori. Quod si quis hac in re arguator dixerit, huius periurij principium non à libertate consilij nostri, sed uel à timore, uel à spe, uel ab alio quopiam affectu proficisci: is se nihil dixisse demum intelliget, si obserauerit, nullam esse actionem humanam, quæ ab aliquo humani animi motu non ortum capessat. Aut amor, aut libido, aut uoluptas, aut alius quispiam affectus mortalium animos percellit. Ita in functionibus humanis nihil erit, quod uoluntariū & ultroneum dici possit. Quod quàm sit absurdum, melius agnoscent, qui recta opem uoluntate metiuntur, & ijs præmia deberi contendunt: quàm à nobis possit oratione explicari.

IACOBVS GRIFOLVS AD

Decimamoctauam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Quam sit æquus estimator rerum Cælius, in his suis Disquisitionibus pulcherrimè declarat. nā si Stoico more

more agit Cicero, peccat, quoniam secus Aristot. sin uerò à Stoicis uideatur quicquam dissentire, Stoicorum autoritate conuincitur. quid igitur ille fiet? credo equidem si uiuere, retractaret omnes hos locos, ut Cælio morè gereret. at quoniam id non conceditur, experiamur hic etiam, ut sepe id fecimus, an efficere possimus, ut ne autoritate Cælij inconstans Cicero fuisse uideatur. nō est igitur ut ait Cælius grauitatis Stoicorum ullo adduci metu, ut malit uir fortis quicquam præter dignitatem aggredi, quàm emori. quare Cicero, qui Stoicos in his libris imitatur, parum constanter irrandum cuiquam arbitratur, quod mens concepiat fieri non oportere, atque rationem, qua Cicero propositionem suam approbat, sic infirmat. quamuis cum pirata nec fides esse debeat, nec iusurandum commune, tamen inquit neque prædoni fallendam fidem, neque gladium furioso abiurandum putant. ac tacito quodam hominum iudicio constitutum est, ut prædoni, & sicario fides seruetur. neque hoc sine approbatione dixit, ait enim non quia sit ex perduellionum numero definitus, nec ut ex suo scelere aliquid lucri faciat, sed ne uiolato hoc iureiurando protinus materia detur ad maius nefas, & captiui, qui spe prædæ seruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præcisa utilitatis expectatione, actutum iugulum præbeant carnifici. hæc Cælius. at quoniam sunt in hac disquisitione plures questiones, curemus primū tantum uiri constantiam defendere. Cum nulla fides cum piratis, nullum iusurandum sit commune, iureiurando putat Marcus Tullius piratis promittere licere, quod seruare nolis. Neesse est, qui uelit hoc fundamentum euertere, hæc esse nobis communia cum piratis ostendat, nam quod gladium furioso abiurare liceat à Cicerone iam disputatum est. quod negent quidam prædoni fallendam esse fidem, nihil refert,

non

non enim quid quisque neget, aut affirmet curandum est, sed quibus nitatur argumentis. ratio Cic. firmissima uidetur, nam quod ait Cælius. ne uiolato iureiurando actutum carnifici præbeatur iugulum, male hercule narrat. non enim ut iugulum petant surgunt de nocte latrones, sed ut faciant prædum, cuius spe sublata cædis causa sublata erit. & propterea cantabit uacuus coram latrone uiator. nec ullus esset locus infectus latrocinij si nemo secum nummos, aut alias res ferret, quibus cupiditas latronum excitaretur. aut pactum à uiatoribus pretium non persolueretur. quare si omnes quauis ratione fallerent prædones, aut occidi mallerent, quàm spe lucri latrocinium nutrire, nemo se gratis tot periculis exponeret, nemo communis hostis omnium esse uellet. oratio igitur Cælij fouet spem prædonum, quam Cicero prorsus adimit. neque uerò, si nemo illis præstaret fidem, actutum peterent iugulum. Sed ut quotidie fit, retinerent apud se captiuos, donec pacta pro capite pecunia perderetur. id quod etiam inter iustos, ac legitimos hostes fieri uidemus. Mitto multas alias rationes, quibus cupiditatem suam, quàm iram explere mallerent. quæ nam est igitur ista cædis tam nefandæ necessitas? nempe quæ ex tacito illo hominum iudicio fit. quippe qui dum gladios latronum metuunt, aut ne, si fidem fallant, & iterum forte in eosdem incidant, grauius mulentur, quod minime debent iusurandum seruant. uerum non solum ueteres, qui cuncta metiebantur honestate, nec tanta religionis pietate, quanta est Christianorum tenebantur, sed nostri etiam theologi confirmant, id nos præstare minime debere, quod ui coacti cuiquam iuremus. legitur apud diuum Thomam Aquinatem, ubi de iuramento disputat (ut iam Cælium minus pudeat hoc uerbum minime Latinum sæpius usurpasse) eos, qui iurant inuitè, omni religione

gione talis iurifurandi solui, ac liberari oportere, & propterea libenter pontifices eam religionem semper expiare. quod quidem nequaquam facerent, si qua uis in eiusmodi iurciurando foret. neque uerò diuus Aquinas de piratis loquitur, uerum de quibusuis alijs, qui quauis causa homines cogant aliquid iurare, quod mente sua concipiant fieri non oportere. Præterea nonne iusti nobis à iure ciuili data est facultas abiurandi, si quid in carcere custoditi iurciurando promiserimus? quid ita? quia stabunt iuri sapientes sine ulla suspitione coactæ uoluntatis ratum esse iusturandum oportere. iam uides arbitrator sine periurio posse dari falsum iurandum. Negat deinde Cælius se uidere posse quomodo falso iurare non sit peierare. At nec ego uidere possum, si ea persona, cum qua nec fides, nec iusturandum sit commune, periculo mortis proposito iurare te cogit, cur ad iusturandum seruare te oporteat. nam mens tua, si uerum fateare, non concepit oportere id fieri. magna uis est in hoc uerbo oportere, quam Cælius nō curat, at M. Tullius oportere inquit, declarat perfectionem officij, quo semper utendum est, & omnibus, quare nec ego inquam uideo cur seruare fidem perfidis oporteat, id est officium seruare sit necessarium illis, quibuscum nulla sit societas, nullum commercium, qui contra ius humanum, & diuinum te tua libertate priuent, ut tue pecunie uel iurifurandi, quod ipsi nemini conferuarent dominos, se faciāt. at iusturandum inquit, non eius, qui se iurando obstringit, sed eius cuius obstringitur causa institutum est. quis negat: uerum addas tu cum quo fides, & iusturandum est commune, quare causa piratæ institutum esse nego, cum quo nec fides, nec iusturandum est commune. & propterea nemo est perurus, qui iurciurando cum fallat. nam quod peierare ait esse perperam, & in fraudem

alterius

alterius iurare, nihil ea definitio nos oppugnat. quoniam in piratas ea non est appellanda fraus, quos licet omnibus insidijs & dolis fallere, capere, & obtinere. quid hic mihi narrat auspiciat? quid Platonem, qui de re iusta, & legitima loquitur? ac temporum, & personarum rationem habet? at si quis in potestate prædonum esset, & per eam & auferem, aut etiam per raptarum iuraret, iam quanti Socratis, & Zenonis religio ab illis fieret, experiretur. iurciurando inquit (nam id erat tertium inuitus se nullus obstringit. imo uerò dantur sepe tempora, quibus ab iniusto permulta sunt: nec ignoramus quid Aristotel. *ἡ ἀναλογία τῆς ἀρετῆς* dicat, id est, de yre rebujs, quæ uoluntate, & contra uoluntatem fiunt. nam quæ nos metu, uel spe alicuius maximi uel mali, uel boni faciamus *ἡ ἀναλογία τῆς ἀρετῆς* id est huiusmodi actiones sunt mixtæ. eas enim uolentes simul, & nolentes agimus: seruendum est enim tempori potius, quam nobis. ita in quo tempore seruitur, non inuiti facimus, in quo uerò iactura fit, inuiti. qui piratis igitur cogitur iurare, pro tempore nō inuitus iurat. & tamen inuitus, quia non potest alia ratione tam humilem, tam turpem, & obscuram mortem effugere, nec uitam suam commodis suorum, & propinquorum, & in primis Reip. conferuare, ita tamen ut oportuno tempore non pluri faciat turpem uitam, quam honestam, & claram mortem. legitimus apud Arist. quæ in uiro forti mors ignobilis grauis, & molesta sit, ut indigna ea uirtute, quæ se præditum cognoscit. at quis prohibet eum iusturandū conferuare eorum conditio, qui cogunt. deinde quantum est in eo sceleratos homines à tam nefando instituto se prohibere cogitat. quo quidem consilio nihil sanctius, Cælius uerò nihil peruersius, illud enim tollit piratas, hoc uitam constituit

DEC

DECIMANONA CAELII CALCA-
GNINI DISQUI-
SITIO.

Cicero propè in fine tertij de officijs: Conferamus igitur in pauca. Nam ut utilitatem nullam esse docuimus, quæ honestati esset contraria: sic omnem uoluptatem dicimus honestati esse contrariam. Ego contra, honestate nihil melius, nihil dulcius, nihil magis uoluptificum, nihil magis naturæ consentaneum puto. Ac longè illos falli arbitror, qui uoluptatem ab honestate diremerunt: quam hæc duo sint omnium maxime, animantum generi accommodata. Multo que minus mea sententiâ, uoluptas ab honestate, quam utilitas seiungi potest. Nam ratio uoluptatis multo magis per se innata est, quam ratio utilitatis: quæ plerunque extra nos est, & adscititia aduenit. Neque uoluptates nunc libidines, aliâsq; improbitates uoco: quibus & honestati & uoluptati nihil magis contrarium arbitror, nisi quatenus naturæ necessitati morigeramur, sed cõsentientem animi & corporis denique ueram uoluptatem existimo, quæ ab honestate nunquam abiungi potest. Certè huius sententiæ nostræ Eudoxum, uirum grauissimum: & Aristotelem philosophorum acutissimum, auctores habemus, quorum alter uoluptatem summum bonum, alter summum bonum non consistere sine uoluptate contendit. Vt nemo putet, uel solum Aristippum, uel solum Epicurum fuisse uoluptati patrocinatum. Tamen si hoc inter nos atque illos interest, quod illi uoluptatem brutis communem, & corpori agnatam admirantur: nos caelestem illam tantum, & Dijs hominibusque Dijs simillimis familiarem approbamus.

IACO

IACOBVS GRIFOLVS AD
decimam nonam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Conferamus igitur in pauca, nam utilitatem nullam esse ducimus, quæ honestati esset contraria, si omnem uoluptatem honestati dicimus esse contrariam. Hæc sunt Ciceronis uerba ex tertio offic. contra quæ Cælius more suo disputauit, ut sibi uisus est, sed certè nihil minus hac in Disquisitione fecit. Itaque causa uidetur esse nulla cur illi respondeatur. Nam Cicero contra Epicurum, & Cyrenaiicos, & Annicerios disputauit. Quorum uoluptatem Cælius communem esse brutis confitetur cum uerò defendit, quæ consequitur honestatem, quam Cicero testatur esse sapientis. Hac autem æquiuocatione nihil potest esse inter eos controuersie. Aliud enim reprehendit Cicero, aliud Cælius defendit. Poteram his acquiescere, sed operæ præcium mihi uisum est de uoluptate quædam non aliena ab hoc loco breuiter percurrere. Ac ne tam citò Cælium relinquamus, ostendam, ut potero, falsum esse quod ait uoluptatem multo minus ab honestate seiungi posse, quam utilitatem. Nam si nullum est honestum, quod utile non sit, nec ullum uicissim utile quod non honestum, quânam ratione poterunt seiungi? at Stoici sunt ista. Quid? & Cicero nonne Stoicè loquitur? præterea uoluptas per se nulla esse dicitur, uerum ex actionibus omnis existere, quarum naturam imitatur. Quare si actiones sint honestæ, ex eis quoque uoluptates honestæ capientur. At propter quod unumquodque est, id magis dicitur esse tale. Actiones igitur, quarum causa uoluptates honestæ fiunt, honestiores esse confitendum est. Sed omnis actio ciuilis aut est utilis, aut contra, aut

s

neut

neutrum horum. Quæ uerò contraria est utili, eadem honestati, & felicitati est contraria. Quæ uerò neutra est, ea nec prodest cuiquam, nec nocet. Vtilis animum constituit ipsam felicitatem, quoniam bona, & honesta est, nam felicitatem Arist. actione animæ secundum uirtutem esse finit. Num mentio uoluptatis in ea definitione facta est? nihil minus. At nec utilitatis, sateor, sed nulla potest esse bona actio sine utilitate. Permultæ uerò sine uoluptate, atque adeo cum dolore ut in tractatu de fortitudine declarat Aristot. ex quibus patet honestatem semper esse cum utilitate coniunctam. Ad hæc uir bonus nihil quicquam agit causa uoluptatis, sed honestæ utilitatis potius. Iudicio igitur boni uiri honestati coniunctior est utilitas, quàm uoluptas. Qui fiet igitur ut ab honestate facilius utilitas, quàm uoluptas separetur? quod autem negat Aristot. summum bonum sine uoluptate constare non posse, non intelligit uoluptatem esse partem summi boni. Posita enim esset in definitione eius. Sed ut corpus, umbra, uel, ut ipsius philosophi utar exemplo, ut decore iuuentutem, sic felicitatem uoluptas, & honestas actiones, ex quibus est felicitas consequitur. Eudoxus uerò posuit ille quidem in uoluptate summum bonum, sed improbatum ab omnibus ferè, qui rectè sentiunt. Nam si uoluptas est summum bonum, omnia illa ex quibus ea est expetenda sunt, & ut dolor sit summum malum necesse est. Ergo ex quibus dolor fit, sunt omnia fugienda. At officia fortitudinis dolore uix carere possunt, ergo uirtus præstantissima fugienda est. O importunissimam philosophiam. At ne quis fallatur, Aristot. in Ethicis in eo sententiam Eudoxi probat, quod id honore, & ueneratione dignum esse potius, quàm laude censuit Eudoxus, quod summum esse bonum statuebat. Nam utrum rectè id esse uoluptatem statuerit nec ne, ibi

ne, ibi non explicat. In decimo uerò profusius negat. Sed percurramus iam quid philosophorum principes de uoluptate sentiant. Non dubium est, ut de uirtutibus constat, quin uoluptatum quædam sint naturales, quædam uerò artificiantur. Ut enim à natura data nobis est quædam facultas, & aptitudo ad uirtutes acquirendas, sine qua frustra laboramus, & nihil inuita faceremus, dicere nuscus Mineruæ, ita data est in sensibus, & in animo uis quædam naturalis, qua uoluptates capiamus, quæ res passim, & ab omnibus confirmatur. Vnde si natura respuat uoluptatem, ea nemo delectari poterit. Capitur igitur uoluptas nunc corpore, nunc animo: corpore quidem cum motus cuiusdam suauitate, & titillationis iucunditate afficitur, animo uerò, cum aliqua delectatur spe uel actione. Sed est inter quatuor illas scholas, quæ quondam omnes uiguerunt, aliqua de uoluptate dissentio. Aristoteles enim tam animi, quàm corporis nomine communi uoluptatem uocat, quam negat affectum esse, & propterea non est letitia, quam in Ethicis inter affectus numerauit. Plato uerò gaudium in animo, & letitiam plerumque uocauit, quæ tamen aliquando laudari possit. Uoluptatem autem in sensibus collocauit. A quo Stoici non dissentunt. Nam ut in quarta Tuscul. scribit Cicero cum ratione mouetur animus placidè, atque constanter, tum illud gaudium uocatur: cum autem inaniter, & effusè exultat, tum illa letitia gestiens, & nimia dici potest, quam diffiniunt, sine ratione animi elationem. Verùm hanc letitiam indifferenter Stoici etiam uoluptatem nominant. Itaque in animo ponunt gaudium, quod in sapientem cadit, & letitiam, seu uoluptatem, quæ propria est insipientis. In quo tantum à Platone dissentunt, quod hic non omnem letitiam uituperat, illi uerò uitiosam omnino iudicant. Epicurus autem du-

placem posuit uoluptatem, stantem alteram, & alteram in motu. Atque stantem appellat eam, quæ ex saturata cupiditate, ut siti restincta sit. In animo uero gradium ab omni profusus dolore uacans. Quod tamen lætitiæ, & uoluptatem nominant, eamque à corporis uoluptate ortum habere dicit, ut de Fin. à Cicerone scriptum est. Hæc autem cum mouetur suauitate sensus, & iucunditate afficit: ut in bibendo, quod in secundo de Fin. explicatur. Gaudet igitur Epicurus si corpori bene sit. Reliqui uero si bene intelligant, & honestè agant. Atque ita distinguunt uoluptates, ut alias ad mentem, ad corpus alias spectare uelint. Ad mentem quidem, cum aut in contemplatione, aut in actione uersantur. Quæ autem ad corpus referuntur, aut communes esse aiunt, ut coniunctionis appetitus procreandi causa & cura eorum, quæ procreata sunt. Aut propriæ. unumquodque enim genus animalium proprias uoluptates habet. Vnde rectè Maro, trahit sua quæque uoluptas, ait. Et hæc sunt omnes secundum naturam. Quarum alia pro partis eius perfectione, cuius est uoluptas, perfectior est alia. Ex quo multis partibus perfectiores esse uoluptates animæ, quæ in contemplatione, quam quæ in actione uersantur, ostendit Arist. & quando uniuscuiusque actionis bonæ est propria uoluptas nec actiones sunt pares, sit ut neque uoluptates sint pares. Secundum naturam uero corporeæ uoluptates sunt necessariæ, si medium inter nimium & parum locum obtinent: quod si earum modus non retineatur nature fiunt contrariæ. Idque aut eius corruptione, aut mala consuetudine, aut morbi uitio, aut opinione falsa euenit. Ut illa Zenonis exultans sine ratione lætitiæ, & iucunditas in sensibus maior, quam integritas nature patitur, quæ quidem tunc conseruabitur, cum temperantiæ præsidij utemur, à quibus longè absunt qui-

CUB

cunque in sola uoluptate bonum constituunt. Quasi uero ob id solum sit ortus homo, ut ijs uoluptatibus fruatur, & non proprio munere, & natura scientiam rerum omnium, & prudentiam studio, & labore sibi comparet, ut domitis tandem sensibus uel contemplando diuina, uel agendo simili diuinæ uoluptate perfruatur. Atque multi solent uoluptatem Epicuri ex honestate illius uitæ laudare. Quem admodum etiam Eudoxi, perinde quasi ut uiuat philosophus, non ut loquatur attendendam sit. At etiam grauius quandoque loquitur, ut Stoicum audire putes. imò uero ut leuis & inconstans habeatur, ut qui sæpe propositi sui oblitus esse uideatur. Contra quem M. Tullius & eius uoluptatem hic disputauit, quam Cælius aut debuit defendere, si non re suo contra M. Tullium sentiebat, aut ut iure reprehensam tacitus omittere.

VIGESIMA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QVISITIO.

Idem ait: Mercatura autem si tenuis est, sordida putanda est: si magna, & copiosa, multa undique apportans, multisque sine uanitate impartiens, non est admodum uituperanda. Atque etiam si satiata quæstu, uel contenta potius, ut sæpe ex alto in portum, ex ipso portu se in agros possessionesque contulerit: uidetur iure optimo posse laudari. Hanc ego sententiam non uideo, quomodo rationi consentaneam putem. De mercatura enim in uniuersum quærimus, probanda an improbanda sit. Si probanda est, profectò tam probari institorem oportet, qui cymbam onustam pipere, quam qui ingentem onerariam nauem ultimis ex regionibus

bus adduxerit. Non enim hic quæstio est de rei quantitate, sed de qualitate. Querimus enim, uitium an uirtus in re sit quæ qualitatem, non quantitatem spectant. Si uirtus inest, plane tota laudanda est: sin uitium, tota reijcienda. Veteratoriam artem, & impostricam, totam reprobamus: siue in re exigua, siue magna impostura facta d. prehendatur. Tota enim mala est. Statuariam laude prosequimur, siue in colobis, siue in chæmæteris formandis industriam ostendat. Etiam ille Pyrrhius, qui Rhyparogrophus uocatus est, ex torstrinarum & asellorum pictura suam commendationem tulit. Potest ergo mercatura, quæ in rerum magnarum magnique sumptus conuentionibus agitur, illustrior fortasse, non melior uideri: quàm quæ in rebus perexiguis uires intendit. Quando quibus modulis quisque suam metiatur industriam, non ab arte pendet, sed à cuiusque facultate. Penitent alij Euxinum, & ad ultimos nauigent Garamantas, quibus magnas opes fortuna indulsit, atque inde raras & exquisitas merces conuehant. Huc qui rerum & fortunarum difficultate premitur, sat erit, ex Sicilia medimnos aliquot frumenti, aut ex Chio amphoras uini non adeo multas ferre, in subsidium laborantis annonæ. Par industria, par uoluntas utriusque: pari mihi quoque laude uidentur prouehenda. Atque hic fortè angustæ fortunæ institor, maiorem uideatur aliquibus gratiam emereri, quod Lucore quæstus proposito, paria tamen maris cœlique saeuientis pericula non reformidaret, Cato enim quodam seiscitante, quod sibi de mercatura uideretur, non mercaturam damnauit: sed magnitudinem periculorum, quæ à mercatoribus, persepe adiri solent, exhorruit. Quis enim iure mercaturam qualis qualis, & quantulacunque est, improbauerit? Cuius ope factum est, ut humano generi innumera commoda proueniant

niant, & totus propè orbis in communionem ueniat. Rectius Aristoteles: qui non in quantulis rebus, sed in quibus euigilaret mercatura obseruauit. Nam quæ distrahit ea quæ sibi profusius suppetunt, quæque commodis hominum inseruit recipiendam approbandamque existimauit. Contrà, quæ uilius emit quedam, ut deinde charius uendat, & (quod in monopolijs maxime fieri solet) publicam flagellat annonam (cui etiam uoce Græca καταδικῶ nomen fecit) hanc profus explosit. Haud multò secus, & quæ instrumenta luxuriæ suppeditat, est ciuitate iure exturbanda. Sic Lycurgus eos, qui delicias & scitamenta gulæ apparabant, exilio multauit. Sic Romani eos urbe eiecerunt, qui uicino Antiocho, & Asia in potestatem redacta, exotica unguenta nundinabantur.

IACOBVS GRIFOLVS

ad uigesimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

MAlè statuisse Tullius de Mercatura Cælio uidetur. Putat enim si cœnis ea sit, esse sordidam: sin magna, & copiosa, multa undique adportans, multisque sine uanitate impartiens, non esse admodum uituperandam, atque etiam si satiata quæstu, uel contenta potius, ut sepe ex alto in portu, ex ipso portu se in agros, possessionesque contulerit, uideri iure optimo posse laudari. Hæc autem sententia nequaquam Cælio rationi consentanea uidetur. Itaque à definita quæstione ad infinitam rem traducit. Vt de singulis partibus idem, quod de uniuerso genere statuatur. Atque uit de qualitate non de quantitate queri. Cui facile sic responderi potest. Omnis pecunia, quæ œconomia non seruit

uit improbanda est, quæ uerò seruit est probanda. Nam ut in primo Politicorum inquit Arist. cura, & disciplina rei familiaris quia est necessaria, & secundum naturam, laudanda est: mercatura uerò, quæ posita est in pecunijs, quia est contra naturam, uituperanda. Tum omnis mercatura, quæ principium, & finem commutationis suæ positam habet in nummo, desiderium habet infinitum. Inquit enim idem Aristot. earum rerum, quæ ad finem ducunt, finitum esse desiderium. Contra uerò earum, quæ pertinent ad finem, infinitum. Nullus enim est, qui finem ipsum adeo bonum, atque perfectum consequatur, quin perfectiorem optet. Quod autem dicit ad finem certam mensuram habet: ut medicina finis est infinitus. Nam etiam si nobis sanitatem medicina pariat, tamen eam perfectiorem semper exoptamus. Medicinam uerò iusta dari mensura poscimus. Cum igitur mercaturæ finis sit pecunia, infinita est eius cupiditas. Contra uerò in cura rei familiaris accidit. Hæc enim pecuniam querit non ut finem, sed ad usum necessarium totius domus, qui est finitus. Unde familiaris cura finitam cupiditatem habet. Dico igitur ex Arist. ratione eam mercaturam, quæ ad usum necessarium domus referatur, & propositum illum finem habeat, esse ab omnibus probandam, quia non abhorret à natura: quæ uerò pecuniam propter se querit, & expetit, uituperandam, quia dissentanea est naturæ. Ex quo conficitur uniuersam mercaturam non ut Cel. uult probandam esse, uel reiiciendam. Redeamus nunc ad M. Tull. & quænam sit eius mens consideremus. Is mercaturam omnem illiberalem esse dicit, præter eam, quæ satiata quæstu, uel contenta potius se in agros, possessionis que contulerit. Hæc enim uidetur iure optimo laudanda. Quid ita? quoniam contenta quæstu iam quiescit, & finem cupid

cupiditati fecit, ac usus rei familiaris rectam rationem habuit. Reliqua omnis mercatura sordida, & illiberalis est. Hoc est homine libero indigna. Proferat nunc aliquis. si potest, aliquem Philos. qui mercaturam inter artes liberales numerauerit. Equidem inuenio Platonem in libro de leg. octauo, negare mercatores, & opifices omnes esse ciues, quod idem in tertio Politicorum Arist. confirmat. hoc definiens, ciues propriè non esse, sed eos tantum, qui Rempublicam administrant. Quod illiberale est, in homine liberali potest laudari? quis hoc cuiquam concesserit? uerum Cælius Ciceronem putat quæ tenuis sit mercaturam uituperare, eam uerò, quæ magna sit, & ampla laudare. & ideo de qualitate non de quantitate in quæstionem esse dicit. Sed fallitur. Nam & de quantitate est quæstio, neque magna, & copiosa mercatura laudatur, uerum non admodum, id est omnino uituperatur. Nam per se in eo sensu M. Tullius hanc particulam usurpat. Ut in Bruto: Nam planè inquit perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenè facile dixeris. & de Oratore nihil admodum scripti reliquit. Quod si placet admodum pro multum hic esse positum, non laboro, dum intelliguntur tenuem mercaturam esse prorsus uituperandam: copiosam uerò, quæ multa undiq; apporet, multisque sine uarietate impartiat, non omnino seu multum uituperandam. Vbi ostenditur utranque sordidam, & illiberalem accipi oportere, sed in eo differre tantum quod illa magis, & hæc minus uituperanda sit. Parum enim tenuis prodesse potest uel alijs, uel sibi, nisi mentiatur. Copiosa uerò multum sine uanitate, & multis prodesse potest. At quæ satiata quæstu in agros iam se contulit, propterea laudari potest, quod ad usum necessarium domus quæstus uidetur esse, ut eius domini iam uerè sint diuites appellandi. nam qui frumento, uino, oleo,

Et rebus eiusmodi abundant, diuites potius ab Aristot. dicuntur, quam bene nummati. Homines enim sine pecunia quidem, sine ijs uero fructibus, qui ex terræ cultu percipiuntur uiuere nō possunt. At dicit aliquis, Plato in ciuitate sua mercatores ait esse necessarios, ut ea exportent, quibus ciuitas abundet, & ea, quibus careat, importent. Rectè id quidem, sed etiam baiuli, & qui cloacas, & latrinas purgant sunt in ciuitate necessarij, uerū artes eorum sordide sunt, & illiberales. Ita etiā mercatura est necessaria illa quidem, sed tamen illiberalis: sed idem Plato magnos omnino questus in ciuitate fieri prohibuit: tam suis mercibus nesciunt quidem si nem statuere. Sic igitur intellige mercaturam hominem liberalem minimè decere: decere autē illiberalem, & esse ciuitati necessariam, nec ob eam rem tamen liberalem. Ita constare iam reor Cicronem cum maximis philosophis optime conuenire, nec sua ipsius tantum autoritate, sed etiam Platonis, & Aristotelis defendi posse.

VIGESIMAPRIMA CAELII CALPURNII
CAGNINI DISQUISITIO.

Illud non præmittam, aliquos fortasse nostræ huius Disquisitioni ita posse occurrere, ut officij definitionem non prætermissam contendant: quum post perfecti & medij officij diuisionem, utriusque definitionem subiunxerit. Sic enim inquit Cicero. Hoc autem commune officium uocant, atque sic definiunt, ut rectum quod sit, id perfectum esse definiunt. Medium autem officium id esse dicunt, quod cur factum sit, ratio probabilis reddi possit. Quorum opinionem rectè ita responderi posse arbitror, multum scilicet interesse,

411

an quis genus, an generis formas differentiâ sue definiat. Perfectum autem & medium officium non esse genus, sed duas generis differentias. Diuiditur enim officium in perfectum & mediū, Sicut animal in rationale & irrationale. Quod si quis utrunque per se definiuerit, non is commune animal definiisse existimandus est: quādo in definitione generis, puta animalis, differentie omnes ueluti rationalis & irrationalis includuntur. Tam enim rationale quàm irrationale animal est, si Platonicis credimus. At quum genus partitur, suæ cuique parti sua differentia tribuenda est. Quo fit, ut longè diuersa sit generis formarūque definitio. Genus omnes differentias complectitur: quæ deinde seorsum generi additæ, singulas formas pariunt. Sic perfectum, sic medium officio adiunctū, duas separatas formas efficiunt: quarum unaquæque sua contenta est differentia, quum tamen omnes intra generis complexum delitescant. Quare ut ad institutum redeam, permulti interst, an quis in uniuersum genus, an generis formas definiat. Ex quo facillè nobis constare potest, officium quatenus genus est, non esse definitum: cuius definitionis Cicero nobis expectationem concitauerat. Quod si illud quoque exactius explorare lubrat: qualis scilicet hæc ipsa sit medij perfectique officij definitio: eam profectò parum idoneam, parūque accommodatā cognoscemus, ad officij naturam substantiāque declarandam: ut pote cui genus, hoc est caput ipsum definitionis desit. Quid enim designat? Perfectum est id, quod rectum sit. Aut Medium id esse dicunt, quod cur factum sit ratio probabilis reddi possit. Sanè hoc nihil est, mea quidem sententia, quàm in uitium illud incidere, quod Græci τεωτολογίαν dicere solent: quum idem se ipso exprimitur. Dic enim per Musas rogo, quid pronomen I D, eo loco tibi significet. Quippe mihi

mihī officium repetit, ut ita interpretari sit necesse: Perfectum officium est id officium, quod rectum sit. & medium officium est id officium, quod cur factum sit probabilis ratio reddi possit. Quæ omnino absurda, & Cicerone ipso indigna est repetitio: tum quæ ad officij substantiam indicandam sit omnino superuacua. Quod nisi hanc interpretationem approbemus, periculum est, ne protinus in paralogismum illum Sophistarum incidamus, quum dicunt: Officium perfectum ex definitione Ciceronis. est, id quod rectum sit: sed perpendiculum est, id quod rectum est: Nihil ergo repugnant, quin perpendiculum sit officium. Huius argumenti maxima propositio in promptu est: Cuicumque competit definitio, eidem competit definitum. His adde, quod perfecti officij definitio medio officio, & uicissim medij officij definitio perfecto bellissimè accommodari potest. Nam & perfectum officium est id, quod cur factum sit probabilis ratio reddi possit. Neque enim quisquam puto tam contumax est, qui sine probabili ratione perfectum officium geri contendat: aut medium officium esse, id quod rectum non sit. Alioqui si rectum non est, peruersum ac præposterum id esse fateamur oportet.

VIGESIMASECVNDA CAELII

CALCAGNINI DIS-

QVISITIO.

Ciceronis uerba sunt: Ex quatuor autem locis, in quos honesti naturam uimque diuisimus, primus ille, qui in ueri cognitione consistit, maximè naturam attingit humanam. Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus: labi

labi autem & errare, nescire & decipi, & malum & turpe ducimus. Soleo ego apud familiares meos, qui mecum incredibili amore atque admiratione Ciceronis tenentur, sæpe testari, non aliud uolumen mihi uideri negligentius à Cicerone conscriptum, quàm hoc de Officijs: ut propemodum aliud agens hoc egisse uideatur. Quod ego inde profectum arbitror: quod eo tempore Ciceronis animus, sublatum C. Cesare è rebus humanis, uarijs curarum fluctibus agitaretur: atque hinc Octauio, qui deinde Augustus appellatus est, studeret: inde Antonium acerrimè oppugnaret, neu tri satis fideret. Quare mihi uideor animaduertere, hæc à Cicerone in summis animi auocationibus literis madata. Nisi enim hoc foret, quàm fieri potest, ut tam diuinum ingenium, tanta eloquentia illustre, tot disciplinarum præsidijs munitum, tam oscitanter multa effuderit: neque in his solum quæ ad morum cognitionem, sed & quæ ad dicendi facultatem pertinent. Id quod habeo persuasum, multis uisum iri admirabile: qui sententiarum dulcedine capti, quæ hoc libro continentur, quibusque uita egregiè institui potest, nullum aliud uolumen huic præferendum existimarunt, atque illud Plinianum frequenter in ore habent: Hæc uolumina non modo in manibus habenda, sed etiam ediscenda esse. Quod ego tamen non de his tantum uoluminibus de Officijs, sed de omnibus quæ felicissimo illo Ciceronis calamo conscripta sunt, à Plinio dictum arbitror. Quod uerò ad dicendi rationem pertinet, si quando aliàs desipiendi otium dabitur, puto me id facillè posse certis aliquot testimonijs obtinere. At nunc quod ostendendum suscepimus, id pro uirili prosequamur. Illud primum uideor mihi dicturus, Ciceronem prudentiam scientiamque non rectè permiscuisse: quum hæc duo multum inter se dissideant. Prudentia siquidem in consultatio

sultatione tota consistit, quum scilicet nobiscum ipsi quid sequendum, quid uide fugiendum sit, perquirimus. Quæ sanè dijudicatio in ijs solum posita est, quæ aliter atque aliter se habere possunt. Nam de certis ac exploratis, non est quod quisquam cōsultationem inseat. Quare neminem inuenierit, qui de capessenda homini felicitate quicquam dubitet: quando felicitatem sibi omnes mortales pro fine statuunt. Sed quibus rebus felicitas statuenda sit, hoc est denū quod propè omnibus seculis atque in omnibus diatribis in disquisitionem uocatum est: alijs uoluptatē, alijs uirtutem, alijs alia comprobantibus. At scientia, utpote quæ in demonstratio-
ne posita est, ex ijs pendet, quæ eodē modo semp̄ constant, quorumque principia aliter se habere non possunt. Neque enim eorum haberi potest demonstratio, quorū principia euariant, atque inter se dissentiunt. Quod ut melius intelligi possit, sciendū est, duas esse animæ rationalis partes: quarum altera solemus ea contemplari, quorum principia in diuersum abire non possunt: altera ea intuemur, quæ defultorijs & alternantibus principijs procedunt. In priorē scientiam, in posteriore prudentiam statuimus. Ob id re-
tē dictum putamus, prudentiam circa contingentia & incerta, scientiam circa certa & necessaria uersari. Prudentiam in parte opinabili intellectus, quàm *δαιμόνιον* Græci uocant: scientiam in parte optimate sedem habere. Illam de particularibus, hanc de uniuersalibus: illam de rebus humanis, hanc de rebus æternis discernere. Quum itaque uirtutes omnes quæ ad mores pertinent, rerum agendarum officijq; delectum habeant: prudentia una est, quæ inter eas plurimum eminet, & apud omnes quasi architecti uice fungitur: uiamque deliberandi aperit, & ad præscriptum quodammodo limitem perducit. Quare in prudentia uim sub-

ducendi,

ducendi, in scientia uim cognoscendi esse dixerunt: scientiamque nullis fructibus agi, sed ablegato omni affectu suas implere functiones. Contrā prudentiæ partes esse, uarias rationes inire, uarijsq; excursibus agi, donec quid agendum, quid fugiendum sit constituerit. His adde, quod prudentia circa res gestas se minimè exercet, sed futura tantum sibi proponit: at scientia uersatur in his, quæ neque desierunt, neque unquam desitura sunt. Sic Philosophos sapientes, multarūque ac maximarum rerum capaces uocamus, prudentes nequaquam, utpote qui in re familiari, in Repub. in communidēque uita conniueant, sintq; omnibus his in rebus plus nimio negligentes. Hinc Thaletem ab ancillula delusum accepimus, quod cœlestes ambitus explorans in foueam concidisset. Vnde illud uetus: Qui quæ sunt ante pedes non uidet, cœli scrutatur plagas. Quin & belluas nonnullas prudentiam habere dicimus, seu mauius quandam prudentiæ imaginem. Nam & nidulos admirabili artificio futuræ proli architectantur, quam deinde alunt incredibili solertia: in futuras etiam tempestates prospiciunt ea, quæ uitæ necessaria augurantur. Contrā nulli belluarum scientiam irrogamus, quod uis excurrendi conficiendique syllogismi in nulla agnoscat. Hoc est scilicet, quod non facile inuenias, quib̄ aberraret in ijs quæ ad scientiam pertinent. Atqui in ratione subducenda, & delectu rerum faciendarum, prudēs sepe fallitur. Et licet diligens consilium adhibeat, id tamen non potest incertum non esse, quum in rebus fortuitis admoueat. Consilio uerò scientia minimè indiget, utpote quàm breui tempore, boni opera præceptoris adsequi possumus. Mature autem consulendum est, ut iam in prouerbium abiit: Moram nulli rei esse præterquam consilio salutarem. Illudque uetus frequenter usurpauit: Romani sedendo uincunt.

cunt. Ob id rectè dictum est à maioribus, prudentiam fortuna egere, ut summam aliquando uoti adsequatur: quum scientia sit longè supra fortunam posita, eiusque præsidio minimè eget. Quid quòd iuuenes scientiam sibi comparare possunt, puta Geometræ & Musici effici possunt: quando scientia uniuersalibus constat. Sed iuuenem prudentia præditum non facillè inueneris: quando hæc à particularibus pendet, quorum notioni præfecta est experientia. Atqui hanc iuuenes ob ætatem assequi non possunt. Hoc quoque inter prudentem scientemque discrimen agnoscimus, quod prudens nemo est, nisi bonus idem sit, si Aristot. credimus: sciens malis peruersisq; moribus etiam uti potest. Nā prudentiæ opposita est uersutia: scientiæ uel sola inscitia, uel nihil est oppositum.

Voluptas ac dolor ex confesso nullum inuehunt scientiæ uitium. Nam qui uoluptate fruitur, aut dolore torquetur, nihilominus compertum habet, triangulo treis inesse angulos duobus rectis pares: at prudentiam dolor æquè ac uoluptas interpellat. Prudens enim per sepe manus dat affectibus, & nunc odio, nunc amore huc uel illuc rapitur. Ex quo temperantia conseruatric prudentiæ dicta est, & inde & ἡσυχία nomen nacta est apud Græcos. Denique non scientia, sed prudentia iter illud præmunit, quod ad rectum uirtutis propositum nos aliquando perducit. Scientia ad mores parum confert. Nam si percunctetur quis, an bene moratus sit. Pericles: non scientem, neque sapientem, sed uel prudentem, uel iustum, uel liberalem respondemus, uel alio quopiam uirtutis titulo eum exornamus. Prudentia præterea ad agendum pertinet, rerumque agendarum delectum habet. Nam omnis uirtutis laus in actione consistit. At scientia non in actione, sed in multarum optimarumque

rumque rerum disciplinarumque cognitione uersatur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
uigesimamsecundam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

VEnimus tandem ad eum locum, in quo, ut uerè dicam, Cælius nimium se iactat, itaque si unquam aliàs modestiam eius desiderauim, nunc eam maximè desidero. Quod si, ut par fuit, prius discere uoluisset quid apud M. Tullium ualeat nomen scientiæ, quàm eius sententiam aut orationem reprehendere audiret, non tantum laborasset in demonstrando quid ea differat à prudentia, perinde ac ipse solus ea legerit apud Arist. quæ nota sunt omnibus. Sed nequid præterire uidear, cogor ea tibi exponere, quæ per te habes cognitissima, ut hoc nomen scientiæ non semper apud Cicero nem earum esse rerum, quæ causas habent necessarias, uerum sæpe usurpari pro arte, pro cognitione, pro prudentia. Quam quidem proprietatem si Cælius didicisset, non ita sibi delirare Cicero uisus esset, ut eum nec attendere quid diceret, nec Latine scire iudicaret. Nam cognita uerborum, ut ferè nulla esse potest, ambiguitatis causa, (neque enim uideo cur scientiam pro cognitione Cicero usurpet) Cælius eum non debeat imitari, nisi, ut plerumque fecit, elegantiam Latini sermonis, & puritatem uelit aspernari. Nam in oratione Latina tantum ualeat Ciceronis autoritas, ut quo ipse usus non sit, uix Latinum esse uerbum uideatur. Ne igitur à Cælio discamus, quæ nam sit ratio Latine linguæ, dico sæpe à Marco Tullio non eam intelligi scientiam, quam in Ethicis definit Arist. esse habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum, sed eam, quæ cognitionem, comprehensionemque significat, itaque, ut in alijs quoque nominibus idem

significantibus persæpe fecit, cognitionem, & scientiam li-
 bentissimè coniungit. Vt in libro de Orat. cognitio inquit
 rei, scientiâque perquiritur. Et de Fin. quicquid porro ani-
 mo cernimus, id omne oritur à sensibus, qui si omnes veri
 sunt, ut Epic. ratio docet, tum denique poterit aliquid cogno-
 sci, & percipi, quos qui tollunt, & nihil posse percipi dic-
 cunt, ij remotis sensibus ne id quidem expedire possunt, quòd
 differunt. Præterea sublata cognitione & scientia tollitur
 omnis ratio & uitæ degendæ, & rerum agendarum. Vbi uic-
 des cognoscere, percipere, & scire eandem uim habere. Cum
 enim cognosci, & percipi dixisset, cognitio, & scientia pro
 præceptione induxit. Rursus in tertio de Fin. innatus est
 inquit omnibus cognitionis amor, & scientiæ. Iam uerò
 Latine dicimus cognoscere ius ciuile, & scientiam eiusdem
 facultatis, quid est præterea scientia pertractandorum ani-
 morum? ars opinor. Vnde Stelenus sciens pugne dicitur
 ab Horatio, & Cicero de Fin. scientiam dixit suam cuius-
 que artis. Quid Arist. nonne etiam ipse ἐπιστήμη pro ar-
 te ponit cum alias sepe, tum in secundo Eth. cum de medio-
 critate, & substantia uirtutis disputat? inquit enim ἐπι-
 στήμη πᾶσι ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν, καὶ τὴν ἑλαττω-
 σήν, τὸ δὲ μέτρον ζητεῖ, καὶ τοῦ ἀρετῆς, μετρώδῃ δὲ τὸ
 ἴσως ἰσχυρῶς, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς. Et sequitur, εἰ δὲν αἰ-
 ῶν ἐπιστήμη ἐστὶν ἔργον ἐπιτελεῖ πρὸς τὸ μέτρον βλεπόμε-
 νον, & que sequuntur. At etiam Alcinous Platonicus prudentia
 inquit, que & scientia est, propria unicuique tribuit. Er-
 go cum his errauit Cicero, ac ita errauit, ut in primo de Or-
 rat. prudentiam pro scientia cum cognitione coniunxerit
 his uerbis. Quæro num in Senatu de omni Reip. genere dici
 sine summa rerum ciuiliū cognitione, & prudentia possit.
 Ac alibi prudentiam iuris publici dixit pro scientia. Vt au-

tem

tem nullius cognitionem, & perceptionem, & comprehen-
 sionem; & scientiam idē esse uideas, sic idē in Academicis
 quæst. ait. Nec defini aieb. ut necesse esse quid esset cogni-
 tio; aut perceptio; aut; si uerbum è uerbo uolumus, com-
 prehensio; quòd ἡ ἀλήθεια illi uocant. Hic uidemus tri-
 bus Latinis uerbis eandem unius Græci uim expressam. Pau-
 lo uerò post scientiam comprehensionem uocat. Inquit e-
 nim, maxime uerò uirtutum cognitio confirmat percipi, &
 comprehendere multa posse: in quibus solis interesse scientiam
 dicimus, quàm nos non comprehensionem modo rerum, sed
 etiam stabilem, & immutabilem censemus. Quo in loco
 scientiam esse aliud cernimus, cum simplex est comprehen-
 sio alienius rei, que uariari potest, aliud cum stabilis, &
 que nullam sit unquam mutationem habitura. Tunc est enim
 earum rerum, que stabiles sunt quales sunt uirtutes, que di-
 cantur animi habitus nature, & modo, & rationi con-
 sentanei, que quidem uis est prudentiæ. Vnde Aristot. in
 Ethicis, Virtus est, inquit, habitus cum prudentia. Nam
 quòd habitus sit permanens ac difficilè remoueatur, non
 solum Aristot. sed etiam à puero docuit Mar. Tullius, quippe
 qui in libro de inuentione eum definit esse animi aut corpo-
 ris constantem, & absolutam aliqua in re perfectionem, ut
 uirtutis; aut artis perceptionem alienius, aut quam uis scien-
 tiam. Ex his arbitror cuique iam constare posse cognitio-
 nem, perceptionem, comprehensionem, scientiam, & pru-
 dentiam pro eodem accipi solere, & sine suspensione ignoran-
 tiæ coniungi posse. Quòd si ita est, quid attinuit afficere
 grauissimum scriptorem tanta contumelia? quia dixit om-
 nnes trahi ad cognitionis, & scientiæ cupiditatem, quoniam
 prudentia maxime naturam attingit humanam. Quasi uerò
 prudentia non sit scientia, ut Platonicis testantur, nec ad eam

t 2 pert

pertineat cognitio, scientiæque rerum, aut hæc aliena sint ab humana natura. An quod hæc Cælio non probantur, impropria, & barbara statuimus esse? hæc Cælius scribebat, & adhuc otium desipiendi melius optabat? parum me hercule sibi constituisse in tanto suo otio, & quiete uidetur, dum M. Tullium grauissimis actum perturbationibus parum sibi constituisse prædicabat. Vexabatur ille quidem illis civilium perturbationum fluctibus, sed nulla unquam tempestas potuit esse: tanta, quæ constantiam illius mentis perturbaret. Cuius quidem rei indicio nobis sunt tot clarissimæ actiones eius, & hi prudentissimi, & accuratissimi officiorum libri, quos quidem ut testatur ipse Cælius, difficillimis temporibus, & inquietissimis conscripsit. Quo fit ut uerear nefamiliars Cælij, apud quos illa uiri summa industria, ingenio mirabili, doctrina excellentissima, & diligentia singulari præditi tantam, & toties negligentiam accusabat, ipsius potius Cælij amore incredibili, atque admiratione tenerentur, quàm ut ille ait Cicronis. Vix enim semel eum tam iniquum in Cicronem iudicem ferre potuissent. Atque omnia, quæ ex Aristotele sumpsit, ut quot rationibus scientia differt à prudentia doceret, uera illa quidem esse confirmassent, sed tamen ut parum necessaria improbassent. Nam Cicero nec uoluit esse Aristotelicus, & aliud dixit, quàm sit à Cælio eprehensum.

VIGESIMATERTIA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QUISITIO.

Fundamentum autem Iustitiæ est fides, id est dictorum conuentorùmque constantia & ueritas. Malletm dixisset,

set, fidei fundamentum esse iustitiam. Fides enim ad iustitiam refertur, non iustitia ad fidem. Tolle fidem, erit tamen adhuc locus iustitiæ. magnæque eius portio superstes manebit. Quod si quis clementius cum Cicrone agere uelit, dicet fidem, siquid fides ad iustitiam fulciendam pertinet, uix unius particule fundamentum esse posse. Quum enim iustitiam duobus fastigijs metiamur, uniuersali altero, quo iustitiam interpretamur publicam naturæ legem, ab ipsis primum natalibus mortalium animis insitam, qua bonum malumque secernimus: uidemus quid appeti, quid refugi oporteat. cuius denique complexu omnis uirtus clauditur, ex quo carmen illud apud Græcos effluxit, & ἡ δικαιοσύνη συνλάθει τὸ ἀρετῆ ἐστὶ. Et tritum ikud: Neque hesperum, neque luciferum æquè esse admirabilem. Alterum est iustitiæ fastigium, minus illud quidem uniuersale: utpote quod iustitiam unam, non reliquas etiam uirtutes complectatur. Sed & hoc quoque biceps est. Altera distributina iustitia, quæ à Græcis διανεμητικὴ dicitur, continetur: ad quam Geometricam proportionem referimus. Hæc ea est scilicet, quæ imperia, honores, magistratus, cuique pro dignitate dispensat. Altero ea iustitiæ pars includitur, quæ ἀλλοτριὴ uocatur à Philosophis, & ad contractus conventionisque hominum refertur, in qua Arithmetica uersatur proportio, quum scilicet omnibus ex æquo, quod suum est impenditur. Ad hanc sponsonum equalitas, ad hanc spectat iurifuradî sanctitas. In hac una fides, id est dictorum conuentorùmque constantia dominatur, nam in cæteris quas diximus partibus, non uideo cui usui esse possit. certè in eis aut nullum, aut omnino perangustum, mea quidem sententia, locum habere potest.

IACOBVS GRIFOLVS AD
uigesimam tertiam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Fundamentum autem iustitiæ est fides, id est, dictorum, conuentorumque constantia, & ueritas. Offenditur hoc quoque loco Cæl. atque ait iustitiam potius esse faciæ fundamentum, quam contrâ, latius enim patet iustitia, quam fides, nam tolle fidem, inquit, erit adhuc locus iustitiæ, magna que eius portio superstes manebit. rectè Cælius, si Cicero hic eam iustitiam intellexit, quæ lex est naturæ, & in omnes uirtutes diffunditur, sin autem de ea tantum iustitiæ parte loquitur, quæ pertinet ad contractus, conuentiones, res creditas, & huiusmodi, decipitur omnino Cæl. at non ita sunt obscura Ciceronis uerba, ut ambiigi debeat, de qua iustitia loquatur. inquit enim, homines hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. in hoc debemus naturam ducem sequi, & communes utilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem. Huius autem societatis, qua ferè omnes intelligimus uitæ quasi communitatem contineri, an firmitus esse potest ullum fundamentum, quam faciæ? nonne, hæc est ea pars iustitiæ, quæ sublata fide constare non potest? quod autem M. Tullius hoc intelligat, non solum ex fidei definitione patet, quam esse dictorum, conuentorumque constantiam, & ueritatem ait, sed etiam ex eymologia. Inquit enim credamisque quia fiat quod dictum est, appellatam fidem. Quod autem fides humanam societatem conseruet, idem etiam in secundo offic. confirmat, cum dicit, nec enim, ulla res uehementius Remp. continet, quam fides, quæ esse nulla poterit, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum

ditarum. Quare pro Pomp. Rom. inquit solutione impedita fidem concidisse. In partitionibus uerò expressius ait, Iustitiam in rebus creditis fidem nominari. Et pro Quintio societatem faciæ edi. cx quibus locis constat Ciceronem dixisse si bon, non ut Cælius opinatur, esse fundamentum legalis iustitiæ, in qua omnes reliquæ uirtutes includuntur: uerum si ad contractus, quæ ad permutationem rerum pertinent: & est prima pars iustitiæ. De liberalitate uerò altera scilicet iustitiæ parte non ita multò post inquit, nitendum est ut pro dignitate cuique tribuatur, id enim est fundamentum iustitiæ. Ita utriusque iustitiæ partis proprium posuit fundamentum. Et partitione usus est Aristotelica, præterquam quod in uerbo liberalitatis differt. Verum de eo suo loco plenius agatur. Ac bis iam Cælij calumniis satisfactum puto. Ut autem omnia, quæ sunt huius loci persequamur, in primo de legibus Cicero fundamentum iuris dilectionem esse dixit. Etenim ius semper uersatur in aequitate, quæ quidem sine dilectione seruari non potest. Ut in hoc iuris fundamento, sit omnis ferè Christianæ pietatis conseruatio. Vbi enim dilectio, ibi locus iniuriæ nullo modo esse potest, sed uera pietatis laus, quam rectè Cicero pro Plancio fundamentum esse uirtutum omnium testatur. Verum seu dilectionis, seu pietatis fundamento (eadem ferè ius est utriusque uerbi) uersalem niti iustitiam uoluisset M. Tullium existimo. Sed illud etiam uidetur aliquid habere quæstionis, cur nemini nocere, & communi utilitati seruire non longè ab hoc loco iustitiæ fundamenta esse dixerit. Nam si fides est fundamentum Arithmeticæ iustitiæ, tribuere cuique pro dignitate Geometricæ, nam uerbis tantum ab Aristotele Cicero dissentit, cuiusnam hæc alia erunt fundamenta? an eiusdem, cuius est fides? Etenim qui fidem suam præstat, is nec quicquam per

iniuriam, quod suum non sit, sibi uendicat, & communi utilitati, id est, suæ, & aliorum seruit. Sed ut ipsius Ciceronis uerbis ex offi. primo sumptis concludamus, his duobus fundamentis hominum societas sustentatur, tribuendo suum cuique, & rerum contractarum fide.

VIGESIMA QVARTA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QUISITIO.

Illud quoque uidetur in Disquisitionem uocari posse, cum Cicero prudentiam loco principe inter uirtutes statuerit, quam in quartam demum classem, & post ipsam iustitiam Aristoteles collocauerit, quum in fronte & inter antesignanos fortitudo ordinem ducat. Vterque sanè uidetur iustus rationibus suam ueri posse sententiam. Quando Cicero uiddit prudentiam unam esse, quæ se cæteris ducem uirtutibus præbeat, meritoq; apud Platonem uice oculi fungi. Nam plannè ablegata prudentia exoculata sunt omnes, suumque munus implere non possunt. Iure itaque prudentiæ princeps locus debetur. Atqui diuersa ratio Aristoteli persuasit, ut in quartum locum eam reijceret. Tres enim priores uirtutes, fortitudinem puta, temperantiam, & iustitiam, parti animæ ratione carenti tribuit, easque tantum moralibus adnumerat. Tum demum aliam diuisionem in it eius animæ partis, quæ rationis est compos: quum eius partem alteram contemplationi earum rerum, quæ semper eodem modo se habent, præficit. Quo loco scientia & sapiëntia imprimis præpollet. Pars uerò altera præsidet consultationi earum rerum, quæ neque æternæ sunt, neque eodem modo semper se habent. Hic autem prudentiæ primæ partes cedunt, quæ quoniam certo quodam modo inter morales intellectualesq;

lesque uirtutes ambigit, ex eo in limite utrarumq; constituit ab Aristotele constituta est, & in quartum deniq; ordinem transcripta. Cæterum quod fortitudinè ante ipsa principia coordinarit, ideo factum uidetur: quoniam neq; temperantia, neq; iustitia, sine fortitudine esse potest. nam etsi mutuo quodam inter se nexu uirtutes omnes morales contineantur, fortitudo tamen una omnium maximè ad continentiam temperantiámq;, & rursus continentia & temperantia ad iustitiam pertinet. Quid enim aliud est temperantia, nisi aduersus corporis uoluptates luctatè de quibus uoluptatibus iam euetis atque expugnatis, temperantia propemodum tropheum statuit. Iustitia uerò quomodo suum unicuique tribuat, aut suas alias functiones persequatur, nisi temperantiam in comitatum adscuerit? ob hæc iure optimo princeps locus fortitudini fuit tribuendus.

VIGESIMA QVINTA CAELII
CALCAGNINI DISQUISITIO.

Cicero & hic & multis alijs locis extollit exemplum illud Reguli, quasi singulare quoddam fidei testimonium, quod puto pulchrè & commodè in examen disquisitionemq; posse pertrahi. sed prius ad ueram sententiam Ciceronis transcribamus. M. Atilius Regulus, quum consul iterum in Africa ex insidijs captus esset, duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare, iuratus missus est ad Senatum: ut nisi essent redditi Poenis captiui nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. Is quum Romã uenisset, utilitatis speciem uidebat: sed eam, ut res declarat, falsam iudicauit, quæ erat talis: Manere in patria, esse domi cum uxore, cum liberis: quã calamitatè accer-

pissit in bello, communem fortunæ bellicæ iudicantem:
 tenere consularis gradû: quis hæc neget utilitas quæ cen-
 ses magnitudo animi & fortitudo negat. An locupletio-
 res quæris autores? Harû enim est uirtutû propriû,
 nihil extimescere, omnia humana despiciere: nihil quod
 homini accidere possit, intollerandû putare. Itaq; quid
 fecit? In Senatum uenit, mandata exposuit: sententiã ne
 diceret, recusauit. quandiu iureiurando hostium tene-
 retur, nõ esse Senatorem. Atq; illud etiam, õ stultû ho-
 minem (dixerit quispiam) & repugnantẽ utilitati suæ:
 Reddi captiuos negauit esse utile. Illos enim adolescẽ-
 tes & bonos duces esse, se iam cõfectû senectute. Cuius
 eũ ualuisse autoritas, captiui retẽti sunt, ipse Cartha-
 ginẽ redijt. neq; eũ charitas patriæ retinuit, nec suorû.
 Neq; uerõ tamẽ ignorabat, se ad crudelissimû hostẽ &
 ad exquisita supplicia proficisci. Sed insiurandû cõser-
 uandû putabat. Itaq; tamen quû uigilando necabatur,
 erat in meliori causa, quã si domi senex, captiuus, per-
 iurus, & consularis remansisset. Vidit Cicero, quã pa-
 rû sapienter hoc factû sit à Regulo, occurritq; aliquot
 questionibus, quæ intendi potuissent. Maluit tamẽ po-
 sitionẽ Stoicorum tueri, quã ex sententiã decedere. Ita
 enim Ciceronis & scriptorû plerunq; mos est, inserui-
 re tẽpori, & quo iure quãq; iniuria proposito patro-
 cinari. Illud uerõ mihi primû petendû duco, quid Regu-
 lo persuaserit, ut Legationẽ susciperet ad Senatû, ut se
 hostibus iureiurando obstringeret: nisi impetrasset, ut
 captiui redderentur, se reuersurum. Nam si hoc iam se-
 cum ipse præcogitarat, captiuos reddi non debere: cur
 frustra homo senex tantû itinẽris, superuacuaq; ope-
 ram aggreditur? cur hosti illudit? qui nõ alia causa eũ
 mitten-

mittendû iudicauit, nisi ut operã daret adnitereturq;
 ut captiui redderentur. At Regulus nõ modo ea parte
 hostẽ fallit, quòd de reddendis captiuis nihil agit: neq;
 liberû iudiciû, ut par erat, Senatui relinquit: sed ipse cõ-
 tra fidẽ ac insiurandû, contra morẽ patriæ (neq; enim
 erat facultas ei sententiã dicendi in Senatu: neq; ciuis,
 neque Senator erat: sed maxima capitis diminutione
 percussus. atq; interim dum erat hosti obstrictus, nulla
 erat spes cõsequendi postlimini.) Ille in quã cõtra da-
 tã fidẽ sacramentû, nõ modo nõ suadet faciendû quòd
 suadendû susceperat, sed quantû potest hortatur ne id
 fiat, cuius causa legatus aduenerat. Quid est obsecro
 præuaricari si hic nõ præuaricatur? quid fidẽ frãgere
 si hic fidẽ nõ frãgit? At patriæ utilitatẽ (dicat aliquis)
 fidẽ hostibus data multò antiquiorẽ habuit. Verû ho-
 stes nõ utilitatis patriæ gratia, neq; ut suorû beneficio
 inseruiret, ei legationẽ ad Senatû demandarunt: sed ut
 rem Carthaginensiu procuraret, easq; partes obiret,
 quæ ad fidẽ tanti uiri pertinere uidebantur. quid quòd
 neq; suû, neq; suorû commodû uidetur satis intellexis-
 se, quum patriã tanto ciue, amplissimû ordinẽ tam exi-
 mio Senatore, totam deniq; Rempu. tam forti impera-
 tore orbauit? Atqui captiui illi, adolescentes, & boni
 duces: ipse senex, & propẽ inutilis Reipub. Quomodo
 inutilis, qui tanta adhuc prudentia, tanta pollebat an-
 mi constantia? qui tanta patriã charitate cõplecteba-
 tur? An tu hũc inutilẽ, dum uiuit, existimare audes? An
 inutilis Appius, qui et senio cõfectus, et captus oculis,
 Pyrrhũ non admittendû intra urbẽ censuit, præclara
 illa oratione, de qua Ennius: Quo uobis mentes, rectæ
 quæ stare solebãt Antehac, dementi sese flexere ruinae

An Cato? qui suprema propè etate, iam securitati posteritatis cōsuiit, arrepta recētis fici occasione Carthaginē delendā persuasit. nam protinus tertiū bellū Punicum decretū est, quo deinde Carthago interiijt, quo tempore Cato iam è uita emigrarat. Quos uerò tu mihi adolefcētes narras? quos duces obijcis? Ceu uerò nesciamus præclarā illā Africani sententiā, qui unū se malle ciuē seruare, quā multos hostes occidere profitebatur. At tu mihi sepius fidē, iusturandū, promissorū constantiam ingeris. quasi uerò ego aduersus hęc non possim uxoris & liberorū, & totius familiæ amicorūmq; beneuolentiā, tum etiā patriæ charitatē, & cætera necessitudinū pignora regerere. Adde amoris uinculū, quo quisq; sibi naturæ instinctu deuincitur. Est id sanè tenacissimū, atq; arctē nobis impressum. Quod quū omnibus insitū esse debet, tum ijs maximè, qui de societate hominū, qui de rebus mortalīū possunt bene mereri, ut eo quisq; impensorē curam sibi ac saluti suæ impēdat, quo potest melius ac prolixius cōmuni hominū cōsortio accommodare. Turpe enim est, & propè impiū, eum non se tanti facere, quanti uirtutes & splendor animi & rerū à se gestarū gloria postulat. Quare ego pace tanti uiri, non adeo Regulū laudauerim, qui uolens ac sciens in eum se locū coniecit, qui sibi atrocissima supplicia & exitiū cum summa suorū ciuū iactura excitauit. Quid uerò dicā, quod scuisimorū etiā hostiū causam meliorē fecit? qui quum illum acerbiſſimè torquearent, eum meritis suæ perfidiæ, ac trīs τὰ παρὰ ποσειδάων, id est, uiolatæ legationis pœnas luere causabantur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
uigesimā quintā Cælij Calcagnini Disquisitionē.

Restat

Restat ut Reguli grauisſimi uiri constantiam fidei, & miram religionis obseruantiam defendamus, ut intelligatur Cice. in huius laude non seruisse tempori, sed patriocinium ueritatis suscepisse. Primum igitur quærendum est, num Regulus à Pœnis postularit, ut Romam legatus de redimendis captiuis mitteretur. Si negatur, ut res ipsa cogit, consisteamur necesse est ab hostibus petitum esse ut eo nomine Romam iret. Non enim ea res ad alium quenquam spectare poterat. Quod si ita sese res habet, rursus quærendum est, num Pœni rebus Romanis, an suis ea legatione consultum uellent. Siquis dicat utrisque, dicat etiam, quæso, quid causæ fuerit, cur mittendum in primis Regulum ad id negotium censerent. Nam si par fuisset Romanorum utilitas, per quemuis legatum res transigi potuisset: Miserunt tamè Regulum, quem uirum sapientissimum cognouerant, quem fortissimum Imperatorem experti fuerant, cuius auctoritatem, & gratiam summam esse apud suos intelligebāt. Quare? nisi quod eam permutationem adeo contra Rempublicam Romanam esse iudicabāt, ut nisi per uirum gratiosissimum, & summa auctoritate præditum in ea præsertim calamitate constitutum id, quod optabant à Senatu, populoque Romano consequi nō sperabant. Existimarunt igitur fore ut sola huius presentis gratia, auctoritate, misericordia sibi obsequi Romani cogerentur. Nā si secus fuisset, Pœni perfidum genus hominum libertatem eius uiri, cuius uirtute toties afflicti fuerant, de quo grauisſimum sumere supplicium expectabant, simplici iureiurando nunquam credidissent. Verum tanti faciebant illam captiuorum permutationem, ut agere periculosè mallent, quàm, quod sua plurimum referret, ullo modo intētatum relinquere, nunc statuendū est utrum Attilio id faciendū fuerit, quod hostis iubebat, an quod ad optimum

mum ciuem, grauissimumque uirum pertinebat, si quod ho-
 stis iubebat, neque bonus ciuis esse poterat, neque uir fortis.
 Quippe qui animo imbecillo, timidusque mortis et suam,
 et populi Romani dignitatem uiolasset. Non enim ideum
 fugiebat, se libertatis dulcedine ab hostibus tentari, ut quod
 sibi minus honestum uideretur, tamen agere auderet. Quae-
 rit hic Caelius, quid Tullius suaserit, ut eam legationem susci-
 peret. Præter ea, quæ M. Tullius ad hanc questionem attu-
 lit, hoc adde quod uerebatur ne, si non suscepisset gratia pro-
 pinquorum, et amicorum suorum, tamen eorum, qui secum
 in eadē erant calamitate, senatus captiuos permutaret. Vo-
 luit enim uir fortissimus, ut postea quoque de illis octo mil-
 libus, quos Annibal in castris à Paulo, et Varrone Coss.
 relictos tenebat, statuit Senatus, omni spe sublata posse fieri,
 ut, qui caperentur ab hoste, redimerentur, aut permutatio-
 nibus postliminio redeunt, cogi aut uincere, aut fortiter oc-
 cubere. Quod quidem Horatius à Caelio dissentiens car-
 mine pulcherrimo ita celebrauit.

Hoc cauerat mens prouida Reguli

Dissentientis conditionibus

Fœdis, et exemplo trahentis

Perniciem ueniens in eum,

Si non periret immiserabilis.

Captiuæ pubis. Signa ego puni-
 cis

Affixa delubris, et arma

Militibus sine cæde dixit

Direpta uidi, uidi ego ciuium

Retorta tergo hæc hinc libero,

Portasque non clausas, et arua

Marte xoli populata nostro.

Auro repensus scilicet acrior

Reguli

Miles

Miles redibit? flagitio additis

Dammum, neque amissos colores

Lamina refert medicata furo:

Nec uera uirtus, cum semel excidit

Curat reponi deterioribus.

Si pugnat extricata densis

Cerua plagis, erit ille fortis,

Qui perfidis se credidit hostibus.

Et Marte Pœnos proterret altero

Qui lora restrictis lacertis

Sensit iners, timuitque mortem.

Hic unde uitam sumerct inficius

Pacem duello miscuit, o pudor,

O magna Carthago probrosis

Altior Italiæ ruinis.

Hec Horatius.

Quæ quidem à Platonica institutione non abhorrent, quæ
 cautum est ne in sanctissima illa Repub. qui capti essent ab
 hostibus redimantur. Ergo fide fallere uir talis debuit? quam
 tu te ipse etiam hosti seruandam prædicas? ostendam paulò
 post ab eo fidem omni religioni seruata. Nunc affirmo eam
 fidem nemini præstari oportere, qua rempublicam suam pro-
 dat. Habebat Regulus ut ait M. Tullius utilitatem Reipub.
 propositam, quam tueri non poterat, si quod Pœni postu-
 labant suscipere noluisse, aut denique susceptum efficisset,
 quare utroque modo Remp. suam prodere uisus esset. Maluit
 igitur quod poterat, et leuius uidebatur agere, uel cum tam
 longi itineris labore, quam patriam, deserere. hic faceret
 risum tenere uix posse, cum Caelius miretur cum senectute
 suæ non pepercisse, qui sese breui hostium exquisitisque
 supplicijs tradere cogitabat. Verum cur tanta religione ser-
 uari oporteat, quod contra Rempublicam tuam futurum te
 promittere

promittere cogaris, non uideo. coactus autem promisit Regulus, quia ut dixi timebat ne, dum ipse abesset, Senatus aliquid decerneret, quod contra dignitatem, & utilitatem populi Romani esset. Neque uero bono ciui, uir oque forti ullius rei maior necessitas afferri potest, quam tuendae Reip. dignitatis. quam quidem rem M. Regulus prospiciens coactus Romanam uenit, nec eius rei aliam causam uidemus, quando ne filios quidem, nec uxorem ad se uoluit admittere, nec ullius precibus adduci potuit, ut suam utilitatem sine honestate sequeretur. quare idem Horatius inquit,

Fertur pudicæ coniugis osculum
Paruosque natos, ut capitis minor
A se remouisse, & uiri em
Toruus humi posuisse uultum,
Donec labantes consilio patres
Firmauit autor nunquam aliis dato,
Interque merentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet, non aliter tamen
Dimouit obstantes propinquos,
Et populum reditum morantem,
Quam si clientum longa negotia
Dijudicata lite relinqueret
Tendens uenast os in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

Non igitur frustra susceptum est illud iter tam longum ab homine adeo sene. Quod si non suscepisset ille, hosti non sine magno Reip. suæ damno permultum profuisset. Nam quid aliud à Regulo petiere Pœni, quam ut contra patriam suam iret legatus? quod hi præmium proposuerunt ut is Romanis persuaderet,

persuaderet, quod honestum illi minimè fuisset? salutem. Quod si uicissim rem non peregisset? mortem atrocissimam. Hic Regulo statuendum fuit utrum honestè sibi moriendum esset, an turpiter uiuendum. Et dubitabimus quid tali uiro facienda esset. Atqui non est ex imbecillitate nostra robur illius animi, uirtutisque magnitudo ponderanda, quæ rectè censebat ad optimum quæque uirum pertinere omne decus patriæ omnibus suis commodis, & uitæ etiam ipsi præferre non dubitare. quoniam uero Cicero hanc partem optimè defendit, ea ommissa, iam pes pedi conferendus est, & ui maiore, ac imprecensione pugna conferenda. Quid ait tandem Celius? honestumne Regulum mandata se iureiurando confirmasse curaturum? ego uero nego. unum enim tantum legimus eum iusiurandum hostibus dedisse: nisi redditi captiui essent, sese Carthaginem rediturum, quod quidem mira constantia conseruauit. Ostendat nunc obsecro, qui contra sentit, diis immortalibus interpositis Regulum se mandata curaturum hostibus recepisse. Sed ut res etiam ratione confirmetur, uideamus utrum Pœnis iusiurandum esset utilius, an id, quo ad hostes re infecta reuerti M. Regulus cogeretur, an quo utcumque res acta esset, liberum foret illi apud suos remanere. Vtilius illud omnino fuit, quod, ne gratis liber fieret. Attilius, prohibuit, hoc igitur obstringi cum maluerunt, existimantes de fide salutis, & pœnæ metu omnia facturum, ut captiui permutarentur. Ac si non posset illud obtineri, noluerunt gratis imperatorem suum remittere Romanis, ut accidisset, si se fide tantum optimam legationem illam iurasset obiturum, quod ut faceret nullis planè conditionibus adduci potuisset. Illud igitur iuratus Romam uenit, nisi redderentur captiui, ut Carthaginem rediret. At redditi non sunt captiui, rediit Carthaginem Regulus. quid aliud optaret quisquam? ut patriam

triam proderet: tu uero sic habetō, si Pœni sub his conditi-
 onibus mandata Regulo dedere, ut si ea ex sententia. confice-
 ret, liber esset: sin minus, ad carceres: rediret; optionem Re-
 gulo datam esse, utrum mallet eligendi, ut scilicet curandis
 mandatis liber; aut non curandis in hostium potestate esset.
 Non enim hæc absoluta sunt mandata, quibus præmia, uel
 supplicia sunt proposita. Nam qui supplicium subire uelit,
 non continuo periturus est habendus, si madata negligita
 Regulus decepit ea mandata, quæ, si fecisset, præmium liber-
 tatis propositum habebat. si non fecisset, cōpedes, & catē-
 nas, non fecit is mandata. num supplicia: excusat? num per-
 fidie accusandus est is, quæ Romam profectus est iuratus;
 nisi fieret, id, de quo legatus erat, ad hostes rediturum, & in-
 sectare statim redijt ad hostes: uides quanto plus patriæ cha-
 ritas apud eum, quam propria ualuerit? profuit ergo pa-
 triæ, & præstitit fidem hosti regulus, nec quicquam fecit,
 aut dixit eōtra iusurandum. At omni religione confirmata
 utilitatem patriæ iure, quam hostium antiquiorem habuit:
 Cetera sunt multo leuiora. nam quod negat Cælius uirum
 sapientem, neque suum, neque Reip. cōmodum intellexisse, & illi
 tur. intelligebat enim suum se nisi contra iureiurandum sequi
 non posse. Cui solam Cælius respiciens utilitatem præterit
 tamen charitatis regerit uxoris, liberorum, totiusque fami-
 liæ beneuolentiam, tum patriæ charitatē, & necessitudinū
 pignora. Quæ cum Regulus obstrictus religione pro minie-
 mo putarit, durus illi nimium uidetur. Verum Cælius con-
 tra nimium fortasse nullis, si ea omnia tanta labe, turpitu-
 dinis affectu optanda censuit. hic autē cum sine perfidia tot
 bonis & commodis frui non posset, omnibus uir optimus
 earendum potius honeste censuit, quam turpiter fruendum,
 præsertim illis, ut ait M. Tullius temporibus, cum nullum
 uinculum

uinculum ad stringendam fide iureiurando maiores arctius
 esse uoluerunt. Tantā uero utilitatem, quam ipse prædi-
 cat, ex se Regulus in patriā redundare non existimauit. non
 enim arrogans erat, nec tam eximiam uirtutē suam iudica-
 bat, ut ea tantū imperium carere non posset. At liceat cuique
 de alijs magnifice quantum uis loqui, de se autē nemini. Qua-
 re suo iudicio noluit uanitatis, & stultitiæ crimen subire.
 sed pergit Cælius, & sententia uult Africani uirum integ-
 rimum cū infamia perfidiæ adhuc uiuere. uerū sensus Afri-
 cani longē diuersus est à tuo Cæli, ut cuique cōstare potest.
 Turpe est, fateor, minoris se facere, quam uirtus, & splen-
 dor animi, & rerum à se gestarū gloria postulat. sed longē
 turpius hæc omnia foedissima labe turpitudinis, quam postea
 nulla debeat etas, maculare. quare pace tua Cæli, Regulū ue-
 hementer laudamus, quippe qui nullo meū supplicij deterre-
 ri potuit, quo minus sanctissimum iusurandum, & simul
 utilitatem, decusque patriæ seruaret. quo quidem hostiū cau-
 sa facta est longē deterior, qui sua immanitate exemplum illud
 fidei, & iustitiæ ausi sunt extinguere. quo post hominum
 memoriam nullum unquam pulchrius extitisse constat.

L V G D V N I,
 Excudebat Symphorianus
 Barbierus.

